

**SVE
O NACIONALNIM
MANJINAMA
U
BiH**

***Biro za ljudska prava Tuzla
Human Rights Office Tuzla***

Borić 3, 75 000 Tuzla

tel/fax: 035 360 490

035 360 491

e-mail: biroy@bih.net.ba

web: www.hrotuzla.org.ba

***ToPeeR - Tolerancijom protiv
različitosti***

Vidovdanska br. 43,74 000 Dobož

tel/fax: 053 205 371,

053 205 372

e-mail: nvotopeer@gmail.com

web: www.topeer.doboj.net

Priručnik rađen u okviru projekta «Dijalozi II»

Priručnik je nastao uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj priručnika je isključiva odgovornost Biroa za ljudska prava i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovište Evropske unije.

UVOD

Bosna i Hercegovina sa svojom složenom političkom, administrativnom i društvenom strukturom čini jednu od najkomplikovanijih država, ako ne i najkomplikovaniju na području Evrope. Tome treba dodati i njen status zemlje u tranziciji pod nekom vrstom međunarodnog poluprotektorata, nefunkcionalnim strukturama vlasti, te nedovoljnim brojem zakona i manjkavostima u nekim već postojećim zakonima.

Sve to u znatnoj mjeri utiče na stanje zaštite ljudskih prava i sloboda, a posebno zaštitu prava nacionalnih manjina.

Bosna i Hercegovina je do sada, osim Ustava, donijela niz zakona koji regulišu ovu oblast. Također, preuzela je i potpisala određene međunarodne akte, dokumente i protokole koji se odnose na problematiku zaštite prava nacionalnih manjina, odnosno manjinskih prava.

Međutim, bez obzira na to evidentno je da je stepen zaštite manjinskih prava danas u BiH na nezadovoljavajućem nivou. Iskustva drugih zemalja, analitički pristupi političara i teoretičara koji se bave ovom problematikom posebno ističu značajnu korelaciju između zaštite i unapređenja manjinskih prava i održavanja stabilnosti i mira u državama u kojima žive nacionalne manjine.

Proces sudjelovanja nacionalnih manjina u javnom životu doprinosi jačanju integriteta države, budući da su u slučaju uključenja manjina u politički i javni život interesi svih dijelova građanstva zastupljeni u procesu upravljanja državom. Shodno tome, pripadnicima nacionalnih manjina trebalo bi biti omogućeno uživanje svih ljudskih prava garantovanim zakonodavstvom države koju nastanjuju. Pravično učešće uspostavljeno je onda kada je članovima manjinskih grupa omogućeno i učinkovito učestvovanje u postupku donošenja odluka, posebno onih koje se tiču očuvanja različitosti njihove etničke grupe.

Prema Ustavu BiH i Izbornom Zakonu BiH pripadnicima nacionalnih manjina nije omogućeno ravnopravno učešće u političkom i javnom životu. Nepravda je donekle ispravljena formiranjem Vijeća/Savjeta nacionalnih manjina na državnom i entitetskim nivoima, koja se prema državnim i entitetskim Zakonima o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina osnivaju kao savjetodavna ili konsultativna tijela pri

Parlamentarnoj skupštini BiH, Parlamentu FBiH i Narodnoj Skupštini Republike Srpske.

Priprema i održavanje izbora, ali i procesi konstituisanja, registrovanja i početak rada Vijeća/Savjeta i predstavnika nacionalnih manjina pokazali su se problematičnim u dosadašnjim slučajevima. Nedovoljno poznavanje i razumijevanje postojećeg zakonskog okvira, ograničena stručnotehnička pomoć i nedovoljna informisanost, te nepostojanje ranije prakse neka su od pitanja s kojima su se članovi Vijeća/Savjeta i pojedinačni predstavnici nacionalnih manjina suočili na samom početku obnašanja svojih mandata. Ti se problemi, uz probleme osiguravanja sistemskog i adekvatnog finansiranja, te prihvatanja Vijeća/Savjeta i predstavnika nacionalnih manjina kao relevantnih partnera vlastima, često negativno odražavaju i na učinkovitost njihovog rada i ostvarivanje ciljeva koji su se uspostavljanjem Vijeća/Savjeta namjeravali postići.

6 Ovaj priručnik su izradili Biro za ljudska prava Tuzla i organizacija ToPeeR iz Doboja, a u okviru projekta „Dijalozi II“, koji je finansijski podržala Delegacija Evropske Unije u Bosni i Hercegovini. Njegova je osnovna svrha pružiti podršku učinkovitom djelovanju Vijeća i predstavnika nacionalnih manjina u BiH. Priručnik je, prije svega, namijenjen članovima Vijeća/Savjeta i predstavnicima nacionalnih manjina, ali i predstavnicima vlasti, kao praktično i operativno oruđe u njihovom svakodnevnom radu.

Sadržaj priručnika temelji se na podacima prikupljenim istraživanjem koje je provedeno u sklopu istog projekta, a čiji rezultati će biti predstavljeni u posebnoj analizi, te na brojnim sastancima koji su tokom izrade priručnika provedeni sa relevantnim akterima.

Težnja autora bila je pružiti osnovne informacije važne za djelovanje Vijeća/Savjeta i predstavnika nacionalnih manjina, na jednostavan način predstaviti relevantni zakonski okvir, te dati praktične upute za uspješno djelovanje Vijeća/Savjeta i predstavnika nacionalnih manjina, uz osvrt na odabrane primjere iz dosadašnje prakse zemalja u regionu.

Priručnik je sadržajno podijeljen na deset tematskih cjelina. Nakon poglavlja o važećim zakonskim i pravnim aktima u Bosni i Hercegovini, dijela o opštim manjinskim pravima slijedi poglavlje o ostvarivanju manjinskih prava i sloboda uz praksu Evropske Unije i međunarodne izvještaje. Četiri slijedeća poglavlja posvećena su opštim informacijama o statusu, svrsi i djelatnostima Vijeća/Savjeta nacionalnih manjina, izborima, osnivanju, organizaciji u našoj zemlji, te primjeru funkcionisanja Vijeća u zemljama regiona. Nakon toga slijedi poglavlje u kojem stoje podaci o svakoj pojedinačnoj nacionalnoj manjini u BiH, dok završna poglavlja obrađuju postupak donošenja zakona i javnih politika. Na kraju priručnika stoje podaci o relevantnim međunarodnim dokumentima, navedeni su i korisni kontakti odabranih nacionalnih i međunarodnih institucija, te priloge sa domaćim zakonima i odredbama.

MANJINSKA PRAVA – OPŠTE NAPOMENE

Pojam nacije

Sam termin *nacija* u teoriji i praksi se shvata na različite načine, u zavisnosti od istorijskih, kulturnih i političkih tradicija iz kojih dolazi autor definicije, ali može se reći da općenito prevladavaju dva modela.

Nacija se s jedne strane shvata kao zbir populacije jedne suverene države, što predstavlja tehnički i pravni koncept vezan za pojam državljanstva u pravnom smislu, a s druge kao zajednica zasnovana na etničkom porijeklu koja okuplja prostorno neodređenu grupu osoba koje smatraju da dijele izvjesne zajedničke karakteristike i tradiciju, prvenstveno zajednički jezik, religiju ili zajednički doživljaj istorije.

U prvom slučaju govori se o političkoj, a u drugom o kulturnoj naciji.

Nešto detaljniju definiciju nacije, koja naglašava subjektivni aspekt te nadopunjuje dva prethodna koncepta, nalazimo kod Davida Millera koji naciju shvata kao zajednicu zasnovanu na uzajamnom povjerenju svojih članova, svjesnu svog istorijskog kontinuiteta, zajednicu aktivnog karaktera, vezanu za određeni teritorij i uvjerenu da se od drugih zajednica razlikuje po naročitim svojstvima.

Ovaj problem je neophodno imati u vidu prilikom analize pojma “nacionalna manjina” u kontekstu BiH kojim se bavimo u narednim poglavljima, zbog naglašene promjenjivosti u shvatanju ovog i srodnih pojmova.

Pojam nacionalna manjina

Pojam nacionalna manjina danas je često u upotrebi, ali važno je istaći da ni u teoriji niti u zakonodavnoj praksi ne postoji univerzalno prihvaćena definicija pojma nacionalna manjina. Sama jezička konstrukcija ovog pojma nagovještava da pored nacionalnih manjina postoji i nacionalna većina, spram koje svaka manjina stupa u ambivalentan odnos. S jedne strane, manjina nastoji da se integriira unutar većine kako bi se s njom izjednačila u ostvarivanju svojih građanskih prava, a s druge strane nastoji očuvati svoj poseban kulturni identitet putem odbijanja na kulturnu asimilaciju odnosno akulturaciju.

Neki od kriterija za određivanje pojma manjina, koji se pri sagledavanju činjeničkog stanja koriste istovremeno, odnosno kumulativno su:

a) Objektivni kriteriji

Manjina se razlikuje od većine, odnosno ima svoja specifična obilježja u odnosu na većinu, koja se najčešće odlikuju u različitoj nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti tj. porijeklu, različitoj vjerskoj pripadnosti, jezičnim i kulturnim različitostima i slično.

Pripadnici manjine su manje brojna grupa od pripadnika većine. Zastupljenost pripadnika manjinske skupine u stanovništvu neke države manja je od 50% i manja je od zastupljenosti koju ostvaruju pripadnici većinske skupine. U državi u kojoj niti jedna nacionalna ili etnička, vjerska ili jezična grupa ne čini više od polovice stanovništva, pripadnici svih grupa mogli bi se pozivati na zaštitu i poštivanje svojih manjinskih prava. Ovaj objektivni kriterij podrazumijeva i da manjinska zajednica nije dominantna grupa, odnosno da nije grupa koja, iako je u manjini, dominira nad većinom.

a) Subjektivni kriterij

Pripadnici manjinske grupe iskazuju želju i namjeru da očuvaju specifičnosti koje ih razlikuju od pripadnika većine, putem npr. aktivnog iskazivanja svoje nacionalne ili etničke pripadnosti, praktikovanje svoje religije, upotrebe svog jezika i sl.

Kao ostali važni kriteriji u određivanju pojma manjina u obzir se uzimaju i vremenski kriterij, odnosno dugogodišnje ili tradicionalno prisustvo pripadnika manjinske skupine na određenoj teritoriji (državi), te status državljanina.

Ovi kriteriji prave razliku između tzv. tradicionalnih manjina i novih ili novonastalih manjinskih grupa pod kojima se, najčešće, podrazumijevaju useljenici, izbjeglice, te radnici - migranti. Pripadnici tih novih grupa ne uživaju zaštitu predviđenu za pripadnike tradicionalnih manjina, te specifična prava jamčena državljanima. Kao stranci, oni, međutim, u državi u kojoj borave imaju pravo na poštivanje ljudskih prava, kao i poštivanje specifičnih prava pojedinih grupa stranaca, npr. izbjeglica.

Pojam nacionalna ili etnička, vjerska ili jezička manjina različit je od pojma manjinski narod. Pojam manjinski narod, takođe, nije definisan opšteprihvaćenom definicijom, a pod njim se, uglavnom, podrazumijevaju starosjedilački narodi (npr. Indijanci u državama Sjeverne i Južne Amerike, Aboridžini u Australiji, narod Sami u Skandinaviji i sl.), koji su tokom vremena na svojim tradicionalnim teritorijama postali manjina u kvalitativnom i kvantitativnom smislu.

Definicija nacionalnih manjina, koja je najčešće u upotrebi je ona autora Franceska Capotortija prema kojoj je nacionalna manjina u odnosu na ostalo stanovništvo države brojno manja grupa, koja se nalazi u nedominantnom položaju, čiji pripadnici-državljanici te države imaju s etničkog, vjerskog ili jezičkog gledišta karakteristike po kojima se razlikuju od ostalog dijela stanovništva i koji pokazuju osjećaj solidarnosti u svrhu očuvanja svoje kulture, tradicije, vjere i jezika.

Nastanak nacionalnih manjina

U 18. i 19. vijeku nastaju moderne evropske države. Temelje se na dugotrajnoj teritorijalnoj i kulturnoj tradiciji. Te etničke vezanosti većine stanovništva se u biti praktično se definišu kao nastavljač etnosa. Uglavnom, pojava nacionalnih manjina je usko vezana s nastankom i razvojem koncepcije jedna nacija – jedna država, koja se iz Evrope u različitim oblicima i uz različita prilagođavanja (npr. u Africi jedno pleme – jedna država) proširila na čitav svijet. U takvoj koncepciji nema prostora za etničku različitost. Etničke grupe koje su do tada postojale u pojedinim regionima morale su se podvgnuti kulturnim i političkim standardima vladajuće etničke grupe ili su bile potisnute na margine političkog, socijalnog i ekonomskog života zemlje u kojoj su se našle.

Tri su načina nastanka nacionalnih manjina na Balkanu:

- a) Autonomne manjine koje već odavno žive na određenim područjima. One su ili ostaci seoba njihovih plemena u druga geografska područja ili potomci populacija koje su se pred najezdom drugih naroda povukle na teže dostupna područja. Na Balkanu tako postoje Vlasi – stočarski narod, ostatak romaniziranog stanovništva koje je živjelo na ovim krajevima prije naseljavanja Južnih Slavena, a još uvijek postoje kao etnikum na nekim ograničenim područjima Srbije i Balkan planine, dok su u drugim krajevima asimilirali i ostavili svoj zapis u toponimima.
- b) Migracije stanovništva. Mnoge manjine su nastale prisilnim preseljenjem, ili manje ili više dobrovoljnom migracijom iz vjerskih, političkih i ekonomskih razloga. Na području jugositočne Evrope daleko najveći broj manjina je nastao iz tih razloga – ponajviše radi turskih osvajanja u srednjem vijeku. Migracije stanovništva su razlog stvaranja manjina i danas, kako zbog rata, tako zbog ekonomskih problema nerazvijenih i zemalja u tranziciji.
- c) „Nove“ autohtone manjine. U vrijeme oživljavanja etnosa posljednjih decenija dolazi do specifičnog oblika stvaranja pojedinih etničkih grupa. U biti, radi se o ponovnom oživljavanju već zaboravljenih jezika i kultura, koji postaju identifikacijski element grupa koje ih upotrebljavaju. U tu grupu mogli bismo svrstati pripadnike bošnjačkog naroda u Hrvatskoj.

Šta su manjinska prava?

Manjinska prava je moguće odrediti kao skup posebnih mjera koje služe zaštiti, očuvanju i unapređenju nacionalnih ili etničkih, kulturnih, jezičkih i vjerskih identiteta i posebnosti manjinskih grupa i osoba koje tim grupama pripadaju te ostvarivanju njihove pune integracije u društveni, ekonomski i javni život na načelima jednakosti i nediskriminacije u pristupu i ostvarivanju različitih prava.

Posebne mjere podrazumijevaju poduzimanje specifičnih zakonodavnih, upravnih, različitih akcijskih i drugih primjerenih aktivnosti. Poduzimanje posebnih mjera naziva se afirmativnom akcijom ili pozitivnom diskriminacijom.

Poduzimanjem mjera afirmativne akcije u odnosu na određenu manjinsku grupu i njezine pripadnike ne sužavaju se ili ograničavaju prava većinskog naroda ili drugih manjinskih grupa. Afirmativna akcija, dakle, ne predstavlja oblik negativne diskriminacije.

Važnost manjinskih prava

10 Potreba za postojanjem i ostvarivanjem posebnih manjinskih prava proizlazi iz podređenoga položaja koji manjine imaju u odnosu na većinski narod. Ta se podređenost može ogledati ne samo u manjoj brojnosti u odnosu na većinski narod već i u manjem ekonomskom, političkom, kulturnom i drugim vrstama uticaja koje pojedine manjinske skupine i njezini pripadnici ostvaruju u široj zajednici. Manjinske su grupe i njihovi pripadnici nerijetko izloženi nerazumijevanju, marginalizaciji, diskriminaciji, pa čak i različitim oblicima nesnošljivosti što utiče na problem njihova opstanka i njihove integracije u društvu.

Poduzimanjem posebnih mjera i ostvarivanjem specifičnih manjinskih prava teži se osiguranju uslova za opstanak manjinskih grupa te njihovu integraciju u širu zajednicu uz očuvanje vlastitog identiteta, uz spriječavanje nedobrovoljne asimilacije. Posebnim se mjerama stvaraju jednake mogućnosti svih osoba da ostvare svoja prava, bez obzira na postojeće razlike.

Posebna manjinska prava

Temeljna individualna, politička, ekonomska, socijalna i kulturna ljudska prava i slobodegarantovani su svakom čovjeku, a samim tim i pripadnicima manjinskih grupa.

Zaštita posebnih manjinskih prava i sloboda najčešće se odnosi na garancije u područjima:

- upotrebe manjinskog jezika i pisma;
- obrazovanja na manjinskom jeziku i pismu;
- očuvanja, njegovanja i iskazivanja vlastite kulture, ispovijedanja religije kojoj pripadaju;

- slobode samoudruživanja i samoorganiziranja;
- obavljanja informativnih djelatnosti na manjinskom jeziku i pismu;
- osiguranja učestvovanja u javnom životu i poslovima i sl.

Izvori ljudskih i manjinskih prava

Osnovni izvori temeljnih ljudskih i manjinskih prava mogu se podijeliti na međunarodne i nacionalne. Osnovni međunarodni izvori ljudskih i manjinskih prava su međunarodni ugovori, koji su obavezujući za sve države koje su im pristupile. Važni su međunarodni izvori, iako formalnopravno neobvezujući, i međunarodni običaji, tj. međunarodno običajno pravo te izjave, stajališta, preporuke i načela koja su donesena pod okriljem međunarodnih organizacija.

Osnovne nacionalne izvore predstavljaju Ustav, zakoni i specifične politike prihvaćene na razini države.

Zaštita prava nacionalnih manjina

Ostvarivanje i zaštita temeljnih ljudskih i posebnih manjinskih prava nalaze se, prije svega, u ovlasti institucija nacionalnih država.

Poštovanje prava i načela koje su države preuzele pristupanjem međunarodnim ugovorima nadziru specijalizirana tijela koja su uspostavile međunarodne organizacije u čijem su okrilju predmetni ugovori i nastali. U određenim slučajevima, i pod određenim uslovima se pojedinci koji smatraju da se njihova ljudska prava krše, mogu obratiti za zaštitu i stalnim međunarodnim sudovima, poput Evropskog suda za ljudska prava.

Odnos manjine i većine

Danas se sasvim sigurno može konstatovati da je položaj i zaštita nacionalnih manjina izašla iz sfere isključive unutrašnje nadležnosti država i postala predmet, kako međunarodnopravnih i političkih obaveza država tako i nadležnosti međunarodnih, ponajprije evropskih organizacija. Ovakav je razvoj rezultat velikih napora u međunarodnoj zajednici da se područje prava čovjeka, čiji su integralni dio položaj i prava pripadnika nacionalnih manjina, izuzme iz isključive unutrašnje nadležnosti država i stavi pod nadzor pojedinih međunarodnih institucija. U tom pogledu nema nikakvih ozbiljnijih otpora članica međunarodne zajednice, jer je odabrani pravac potpuno u skladu s Poveljom i ciljevima Ujedinjenih naroda.

Ono što predstavlja problem jest činjenica da se ova problematika često koristi za političke pritiske i uticaje na određene zemlje, što najslikovitije ilustruje i politika selektivnog prilaza ovim problemima. Ako uzmemo za primjer Evropu, u kojoj žive brojne nacionalne manjine, zapaža se velika nedosljednost. Sva pažnja međunarodne zajednice, posebno evropskih organizacija, usmjerena je isključivo na države u tranziciji, iako bi problemi nacionalnih manjina u nekim državama Evropske unije, po svojoj ozbiljnosti, složenosti i dugotrajnosti, trebali privlačiti istu takvu, ako ne i veću

pažnju. Za sada je položaj nacionalnih manjina u tim državama, uprkos problemima, isključivo u njihovoj nadležnosti. Ipak, postepeno, državna suverenost, shvaćena kao najviša vlast, u pitanju zaštite nacionalnih manjina počinje se sve više približavati jedinstvenim međunarodnim standardima. Na to ukazuje djelovanje najvažnijih institucija i država međunarodne zajednice koje, različitim mjerama, uključujući i silu, nastoje onemogućiti pojedine države da ugrožavaju nacionalne manjine na svom teritoriju.

Međutim, uz sve pozitivne efekte takvog djelovanja međunarodne zajednice, za nacionalne manjine u brojnim državama u kojima su one diskriminirane, pojavljuje se nova opasnost njihova instrumentaliziranja od strane pojedinih međunarodnih organizacija ili svjetskih sila, a u svrhu ostvarivanja strateških interesa na određenom području. Zbog toga se danas sve više postavlja pitanje: Šta je u funkciji stvarne zaštite prava nacionalnih manjina, a šta u interesu vođenja globalne svjetske i evropske politike? Mogući odgovor na to pitanje specifičan je za svaku pojedinačnu državu, a ovisi o postojanju dviju temeljnih pretpostavki, bitnih za ostvarivanje prava pripadnika nacionalnih manjina: prava i demokratije u konkretnoj državi i etničke tolerancije. Bez te dvije pretpostavke nema ni ozbiljnijih uslova za ostvarivanje prava pripadnika nacionalnih manjina, bez obzira na to koliko registar tih prava u dotičnoj državi bio bogat i širok, i koliko podršku ta država imala u međunarodnoj zajednici. Zbog toga i svi pokušaji da se međunarodnim normama i nacionalnim zakonodavstvom prošire, prava nacionalnih manjina ostaju potpuno bezuspješni u uslovima kada države nisu osigurale vladavinu prava, demokratiju i etničku toleranciju. Poticanje netrpeljivosti, mržnje i predrasuda prema pojedinim nacionalnim manjinama ili njihovim pripadnicima, odnosno tolerisanje takvih pojava, bez obzira na to radi li se o odnosu manjine prema većini ili obrnuto, lišava pravnu normu, koliko god ona bila dobra, njenog društvenog preduslova za oživotvorenje u praksi. Na žalost, navedene pretpostavke nisu osigurane u znatnom broju država u tranziciji, zbog čega su često, u većoj ili manjoj mjeri, izložene kritikama i pritiscima pojedinih međunarodnih institucija.

U brojnim evropskim državama većinski narodi i nacionalne manjine koje u njima žive, svjesni složenosti odnosa većine i manjine u etničkom smislu, te opasnosti koje mogu iz toga proizaći, činili su i čine brojne međusobne ustupke i kompromise, dolazeći do određenih modela koegzistencije. Međutim, niti su većinski narodi, a ni nacionalne manjine olako pristajali na kompromise i ustupke. Oni su uglavnom bili rezultat stanovitog vanjskog pritiska, a vrlo rijetko rezultat vlastite spremnosti. Kad su davani ustupci, u velikom broju slučajeva, činilo se sve da to ostane samo na razini formalnog, a ne i stvarnog. Zbog toga su pojedine, uglavnom brojnije nacionalne manjine, bez obzira na demokratičnost modela državnog uređenja u kojem žive, uvijek sklone više ili manje otvorenom zalaganju za veća prava, uključujući i pravo na političko predstavljanje, što im omogućava da budu isključivo subjekt, a ne samo objekt političkog procesa.

Danas suština zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina je u nediskriminaciji, jednakosti i posebnim, dodatnim mjerama koje osiguravaju očuvanje njihovog nacionalnog, vjerskog, kulturnog i jezičnog identiteta.

Nažalost, u evropskim državama u tome nema jedinstvenog pristupa. Iako je znatan broj evropskih država, barem formalno, u tekstovima svojih ustava napustio odredbe o nacionalnoj državi i okrenuo se građanima, demosu kao izvoru suvereniteta, etnos je još uvijek žilav i postojan. Kad se pažljivije pogledaju ustavne odredbe evropskih država, nameće se zaključak da nema jedinstvenog prilaza problemu prava pripadnika nacionalnih manjina. Ipak se u tom smislu evropske države mogu razvrstati u tri skupine država:

1. U prvoj grupi su države koje zastupaju ustavni princip jedinstvene nacije i ne priznaju svojim građanima nikakvo drugo etničko porijeklo, osim pripadanja jedinstvenoj naciji. Najkarakterističniji primjeri za to su Francuska i Bugarska. One ne priznaju kategoriju nacionalne manjine i njihov je službeni stav da na njihovim teritorijima ne postoje nacionalne manjine. Ipak, opće je poznato da Francuska ima etničke probleme na Korzici i u tri baskijske pokrajine na svom teritoriju, a nije nepoznato i to da je više od dva miliona Bretonaca u Francuskoj s vremenom potpuno asimilirano, tako da ni svaki peti Bretonac danas ne zna svoj jezik. U Bugarskoj danas, nakon velikog egzodusa osamdesetih godina prošlog vijeka, živi još 9,4% Turaka, 3,7% Roma i 1,2% ostalih, a strukturu stanovništva usložnjava i 200.000 islamiziranih Bugara, što je posljedica nasilne asimilacije. Ova grupa država ne isključuje pripadnike nacionalnih manjina iz prava, šta više insistiraju na “načelu pravne jednakosti svih državljana i demokratskih procedura odlučivanja”. Šta to za pripadnike nacionalnih manjina znači, može se vidjeti na primjeru jezika, kad se majorizacijom u odlučivanju jedan, nacionalni, jezik (većinskog naroda) proglašava službenim jezikom svih. On za sve građane pravno važi u jednakoj mjeri, ali uključuje “malu” društvenu razliku što jedni (državotvorna većina) tim jezikom vladaju bitno bolje od drugih. Takvim državama nije nužna pravna nejednakost, čak se na pravnoj jednakosti insistira. Tu i nastaje problem ovih država, jer nevažavajući interese pripadnika nacionalnih manjina kao kolektiviteta, stvaraju se pretpostavke za ubrzanu asimilaciju ili različite vrste nerazumijevanja, nezadovoljstava ili sukoba na etničkoj osnovi.
2. U drugoj grupi su države koje svoje etničke zajednice ne dijele na većinske i manjinske, te i one stoga nemaju kategoriju nacionalnih manjina. Jedan veći dio ovih država izbjegava čak i spominjanje postojanja etničkih zajednica, odnosno grupa, i identitet njihovih pripadnika štiti na taj način što jednake građane dijeli na jezike kojima se oni služe (Finci koji govore švedski ili finski, Švicarce koji govore njemački, francuski, talijanski ili retoromanski, itd.). Neke od tih država poznaju izvjesnu etničku podjelu, ali samo u okviru jedinstvene nacije (na primjer, baskijska ili katalonska narodnost u okviru

španjolske nacije, Belgijanci pripadnici francuske ili flamanske zajednice). Čak i poznati južnotiroolski model, koji je uzet kao primjer u okviru modela zaštite nacionalnih manjina, stanovništvo ovog područja je njemačko i talijansko govoreće stanovništvo. Tako, ove države nemaju kategoriju nacionalne manjine, već građane koji govore različitim jezicima, zbog čega im se najprije omogućava korištenje njihovog jezika i na taj način osigurava nediskriminacija. One, u pravilu (osim Belgije, za pripadnike valonske i flamanske zajednice), ne predviđaju niti jamče ikakvu razmjernu zastupljenost tih jezičnih manjina u središnjim tijelima državne vlasti. U tom smislu, ove države nemaju hijerarhijsku podjelu na većinu i manjinu, pa ni formalnu potvrdu njihove ravnopravnosti, kao niti garanciju te ravnopravnosti kroz parlamentarna tijela koja bi isključivo zastupala interese tih jezičnih, odnosno stvarno nacionalnih manjina. Ipak, u nekim se zemljama u praksi ostvaruje razmjerna zastupljenost u tijelima vlasti, ali kroz manjinske stranke i redovnu izbornu proceduru, eventualno kroz snižavanje izbornog praga za manjinske stranke. Tako, na primjer, Švedska narodna stranka u Finskoj osigurava oko 11 mjesta u parlamentu Finske, odnosno oko 6%, koliko otprilike ima Finaca koji govore švedski. Ova grupa država ne poznaje niti kategoriju "matične države" za pojedine etničke dijelove demosa. Švicarci koji govore njemački, francuski ili talijanski nisu dijelovi njemačkog, francuskog i talijanskog naroda, ili Finci koji govore švedski nisu dijelovi švedskog naroda koji ima svoju posebnu državu. Niti Njemačka, Francuska, Italija, niti Švedska razgovaraju, pregovaraju i ugovaraju sa Švicarskom i Finskom uređivanje položaja „svojih sunarodnjaka” u ovim zemljama. Ovaj problem ne ulazi u kontekst bilateralnih odnosa tih zemalja i zbog toga je (i ne samo zbog toga) izbjegnuta internacionalizacija koja najčešće vodi još težem međuetničkom konfliktu.

3. Treću grupu država čine one koje poznaju pojam većinskog naroda i kategoriju nacionalne manjine, bez obzira na to kako je oni službeno nazivali. U ovu se grupu, u pravilu, ubrajaju sve države u tranziciji, ali i pojedine zapadnoevropske države, na primjer Austrija. Ova grupa država, ima razrađene odredbe o pravima pripadnika nacionalnih manjina (više kao individualna, nego kao kolektivna prava), posebno o zaštiti njihovog nacionalnog, kulturnog, vjerskog i jezičnog identiteta, uz vrlo različit raspon pojedinih prava. Ove države manjinsko pitanje razmatraju i u kontekstu bilateralnih odnosa, a u posljednjem desetljeću sve češće zaključuju i dvostrane sporazume o položaju i pravima pripadnika nacionalnih manjina, kao o posebnoj dimenziji međusobne suradnje, trudeći se da poboljšaju uslove života i zaštitu identiteta svojih sunarodnjaka u drugoj državi. Hrvatska je, na primjer, takve sporazume potpisala s Mađarskom i Italijom. Pozitivno je i to što znatan broj ustava država ove skupine imaju odredbu o prvenstvu obaveza iz međunarodnog ugovora nad propisima unutarnjeg zakonodavstva, čime se automatski uključuju sve odredbe koje na međunarodnom planu naknadno preuzmu te države.

Analiza zakonodavstva evropskih država pokazuje da mali broj njih ima ustavne i zakonske odredbe koje propisuju razmjernu zastupljenost pripadnika manjina u tijelima vlasti i javnim službama. Od zapadno evropskih država to se može pronaći u odredbama Sporazuma o Južnom Tirolu, iako i one imaju izuzetke kad su u pitanju osjetljive službe središnje vlasti (odbrana, sigurnost, vanjski poslovi). Nekoliko država predvidjelo je, ili već uvelo, pravo pripadnika nacionalnih manjina na mjesto u parlamentu, odnosno povlaštene uslove za izbor zastupnika iz redova pripadnika nacionalnih manjina, bilo kroz snižavanje obaveznog "praga" od 5%, bilo propisivanjem automatskog prava predstavnštva u parlamentu za nacionalne manjine (Mađarska, Rumunjska, Hrvatska, Slovenija). Neke od ovih država zastale su već u fazi prenošenja ustavne obaveze u zakonsku odredbu (Mađarska), zbog ozbiljnih primjedaba pojedinih političkih stranaka, a neke zemlje imaju dosta teškoća prilikom praktičnog ostvarenja onoga što piše u zakonu. Temeljem izbornih rezultata pripadnici nacionalnih manjina ulaze u parlamente Makedonije, Srbije, Ukrajine, Slovačke, Litve ... Iako se političko predstavljanje nacionalnih manjina može ostvarivati na državnom nivou, ipak je u velikom broju slučajeva za nacionalne manjine značajnije političko predstavljanje na lokalnom nivou. Najveći broj manjinskih prava i njihova ostvarivanja vezan je za lokalne zajednice, a i veliki broj nacionalnih manjina u mnogim državama živi na jednom, manjem teritoriju države.

Političko predstavljanje nacionalnih manjina doprinos je većem sudjelovanju pripadnika nacionalnih manjina u odlučivanju najvišeg predstavničkog tijela zemlje, bez obzira na to što ono, po broju zastupnika i njihovom uticaju na državnu politiku, ima više simboličan karakter. Međutim, ne treba zaboraviti da to znači ipak izvjesno odstupanje od principa ravnopravnosti građana (bez obzira na to što je tzv. pozitivna diskriminacija kod prava nacionalnih manjina dopustiva) i u nekom smislu može značiti cijepanje demosa po etničkim šavovima, s određenim posljedicama za etničku većinu i manjine. Zbog toga ovaj problem zaslužuje ozbiljnije promišljanje u svakom konkretnom slučaju.

OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA I SLOBODA

Danas u svijetu ima 22 puta više manjinskih grupa nego što je broj međunarodno priznatih država. Činjenica da svaka etnička zajednica ne može imati svoju državu, ukazivala je na potrebu izgradnje sistema međunarodne zaštite manjina.

Počeci te zaštite datiraju još iz XVI vijeka, s tim što se ona tada odnosila na vjerske manjine. Zbog čestih sukoba, pa i ratova, koji su vođeni zbog neriješenih etničkih odnosa, pitanje položaja manjina i njihove zaštite, aktuelizovano je krajem XIX, a naročito početkom XX vijeka. Od tada, sistem zaštite manjina prolazi kroz različite faze, zavisno od ukupnih istorijskih i političkih prilika u svijetu. Do II svjetskog rata, to je bila isključiva nadležnost država, što se pokazalo necjelishodnim, a vrlo često predstavljalo je osnov za protjerivanje manjina sa određenih teritorija.

Stvaranjem Organizacije UN-a započeo je novi period u međunarodno pravnoj zaštiti manjina u kojem se prava etničkih grupa ostvaruju u sklopu poštovanja osnovnih ljudskih prava i sloboda. Međutim, ni ovaj model manjinske zaštite nije u potpunosti efikasan. Unaprjeđenje sistema zaštite manjina, bilo je predmet stalnog usaglašavanja unutar i između različitih međunarodnih organizacija. Mnogi dokumenti koji su donijeti, nisu razriješili brojne dileme, a nije pronađen ni univerzalni ključ ili model za rješavanje etničkih problema. Štaviše, kao što je u prethodnom poglavlju navedeno, još ne postoji ni opšteprihvaćena definicija manjine, dok su međunarodni standardi u oblasti zaštite manjina u dobroj mjeri fluidni i rastegljivi, tako da ostavljaju mogućnost višeznačnog tumačenja. I sama Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina Savjeta Evrope, iako prvi pravno obavezujući međunarodni dokument u oblasti manjina, po svom sadržaju, više preporučuje, nego što obavezuje. Stoga, odgovornost za uređenje ove važne politike u zakonodavstvu konkretne zemlje i dalje ostaje kao poseban izazov savremenih demokratija.

Ostvarivanje manjinskih prava u BiH

Kako bismo uopšte mogli govoriti o položaju nacionalnih manjina u BiH i ostvarivanju njihovih prava i sloboda neophodno je navesti nekoliko činjenica o njihovoj brojnosti. Naime, kakvo je trenutno brojno stanje i struktura građana koji se izjašnjavaju kao nacionalne manjine i njihova teritorijalna rasprostranjenost niko sa

sigurnošću ne može da tvrdi. I ovu oblast, kao i mnoge druge moraju se posmatrati u vremenu prije 1992. i poslije 1995. godine. Iz prostog razloga što je u BiH posljednji popis stanovništva izvršen 1991. godine, a po kojem je u BiH živjelo 17 zakonom priznatih nacionalnih manjina, ili 36.304 građana, pripadnika nacionalnih manjina.

Kao što države članice Vijeća Evrope nisu mogle doći do konsenzusa u definisanju pojma „nacionalne manjine“ prilikom donošenja Okvirne konvencije za zaštitu prava nacionalnih manjina (OKZNM) tako i Ustav BiH ne sadrži, niti definiše ovaj pojam. Nakon ratnih strahota u BiH 1992 - 1995 godine, brojno stanje stanovništva uopšte pa tako i pripadnika nacionalnih manjina u BiH i njihova teritorijalna raspodijeljenost se drastično promijenilo. Svi podaci koje su do sada objavljivale i objavljuju razne vladine i nevladine službe i organizacije su rezultat nekih vlastitih procjena, sa kojima se može špekulisati, a što u krajnjem slučaju pogoduje političkoj instrumentalizaciji ovog problema. Tako podaci iz CIA fact book za 2009. godinu govore da u BiH živi 4.025.000 stanovnika: Bošnjaka 48%, Srba 37,1%, Hrvata 14,3% i ostalih 0,6%. O brojnom stanju nacionalnih manjina niko se i ne upušta u procjene. Sam podatak visokog komesara za nacionalne manjine OSCE-a i Vijeća Evrope, da je u BiH romska nacionalna manjina najbrojnija (što je vjerovatno i tačno) i da u BiH živi između 30 i 60 hiljada Roma govori koliko su te procjene i podaci difuzni i nepouzdati. Ovome treba dodati i činjenicu da je prema popisu stanovništva 1991. godine broj pripadnika nacionalnih manjina u BiH bio daleko manji nego što to govore aktuelne procjene i evidencije.

U svakom slučaju nacionalne manjine u BiH postoje i jedan od oblika njihove ugroženosti je i sama činjenica da ne postoje zvanični i tačni podaci koliko ih ima, njihova struktura i teritorijalna raspoređenost. Po istom osnovu su ugrožene i nacionalne većine u BiH kao posljedica političke strukture.

U zadnjih 20 godina, praktično od prvih demokratskih, višestranačkih izbora u BiH 1990. godine i kontinuirane krize vlasti, vladavine nacionalnog i nacionalističkog koncepta u nacionalno mješovitoj BiH prisutno je stalno kršenje i nepoštovanje ljudskih i građanskih prava i konstitutivnih (većinskih) naroda i nacionalnih manjina. Rat je pokazao svu svoju bestijalnost i u ovoj oblasti. Niti jedna zaraćena strana nije poštovala osnovne međunarodne konvencije u toku ratnog stanja, niti bilo kakva, pa ni osnovna, elementarna ljudska prava građanina, bez obzira da li pripada većinskoj ili manjinskoj skupini.

Poslije rata stanje ljudskih prava je počelo postepeno da se popravlja, ali zahvaljujući prije svega međunarodnim snagama i institucijama, kao i nevladinom sektoru. Da nije bilo tih subjekata i snaga, da je to sve zavisilo od naših vladajućih struktura i političara sigurno je da ne bismo dostigli ni postojeći nivo. U svakom slučaju još dosta je preostalo da bismo dostigli evropske standarde u oblast zaštite ljudskih i građanskih prava i prava nacionalnih manjina.

Univerzalni standardi ostvarivanja i zaštite prava nacionalnih manjina

Do kraja poglavlja bit će govora o Organizaciji ujedinjenih nacija (OUN), Vijeću Evrope (VE), Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju (OSCE) i Evropskoj Uniji (EU) te će biti predstavljen ograničeni pregled najvažnijih instrumenta i institucija za zaštitu ljudskih i manjinskih prava koji su razvijeni i uspostavljeni u sklopu pobrojanih međunarodnih organizacija.

Organizacija ujedinjenih nacija (OUN)

Organizacija ujedinjenih nacija (OUN) je najmasovnija i najvažnija međunarodna organizacija za osiguravanje međunarodnog mira i stabilnosti, poticanje socijalnog i ekonomskog razvoja, te za promociju i zaštitu ljudskih prava na svjetskom nivou.

Pregled temeljnih mehanizama za zaštitu ljudskih i manjinskih prava u sklopu organizacije Ujedinjenih naroda:

Ugovor	Status	Stručno nadzorno tijelo
Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima	pravno obvezujući za sve države stranke ugovora	Odbor za ljudska prava
Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima	pravno obvezujući za sve države stranke ugovora	Odbor za ekonomska, socijalna i kulturna prava
Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije	pravno obvezujuća za sve države stranke ugovora	Odbor za ukidanje svih oblika rasne diskriminacije
Konvencija protiv torture	pravno obvezujuća za sve države stranke ugovora	Odbor za borbu protiv torture
Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena	pravno obvezujuća za sve države stranke ugovora	Odbor za ukidanje diskriminacije žena
Konvencija o pravima djeteta	pravno obvezujuća za sve države stranke ugovora	Odbor za prava djeteta
Deklaracija	Stručno tijelo	
Opšta deklaracija o ljudskim pravima	pravno neobvezujuća	
Deklaracija o vjerskoj toleranciji	pravno neobvezujuća	
Deklaracija UN-a o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičnim manjinama	pravno neobvezujuća	Radna grupa za manjine: – vrši nadzor nad primjenom Deklaracije; – doprinosi rješavanju problema; – daje preporuke za unaprjeđenje prava i zaštitu manjina. Neovisni stručnjak za prava manjina: – promovira primjenu Deklaracije; – surađuje s vladama i nevladinim organizacijama.

Deklaracija o pravima pripadnika nacionalnih, etničkih, jezičkih ili vjerskih manjina Početkom devedesetih u okrilju OUN-a donesena je Deklaracija o pravima pripadnika nacionalnih, etničkih, jezičkih ili vjerskih manjina (1992. godine). Deklaracija je prvi univerzalni dokument koji je proširio prava pripadnika nacionalnih manjina tako što je stvorio obavezu državama da razvijaju i pomažu ostvarenje, prije svega, kulturnih prava manjina. Za razliku od ranijih dokumenata o ljudskim pravima, kao što su Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Povelja UN, koje uglavnom nalažu državama potpisnicama da se uzdrže od diskriminacije, Deklaracija uvodi obavezu činjenja, sa idejom da puko uzdržavanje od nasilja, netolerancije i diskriminacije samo nije dovoljno da obezbjedi stvarnu jednakost manjine sa većinom.

Deklaracija takođe implicitno podržava ideju da su prava manjina ne samo individualna, već i kolektivna, stvarajući državama potpisnicama da zaštite indentitet manjina i ohrabre „uslove za razvoj tog identiteta“ (čl. 1.). Deklaracija posebnu pažnju poklanja pravima manjina da „efektivno učestvuju u kulturnom, vjerskom, socijalnom, ekonomskom i javnom životu“ (čl. 2. stav 2.). Manjine, takođe imaju pravo da učestvuju u donošenju odluka na nacionalnom i regionalnom nivou koje se odnose na uređenje onih pitanja koja su za njih relevantna (čl.2. stav 3.). U pogledu prava na učešće manjina u javnom životu, garantovana su tri posebna manjinska prava: pravo da održavaju svoje posebne asocijacije (čl. 2. stav 4.), pravo da održavaju odnose sa pripadnicima drugih manjina ili državljanima drugih država sa kojima su povezani istim nacionalnim, etničkim, vjerskim ili jezičkim porijeklom (čl. 2 stav 5.) i pravo na potpuno učestvovanje u ekonomskom napretku i razvoju (čl. 4. stav 5.).

Veoma bitan pomak u proširenju prava manjina je i pominjanje nacionalnih manjina i etničkih zajednica, što prema preovladavajućem tumačenju obuhvata i radnike migrante, dakle i manjinske zajednice nedržavljana. Komisija UN-a za ljudska prava je 1995. godine ovlastila Podkomisiju za spriječavanje diskriminacije i zaštitu manjina da ustanovi Radnu grupu za manjine, sa mandatom da nadgleda izvršavanje obaveza država i ohrabruje države potpisnice da usaglase svoje zakonodavstvo i faktičku situaciju u zemlji sa standardima ustanovljenim u Deklaraciji UN-a.

Vijeće Evrope

Vijeće Evrope najvažnija je međunarodna organizacija za zaštitu ljudskih prava, razvoj demokratije i poštovanje načela vladavine prava u Evropi. Pod okriljem Vijeća Evrope, godine 1995., stupila je na snagu Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina. Taj je dokument prvi međunarodni pravno obavezujući instrument za zaštitu manjinskih prava.

Pregled temeljnih mehanizama za zaštitu ljudskih i manjinskih prava u sklopu Vijeća Evrope, koji su na snazi u Bosni i Hercegovini:

Ugovor	Status	Nadzorno tijelo
Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda	pravno obavezujuća za sve države stranke ugovora	Evropski sud za ljudska prava
Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina	pravno obavezujuća za sve države stranke ugovora	Odbor ministara Vijeća Evrope (uz pomoć Savjetodavnog odbora Okvirne konvencije koji čine nezavisni stručnjaci)
Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima	pravno obavezujuća za sve države stranke ugovora	Odbor ministara Vijeća Evrope (uz pomoć Odbora stručnjaka za praćenje i ocjenu primjene Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima koji čine nezavisni stručnjaci)

Vijeće Evrope je uspostavilo i dvije nezavisne institucije bitne za zaštitu ljudskih prava:

1. Evropsku komisiju protiv rasizma i netolerancije, čiji je osnovni zadatak borba protiv rasizma, antisemitizma, ksenofobije i netolerancije iz perspektive zaštite ljudskih prava
2. Povjerenika za ljudska prava čiji je mandat promovirati zaštitu ljudskih prava u zemljama članicama Vijeća Evrope.

Okvirna konvencija o zaštiti nacionalnih manjina (primjena konvencije u BiH)

Osnovni instrument kojim se štite prava pripadnika nacionalnih manjina u zemljama članicama Vijeća Evrope je Okvirna konvencijama o zaštiti nacionalnih manjina. Konvencija je usvojena 1993. godine u Beču, stupila na snagu 1995. godine i obavezuje sve zemlje članice Vijeća Evrope koje su je potpisale i ratifikovale. Ova Konvencija štiti različita prava manjina, obavezuje države da obezbjede uživanje ovih prava i priznaje kolektivna prava „identiteta”. Okvirna konvencija je prvi pravno obavezujući višestrani međunarodni instrument u cijelini posvećen nacionalnim manjinama. Njen cilj je da odredi obavezujuća pravna načela u cilju poboljšanja položaja i bolje zaštite nacionalnih manjina.

Osim zemalja članica Vijeća Evrope, Okvirnoj konvenciji mogu da pristupe i zemlje nečlanice, na poziv Odbora ministara Vijeća Evrope. Podrazumijeva se da postoji politička obaveza zemalja koje konkurišu za članstvo u Vijeću Evrope da ratifikuju Konvenciju.

Dva ključna principa Okvirne konvencije su sadržana u članu 1., koji svrstava zaštitu nacionalnih manjina u korpus ljudskih prava u cjelinu i u članu 22., koji predviđa da standardi iz Konvencije ni na koji način ne mogu redukovati postojeći nivo zaštite prava manjina u zemljama potpisnicama.

Član 4. stav I označava osnovni princip Konvencije – princip jednakosti i zabrane diskriminacije. Član 4. stav II predviđa da države potpisnice mogu da preduzimaju i mjere afirmativne akcije (pozitivne diskriminacije), a ne samo da se uzdržavaju od diskriminacije. Države također mogu da preuzmu „tamo gdje je to potrebno” mjere za ostvarivanje „pune i efektivne jednakosti između pojedinaca koji pripadaju nacionalnoj manjini i onih koji pripadaju većini”. Član 15. Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina zahtijeva od države potpisnice da stvori uslove za efikasno učešće pripadnika nacionalnih manjina u “javnim poslovima”, a naročito u onima koji se njih direktno tiču.

U obrazloženju ovog člana stoji da je cilj ove odredbe prije svega postizanje stvarne jednakosti između pripadnika nacionalne manjine i pripadnika većine. Kao primjer mjera koje država potpisnica treba donijeti u svrhu postizanja ovog cilja navodi se:

- konsultacija sa pripadnicima nacionalnih manjina, odnosno institucijama koje ih predstavljaju prilikom donošenja zakona ili upravnih mjera koje ih mogu direktno pogoditi;
- učešće ovih osoba u pripremi i sprovedbi razvojnih planova u mjeri u kojoj ih direktno pogađaju i izvođenje studija u saradnji sa ovim osobama;
- efektivno učešće pripadnika nacionalnih manjina u procesima donošenja odluka u izabranim organima vlasti na nacionalnom i lokalnom nivou, kao i
- stvaranje decentralizovane, odnosno lokalne forme državne uprave.

Ostale bitne odredbe Konvencije pokrivaju širok raspon prava nacionalnih manjina koje države moraju da poštuju, a između ostalog tu su pomoć manjinama da zadrže i razvijaju svoju kulturu i identitet, ohrabrivanje tolerancije, međusobnog poštovanja između većinskog stanovništva i pripadnika manjina, poštovanje slobode okupljanja, udruživanja, izražavanja, misli, savjesti i vjeroispovjesti pripadnika nacionalnih manjina, obezbjeđivanje manjinama pristupa državnim medijima, kao i pomoć u osnivanju medija na jezicima manjina.

Okvirna konvencija o zaštiti nacionalnih manjina ne sadrži definiciju pojma “nacionalna manjina”, jer u času njenog donošenja nije bilo moguće doći do konsenzusa po ovom pitanju između država članica Vijeća Evrope.

Pri Odboru ministara Vijeća Evrope, postoji i Savjetodavni odbor Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, koje je nezavisno tijelo, odgovorno za evaluaciju implementacije Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u zemljama članicama i za savjetovanje Odbora ministara Vijeća Evrope. Rezultati evaluacije implementacije Okvirne konvencije se sastoje u detaljnim mišljenjima o svakoj posebnoj državi usvojenim u proceduri monitoringa. Procedura uključuje ispitivanje državnih izvještaja i ostalih izvora informacija kao i sastanaka sa vladom, predstavnicima nacionalnih manjina i ostalim relevantnim akterima. Sastoji se od 18 nezavisnih eksperata izabranih na mandat od 4 godine.

Savjetodavni odbor Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina je do sada usvojio dva mišljenja o stanju provedbe u Bosni i Hercegovini, i to 2004. i 2008. godine, u kojem je detaljno iznio rezultate monitoringa provedbe Okvirne konvencije. Bosna i Hercegovina nažalost još uvijek nema svog predstavnika u ovom Savjetodavnom odboru. Aktivnosti na izboru predstavnika se vrše, ali do danas nadležni organi, odnosno Ministarstvo za vanjske poslove i Predsjedništvo BiH, ne mogu se dogovoriti koja bi osoba to mogla biti.

Imajući u vidu poseban ustavnopravni status konstitutivnih naroda u Bosni i Hercegovini, jedini način da pripadnici nacionalnih manjina zauzmu navedene pozicije u organima vlasti jeste da se izjasne kao pripadnici jednog od konstitutivnih naroda, što je u suprotnosti sa međunarodno garantovanim pravom na slobodu etničkog/nacionalnog opredjeljenja, ali i sa čl.3. Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina koji pripadnicima nacionalnih manjina garantuje da neće biti dovedeni u nepovoljan položaj zbog svog opredjeljenja.

Evropska unija

Evropska unija (EU) je čvrsto privržena vrijednostima ljudskih prava i demokratije, koje su ugrađene i u njene temeljne dokumente. EU je u svom okrilju razvila pravne standarde za sprječavanje različitih oblika diskriminacije (Direktiva o rasnoj jednakosti, direktiva o uspostavljanju opšteg okvira za jednak tretman pri zapošljavanju, direktive o spolnoj jednakosti), dok se na području ljudskih i manjinskih prava oslanja na standarde i mehanizme nadzora razvijene unutar drugih međunarodnih organizacija, poput Vijeća Evrope.

Ugovor o Evropskoj uniji upućuje na primjenu Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u svim državama članicama. Poveljom o temeljnim pravima EU, koja je proglašena 2000. godine, promoviraju se jednakost svih pred zakonom, zabranjuje diskriminacija i zahtijeva od država članica da štite kulturnu, vjersku i jezičnu različitost. EU je uspostavio Evropski centar za praćenje rasizma i ksenofobije, agenciju koja prikuplja, analizira i pruža informacije i podatke o rasizmu, ksenofobiji i antisemitizmu u državama članicama, te razvija strategije za sprječavanje i suprotstavljanje tim pojavama. Od 1. marta 2007. godine Evropski centar za praćenje rasizma i ksenofobije prerastao je u Agenciju za temeljna prava kojoj je osnovni cilj pružanje potpore i ekspertize relevantnim institucijama i vlastima te državama članicama kako bi se pri provedbi zakona EU osiguralo poštovanje temeljnih prava.

Poštovanje ljudskih i manjinskih prava moraju ispuniti i države kandidati za članstvo u EU. U Kopenhaškim kriterijima za članstvo u EU iz 1993. godine navodi se kako „članstvo zahtijeva da je zemlja kandidat dostigla stabilnost institucija koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i poštovanje i zaštitu manjina”. Stanje ljudskih i manjinskih prava u državama kandidatima i potencijalnim kandidatima za članstvo u EU razmatraju se u redovnim godišnjim izvještajima koje objavljuje Evropska komisija.

Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju (OSCE)

OSCE-ova osnovna načela djelovanja jesu sigurnost i suradnja među državama članicama. Djelovanje ove organizacije je na uspostavljanju opšte sigurnosti usko povezano s pitanjima poštivanja ljudskih i manjinskih prava. Sve države članice OSCE-a moraju poštovati obaveze preuzete iz međunarodnih ugovora za zaštitu ljudskih i manjinskih prava kojima su pristupile. Države članice moraju poštovati i političke obaveze i relevantne standarde OSCE-a koji se temelje na međunarodnim standardima razvijenima u okviru drugih međunarodnih organizacija.

Pri OSCE-u je uspostavljena institucija Visokoga povjerenika za nacionalne manjine. Njegovo je djelovanje usmjereno na sprječavanje i iznalaženje rješenja za međuetničke napetosti i sukobe koji uključuju manjine. Visoki povjerenik ne predstavlja tijelo za nadzor nad primjenom međunarodnih standarda za zaštitu ljudskih i manjinskih prava, već se njima koristi kao temeljem za preporuke za smirivanje međuetničkih napetosti i sprječavanje sukoba u najranijoj fazi.

25

Institucija Visokog povjerenika za nacionalne manjine objavio je niz preporuka državama članicama OSCE-a u područjima ostvarivanja prava nacionalnih manjina koje imaju važnost za njegov mandat:

- Haške preporuke o pravu nacionalnih manjina na obrazovanje
- Preporuke iz Osla o pravu nacionalnih manjina na upotrebu vlastitog jezika
- Preporuke iz Lunda o efikasnom učestvovanju nacionalnih manjina u javnom životu
- Smjernice o upotrebi manjinskih jezika u elektronskim medijima
- Preporuke za rad policije u multietničkim društvima.

Praćenje i razmatranje stanja ljudskih i manjinskih prava u državama članicama OSCE-a na dnevnom je redu redovnih godišnjih sastanaka Ureda ove organizacije za demokratske institucije i ljudska prava.

Provedba zakona i strategija - sažetak službenih izvještaja

U Aneksu 6 Dejtonskog mirovnog sporazuma, pod nazivom Sporazum o ljudskim pravima, pozivaju se međuvladine organizacije i njihovi organi, kao što su Komisija ljudskih prava, Visoki komesar za ljudska prava i OSCE, da nadgledaju primjenu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Svi organi vlasti moraju sarađivati sa tim organizacijama, kao i sa nevladinim organizacijama i moraju ohrabriti aktivnosti zaštite i unapređenja ljudskih prava.

Na osnovu tog normativnog odjeljka i njegove praktične primjene, navedeni su dijelovi izvještaja Vijeća ministara BiH i Vijeća Evrope o stanju ljudskih prava u BiH.

Univerzalni periodični pregled o stanju ljudskih prava u BiH

Na prijedlog Ministra za ljudska prava i izbjeglice BiH, Vijeće ministara BiH je 3. decembra 2009. godine na sjednici usvojilo **Univerzalni periodični pregled o stanju ljudskih prava** (UPP) u BiH, koji je Bosna i Hercegovina dužna slati Ujedinjenim narodima svake četiri godine, kao i sve ostale države članice UN-a kojih ima 192. Univerzalni periodični pregled je proces koji vode države pod pokroviteljstvom Vijeća za ljudska prava, koji pruža priliku svakoj državi da iznese koje radnje je poduzela kako bi poboljšala situaciju u pogledu ljudskih prava u svojoj zemlji, te da ispuni svoje obaveze u pogledu ljudskih prava. UPP je dizajniran tako da osigura podjednak tretman za svaku zemlju u pogledu ljudskih prava.

U UPP-u se u stavu IV pod naslovom **C1. Prava pripadnika nacionalnih manjina s posebnim osvrtom na položaj Roma** govori detaljnije o stanju zaštite prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina. U ovom stavu stoji da je „donošenjem Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u BiH, kao i formiranjem zakonodavnih tijela, Vijeća nacionalnih manjina, na nivou BiH i entiteta, Bosna i Hercegovina i institucionalno i pravno stvorila neophodne uslove koji omogućavaju nacionalnim manjinama da čuvaju i razvijaju svoj etnički, nacionalni, vjerski i kulturni identitet i integrišu se u društvenu zajednicu BiH“.

Teškoće koje su prisutne u rješavanju problema Roma, a odnose se na nepostojanje relevantnih podataka o njihovom broju, stepenu obrazovanja, nezaposlenosti, stambenih potreba na drugim demografskim pokazateljima, prema ovom Izvještaju značajno će se prevazići realizacijom Programa evidentiranja i uspostave baze podataka o Romima u BiH, koje je nedavno završeno. U cilju zaštite Roma, najugroženije nacionalne manjine u BiH, donesena je "Strategija BiH za rješavanja problema Roma", a BiH je 2008. godine pristupila Dekadi Roma te početkom 2009. godine uspostavila mehanizam za praćenje i provođenje donesenih akcionih planova. U ovom poglavlju takođe stoji da je „priznavanjem Romima statusa nacionalne manjine i uvažavanjem činjenice da su Romi u BiH po svim pokazateljima najugroženija nacionalna grupa, **BiH preuzela konkretne aktivnosti i napravila značajne pozitivne pomake u rješavanju problema Roma**“.

U Univerzalnog periodičnog pregledu o stanju ljudskih prava, takođe stoji da Romi u BiH, putem svojih udruženja i asocijacija, Vijeća Roma u Federaciji BiH i Saveza Roma u Republici Srpskoj, kao i putem Odbora za Rome pri Vijeću ministara BiH ostvaruju saradnju s organima vlasti i institucijama BiH na svim nivoima organizovanja u rješavanju svojih životnih problema. Polazeći od činjenice da su problemi Roma najizraženiji u oblastima zapošljavanja, stanovanja, zdravstvene zaštite i obrazovanja, nadležni organi BiH u saradnji s romskim i međunarodnim nevladinim organizacijama su pripremili, a Vijeće ministara usvojilo, Akcioni plan za rješavanje problema Roma. Plan akcije o obrazovnim potrebama Roma (usvojen 2004. godine) nalazi se u fazi revizije, odnosno u fazi usklađivanja prema zahtjevima udruženja Roma. „Usvajanjem Akcionog plana i pristupanjem Dekadi socijalne inkluzije Roma 2005.-2015. godine, BiH se obavezala da će, do trajanja Dekade obezbijediti budžetska sredstva i na jedan sistemski i planski način rješavati romske probleme koji su sadržani u Akcionom planu“, između ostalog stoji u UPP-u. U budžetu institucija BiH za 2009. godinu osigurano je 3.000.000 KM, u okviru Federalnog ministarstva za prostorno uređenje sredstva u visini od 320.000KM, za implementaciju Akcionog plana za rješavanje problema Roma u oblastima stanovanja, zdravstvene zaštite i zapošljavanja. Vijeće ministara je svojom Odlukom utvrdilo kriterije za raspodjelu sredstava, a Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice je utvrdilo metodologiju za implementaciju sredstava koja se usmjeravaju za izgradnju kuća za Rome, poboljšanje uslova stanovanja, samozapošljavanja i stimulisanje poslodavaca za zapošljavanje Roma, kao i provođenje preventivnih mjera za poboljšanje njihove zdravstvene zaštite, imunizacije romske djece. Realizacija Programa je u toku, provodi ga Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji s organima entiteta, kantona i nadležnim službama opština kao i romskim udruženjima i asocijacijama, a uz materijalnu podršku međunarodnih NVO.

Vlastima Bosne i Hercegovine su na osnovu prethodno navedenog Univerzalnog periodičnog pregleda o stanju ljudskih prava UN tijela za ljudska prava 17. februara 2010. godine, uputila nekoliko preporuka. Dalje će biti navedeno nekoliko onih koje se direktno ili indirektno tiču zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina.

Komitet za eliminaciju rasne diskriminacije (ERD) je sa zabrinutošću zabilježio nedostatak djelotvorne implementacije odredbi krivičnog zakona, kao što su članovi 145. i 146. Krivičnog zakona BiH, koji kažnjavaju djela rasne diskriminacije, zbog čega je naložio državi članici da osigura djelotvornu implementaciju svih zakonskih odredbi koje eliminišu rasnu diskriminaciju, te da osigura u svom sljedećem izvještaju ažurirane informacije o provedbi odredbi koje kažnjavaju rasnu diskriminaciju od strane sudova unutar BiH, a posebno već pomenutih članova KZ BiH. Takve informacije bi trebale uključiti broj i prirodu podignutih slučajeva, donesene presude i kazne i bilo kakvu restituciju ili druge pravne lijekove date žrtvama takvih djela.

Komitet ERD je iskazao duboku zabrinutost za teškoće sa kojima se susreću pripadnici romske populacije pri vađenju ličnih dokumenata, uključujući rodne listove, lične karte, pasoše i druge dokumente koji se tiču zdravstvenog osiguranja i

socijalnih beneficija, te je naložio državi članici da poduzme hitne korake uklanjajući administrativne prepreke, kako bi osigurala da svi Romi imaju pravo pristupa ličnim dokumentima.

Preporuke proizašle iz interaktivnog dijaloga u Vijeću za ljudska prava Ujedinjenih nacija, a na osnovu istog Pregleda su:

- Eliminirati diskriminatorske odredbe Ustava; Usvojiti sveobuhvatnu antidiskriminacionu legislativu koja bi uključivala, između ostalog, zaštitu od diskriminacije na osnovu spola ili roda; Osnažiti zaštitu osoba od mogućnosti gubljenja državljanstva, te usvojiti mjere kojima bi se garantovao upis pri rođenju u svim okolnostima uključujući romsku djecu.
- Striktno primjenjivati krivične odredbe koje se odnose na jezik mržnje i oslanjati se na kampanje kroz koje bi se promovisala tolerancija.

28 Pet zemalja članica (Slovenija, Švicarska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Kanada i Nizozemska) Radne grupe za Univerzalni periodični pregled o stanju ljudskih prava BiH su vlastima BiH preporučile da poduzmu značajnije aktivnosti za izmjenu izborne legislative koja se odnosi na članove Predsjedništva BiH i delegate u Domu naroda, kako bi se osigurala puna usklađenost sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i jednakost u pravima i slobodama svih građana BiH, bez obzira na etničku pripadnost, a sve u skladu sa skorašnjom odlukom Evropskog suda za ljudska prava u slučaju Sejdić - Finci. Austrija je, između ostalog, Bosni i Hercegovini preporučila da se nastavi boriti protiv diskriminacije etničkih manjina, posebno Roma, uključujući dodjeljivanje dostatnih resursa za programe borbe protiv predrasuda, te uspostavu mehanizma praćenja. Ova zemlja je, takođe predložila da BiH ojača Vijeće Roma i osigura da se ovo Vijeće konsultuje u vezi bilo kojeg procesa koji ima uticaj na prava Roma. S druge strane, prijedlog Norveške je da se poduzmu konkretni koraci kako bi se osiguralo da Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina bude djelotvorno implementiran, sa ciljem prevladavanja socijalnih izazova sa kojima se Romi suočavaju. Preporuka Argentine je da se poduzmu sve neophodne mjere kako bi se garantovalo da romska etnička manjina ima pristup identifikacijskoj dokumentaciji, bez spomena njihove etničke grupe, dok je Izrael između ostalog predložio da se izrade i implementiraju programi za informisanje javnosti u cilju borbe protiv antiromskih predrasuda, u skladu sa preporukom Odbora za ljudska prava.

U izvještaju Vijeća Evrope (Savjetodavni komitet Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina, Strazbur, 9. oktobar 2008.) stoji:

Vidljivost jezika i kultura nacionalnih manjina

Pripadnici nacionalnih manjina, njihove kulture i jezici, imaju nisku vidljivost, bilo u ekonomskom i društvenom životu, kulturnim pitanjima ili javnim poslovima. Tek nekolicina programa emituje emisije o predmetima važnim za nacionalne manjine ili na njihovim jezicima, uprkos odredbama Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjinama BiH, koje zahtijevaju da javne radio i televizijske stanice emituju takve programe.

Kulturno naslijeđe, istorija i jezici nacionalnih manjina su praktično odsutni iz školskih programa i udžbenika.

Zakon takođe predviđa korištenje, pod određenim uslovima, manjinskih jezika u ophođenju s organima vlasti, te na topografskim i drugim znakovima namijenjenim javnosti. Ove odredbe dosad nisu primjenjivane, a vlasti nisu procijenjivale potrebe pripadnika nacionalnih manjina za takvim mogućnostima.

Poučavanje na manjinskim jezicima i učenje manjinskih jezika

U ovom trenutku ne postoji poučavanje na jezicima nacionalnih manjina, iako državni Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjinama BiH to dopušta pod određenim uslovima. Momentalno su limitirane i mogućnosti za učenje manjinskih jezika u obrazovnom sistemu. Međutim, među pripadnicima nacionalnih manjina postoji zahtjev za tim, jer je učenje jezika u školi važno kako bi se zaštitili jezici i kulture nacionalnih manjina.

Može se vidjeti i postojanje manjka odgovarajućeg obrazovnog materijala za poučavanje manjinskih jezika, kao i nastavnika obučenih za poučavanje na ovim jezicima. Znatno dio obrazovnih mogućnosti koje se nude može se pripisati naporima udruženja nacionalnih manjina, koji u ovom pogledu od vlasti dobijaju tek ograničenu, sporadičnu podršku.

ZAŠTITA NACIONALNIH MANJINA U BIH - ZAKONODAVNI OKVIR

U prošlom vijeku došlo je do velikih preokreta koji su vodili do razvoja globalnog demokratskog društva, a jedan od najbitnijih je bio prelaz od ograničene zaštite prava nacionalnih manjina do aktivnog uključivanja države u olakšavanje razvoja manjinskih kultura i povećanju njihove političke participacije. Da bi politički sistem danas bio zaista demokratski, on mora omogućiti manjinama aktivno učešće u političkom životu, a svaka država koja to namjerava postići mora imati odgovarajuće zakone, kao i efikasne instrumente izvršne vlasti koji će to omogućavati.

Kada je riječ o današnjoj Bosni i Hercegovini, zemlji kompleksnog političkog sistema i burne prošlosti, zemlji koja je još uvijek na putu ka evropskim integracijama i potpunoj demokratiji, prava nacionalnih manjina još uvijek nisu tretirana na pravi način. U kontekstu priključenja Evropskoj uniji (EU), a uzimajući u obzir preporuke Evropske komisije u Progres izvještajima za 2007. i 2008. godinu, Savjetodavnog komiteta za zaštitu manjina Vijeća Evrope iz 2004. i 2008. godine, zatim ECRI-ja (Komisija Evropske unije protiv rasizma i netolerancije) iz 2004. godine, kao i UN Komiteta za eliminaciju rasne diskriminacije CERD iz 2006. godine, neophodno je normativnim odredbama, kao i praktičnom primjenom, jačanje zaštite prava nacionalnih manjina.

Zakonski okvir i odredbe zaštite prava nacionalnih manjina u BiH, čine osim Ustava BiH kao najvišeg zakona jedne države Zakoni o zaštiti pripadnika nacionalnih manjina usvojen na državnom nivou, entitetskim nivoima i nivou Tuzlanskog kantona i Zakon o zabrani diskriminacije na državnom nivou.

Ustav Bosne i Hercegovine

„Oslanjajući se na poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti, posvećeni miru, pravdi, toleranciji i pomirenju, ubijedeni da demokratski organi vlasti i pravične procedure najbolje stvaraju miroljubive odnose unutar pluralističkog društva... Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao konstitutivni narodi (u zajednici s ostalima), i građani Bosne i Hercegovine ovim utvrđuju Ustav Bosne i Hercegovine”.

Navedena preambula Ustava Bosne i Hercegovine, koji je Anex 4 Dejtonskog mirovnog sporazuma iz 1995. godine, predstavlja prvu prepreku bilo kakve aktivne političke uloge nacionalnih manjina, jer već prije početka normativnog dijela Ustava određeno je ko su politički subjekti Bosne i Hercegovine, **dok se nacionalne manjine, odnosno nekonstitutivni narodi etiketiraju kao „ostali”** i tako gube određena politička prava.

Prava manjinskih grupa se pominju u Članu 2. Ustava BiH, koji nosi naziv „Ljudska prava i fundamentalne slobode”, a u kojem se govori o ljudskim pravima, čiji je katalog i naveden, zatim o međunarodnim standardima njihove zaštite, nediskriminaciji, izbjeglicama i raseljenim licima, implementaciji međunarodnih sporazuma i saradnji, a decidirano je i da će Bosna i Hercegovina i oba njena entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda.

U Aneksu 6 Dejtonskog mirovnog sporazuma koji nosi naziv „Sporazum o ljudskim pravima” navedeni su i članovi koji dopunjavaju i osiguravaju da prethodno navedeni stavovi budu i provedeni. Od Člana 1. do 16. ovog Aneksa, stoji da se osniva Komisija za ljudska prava, koja će biti nadležna za provođenje i zaštitu ljudskih prava, te osiguravanja najvišeg nivoa zaštite međunarodno priznatih ljudskih prava i sloboda.

Ustavne, temeljne odredbe ljudskih prava i osnovnih sloboda su zagarantovane u Članu 10. (Izmjene i dopune), koji glasi:

„Nijednim amandmanom na ovaj Ustav ne može se eliminisati, niti umanjiti bilo koje od prava i sloboda iz Člana 2. ovog Ustava niti izmijeniti ova odredba.“

U Aneksu I Ustava BiH navedeni su i međunarodni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini, a neki od njih se direktno tiču prava nacionalnih manjina:

- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966.),
- Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1965.),
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966.),
- Evropska povelja za regionalne jezike i jezike manjina (1992.),
- Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1994.).

Kada su u pitanju međunarodni standardi, Bosna i Hercegovina je kao i ostale članice Ujedinjenih nacija, dužna poštovati Deklaraciju o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama, koja je usvojena od strane UN-a još 1992. godine, a BiH je kao zemlja članica Vijeća Evrope takođe u obavezi da svoje zakonodavstvo uskladi i sa Okvirnom konvencijom za zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina (OKZNM), koju je ratifikovala još 2000. godine.

Obaveza primjene ovih međunarodnih dokumenata proističe i iz samog Ustava BiH, koji je preuzeo većinu odredaba o opštim ljudskim pravima iz Dejtonskog mirovnog sporazuma i Evropske konvencije o ljudskim pravima, ali je ipak, paradoksalno, izdvojio „ostale” u zgradu, te ih samim tim i marginalizovao.

Prava i slobode predviđene u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini i ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima u BiH.

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine

Član 1.1. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine glasi:

„Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao konstitutivni narodi **zajedno sa ostalima**, i građani Bosne i Hercegovine sa teritorije Federacije BiH, ostvarujući svoja suverena prava, preoblikuju unutrašnju strukturu teritorije Federacije definisanu Aneksom II Opšteg okvirnog sporazuma...”

Članom 2. najvišeg zakona Federacije BiH precizirano je da će Federacija osigurati primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda utvrđenih u aktima navedenim u Aneksu, a pored ostalog i zaštitu manjina i potencijalno ugroženih osoba. Kao posebna obaveza i imperativ u Članu 7. navodi se da će svi nadležni organi vlasti u Federaciji saradivati sa svim međunarodnim posmatračkim tijelima za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, kao i sa drugim nadzornim tijelima.

U Ustavu Federacije BiH su navedeni instrumenti za zaštitu ljudskih prava koji imaju pravnu snagu ustavnih odredaba. Pored ostalih navedeni su i:

- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948.),
- Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda i dopunski protokol (1950.),
- Međunarodna konvencija o eliminaciji svih vrsta rasne diskriminacije (1965.),
- Međunarodni ugovor o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966.),
- Preporuke Evropskog parlamenta o pravima manjina, paragrafi 10. i 13. (1990.),
- Deklaracija Ujedinjenih naroda o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim, ili etničkim, vjerskim, ili jezičkim manjinama (1993.),
- Evropska povelja o regionalnim jezicima i jezicima manjina (1992.).

Ustav Republike Srpske

Članom 5. Ustava Republike Srpske rečeno je da se ustavno uređenje Republike temelji na garantovanju i zaštiti ljudskih sloboda i prava u skladu sa međunarodnim standardima gdje se, između ostalog, navodi i zaštita prava etničkih grupa i drugih manjina.

Članom 10. (Ljudska prava i slobode) je određeno da su građani Republike Srpske „ravnopravni u slobodama, pravima i dužnostima, jednaki su pred zakonima i uživaju istu pravnu zaštitu bez obzira na rasu, pol i jezik, nacionalnu pripadnost, vjeroispovijest, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo.“

Članom 48. je rečeno da se “**prava i slobode zajamčeni ovim Ustavom ne mogu oduzeti ni ograničiti**“, a poglavlje o ljudskim pravima i osnovnim slobodama u Ustavu RS dopunjeno je tačkama od 1. do 3. Amandmana 57., koji glase:

„U slučaju različitosti u odredbama u pravima i slobodama između Ustava Republike Srpske i Ustava Bosne i Hercegovine, primjenjuju se one odredbe koje su za pojedinca povoljnije.

Odredbe članova 10., 21., 30., 32., 33., 34., 38. i 43. Ustava o pravima i slobodama građana tretiraju se kao odredbe o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i odnose se

na sve, a ne samo na građane BiH.

Odredbe članova 13., 22., 23., 24., 25., 26., 28. i 30. Ustava o pravima i slobodama ostvarit će se u skladu sa odgovarajućim odredbama članova 8. do 11. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.“

Brčko Distrikt

Brčko Distrikt je jedinstvena administrativna jedinica lokalne samouprave koja je pod suverenitetom Bosne i Hercegovine, nastala na osnovu Odluke Arbitražnog tribunala međunarodne zajednice.

Ova administrativna jedinica nema svoj Ustav, a osnove društveno političke organizacije, života građana i funkcionisanja organa vlasti regulisane su Statutom Brčko Distrikta. U Statutu nema poglavlja i članova u kojima su posebno definisana ljudska prava i prava nacionalnih manjina, međutim u Glavi I (opće odredbe) u Članu 1., tačka 4. rečeno je:

„Ustav Bosne i Hercegovine kao i važeći zakoni i odluke institucija Bosne i Hercegovine direktno su primjenljivi na cijeloj teritoriji Distrikta. Zakoni i odluke svih vlasti Distrikta moraju biti u skladu sa važećim zakonima i odlukama institucija Bosne i Hercegovine“.

34 Kantoni Federacije Bosne i Hercegovine

Kantoni ili Županije Federacije Bosne i Hercegovine predstavljaju upravne podjedinice entiteta Federacije Bosne i Hercegovine, kojih ima deset, a svaki od njih ima svoj Ustav, kojim reguliše nadležnosti, zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, kao i zaštitu ljudskih prava i sloboda na svom teritoriju. Kantoni pitanje ljudskih prava definišu više ili manje na sličan način, ne spominjući izričito nacionalne manjine i zaštitu njihovih prava.

U Poglavlju II, pod nazivom „Ljudska prava i osnovne slobode“ svih kantonalnih ustava, normativizovana je zaštita ljudskih prava, gdje stoji da u ostvarivanju svojih nadležnosti kanton osigurava i provodi sve mjere zaštite ljudskih prava i sloboda utvrđenih Ustavom Bosne i Hercegovine i njegovim aneksima, Ustavom Federacije i njegovim Aneksom i ustavima kantona vodeći računa o jednakopravnosti svih naroda i građana u kantonu, opštinama i gradovima.

Takođe, u svakom kantonalnom ustavu stoji da će se „poduzeti sve neophodne mjere da se omogući pravo slobodnog povratka svih izbjeglica i raseljenih osoba u mjesta i domove iz kojih su raseljeni ili izbjegli, te stvoriti uvjeti za prihvata i smještaj izbjeglica i raseljenih osoba ukoliko nisu u mogućnosti da se vrate“. Kantonalni organi su dužni saradivati sa međunarodnim posmatračkim tijelima za ljudska prava osnovanim za BiH, kao i nadzornim tijelima osnovanim instrumentima navedenim u Aneksu Ustava Federacije BiH, a u skladu sa ovim kantoni su dužni i osigurati uslove za rad i saradnju sa ombudsmanima.

Tuzlanski kanton je jedini kanton koji je usvojio Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, te na taj način zaštitio prava i slobode pripadnika ovih marginalizovanih društvenih grupa. U Kantonu Sarajevo Zakon je trenutno u proceduri.

O apsurdnosti i nedosljednosti nekih ustavnih rješenja u Bosni i Hercegovini u dijelu ljudskih prava dovoljno govori slijedeći primjer. U Članu 2 Ustava Bosne i Hercegovine kao što je već navedeno, decidno se kaže da će Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Nasuprot tome, u entitetskim ustavima već na početku nailazimo na nepoštovanje te generalne ustavne odredbe. U Članu 1. Ustava FBiH (Uspostavljanje Federacije) iz 1994. godine stajalo je "Bošnjaci i Hrvati kao konstitutivni narodi, zajedno sa ostalima i građani Republike Bosne i Hercegovine, ostvarujući svoja suverena prava preoblikuju unutrašnju strukturu teritorija sa većinskim bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom... ". Ova diskriminacija je ispravljena tek 2002. godine, kada je ovaj član izmijenjen u ustavima oba entiteta, te su kao konstitutivni narodi nabrojani Bošnjaci, Hrvati i Srbi: „Bošnjaci, Hrvati i Srbi kao konstitutivni narodi, zajedno sa Ostalima, i građani FBiH, ravnopravno uređuju FBiH, definisanu Aneksom II Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH". Međutim, bez obzira na „popravljanje” ustavnog statusa konstitutivnih naroda tretman nacionalnih manjina i dalje je ostao u kategoriji „ostalih” što je u suprotnosti sa Ustavnom obavezom da će BiH i oba entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih prava i osnovnih sloboda. Ovakav pristup rješavanju statusa nacionalnih manjina proizvodi daljnje komplikacije, posebno vezano za Izborni zakon BiH, ali i za neke druge oblasti života, ljudskih prava i sloboda.

35

Zakoni o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina

Parlamentarna Skupština BiH, te oba Doma Parlamenta FBiH, Skupština RS i Tuzlanski kanton su donijeli Zakone o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina. To je u velikoj mjeri doprinijelo da se Bosna i Hercegovina aktivnije počne baviti zaštitom prava ovih marginaliziranih grupa. U narednih nekoliko pasusa navedeni su dijelovi tih zakona u cilju boljeg razumijevanja normativne zaštite ove društvene skupine.

Zakon je Parlamentarna Skupština BiH usvojila 2003. godine u cilju sprovođenja načela utvrđenih Okvirnom konvencijom o zaštiti pripadnika nacionalnih manjina, dok je krajem 2005. godine donijela njegove Izmjene i dopune. Ovim zakonom određuje se pojam nacionalna manjina i glasi:

„Nacionalna manjina je dio stanovništva-državljana BiH koji ne pripadaju ni jednom od tri konstitutivna naroda, a sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne povijesti i drugih obilježja“

Zakonom je, takođe, utvrđeno da Bosna i Hercegovina štiti položaj i ravnopravnost pripadnika 17 nacionalnih manjina:

- Albanci,
- Crnogorci,
- Česi,
- Italijani,
- Jevreji,
- Mađari,
- Makedonci,
- Nijemci,
- Poljaci,
- Romi,
- Rumuni,
- Rusi,
- Rusini,
- Slovaci,
- Slovenci,
- Turci i
- Ukrajinci.

36 Zabranjen je svaki oblik diskriminacije na nacionalnoj, etničkoj, rasnoj i jezičkoj osnovi prema licima koja pripadaju nacionalnim manjinama u oba BiH entiteta, te Brčko Distriktu, a u osnovnim odredbama Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u BiH (od Člana 1. do 9.) utvrđena su prava i obaveze pripadnika nacionalnih manjina, te obaveze organa vlasti u BiH da poštuju i štite, očuvaju i razvijaju etnički, kulturni, jezički i vjerski identitet svakog pripadnika nacionalne manjine, koji je državljanin Bosne i Hercegovine.

Ovim Zakonom je, takođe, utvrđeno da pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na slobodu organizovanja i okupljanja radi izražavanja i zaštite svojih kulturnih, vjerskih, obrazovnih, socijalnih, ekonomskih i političkih sloboda, prava, interesa, potreba i identiteta, te omogućava i pomaže održavanje i razvitak odnosa između pripadnika nacionalnih manjina u BiH sa pripadnicima istih nacionalnih manjina u drugim državama i sa narodima u njihovim matičnim državama. Njime se BiH obavezala da kantoni, gradovi i opštine u svojim budžetima osiguraju sredstva radi ostvarivanja prava koja pripadaju nacionalnim manjinama.

Bosna i Hercegovina priznaje i štiti pravo svakom pripadniku nacionalne manjine u BiH da upotrebljava svoj jezik slobodno i bez ometanja, privatno i javno, usmeno i pismeno. U okviru ovog prava podrazumjeva se i pravo pripadniku nacionalne manjine da upotrijebi svoje ime i prezime na jeziku manjine i da zahtjeva da kao takvo bude u javnoj upotrebi.

Izmjenama i dopunama ovog Zakona utvrđeno je principijelno opredjeljenje da „pripadnici nacionalne manjine mogu učiti jezik, književnost, istoriju i kulturu i na jeziku manjine kojoj pripadaju“ da bi se narednom normom razradili uslovi pod kojima se to pravo može ostvarivati. Propisano je da su obrazovne vlasti u BiH, u okviru svog obrazovnog programa (predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog), obavezne „u školama, u kojima učenici – pripadnici jedne nacionalne manjine čine najmanje

jednu trećinu, osigurati obrazovanje na jeziku te manjine, a ako čine jednu petinu – osigurati dodatnu nastavu o jeziku, književnosti, istoriji i kulturi manjine kojoj pripadaju, ako to zahtjeva većina njihovih roditelja“. U ovom Zakonu je propisano da se nadležne obrazovne vlasti obavezuju „osigurati finansijska sredstva za osposobljavanje nastavnika koji će izvoditi nastavu na jeziku nacionalne manjine, osigurati prostor i druge uslove za izvođenje dopunske nastave, te štampanje udžbenika na manjinskim jezicima.“

Pripadnici nacionalnih manjina u BiH po ovom Zakonu imaju pravo na osnivanje radio i televizijskih stanica, izdavanje novina i drugih štampanih informacija na jezicima manjine kojoj pripadaju. Radio i televizijske stanice čiji su osnivači BiH, entiteti, kantoni, gradovi i opštine koji ostvaruju ulogu javne službe obavezni su u svojim programskim šemama predvidjeti posebne emisije za pripadnike nacionalnih manjina, a mogu osigurati i druge sadržaje na jezicima manjina.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo osnivati biblioteke, videoteke, kulturne centre, muzeje, arhive, kulturnoumjetnička društva i sve druge oblike slobode kulturnog izražavanja, te brinuti se o održavanju svojih spomenika kulture i kulturne baštine.

Tekstovi Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina RS (2004.) i FBiH (2008.) je sličan tekstu državnog Zakona.

Skupština Tuzlanskog kantona krajem 2009. godine usvojila je Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina čiji tekst je sličan državnom i entitetskim Zakonima. Potrebno je istaći da je TK-a jedini kanton u FBiH koji ima ovakav Zakon.

Napomena: Navedeni Zakoni o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina nalaze se u prilogu na kraju priručnika.

Zakon o zabrani diskriminacije BiH

Godine 2009. Parlamentarna Skupština Bosne i Hercegovine usvojila je i **Zakon o zabrani diskriminacije**, koji u pojedinim članovima spominje i tretira prava nacionalnih manjina, kao i drugih društvenih grupa i pojedinaca koji su u riziku od diskriminacije i socijalne isključenosti. U Članu 2. ovog zakona stoji objašnjen pojam diskriminacije, pod kojim se podrazumijeva „svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica na osnovu njihove rase, boje, kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovinskog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, spolnog izražavanja ili orijentacije, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogućiti ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima javnog života“. U ovom članu je takođe navedeno i to da se „zabrana diskriminacije primjenjuje na sve

javne organe kao i na sva fizička ili pravna lica, i u javnom i u privatnom sektoru, u svim oblastima, a naročito: zaposlenja, članstva u profesionalnim organizacijama, obrazovanja, obuke, stanovanja, zdravstva, socijalne zaštite, dobara i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima, te obavljanja privrednih aktivnosti i javnih usluga. Član 5. Zakona o diskriminaciji navodi i mjere koje se neće smatrati diskriminacijskim, jer se njima ostvaruje legitiman cilj, a između ostalog u ovom članu spominje se i pojam nacionalnih manjina u smislu ugrožene društvene skupine: „...Slijedeće mjere neće se smatrati diskriminacijskim kada se njima ostvaruje legitiman cilj i ako postoji razuman odnos proporcionalnosti između sredstava koja se koriste i cilja koji se nastoji realizirati i kada: proizilaze iz provođenja ili donošenja privremenih posebnih mjera osmišljenih bilo da se spriječe ili nadoknade štete koje lica trpe, a koje su određene osnovama navedenim u Članu 2. ovog zakona i to naročito za pripadnike ugroženih grupa, kao što su: invalidna lica, pripadnici nacionalnih manjina, žene, trudnice, djeca, omladina, starija lica i druga društveno isključena lica, civiline žrtve rata, žrtve u krivičnim postupcima, raseljena lica, izbjeglice i azilanti; odnosno da se omogući njihovo puno učešće u svim oblastima života ...“ Ovaj zakon između ostalog navodi sve oblike diskriminacije, određuje instituciju Ombudsmana kao nadležnu instituciju za zaštitu od diskriminacije, objašnjava postupke zaštite od diskriminacije i navodi kaznene odredbe u slučaju kršenja odredbi ovog zakona.

38 Izborni zakon BiH

Neadekvatna, prije svega Ustavna, rješenja statusa nacionalnih manjina za posljedicu imaju najdrastičniju diskriminaciju u Izbornom zakonu BiH po kojem pripadnici nacionalnih manjina ne mogu biti birani na određene čelne funkcije u državi, kao i u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH i FBiH. Tako je u poglavlju 8. **Izbornog zakona Bosne i Hercegovine** pod nazivom Predsjedništvo BiH u članu 8.1. navedeno: „(1) Članove Predsjedništva Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Predsjedništvo BiH), koji se neposredno biraju sa teritorije Federacije Bosne i Hercegovine - jednog Bošnjaka i jednog Hrvata, biraju birači upisani u Centralni birački spisak da glasaju u Federaciji Bosne i Hercegovine. Birač upisan u Centralni birački spisak da glasa u Federaciji Bosne i Hercegovine može glasati ili za Bošnjaka ili za Hrvata, ali ne za oba. Izabran je bošnjački i hrvatski kandidat koji dobije najveći broj glasova među kandidatima iz istog konstitutivnog naroda.

(2) Člana Predsjedništva BiH, koji se neposredno bira sa teritorije Republike Srpske - jednog Srbina, biraju birači upisani u Centralni birački spisak da glasaju u Republici Srpskoj. Izabran je kandidat koji dobije najveći broj glasova.”

Ovim stavom, Izborni zakon BiH ne spominjući pripadnike nekonstitutivnih, manjinskih naroda direktno diskriminira pripadnike nacionalnih manjina, koji zbog ovakve odredbe nemaju mogućnost kandidovati se, pa tako ni biti izabrani na Opštim izborima za člana Predsjedništva BiH. Isto je i u Domu Naroda Parlamentarne Skupštine BiH, čiji članovi su isključivo samo Bošnjaci, Srbi i Hrvati: **Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH sastoji se od 15 delegata, od kojih su dvije trećine iz**

Federacije Bosne i Hercegovine (uključujući pet Hrvata i pet Bošnjaka) i jedna trećina iz Republike Srpske (pet Srba).

Član 9.12a „(1) Bošnjačke odnosno hrvatske delegate u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH, iz Federacije Bosne i Hercegovine bira bošnjački odnosno hrvatski klub delegata u Domu naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine. (2) Delegati iz reda bošnjačkog i hrvatskog naroda u Domu naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine biraju delegate iz svog konstitutivnog naroda. (3) Delegati iz reda srpskog naroda i iz reda ostalih u Domu naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine ne učestvuju u postupku izbora bošnjačkih odnosno hrvatskih delegata za Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH iz Federacije Bosne i Hercegovine. (4) Delegate u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH (pet Srba) iz Republike Srpske bira Narodna skupština Republike Srpske.”

Izmjenama i dopunama Izbornog zakona BiH iz 2008. godine stvorila se mogućnost pripadnicima nacionalnih manjina da se kandiduju za učešće u općinskim vijećima. U navedenom Amandmanu stoji: „...broj pripadnika nacionalnih manjina koji se neposredno biraju u općinsko vijeće, odnosno skupštinu općine i gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada utvrđuje se statutom općine, odnosno grada, pri čemu se pripadnicima nacionalnih manjina koji u ukupnom broju stanovništva te izborne jedinice prema zadnjem popisu stanovništva učestvuju sa više od 3% garantuje najmanje jedno mjesto“.

39

Za sve što nije regulisano ovim izmjenama, primjenjivat će se opšte odredbe Izbornog zakona.

Opštine u BiH od 2004. godine imale su obavezu da izmjene svoje statute kako bi u svojim vijećima osigurale mjesto za pripadnike nacionalnih manjina.

Tako su, nakon lokalnih izbora 2008. godine, 32 opštine u BiH u svoje vijeće dobile predstavnike nacionalnih manjina.

Nerealan prikaz brojnosti nacionalnih manjina (jer je Popis iz 1991. zastario) otvara mogućnost manipulacije, te prema ovom Zakonu samo 5 opština ispunjava kriterij. Ustav BiH faktički i formalno isključuje participaciju nacionalnih manjina u političkom djelovanju na državnom nivou. Činjenica da su na izborima 2008. godine 25 od ukupno 35 izabranih predstavnika nacionalnih manjina predložile političke stranke direktno dovodi u pitanje njihov legitimitet, te otvara pitanje čije interese zastupaju: političkih partija ili nacionalnih manjina.

Amandmani na navedeni Zakon djelimično su popravili situaciju kada je riječ o kandidovanju na izborima predstavnika nacionalnih manjina, ali se to odnosi samo na lokalni nivo vlasti.

Predstoje značajne aktivnosti i postoji potreba organizovanog i koordiniranog rada vladinog i nevladinog sektora na otvaranju daljih mogućnosti za ravnopravan politički angažman i pripadnika nacionalnih manjina na višim nivoima vlasti od lokalnog,

stoga je više pažnje posvećeno Izbornom zakonu nego drugim zakonima o kojima je bilo govora s početka poglavlja.

Lokalni izbori u BiH 2008. godine - Izbor predstavnika nacionalnih manjina

Tek je odlukom Centralne izborne komisije (CIK), a na osnovu izmjena Izbornog zakona iz 2008. godine, omogućena realizacija prava na političku participaciju pripadnicima nacionalnih manjina i to na lokalnim izborima 5. oktobra 2008. godine.

Obavezu da svoje statute usklade sa izmjenama i dopunama Izbornog zakona imale su one opštine koje su prema Popisu stanovništva iz 1991. godine imale registrovano više od 3% nacionalnih manjina u odnosu na ukupan broj stanovnika.

Centralnoj izbornoj komisiji su 34 opštine dostavile podatke o kandidaturi pripadnika nacionalnih manjina u okviru političkih stranaka, a ovjerena je i kandidatura 34 nezavisna kandidata pripadnika nacionalnih manjina. Ukupno, 35 predstavnika nacionalnih manjina izabrano je u 32 opštine (vidjeti u tabeli), od kojih su 8 nezavisni kandidati, 2 je kandidovano od strane udruženja, a 25 su predložile političke stranke odnosno njihove koalicije.

Opština	Broj partija koje su predložile pripadnike manjina	Broj kandidiranih pripadnika manjina	Ukupno glasova za nacionalne manjine	Broj glasova izabranog predstavnika	Predlagач
Banovići	19	3	132	101	Nezavisni kandidat
Banja Luka	20	7	695	130	SSRS
Bosanska Dubica/Kozarska Dubica	18	3	74	33	Nezavisni kandidat
Bosanska Gradiška/Gradiška	18	3	264	176	SNSD
Bosanska Krupa	19	2	33	25	A- SDA
Bosanski Novi/Novi Grad	19	3	246	171	Nezavisni kandidat
Brčko Distrikt BiH	19	12	445	158	SDP
				71	Udruženje Roma „Romski San“
Doboj	18	3	188	89	Nezavisni kandidat
Donji Vakuf	20	2	9	7	SDP
				2	SDP
Gradačac	20	2	45	28	BDS
Jablanica	19	2	16	14	Nezavisni kandidat
Kakanj	20	2	304	173	Nezavisni kandidat
Kalesija	21	3	136	56	SDA
Laktaši	16	3	60	30	SPRS
Lukavac	22	5	217	68	SDP
				51	SDA
Ljubinje	17	1	9	9	SDS
Modriča	14	2	62	41	Nezavisni kandidat
Novo Sarajevo	20	4	136	64	BPS
Pale, FBiH	16	1	12	12	SDA
Prijedor	18	5	350	155	SDP
Prnjavor	17	4	141	58	Udruženje porodice „Štivor“
Sokolac	17	3	42	22	SNSD
Srebrenica	16	4	53	18	SDU 2002-SSP
Srebrenik	20	5	91	30	SDA
Teočak	16	1	4	4	SDA
Teslić	14	2	111	57	SRS
Trebinje	18	4	119	51	SDS
Trnovo, FBiH	16	2	53	41	SBiH
Tuzla	22	8	794	289	SDP
Vareš	20	2	12	8	SDP
Velika Kladuša	17	1	11	11	BDS
Zenica	19	2	226	137	Nezavisni kandidat

Iz kratkog prikaza izbora predstavnika nacionalnih manjina proističe nekoliko problema koji će u nastavku biti posebno opisani.

Problem utvrđivanja procentualnog učešća pripadnika manjine u jedinici lokalne samouprave

Najsporniji dio principa garantovanih mjesta za predstavnike nacionalnih manjina koji se bazira na određenom procentualnom učešću u ukupnom broju stanovnika upravo je zakonska odredba koja se poziva na posljednji Popis stanovništva. Iako je ovo pozivanje sasvim legitimno, kada je u pitanju Bosna i Hercegovina potrebno je imati u vidu probleme koji proističu iz neažuriranih podataka Popisa iz 1991. godine.

Pored činjenice da je u posljednjih osamnaest godina došlo do značajnih demografskih promjena u postojećim jedinicama lokalne samouprave, uvećan je takođe broj i kategorija određenih nivoa državne uprave i jedinica lokalne samouprave (entiteti, kantoni, opštine) tako da i sa formalno-pravnog aspekta pozivanje na Popis iz 1991. koji je vrijedio za teritoriju unitarno uređene SRBiH kao federalne jedinice bivše Jugoslavije može predstavljati problem. Sporan je i način na koji se izračunava procentualno učešće pripadnika manjina u ukupnom stanovništvu u većini opština koje su izmjenile svoj statut i na taj način omogućile garantovana mjesta pripadnicima nacionalnih manjina, jer je u većini opština na Popisu iz 1991. godine broj deklariranih pripadnika nacionalnih manjina bio izrazito mali.

Ako se uzme u obzir izračunavanje zbirnog učešća stanovništva opštine koje ne pripada konstitutivnim narodima, a od dobijenog broja (procenta) oduzme broj stanovnika koji se tokom popisa nije izjasnio (neizjašnjeni) i oni čije etničko porijeklo nije poznato (nepoznati), dolazi se do rezultata da samo pet opština u Bosni i Hercegovini ispunjava zakonski uslov od potrebnih najmanje 3% pripadnika nacionalnih manjina u ukupnom učešću stanovništva. Na osnovu toga je bilo moguće izvršiti izmjene statuta i uvesti garantovana mjesta za pripadnike manjina. Opštine koje su to uradile su Sarajevo Centar, Sarajevo Novi Grad, Bileća, Prnjavor i Trebinje.

Moguće je da su opštinske vlasti u cilju izmjene statuta i uvođenja garantovanih mjesta za pripadnike manjina u obzir uzimale i procenat zastupljenosti osoba koje su se 1991. godine izjasnile kao Jugosloveni, ali s obzirom da je nemoguće zaključiti šta se u međuvremenu dogodilo sa njihovim etničkim/nacionalnim afinitetom, sa aspekta pozitivnog prava Jugosloveni se ne mogu smatrati pripadnicima nacionalnih manja, pa tako ni njihovo učešće u stanovništvu nije trebalo biti uzimano u obzir kada je u pitanju uvođenje garantovanih mjesta.

Prema podacima Popisa iz 1991. godine više od 3% onih koji su se izjasnili kao Jugosloveni živjelo je u čak 48 opština. Iako se uvođenje garantovanih mjesta u opštinama koje ne ispunjavaju zakonom predviđene uslove može tumačiti i kao mjera tzv. pozitivne diskriminacije koja bi omogućila zastupljenost manjina u političkom životu i odlučivanju na lokalnom nivou, postavlja se pitanje iz kojeg razloga su pojedine opštine bez ikakvog zakonskog osnova ovo učinile?

Primjer za ovo su opštine koje danas imaju predstavnike manjina u skupštini opštine/opštinskom vijeću, a gdje manjine čine neznatan procenat stanovništva, kao što su Trnovo, gdje deklarirani pripadnici svih nacionalnih manjina čine 0,20% stanovništva opštine, Donji Vakuf gdje ih je svega 0,30%, Gradačac sa 0,51%, Kalesija 1,25%, Ljubinje 0,87%, Sokolac 0,33%, Srebrenica 0,49%, Srebrenik 0,48%, te Velika Kladuša 0,40%.

Ali, opštinske vlasti su smatrale da je, iako ne postoji minimum od 3% pripadnika nacionalnih manjina, potrebno predstavnicima nacionalnih manjina omogućiti da budu zastupljeni u političkom životu i odlučivanju, a sve u cilju unaprijeđenja njihovog položaja.

Imajući u vidu da se podaci iz Popisa stanovništva iz 1991. godine ne mogu uzeti kao potpuno relevantni, jedini način na koji je moguće ostvariti potpunu zastupljenost nacionalnih manjina u političkom životu jeste novi popis kojim bi se utvrdilo u kojim opštinama i u kojem broju žive pripadnici nacionalnih manjina, te bi, s tim u skladu, bilo moguće vršiti izmjene opštinskih statuta i u potpunosti primjeniti odredbe Izbornog zakona.

Problem predlagača pripadnika nacionalnih manjina

Izborni zakon Bosne i Hercegovine omogućava političkim strankama, koalicijama političkih stranaka, udruženjima nacionalnih manjina i drugim registrovanim oblicima, te grupama od najmanje četrdeset građana koji imaju biračko pravo da predlože pripadnike nacionalnih manjina kao kandidate za lokalne organe vlasti.

Na lokalnim izborima 2008. godine predlagači izabranih vijećnika pripadnika nacionalnih manjina su najčešće bile političke stranke (u 23 opštine), zatim grupe građana koje su predložile nezavisne kandidate (u 8 opština), dok je u najmanjem broju slučajeva predstavnik manjine predložen od strane udruženja nacionalne manjine (što je slučaj u samo dvije opštine).

Prema podacima Centralne izborne komisije (CIK-a) samo su 34 osobe (iz 19 različitih opština) podnijele zahtjev za učešće na lokalnim izborima 2008. godine u svojstvu nezavisnog kandidata pripadnika nacionalne manjine, a izabrano ih je osam.

Kada se uzmu u obzir brojevi političkih subjekata (prethodna tabela) koji su predložili pripadnike nacionalnih manjina, može se zaključiti da su političke partije najčešće prepoznale interes predstavljanja pripadnika manjina u lokalnoj vlasti, dok je broj onih koji su predloženi od strane udruženja nacionalnih manjina nesrazmjerno manji. Ovo bi mogla biti posljedica ili neinformisanosti udruženja pripadnika manjina, ili njihove nezainteresovanosti da se bave pitanjima političke participacije.

Važno je naglasiti da sličan način predstavljanja interesa, to jeste političke participacije, nacionalnih manjina ne postoji ni u jednoj susjednoj državi.

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina Republike Hrvatske u članu 24 predviđa da će se u jedinicama lokalne samouprave birati vijeća nacionalne manjine (i to u jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici određene manjine čine najmanje 1,5% ukupnog broja stanovništva) ili predstavnik nacionalne manjine (u jedinicama lokalne samouprave u kojima živi najmanje 100 pripadnika jedne nacionalne manjine). Međutim, pravo predlaganja članova vijeća ili predstavnika nacionalne manjine imaju isključivo udruženja nacionalnih manjina ili 20 pripadnika nacionalne manjine s područja opštine, dok političke stranke (čak ni političke partije nacionalnih manjina) nemaju prava predlaganja kandidata. Za razliku od principa kojim se u BiH uređuje direktno učešće izabranog predstavnika nacionalne manjine u samoj lokalnoj skupštini. Vijeća nacionalnih manjina na lokalnim nivoima u Hrvatskoj nisu dio lokalnog predstavničkog tijela i ne učestvuju u donošenju opštih odluka, već ima samo savjetodavnu funkciju.

44 Izborni zakon u Srbiji ne reguliše izbor predstavnika nacionalnih manjina u lokalnoj jedinici samouprave, te im ne garantuje mjesta u lokalnoj skupštini. Iako u mnogim jedinicama lokalne samouprave pripadnici nacionalnih manjina učestvuju u vlasti (posebno u opštinama u kojima žive u značajnom broju) oni nisu izabrani na osnovu preferencijalnog sistema, već na osnovu opšteg pasivnog biračkog prava.

(Opširnije o primjerima dobre prakse iz zemalja regiona bit će govora u narednim poglavljima.)

Kao značajan problem u izbornom sistemu BiH ističe se pravo predlaganja predstavnika nacionalne manjine od strane političke partije. Iako, s jedne strane, ovo može značiti spremnost aktuelnih vlasti u BiH da omoguće manjinama političku participaciju, takođe može značiti i potencijalnu instrumentalizaciju pripadnika nacionalnih manjina u cilju ostvarivanja prevlasti određene političke partije u lokalnoj skupštini. Primjer Donjeg Vakufa (iz kojeg je očigledno da su čak dva predstavnika nacionalne manjine ušli u lokalnu skupštinu - jedan sa osvojenim dva, a drugi sa osvojenih sedam glasova birača) pokazuje da je princip garantovanih mjesta omogućio jednoj političkoj partiji da ima dva vijećnika više u lokalnoj skupštini, što potencijalno može značiti i dva glasa više prilikom donošenja odluka.

Iako broj osvojenih glasova ne bi trebalo uzimati u obzir kod principa garantovanih mjesta, svakako se postavlja pitanje legitimiteta izabranih predstavnika, pogotovo onih koji su zahvaljujući ovom principu dobili mandate sa izuzetno malim brojem osvojenih glasova. Ilustrativan je podatak da su u četiri opštine izabrani predstavnici koji su osvojili svaki pojedinačno manje od 10 glasova, a čiji su predlagači političke stranke.

U opštini Lukavac izabrana su čak dva predstavnika nacionalne manjine, iako manjine u ukupnom stanovništvu čine manje od 1%. Izmjene statuta u opštini Lukavac uslijedile su nakon prvih izmjena Izbornog zakona iz 2004. godine koji je predviđao da se u svim opštinama koje imaju manje od 3% pripadnika nacionalnih manjina bira najmanje jedan predstavnik, a u opštinama koje imaju više od 3% dva ili više pripadnika manjine, proporcionalno njihovom učešću u ukupnom stanovništvu. Iako je ova izmjena značila da bi u svim opštinama u BiH trebalo birati predstavnike nacionalne manjine (jer čak i jedna osoba deklarirana kao pripadnik manjine u ukupnom stanovništvu čini do 3%), opštinske vlasti u Lukavcu su izmijenile statut na način da su rezervisali mjesta za dva predstavnika manjine. Kasnijim izmjenama Izbornog zakona ova odluka nije mijenjana, te je taj broj ostao konačan do izbora. Oba izabrana predstavnika manjina su pripadnici romske populacije, ali prema zakonu oni predstavljaju interese svih nacionalnih manjina u opštini. Iako su oba vijećnika predložena od strane političkih partija (SDP i SDA) oni su na prijedlog predsjedavajuće Opštinskog vijeća formirali poseban Klub nacionalnih manjina, te u većini slučajeva zastupaju stavove svog kluba, dok u manjem broju slučajeva zastupaju stavove stranaka koje su ih predložile.

S obzirom da bi jedan od mogućih načina za sprečavanje instrumentalizacije nacionalne manjine od strane političkih partija bilo njihovo predlaganje od strane udruženja građana pripadnika manjine ili samostalno kandidovanje u svojstvu nezavisnog kandidata, evidentno je da je prije izbora bilo potrebno provesti širu kampanju kako bi se predstavnici manjina informisali o pravu učešća u vlasti na lokalnom nivou, a u svojstvu predstavnika svih manjina u opštini.

45

Problem predavljanja interesa nacionalne manjine

Postavlja se i pitanje da li izabrani predstavnici nacionalne manjine zaista štite ostvarivanje interesa te nacionalne manjine ili političke partije koja ih je predložila?! Međutim, sporno je i da li izabrani vijećnici/odbornici znaju da treba da zastupaju interese svih nacionalnih manjina ili smatraju da je njihov posao samo zastupanje interesa manjine kojoj i sami pripadaju, ali uprkos svemu da se zaključiti da izbor predstavnika nacionalnih manjina u organe lokalne samouprave svakako predavlja pomak u ostvarivanju i zaštiti njihovih prava.

Međutim, i pored demokratičnosti ovog čina potrebno je skrenuti pažnju na probleme koji u ovoj oblasti postoje. Problemi postoje i u samoj legislativi koja reguliše ovu oblast, ali i u njenoj primjeni. Stoga je potrebno predstavnicima vlasti ukazati na nekonzistentnost i proizvoljnost koja se javlja u tumačenju pravno-obavezujućeg propisa, te težiti njegovoj izmjeni ili jedinstvenoj primjeni u svim opštinama. S druge strane, i pripadnici nacionalnih manjina trebalo bi da pokažu više interesovanja kada je u pitanju zaštita njihovih interesa putem političke participacije, jer u većini slučajeva ili nisu informisani ili ne znaju na koji način mogu ostvariti garantovana

Ostali zakoni koji regulišu prava nacionalnih manjina u BiH

Trenutno, pored ranije navedenih zakona u našoj zemlji prava manjina su dijelom zaštićena i **Zakonima** (državnim, entitetskim i kantonalnim) **o osnovnom i srednjem obrazovanju**, te **Strategijom za Rome BiH i Pravilnikom o vaspitanju i obrazovanju djece pripadnika nacionalnih manjina u RS**.

- **Okvirni Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH** garantuje da će se jezik i kultura svake značajnije manjine koja živi u Bosni i Hercegovini poštivati i uklapati u školu u najvećoj mjeri u kojoj je to izvodivo, u skladu s Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina. U Federaciji Bosne i Hercegovine obrazovanje je sistemski riješeno federalnim i kantonalnim zakonima o obrazovanju. Npr. **Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju** razrađene su odredbe po kojima se prema romskoj djeci primjenjuje pozitivna diskriminacija kao motiv za upisivanje što većeg broja djece u osnovno obrazovanje. U Republici Srpskoj obrazovanje manjina i Roma je regulisano **Zakonom o osnovnoj školi, Zakonom o srednjoj školi** i posebnim **Pravilnikom o vaspitanju i obrazovanju djece pripadnika nacionalnih manjina**. Zakoni o osnovnoj i srednjoj školi RS-a određuju da će škole omogućiti poštovanje jezika i kulture nacionalnih manjina u skladu sa kadrovskim mogućnostima. Kada je riječ o Pravilniku, u njemu stoji da će se, nezavisno od broja pripadnika nacionalne manjine osigurati, ako to zahtjevaju, da uče jezik, književnost, istoriju i kulturu na jeziku manjine kojoj pripadaju u okviru dodatne nastave. Takođe, u njemu se propisuje da će Ministarstvo prosvjete i kulture obezbijediti prikupljanje podataka o stopi upisa i završavanja škole učenika Roma na početku školske godine, kao i upis učenika u školu bez dokumenata koje će naknadno obezbijediti.
- U cilju rješavanja socijalnog statusa romske populacije u BiH, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine donijelo je polovinom 2005. godine **Strategija Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma** iz koje su izvedeni akcioni planovi u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite. BiH je 2008. godine pristupila Dekadi Roma te početkom 2009. godine uspostavila mehanizam za praćenje i provođenje donesenih akcionih planova. Priznavanjem Romima statusa nacionalne manjine i uvažavanjem činjenice da su Romi u BiH po svim pokazateljima najugroženija nacionalna grupa, BiH je preuzela konkretne aktivnosti i napravila značajne pozitivne pomake u rješavanju problema Roma.

Evropski sud je 22. decembra 2009. godine objavio presudu po tužbi Jakova Fincijsa (Jevrej) i Derve Sejdića (Rom) protiv BiH zbog diskriminacije u izbornom procesu i nemogućnosti da se građani BiH koji ne pripadaju nijednom od tri konstitutivna naroda kandiduju za članove Predsjedništva BiH i Doma naroda Parlamenta BiH.

U roku od pola godine BiH je nadležna da Komitetu ministara Vijeća Evrope dostavi Akcioni plan sa mjerama za izvršenje presude i rokovima za izvršenje tih mjera. Vijeće ministara BiH 11. februara 2010. godine je usvojilo Informaciju o presudi. Ministarstvo pravde BiH i Ministarstvima za ljudska prava, izbjeglice i civilne poslove zaduženi su da koordiniraju aktivnosti vezano za provedbu navedene presude. U martu 2010. godine formirana je radna grupa i izrađen Akcioni plan koji je Vijeće Ministara BiH trebalo usvojiti do 15. aprila. Plan nije usvojen. Trenutno radno tijelo radi na izradi novog plana koji bi pored Vijeća Ministara trebao da razmatra i državni parlament. Šta će biti sa presudom, ostaje nam da vidimo i da se nadamo da će biti što prije implementirana.

VIJEĆA/SAVJETI NACIONALNIH MANJINA - IZBORI, POSTUPAK OSNIVANJA, UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA

Preporuke za osnivanje vijeća/savjeta nacionalnih manjina

Preporuke iz Lunda propisuju da bi države trebale osnovati savjetodavna ili konsultativna tijela u prikladnim institucionalnim okvirima, koja bi služila kao kanali za dijalog između vladinih tijela i nacionalnih manjina. Takva tijela bi također mogla uključivati i odbore za posebne namjene koji bi se bavili takvim pitanjima kao što su stambeni problemi, zemljište, obrazovanje, jezik i kultura. Sastav ovih tijela trebao bi održavati njihovu namjenu i pridonositi djelotvornijoj komunikaciji i unapređivanju interesa manjina. Ova bi tijela, prema Preporukama, trebalo ovlastiti da pokreću pitanja kod donosioca odluka, pripremaju preporuke, formulišu zakonodavne i druge prijedloge, nadziru proces i prezentiranje stavova o prijedlozima vladinih odluka koje mogu, direktno ili indirektno, uticati na manjine. Predstavnici vlasti trebali bi redovno konsultovati ova tijela u vezi sa zakonodavnim i administrativnim mjerama koje se odnose na manjine, kako bi bile u skladu sa stavovima manjina i doprinosile izgradnji povjerenja. Za djelotvorno funkcionisanje ovih tijela potrebno je osigurati odgovarajuća sredstva.

U slučaju Bosne i Hercegovine Vijeća nacionalnih manjina su formirana na državnom i entitetskim nivoima. Postoji Vijeće/Savjet nacionalnih manjina kao savjetodavno tijelo Parlamentarne skupštine BiH, Parlamenta FBiH, te Narodne skupštine RS.

Formiranje Vijeća na državnom nivou

Prema navedenom državnom Zakonu pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na zastupljenost u organima vlasti i drugim javnim službama na svim nivoima, srazmjerno procentu njihovog učešća u stanovništvu prema posljednjem popisu u BiH.

Način i kriterij izbora predstavnika nacionalnih manjina u parlamentima, skupštinama i vijećima bliže se uređuje Izbornim zakonom BiH i entiteta, te statutima i drugim propisima kantona, gradova i opština, a način zastupljenosti predstavnika nacionalnih manjina u izvršnoj i sudskoj vlasti, kao i javnim službama također će se urediti posebnim zakonima i drugim propisima BiH, entiteta, kantona, gradova i opština.

Prema Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina predstavnici nacionalnih manjina u strukturama vlasti, predstavnici su svih nacionalnih manjina i obavezni su štiti interese svih nacionalnih manjina.

Prema članu 21. državnog Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Parlamentarna skupština BiH osniva Vijeće nacionalnih manjina BiH kao posebno savjetodavno tijelo koje sačinjavaju pripadnici svih nacionalnih manjina. Parlamentarna skupština imenuje Vijeće na prijedlog Zajedničke komisije za ljudska prava, prava djeteta, mlade, useljništvo, izbjeglice, azil i etiku Parlamentarne skupštine BiH.

Nadležnost Vijeća nacionalnih manjina BiH je da daje mišljenja, savjete i prijedloge Parlamentalnoj skupšti BiH o svim pitanjima koja se tiču prava, položaja i interesa nacionalnih manjina u BiH. Vijeće može delegirati stručnjaka u radu Ustavno-pravne komisije i Komisije za ljudska prava oba doma Parlamentarne skupštine BiH.

Ovo savjetodavno tijelo može delegirati stručnjake za rad u navedene komisije kad oni raspravljaju o položaju nacionalnih manjina. Delegirani stručnjaci mogu biti pripadnici nacionalnih manjina, ali i nezavisni stručnjaci, pripadnici konstitutivnih naroda.

50

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine odluku o osnivanju Vijeća nacionalnih manjina donijela je 13. aprila 2006. godine, a odluka o imenovanju članova Vijeće nacionalnih manjina pri Parlamentarnoj skupštini donesena je 31. januara 2008. godine.

U Vijeće nacionalnih manjina imenovano je 12 članova, odnosno 12 predstavnika nacionalnih manjina.

Na prvoj, konstitutivnoj sjednici Vijeća nacionalnih manjina, koja je održana 4. aprila 2008. godine, za predsjedavajućeg je izabran Nedžad Jusić. Izbor Nedžada Jusića na ovo mjesto pozitivan je pomak za Rome, jer je prvi put u istoriji Bosne i Hercegovine predstavnik Roma izabran u jednu komisiju Parlamenta BiH i ujedno za predsjedavajućeg Vijeća nacionalnih manjina na državnom nivou.

Ostali članovi su ispred slijedećih nacionalnih manjina: Marija Grbić, predstavnica Slovenaca; Vasilija Ibrahimagić, predstavnica Makedonaca; Halil Bicaj, predstavnik Albanaca; Jakob Finci, predstavnik Jevreja; Tihomir Knežiček, predstavnik Italijana; Darko Kovč, predstavnik Poljaka; Jovanka Manžalović – Šalaka, predstavnica Čeha; Iren Milivojević, predstavnica Mađara; Andrija Svatok, predstavnik Ukrajinaca; Hakan Varan, predstavnik Turaka; Nedeljko Tomašević, predstavnik Crnogoraca.

Članovi Vijeća nacionalnih manjina biraju se na mandat od 4 godine, a u opravdanim slučajevima, Parlamentarna skupština tokom trajanja mandata može provesti postupak zamjene člana Vijeća, na prijedlog Zajedničke komisije za ljudska prava, prava djeteta, mlade, useljništvo, izbjeglice, azil i etiku Parlamentarne skupštine.

Ciljevi Vijeća su poštivanje i zaštita, očuvanje i razvijanje etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta svakog pripadnika nacionalne manjine u BiH, koji je državljanin BiH.

Vijeće može raspravljati i odlučivati ako je na sjednici prisutna natpolovična većina vjećnika, a odlučuje se većinom glasova onih koji su prisutni i glasaju. Većinom glasova svih vjećnika donosi se Poslovnik o radu, program rada, finansijski plan, odlučuje o izboru i razrješenju predsjedavajućeg, zamjenika predsjedavajućeg Vijeća, te u drugim slučajevima propisanim zakonom, Odlukom i Poslovnikom o radu Vijeća.

Vijeće nacionalnih manjina BiH ima obavezu da održi sjednicu najmanje jednom u dva mjeseca, a po potrebu i više puta, a praksa je pokazala da to članovi i praktikuju. Sjednicu saziva predsjedavajući, a u skladu sa programom rada. Članove obavještava pismenim putem, najmanje pet dana prije planiranog održavanja, ali u hitnim slučajevima, Vijeće se može sazvati i u kraćem roku uz dostavu materijala neposredno na sjednici.

O sjednicama Vijeća i njegovim radnim tijelima vodi se zapisnik. Zapisnik, sa popisom prisutnih i odsutnih članova Vijeća te donjetim zaključcima ili odlukama verifikuje se na prvoj slijedećoj sjednici Vijeća. Zapisnik obavezno potpisuje predsjedavajući Vijeća ili osoba koja je na sjednici predsjedavala i zapisničar.

Sredstva za rad Vijeća osiguravaju se u budžetu institucija Bosne i Hercegovine. Troškove rada Vijeća utvrđuje Zajednička komisija za administrativne poslove oba doma Parlamentarne skupštine, na prijedlog Vijeća.

Stručne i administrativno-tehničke poslove za potrebe Vijeća obavlja Sekretarijat Parlamentarne skupštine. Nadležna tijela Bosne i Hercegovine dužna su na zahtjev Vijeća, pružiti sve oblike podrške koje zatraži Vijeće.

Rad Vijeća nacionalnih manjina je javan. Radi ostvarivanja načela javnosti rada može se omogućiti predstavnicima sredstava javnog informisanja da neposredno prate rad Vijeća ili se o tome mogu davati saopštenja.

Javnost rada osigurava se i ostvaruje izvještavanjem pripadnika nacionalnih manjina. Predstavnici sredstava informisanja mogu sudjelovati u radu sjednice Vijeća.

Unutrašnja organizacija, način rada i odlučivanja Vijeća nacionalnih manjina BiH uređuje se Poslovnikom o radu. Ako neko pitanje u vezi sa radom Vijeća nije uređeno Poslovnikom, uređuje se zaključkom Vijeća.

Formiranje Savjeta nacionalnih manjina na nivou Republike Srpske

Prema Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Republike Srpske, Narodna skupština Republike Srpske osniva Savjet nacionalnih manjina Republike Srpske, kao posebno savjetodavno tijelo koje sačinjavaju pripadnici svih nacionalnih manjina. Narodna skupština bira Savjet nacionalnih manjina iz reda kandidata koji predlaže Savez nacionalnih manjina. Savjet nacionalnih manjina daje mišljenja, savjete i prijedloge Narodnoj skupštini i drugim republičkim organima o svim pitanjima koja se tiču prava, položaja i interesa nacionalnih manjina u Republici Srpskoj. Savjet može delegirati stručnjaka u Odboru za ustavna pitanja Narodne skupštine.

Pri Narodnoj skupštini RS 2007. godine formiran je Savjet nacionalnih manjina koji broji 15 članova i to su svi aktivisti postojećih udruženja. Predsjedavajući Savjeta je Saša Mićin, predstavnik Mađara.

Ostali članovi dolaze iz reda slijedećih manjina: Vladimir Blaha, predstavnik Čeha; Libor Boček, predstavnik Čeha; Maja Kremenović, predstavnica Italijana; Jakov Danon, predstavnik Jevreja; Marija Grbić, predstavnica Slovenaca; Alenka Uduč, predstavnica Slovenaca; Dimitrije Trifunovski, predstavnik Makedonaca; Ivanka Čelović, predstavnica Poljaka; Ana Hemon, predstavnica Ukrajinaca; Olga Karaica, predstavnica Ukrajinaca; Šaha Ahmetović, predstavnica Roma; Mišo Mirković, predstavnik Roma; Katarina Babić, predstavnica Nijemaca; Žoneta Stijičićova, predstavnica Slovaka.

Prema Poslovniku o radu Savjeta nacionalnih manjina RS, kreiranom 2007. godine, predsjednik i potpredsjednik Savjeta se biraju javnim glasanjem na period od dvije godine. Predsjednik Savjeta između ostalog predstavlja Savjet, saziva sjednice Savjeta, predsjedava sjednicama i predlaže dnevni red, usklađuje rad Savjeta sa radom Narodne skupštine RS i drugih organa RS, saraduje sa Narodnom skuštinom RS i drugim organima Republike Srpske radi davanja mišljenja, savjeta i prijedloga Savjeta nacionalnih manjina, upućuje članovima Savjeta akte i materijale na razmatranje i pokreće inicijativu za razmatranje pojedinih pitanja iz djelokruga Savjeta.

Savjet nacionalnih manjina RS može razriješiti dužnosti predsjednika i potpredsjednika Savjeta prije isteka vremena na koje je izabran, ako povjerenu dužnost ne obavlja u skladu sa zakonom, Poslovníkom Narodne skupštine Republike Srpske i Poslovníkom Savjeta nacionalnih manjina RS.

Sjednice Savjeta nacionalnih manjina RS saziva predsjednik Savjeta nacionalnih manjina na svoju inicijativu, ukoliko to zatraži predsjednik Narodne Skupštine RS ili ako to predloži većina članova Savjeta, uz navođenje pitanja koja treba da se razmotre na sjednici.

U članu 17. Poslovnika Savjeta nacionalnih manjina Republike Srpske stoji i da predstavnici Vlade, ministarstava ili drugih organa i organizacija prisustvuju sjednicama Savjeta nacionalnih manjina kada to Savjet traži. Također u radu Savjeta mogu učestvovati i stručni radnici republičkih organa i organizacija, radi davanja stručnih obrazloženja i objašnjavanja, kao i naučni i stručni radnici, te predstavnici

društvenih organizacija, bez prava odlučivanja. Savjet nacionalnih manjina RS između ostalog može da traži od Vlade RS, ministarstava i drugih republičkih organa i organizacija, obavještenja i mišljenja koja su mu potrebna za rad, kao i druge podatke kojima raspolažu ili su dužni da ih prikupljaju ili evidentiraju.

U poslovniku ovog Savjeta također stoji da predstavnici sredstava javnog informisanja imaju slobodan pristup sjednicama Savjeta, u slučaju da im Savjet uputi poziv za prisustvo, radi obavještanja javnosti o demokratičnosti i transparentnosti njihovog rada.

Formiranje Vijeća nacionalnih manjina na nivou Federacije

U cilju zaštite prava nacionalnih manjina Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina FBiH se osniva Vijeće nacionalnih manjina Federacije Bosne i Hercegovine kao savjetodavno tijelo Parlamenta Federacije za zaštitu pripadnika nacionalnih manjina, utvrđuje sastav, način izbora i rada, finansiranje i druga pitanja za rad Vijeća. Vlada Federacije BiH na prijedlog Federalnog ministarstva pravde poziva udruženja pripadnika nacionalnih manjina da izaberu svoje predstavnike u Vijeće manjina Federacije, dužna je obaviti administrativno-tehničke poslove oko prve sjednice Vijeća, te sazvati prvu osnivačku sjednicu.

U članu 17. navedenog Zakona Vijeće manjina Federacije sastoji se od predstavnika svih nacionalnih manjina navedenih u Zakonu koje delegiraju njihova udruženja. Broj članova određuje se tako da se na svakih 1000 članova udruženja pripadnika nacionalnih manjina bira po jedan predstavnik u Savjet s tim da se ni jedna nacionalna manjina ne može imati više od pet predstavnika, izuzev Roma koji mogu imati najviše sedam predstavnika.

Vijeće ima zadaću da prati stanje i primjenu propisa, zauzima stavove, daje prijedloge i preporuke organima vlasti u Federaciji o svim pitanjima koja su od značaja za položaj i ostvarivanje prava pripadnika svih nacionalnih manjina u Federaciji, te će povremeno delegirati predstavnike u Komisiju za ljudska prava i slobode i druge komisije i radna tijela oba doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine.

Savjet/Vijeće donosi svoj Statut, Poslovnik o radu, Program rada i programe rada svojih radnih tijela. Statutom i Poslovnikom o radu utvrđuje se način izbora rukovodstva, stalna i povremena tijela, način sazivanja i rada, vrijeme i mjesto održavanja sjednice i druga pitanja od značaja za rad Vijeća.

U novembru 2009. godine donesena je odluka o formiranju savjetodavnog tijela Parlamenta FBiH Vijeće nacionalnih manjina FBiH. Po navedenoj odluci Vijeće čini 11 predstavnika nacionalnih manjina, u koji nisu ubrojani svi predstavnici manjina, te se očekuje njihovo naknadno uključjenje. Konstitutivna sjednica održana je u februaru 2010. godine. Predsjednica Savjeta je ispred Slovenačke nacionalne manjine, Sanja Bogdanović.

Ostali članovi dolaze iz reda nacionalnih manjina: Irma Muratović, predstavnik Mađara; Hidajeta Redžić, predstavnik Crnogoraca; Iso Abinun, predstavnik Jevreja; Petar Čivič, predstavnik Italijana; Slavica Ćurić, predstavnik Makedonaca; Tomislav Krzyk, predstavnik Čeha; Hakan Varan, predstavnik Turaka; Džemina Zejnulahu, predstavnik Albanaca; Irmira Čengić, predstavnik Poljaka; Emil Bakoš, predstavnik Slovaka.

Vijeće nacionalnih manjina FBiH je formiralo i svoja stalna radna tijela:

- Komisija za izradu i ostvarivanje Programa rada Vijeća
- Komisije za ustavno-zakonodavna pitanja razvoja i zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina
- Komisije za očuvanje i razvoj kulturnog, obrazovnog i jezičkog identiteta pripadnika nacionalnih manjina.

Član Vijeća je dužan izvršavati zadatke koje mu, u okviru svog djelokruga, povjeri Vijeće ili radno tijelo čiji je član.

U ostvarivanju svojih prava i dužnosti u Vijeću član Vijeća ima pravo da pokreće inicijative za donošenje i izmjenu Statuta Vijeća, Poslovnika Vijeća i drugih akata koje donosi Vijeće, da pokreće raspravu o izvršavanju ovih akata kao i pitanja provođenja programskih zadataka Vijeća, te da pokreće inicijative od interesa za nacionalnu manjinu čije interese neposredno izražava u Vijeću.

Vijeće je tijelo koje radi javno. Građanima i medijima je osiguran slobodan pristup sjednicama Vijeća, a akti koje donesi Vijeće mogu se u cijelosti objaviti u dnevnoj štampi ili kao posebne publikacije.

Radi tačnijeg i potpunijeg obavještanja javnosti o rezultatima rada na sjednicama Vijeća i radnih tijela Vijeća mogu se izdavati službena saopštenja za štampu i za druga sredstva informisanja, kao i organizovati konferencije za štampu.

Vijeće se organizuje i radi po Ustavu Bosne i Hercegovine, Ustavu Federacije, Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Federaciji, drugim zakonima i propisima koji regulišu pitanja nacionalnih manjina, Odluci Parlamenta o osnivanju i imenovanju Vijeća, Poslovniku Vijeća i odredbama Statuta. Ako neko pitanje organizacije i rada Vijeća nije uređeno Statutom i drugim propisima i aktima, uređuje se, u skladu sa nadležnostima Vijeća, zaključkom Vijeća. Zaključak se primjenjuje danom donošenja, ako zaključkom nije drugačije određeno.

Pozitivni primjeri na lokalnom nivou u BiH

Već je u prethodnim poglavljima naveden Tuzlanski kanton kao pozitivan primjer, jer je jedini u BiH koji je izglasao Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina. Kada je riječ o Vijećima nacionalnih manjina Tuzlanskog kantona se i tu pokazao kao vodeći. Početkom 2010. godine Vlada Tuzlanskog kantona, odnosno Ministarstvo pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona raspisalo je Javni poziv za udruženja pripadnika nacionalnih manjina da izaberu kandidate za delegate u Vijeće. Vijeće je konstituisano u maju 2010. godine kao savjetodavno i konsultativno tijelo Skupštine Tuzlanskog kantona za zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina.

Pored Vijeća/Savjeta nacionalnih manjina, u Opštini Tuzla, pri Opštinskom vijeću postoji Komisija za pitanja nacionalnih manjina. To je jedina opština u BiH koja ima takvu Komisiju, a u Gradu Banja Luka u gradskoj upravi postoji Odjeljenje za nacionalne manjine.

UČEŠĆE VIJEĆA/SAVJETA NACIONALNIH MANJINA U JAVNOM I POLITIČKOM ŽIVOTU BIH

Proces učestvovanja nacionalnih manjina u javnom životu doprinosi jačanju integriteta države, budući da su u slučaju uključenja manjina u politički i javni život interesi svih dijelova građanstva zastupljeni u procesu upravljanja državom. Shodno tome, pripadnicima nacionalnih manjinama trebalo bi biti omogućeno uživanje svih ljudska prava garantovanih zakonodavstvom države koju nastanjuju. Pravilno učestvovanje uspostavljeno je onda kada je članovima manjinskih grupa omogućeno i djelotvorno učestvovanje u postupku donošenja odluka, posebno onih koje se tiču očuvanja različitosti njihove etničke grupe. Posebne mjere za djelotvorno učestvovanje manjina mogu biti provođene na svim nivoima vlasti: državnoj, entitetskoj, kantonalnoj ili opštinskoj.

57

Djelotvorno učestvovanje manjina u javnom životu može tražiti neteritorijalna ili teritorijalna rješenja samouprave, odnosno njihovu kombinaciju. Preporuke sugerišu da je za uspjeh ovih rješenja presudno da predstavnici vlade i manjina utvrde u kojim područjima upravljanja postoji potreba za donošenjem središnjih i jedinstvenih odluka, a u kojim treba dati prednost različitosti. Funkcije koje u pravilu obavljaju središnje vlasti uključuju odbranu, vanjske poslove, useljništvo i carinu, makroekonomsku politiku i monetarna pitanja. Ostale funkcije mogu obavljati manjine ili teritorijalne uprave, samostalno ili zajedno sa središnjim vlastima. Funkcije mogu biti asimetrično raspoređene, ovisno o različitim situacijama u kojima se nalaze manjine u okviru iste države. Institucije samouprave, bilo teritorijalne ili neteritorijalne, moraju se temeljiti na demokratskim načelima kako bi se osiguralo da one zaista odražavaju gledišta cjelokupnog stanovništva.

Neteritorijalna rješenja

Preporuke iz Lunda sugerišu da su neteritorijalni oblici uprave korisni za održavanje i razvoj identiteta i kulture nacionalnih manjina. Preporuke navode da područja na kojima se najbolje može uticati takvim rješenjima uključuju obrazovanje, kulturu, upotrebu manjinskog jezika, religiju i druga pitanja ključna za identitet i način života nacionalnih manjina. Pojedinci i grupe imaju pravo korištenja vlastitih imena na manjinskom jeziku i pravo dobivanja službenog priznanja svog imena. Uzimajući u obzir da je odgovornost za utvrđivanje obrazovnih standarda na vladinim tijelima, institucijama predstavnika manjina može se prepustiti određivanje nastavnih

programa u područjima manjinskih jezika, kulture ili u oba ova područja. Manjine, nadalje, mogu odrediti i upotrebljavati vlastite simbole i uživati druge oblike kulturnog izražavanja. Neteritorijalna rješenja kojima se osiguravaju prava nacionalnih manjina nazivaju se još i kulturnom autonomijom.

Teritorijalna rješenja

Sve demokratske države imaju rješenja za upravljanje na različitim teritorijalnim nivoima. Evropska i druga iskustva dokazuju vrijednost prijenosa vlasti određenih zakonodavnih i izvršnih funkcija sa središnje na regionalni nivo, koja prelazi običnu decentralizaciju uprave središnjih vlasti iz glavnog grada na regionalne ili lokalne urede. Preporuke iz Lunda sugerišu da bi države, oslanjajući se na načelo supsidijarnosti, trebale razmotriti takav teritorijalni prijenos ovlasti, uključujući i specifične funkcije samouprave, posebno tamo gdje bi to poboljšalo ovlasti manjina u pitanjima koja se na njih odnose. Prikladne lokalne, regionalne ili autonomne uprave, koje odgovaraju posebnim historijskim i teritorijalnim okolnostima u kojima se nalaze nacionalne manjine, mogu preuzeti određeni broj funkcija kako bi djelotvornije odgovarale na zahtjeve manjina. Funkcije u kojima takva administracija može preuzeti primarnu ili značajnu ovlast uključuju obrazovanje, kulturu, upotrebu manjinskog jezika, zaštitu okoliša, lokalno planiranje, prirodne resurse, privredni razvoj, funkciju lokalne policije i stanovanje, zdravstvo i druge socijalne službe. Funkcije koje se dijele sa središnjim i regionalnim vlastima uključuju poreze, organizaciju sudova, turizam i transport. Lokalne, regionalne i autonomne vlasti moraju poštovati i osiguravati ljudska prava svih osoba, uključujući i prava svake manjine unutar svoje nadležnosti.

Učešće Vijeća/Savjeta nacionalnih manjina u javnom životu BiH

Da bi se Vijeća/Savjeti mogli na djelotvoran način uključiti u javni i politički život, uticati na kreiranje javnih politika od važnosti za manjine i uopšte promicati i štitići interese kroz institucije sistema potrebno je da poznaju strukturu i bitne unutrašnje procese pravnog i političkog sistema u Bosni i Hercegovini. O odgovoru na pitanja kome, kada i na koji način se treba obratiti, u velikoj mjeri ovisi hoće li djelovanje donijeti željeni i očekivani rezultat. Slijedom toga, ovo poglavlje objašnjava osnove sistema vlasti u BiH, navodi institucije koje se u različitim aspektima bave pitanjima vezanim uz nacionalne manjine, te opisuje važne unutrašnje procese.

Sistem vlasti u Bosni i Hercegovini

Onaj ko je spreman da se aktivno uključi u društvena dešavanja u svojoj zajednici, a i šire, prije svega, treba razlikovati nivoe i vrste vlasti. Nivoi vlasti koji postoje u Bosni i Hercegovini su lokalni (opštinski i/ili gradski), kantonalni, entitetski i državni, a vrste vlasti zakonodavna, izvršna i sudska vlast.

Zakonodavna vlast: donosi zakone, usvaja javne politike i nadgleda njihovo provođenje, potvrđuje vladu i nadgleda njen rad (skupštine i parlamenti).

Izvršna vlast: realizuje programe, projekte, upravlja, podnosi izvještaj Parlamentarnoj skupštini (vlada sa ministarstvima).

Sudska vlast: štiti prava i kažnjava one koji se ogriješe o zakon.

Bosna i Hercegovina funkcioniše u skladu sa vladavinom zakona i sa slobodnim i demokratskim izborima. Zemlja je podijeljena na dva administrativna entiteta - Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku. Brčko, na sjeveru Bosne, je samoupravna administrativna jedinica pod suverenitetom Bosne i Hercegovine; ta jedinica nije dio ni Federacije ni Republike Srpske.

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je najviši izvršni organ države Bosne i Hercegovine. Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je nastavilo kontinuitet ranijeg Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, koje je djelovalo do potpisivanja Dejtonskog sporazuma.

Ima tri člana (po jednog Bošnjaka, Srbina i Hrvata), koji se svakih osam mjeseci smjenjuju na mjestu predsjedavajućeg predsjedništva tokom mandata predsjedništva koji traje četiri godine. Predsjednik predsjedništva je šef države. Članove predsjedništva neposredno bira narod na izborima na način da za bošnjačkog i hrvatskog člana glasa biračko tijelo Federacije, a za srpskog člana birači Republike Srpske. Funkcije Predsjedništva uglavnom su iz domena spoljne politike, međunarodnih sporazuma, postavljanja ambasadora, izvršavanja odluka Parlamentarne skupštine BiH, te koordinacije sa međunarodnim i nevladinim organizacijama.

Vijeće ministara je zaduženo da nadgleda spoljnu, ekonomsku i poresku politiku, i predstavlja državnu vladu. Vijeće ministara čini deset članova - devet ministara i premijer, odnosno Predsjedavajući Vijeća ministara, kojeg imenuje Predsjedništvo. Predsjedavajući ima dva zamjenika koji ne mogu biti iste nacionalnosti kao Predsjedavajući. Ministre i njihove pomoćnike imenuje predsjednik Vijeća ministara, a mora da ih odobri Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH. Po Ustavu, sa teritorije Federacije ne može biti postavljeno više od dvije trećine svih ministara, a svaki ministar ima dva pomoćnika, koji ne mogu pripadati istom konstitutivnom narodu kao sam ministar. Vijeće ministara će podnijeti ostavku ukoliko mu Parlamentarna skupština izglasa nepovjerenje.

Vijeće ministara čini devet ministarstava:

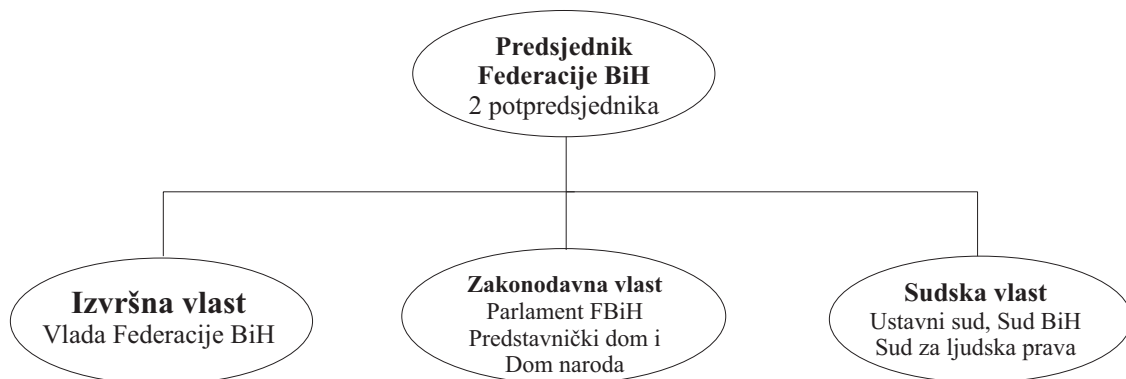
- Ministarstvo vanjskih poslova,
- Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa,
- Ministarstvo finansija i trezora,
- Ministarstvo komunikacija i prometa,
- Ministarstvo civilnih poslova,
- Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice,
- Ministarstvo pravde,
- Ministarstvo sigurnosti
- Ministarstvo odbrane.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je dvodomni parlament, koji zasjeda u glavnom gradu Sarajevu. Svaki dom ima predsjednika i dva pomoćnika. Predstavnički dom je tijelo od 42 člana, od kojih se dvije trećine biraju sa teritorije Federacije BiH, a jedna trećina sa teritorije Republike Srpske. Mandat svih poslanika traje četiri godine. Dom naroda ima 15 članova (5 Srba, 5 Bošnjaka i 5 Hrvata) koje indirektno bira Dom naroda Federacije (bošnjačke i hrvatske delegate) i Narodna skupština Republike Srpske (srpske delegate) na mandat od četiri godine. Parlamentarna skupština je između ostalog zadužena za donošenje zakona, te odlučivanje o izvorima i iznosu sredstava za rad institucija BiH

60

Ustavni sud sastoji se od devet članova: četiri bira Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH, a dva člana Narodna skupština Republike Srpske. Tri člana bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava. Ustavni sud je jedini nadležan da odlučuje o bilo kojem sporu koji se javlja po Ustavu BiH, između dva entiteta, ili između Bosne i Hercegovine i jednog ili oba entiteta, kao i između institucija Bosne i Hercegovine. Sporove može pokrenuti član Predsjedništva BiH, predsjedavajući Vijeća ministara, predsjedavajući, ili njegov zamjenik, bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine, jedna četvrtina članova/delegata bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine, ili jedna četvrtina članova bilo kojeg doma zakonodavnog organa jednog entiteta. Odluke Ustavnog suda su konačne i obavezujuće.

Federacija BiH

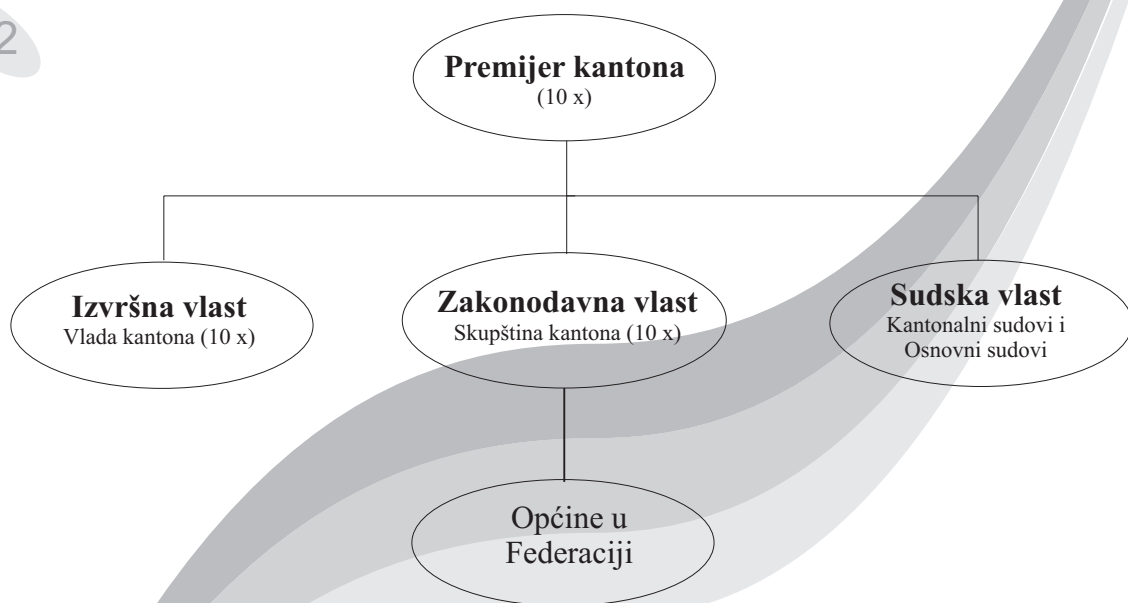
Vlada Federacije Bosne i Hercegovine se sastoji od Premijera, koji je predsjednik Vlade, zamjenika Premijera i ministara, od kojih svaki ima zamjenika. Nijedan zamjenik, uključujući zamjenika Premijera, ne može biti iz istog konstitutivnog naroda kao njegov ministar. Zamjenik Premijera će biti ministar odbrane ili ministar vanjskih poslova. Predsjednik Federacije između ostalog je nadležan za imenovanje Vlade, šefova diplomatskih misija, oficira u armiji, sudija federalnih sudova vršenje funkcije vrhovnog komandanta oružanih snaga Federacije, vođenje konsultacija u vezi sa imenovanjem ombudsmena i sudija u skladu sa članovima, potpisivanje odluka Parlamenta Federacije nakon njihovih donošenja u skladu sa članovima. Vlada Federacije je ovlaštena donositi uredbе sa zakonskom snagom u slučaju opasnosti po zemlju kada Parlament Federacije nije u mogućnosti to učiniti. Vladu čine i ministarstva Federacije BiH, kojih ima 16.

Parlament Federacije je dvodomno zakonodavno tijelo Federacije Bosne i Hercegovine i sastoji se od Predstavničkog doma i Doma naroda. Predstavnički dom ima 140 članova, a Dom naroda se sastoji od 30 Hrvata, 30 Bošnjaka, kao i ostalih delegata čiji je broj u istom omjeru prema šezdeset kao sto je i broj poslanika kantonalnih zakonodavnih tijela koji se ne izjašnjavaju kao Bošnjaci i Hrvati u odnosu na poslanike Bošnjake i Hrvate u kantonalnim zakonodavnim tijelima. Članovi Parlamenta Federacije biraju se na četiri godine, a svaki dom ima predsjednika i potpredsjednika. Pored ostalih nadležnosti utvrđenih Ustavom Federacije BiH, Parlament Federacije nadležan je i za izbor Predsjednika i Potpredsjednika Federacije, podnošenje zahtjeva, Ustavnom sudu da odluči treba li smijeniti Predsjednika ili Potpredsjednika Federacije, potvrđivanje imenovanja Vlade Federacije većinom glasova, donošenje zakona o vršenju funkcija federalne vlasti. Zakoni koje usvoji federalni Palrment stupaju na snagu kako je u njima utvrđeno, ali ne ranije nego što budu objavljeni u službenom glasilu Federacije.

Sudovi Federacije BiH su Ustavni sud, Vrhovni sud i Sud za ljudska prava. Sudije sudova Federacije imenuje Predsjednik Federacije uz saglasnost Potpredsjednika i uz potvrdu većine delegata u Domu naroda. Sudije sudova Federacije bit će u službi do dobi od 70 godina, ukoliko ne podnesu ostavku ili ne budu s razlogom smjenjeni konsenzusom ostalih sudija toga suda. Međutim, prve sudije imenovane u skladu sa

ovim ustavom bit će u službi u toku mandata od pet godina, ukoliko ranije ne napune 70 godina, i mogu biti ponovo imenovani. Osnovana je i sudska policija radi pomoći sudovima u Federaciji u: osiguranju informacija, osiguranju prisustva svjedoka, privođenju optuženih osoba, održavanju reda u sudnici i sigurnosti suda te izvršavanju sudskih naloga. *Ustavni sud* sastoji se od devet sudija, a njegova Osnovna funkcija je rješavanje sporova između kantona, između kantona i federalne vlasti, između općina i njihovih kantona ili federalne vlasti i između institucija federalne vlasti ili unutar pojedinih institucija federalne vlasti. Broj sudija *Vrhovnog suda* utvrđuje se zakonom Federacije prema potrebi, s tim da ne može biti manji od devet sudija. Vrhovni sud najviši je žalbeni sud Federacije, uključujući i odlučivanje o žalbama na odluke kantonalnih sudova u vezi sa pitanjima koja se tiču Ustava, zakona i drugih propisa Federacije i drugim pitanjima utvrđenim zakonodavstvom Federacije, osim onih iz nadležnosti Ustavnog suda ili Suda za ljudska prava. *Sud za ljudska prava* sastoji se od trojice sudija, jednog Bošnjaka, jednog Hrvata i jednog iz ostalih naroda. Nadležnost Suda za ljudska prava odnosi se na svako pitanje koje se tiče ustavne ili druge zakonske odredbe, vezano za ljudska prava ili osnovne slobode ili bilo koje instrumente navedene u Aneksu. Sud je nadležan za slučajeve započete nakon 1. januara 1991. godine.

Kantoni u Federaciji BiH

Premijer Kantona predstavlja i zastupa Kanton i šef je kantonalne izvršne vlasti. Premijer Kantona nadležan je između ostalog za potpisivanje i ratifikovanje međunarodnih sporazuma u ime Kantona koje odobrava Skupština Kantona, uz prethodnu saglasnost Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, osim sporazuma one vrste za koje, po zakonu, nije potrebna saglasnost Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, zatim za provođenje politike i izvršavanje kantonalnih propisa uključujući osiguranje izvršavanja odluka sudova, podnošenje zahtjeva Ustavnom sudu Federacije Bosne i

Hercegovine radi utvrđivanja da li je Ustav Kantona i amandman na Ustav Kantona, predloženi zakon ili zakon koga je usvojila Skupština Kantona u skladu sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine.

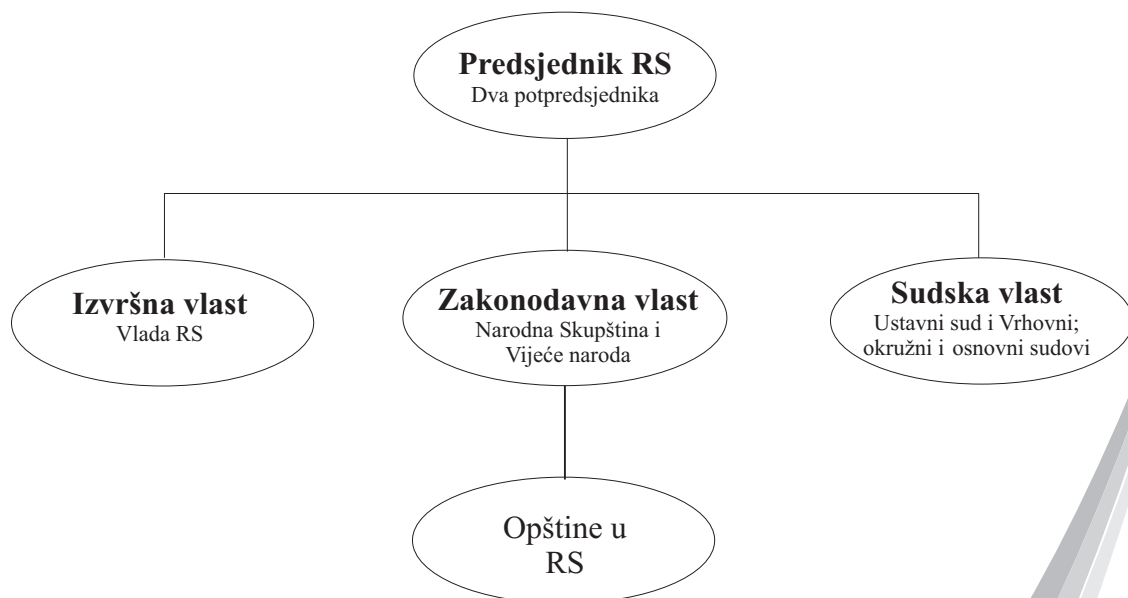
Svaki kanton ima **Skupštinu**, koja predstavlja zakonodavno tijelo koje se sastoji od jednog doma. Broj poslanika utvrđen je u odnosu na nacionalnu strukturu stanovništva, ali koji ne može biti manji od 30 niti veći od 50 poslanika. Poslanici u kantonalnoj Skupštini imaju četvorogodišnji mandat. Skupština kantona između ostaloga ima nadležnost da priprema i dvotrećinskom većinom usvaja kantonalni ustav, bira predsjednika kantona i bira kantonalne sudije.

Vladu kantona imenuje predsjednik kantona i potvrđuje je kantonalna Skupština većinom glasova. Organizacija kantonalne vlade uređuje se u skladu sa kantonalnim ustavom. Vlada kantona nadležna je za provođenje kantonalne politike i izvršavanje kantonalnih zakona, izvršavanje odluka svakog kantonalnog i federalnog suda i vršenje svake druge nadležnosti povjerene kantonu od federalne vlasti, pripremu prijedloga budžeta kojeg odobrava kantonalno zakonodavno tijelo, osiguranje saradnje kantonalne vlade i ombdusmena, nadzor nad istragom i krivičnim gonjenjem u vezi sa kršenjem kantonalnih zakona, kao i nad kantonalnom policijom

Sudsku vlast u Kantonu vrše Kantonalni sud i općinski sudovi. Sudovi u Kantonu osnivaju se zakonom Kantona, a njihovo finansiranje će se vršiti iz budžeta Kantona. Sudska vlast u Kantonu je samostalna i nezavisna od izvršne i zakonodavne vlasti Kantona, a svi sudovi u Kantonu osiguravaju jednak položaj svim stranama u sudskim postupcima.

Kanton može na općinu i grad na svojoj teritoriji prenijeti nadležnosti u vezi sa obrazovanjem, kulturom, turizmom, lokalnim poslovanjem i humanitarnom djelatnošću, te radijom i televizijom.

Republika Srpska

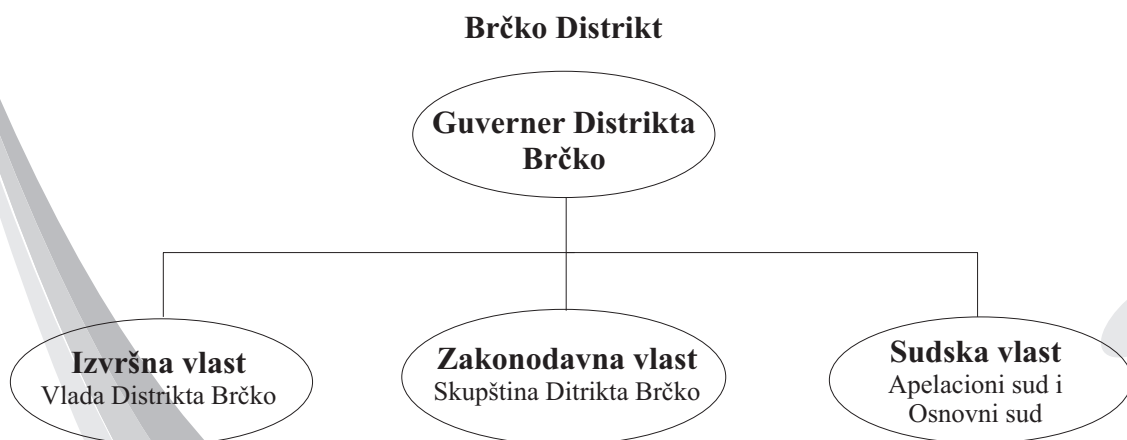
64

Predsjednik Republike predstavlja Republiku i predlaže Narodnoj skupštini kandidata za predsjednika Vlade. Predsjednik Republike obavlja, u skladu sa Ustavom Republike Srpske i Ustavom Bosne i Hercegovine, poslove iz oblasti odbrane, sigurnosti i odnosa Republike sa drugim državama i međunarodnim organizacijama. Dva potpredsjednika Republike pomažu predsjedniku Republike u obavljanju poslova koje im povjeri predsjednik Republike. Predsjednik između ostalog odlučuje o promjeni Ustava, donosi zakone, plan razvoja, prostorni plan, proračun i završni račun, utvrđuje teritorijalnu organizaciju Republike.

Vlada Republike Srpske između ostalog predlaže zakone, druge propise i opšte akte, predlaže plan razvoja, prostorni plan, proračun i završni račun, osigurava provođenje i izvršava zakone, druge propise i opšte akte, donosi uredbe, odluke i druge akte za izvršavanje zakona i daje mišljenje o prijedlozima zakona, drugih propisa i opštih akata koje Narodnoj skupštini podnosi drugi predlagač. Vladu čine predsjednik, dopredsjednici i ministri. Bira se na razdoblje od četiri godine, a poslije svakog konstituiranja novoizabrane Narodne skupštine bira se nova Vlada.

Narodna skupština Republike Srpske je jednodomno tijelo od 83 člana, koje se bira narodnim glasanjem u Republici Srpskoj proporcionalnim sistemom. Članovi se biraju na dvije godine. Narodna Skupština također bira izaslanike iz Republike Srpske u Vijeće naroda Bosne i Hercegovine, ratificira sporazume koje Republika zaključi s državama i međunarodnim organizacijama uz pristanak Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

Ustavni sud odlučuje o saglasnosti zakona, drugih propisa i opštih akata s Ustavom, odlučuje o suglasnosti propisa i opštih akata sa zakonom, rješava sukob mjerodavnosti između organa zakonodavne, izvršne i sudske vlasti. Ustavni sud ima sedam sudaca, koji se biraju na osam godina i ne mogu biti opetovano birani. **Vrhovni sud Republike** je najviši sud u Republici i osigurava jedinstvenu primjenu zakona. Suce, uključujući i predsjednike sudova, javne tužitelje i zamjenike javnih tužitelja odabira, imenuje, provodi stegovni postupak protiv i razrješava Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće u skladu sa zakonom.

65

Vladu Brčko Distrikta čine gradonačelnik i šefovi Odjela. Gradonačelnika bira Skupština i on može biti ponovo izabran. Gradonačelnik obavlja svoje dužnosti za vrijeme mandata Skupštine koja ga je izabrala i ostaje na funkciji do izbora novog gradonačelnika. Gradonačelnik organizira Vladu Distrikta ekonomično i efikasno u mjeri u kojoj to dopuštaju prihodi Distrikta. Gradonačelnik izdaje i Organizacioni plan u kojem Vladu dijeli na Odjele koji pokrivaju sve funkcije i ovlasti Brčko Distrikta.

Skupština Distrikta je zakonodavno tijelo Distrikta i određuje opštu politiku Distrikta u skladu sa članom 9. Statuta. Mandat Skupštine je četiri godine, a u njenoj nadležnosti je između ostalog i usvajanje Statuta Brčko Distrikta i Poslovnika o radu Skupštine, usvajanje budžeta Brčko Distrikta i usvajanje zakona Brčko Distrikta. Skupština se sastoji od 29 poslanika, a Skupština ima predsjednika i potpredsjednika, koji se biraju iz sastava poslanika na prvoj sjednici svakog novog mandata.

Sudstvo Distrikta je nezavisno, a čine ga Osnovni sud i Apelacioni sud. Sudovi sude nepristrasno u skladu sa Ustavom i zakonima Bosne i Hercegovine, Statutom Brčko distrikta i zakonima Distrikta. Vlada Distrikta je obavezna da pomaže sudovima u njihovom radu i bez odlaganja izvršava sve sudske odluke i naloge sudova.

U skladu sa nivoima i vrstama vlasti postoje i institucije vlasti koje imaju određene nadležnosti, a koje su bitne za rad i sa kojima se svaka osoba koja želi biti potpuno uključena u političke i društvene procese treba upoznati. Zašto? Jednostavno da bi se znalo ko je za šta odgovoran i kome se može obratiti za svaki od pojedinačnih problema koji se budu riješavali, da se zna kome uputite dopis, molbu, koga se može za nešto kritikovati javno i čiju odgovornost da, kao aktivni pripadnici nacionalnih manjina, tražite kada nešto u državi “škripi”.

Bez obzira o kom nivou i vrsti je riječ, lokalnom ili entitetskom, izvršnoj, zakonodavnoj ili sudskoj, vlasti u Bosni i Hercegovini su obavezne da svoj rad obavljaju savjesno i sa visokim stepenom odgovornosti.

Da bi mogli pratiti njihov rad, građani i civilni, odnosno nevladin sektor treba biti informisan o svemu što vlasti preduzimaju kako bi svim grupama u društvu bilo bolje. To zapravo znači da rad vlasti treba biti transparentan, otvoren za javnost, te da su informacije o njima lako dostupne građanima i medijima.

Na osnovu Zakona o slobodi pristupa informacijama svako ima pravo kao fizičko ili pravno lice podnijeti zahtjev za pristup informacijama iz nadležnosti bilo koje institucije vlasti u BiH. Zahtjev se podnosi u pismenoj formi, uglavnom putem pošte ili dostavom na adresu institucije i mora sadržati dovoljno informacija o prirodi tražene informacije, ime podnosioca zahtjeva i kontakte. U roku od 15 dana kontaktirana institucija dužna je odgovoriti da li je odobrila pristup informaciji djelimično ili u cjelini. Na ovaj način se mogu dobiti informacije koje vlasti ne iznose u javnost, a prema zakonu im se može pristupiti.

KOORDINACIJA VIJEĆA NACIONALNIH MANJINA I PREDSTAVNIKA NACIONALNIH MANJINA

Ukoliko neka zemlja želi postati članica Evropske unije mora ispunjavati određene kriterije. Kriteriji za članstvo su poznatiji kao kopenhaški koje je Vijeće Evrope usvojilo 1993. godine. Jedan od uslova, a na koji ćemo ovdje staviti naglasak, za članstvo je i stabilnost institucija države kandidatkinje, koje osiguravaju demokratiju, pravnu državu, poštovanje ljudskih prava i prava manjina.

Svima nam je poznato, a što se i iz prethodnih poglavlja i vidi, situacija u BiH nije savršena kada je riječ o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina. Naša zemlja jako malim koracima ide ka ispunjenju gore navedenog uslova, a kako bi se situacija promijenila u korist populacije potrebno je da se svi neophodni akteri više uključe u rješavanje ovog problema.

Civilno društvo igra ključnu ulogu u naporima usmjerenim na spriječavanje sukoba i zaštite ljudskih i prava manjina. U ovom kontekstu, potrebno je da nevladine organizacije, te organizacije predstavnika nacionalnih manjina usko sarađuju. Ova saradnja uključuje razmjenu informacija, međusobne konsultacije, koordinaciju pojedinih aktivnosti i organizovanje zajedničkih aktivnosti. Ovo bi pomoglo dovođenju domaće politike, zakonodavstva i prakse u sklad s međunarodnim standardima i najboljom praksom promocije poštovanja i zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina, jer civilno društvo je bogat izvor informacija o postojećem stanju i kretanjima u zemlji. Ostvarenje manjinskih prava ovisi podjednako i o političkoj volji vlasti, razumijevanju većinskog stanovništva da manjinama treba osigurati dodatna prava, ali i aktivnom učešću manjina u političkom procesu i javnom životu uopšte. Stoga će samo u onim državama u kojima istinska volja cijelog stanovništva za provođenje nacionalnih i međunarodnih propisa o zaštiti manjina biti postignuto ostvarenje efikasnog učešća manjina u javnom životu.

Različiti izvještaji međunarodnih tijela o stanju ljudskih prava u BiH govore kako je postignut jako mali napredak u oblasti zaštite prava nacionalnih manjina. Tako i u Izvještaju Evropske komisije o napretku koji je BiH postigla u 2009. godini stoji da je postignut tek izvjestan napredak u području manjinskih prava, kulturnih prava i zaštite manjina. Naglašeno je da treba poboljšati provedbu zakona o nacionalnim manjinama na državom i entitetskom nivou, jer su nacionalne manjine i dalje slabo zastupljene u političkom životu.

Formiranjem Vijeća/Savjeta nacionalnih manjina u Parlamentarnim skupštinama na državnom i entitetskim nivoima stvorila se i prilika za bržom i boljom promocijom prava nacionalnih manjina. Stoga je jako važno da ova tijela imaju dobru saradnju sa udruženjima manjina te drugim nevladinim organizacijama koje se bave datom problematikom. Koliko je važna ta saradnja stoji i u Preporukama iz Lunda. Preporuke iz Lunda (koje se naleže u prilogu) propisuju da bi države trebale osnovati savjetodavna ili konsultativna tijela u prikladnim institucionalnim okvirima, koja bi služila kao kanali za dijalog između vladinih tijela i nacionalnih manjina.

Imajući u vidu dosadašnja iskustva u radu Vijeća/Savjeta nacionalnih manjina, te dostignuti stepen implementacije Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina sa aspekta funkcionalnosti Vijeća/Savjeta i njihovih članova, može se konstatovati da mogućnosti i potrebe naložene ovim Zakonom nisu ni izbliza iskorištene.

Naime, formiranjem Vijeća/Savjeta napravljen je jedan značajan korak u ostvarivanju prava nacionalnih manjina. Međutim, može se postaviti pitanje da li su Vijeća/Savjeti i njihovi članovi angažovani u punom kapacitetu, da li im je to dopušteno od strane relevantnih političkih aktera, a naročito kada je riječ o saradnji Vijeća/Savjeta sa pojedinim pripadnicima i udruženjima nacionalnih manjina na terenu, odnosno na području BiH i FBiH, kao i nevladinim organizacijama.

68

Neophodno je da članovi Vijeća/Savjeta nacionalnih manjina raspolažu sa značajnim fondom informacija o socijalnom, obrazovnom, stambenom, starosnom, organizacionom i zdravstvenom stanju svake pojedine manjine, zatim teritorijalnoj raspoređenosti, bar približno, brojnom stanju pripadnika nacionalnih manjina na terenu. Takav fond znanja objektivno stvara pretpostavku da članovi Vijeća/Savjeta mogu kompetentno i argumentovano donositi zaključke, predlagati, savjetovati, biti konsultovani i svojom aktivnošću doprinijeti bržem rješavanju problema zaštite prava nacionalnih manjina što je njihov primaran zadatak.

U tom cilju smatra se da bi bilo veoma praktično i racionalno da članovi Vijeća/Savjeta naprave svoj operativni plan rada sa razrađenim terminima i planskim zadacima kao što su:

- redovni kontakti članova Vijeća /Savjeta sa udruženjima na terenu unutar države i u svijetu;
- kroz kontakte, razgovore i posjete prikupiti neophodne podatke o stanju, broju i potrebama podatke (bar orijentacione);
- broj pripadnika nacionalnih manjina na jednom lokalitetu, problemi pripadnika nacionalnih manjina u oblasti socijalnog stanja, zapošljavanja, zdravstveni problemi, obrazovni, stambeni, komunalni, kulturni, informativni, komunikacijski, bezbjednostni i drugi.
- pomoć od strane lokalnih ovlasti;
- političko angažovanje pripadnika nacionalnih manjina;
- ugled udruženja u lokalnoj zajednici;
- stepen razvijenosti komunikacije udruženja između sebe i udruženja sa lokalnom zajednicom i
- kako intenzivirati komunikacije između Vijeća /Savjeta i udruženja na terenu

Primjeri ostvarivanja koordinacije Vijeća i predstavnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj

Koordinacije predstavljaju način na koji vijeća i predstavnici nacionalnih manjina nastupaju zajedno radi usklađivanja i unaprjeđivanja zajedničkih interesa. Uporište za osnivanje koordinacija vijeća i predstavnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj dao je Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, jer zajednički, usklađeni nastup više vijeća prema lokalnoj ili centralnoj vlasti doprinosi boljem artikuliranju i bržem rješavanju konkretnih pitanja.

Iz Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina RH:

“Članak 33. stavak 1.

Dva ili više vijeća nacionalnih manjina osnovanih u istoj jedinici lokalne samouprave, dva ili više vijeća nacionalnih manjina osnovanih u različitim jedinicama lokalne samouprave, dva ili više vijeća nacionalnih manjina osnovanih u istoj jedinici područne (regionalne) samouprave te dva ili više vijeća nacionalnih manjina osnovanih u različitim jedinicama područne (regionalne) samouprave mogu radi usklađivanja ili unaprjeđivanja zajedničkih interesa osnovati koordinacije vijeća nacionalnih manjina.”

Vijeća i predstavnici nacionalnih manjina mogu osnivati koordinacije bez ograničenja. To znači da koordinaciju mogu osnovati vijeća i predstavnici iste nacionalne manjine, ali i različitih nacionalnih manjina. Isto tako, koordinaciju mogu osnovati vijeća i predstavnici iste ili različite organizacijske razine. Vijeće ili predstavnik nacionalne manjine može, ovisno o svojim potrebama, biti članom više različitih koordinacija.

Nacionalnu koordinaciju za područje Republike Hrvatske mogu osnovati županijska vijeća i predstavnici nacionalnih manjina na nivou županija. Ona se može osnovati ako sporazumu o osnivanju pristupi više od polovine županijskih vijeća i predstavnika (npr. više od 50% županijskih vijeća i predstavnika jedne nacionalne manjine može osnovati nacionalnu koordinaciju). Posebnost je nacionalne koordinacije u tome što ona može, uz saglasnost Savjeta za nacionalne manjine, donijeti odluku o značenju i simbolima nacionalne manjine te načinu obilježavanja praznika nacionalne manjine.

Do sada su osnovane mnogobrojne nacionalne koordinacije: Koordinacija vijeća albanske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, Svemakedonska koordinacija u Republici Hrvatskoj, Koordinacija slovenske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj i dr.

Iako Ustavni zakon Republike Hrvatske o tome ne sadrži izravne upute, preporučuje se koordinaciju osnovati tako da dva ili više registrovanih vijeća i predstavnika zakluče pisani sporazum o osnivanju koordinacije. Tim sporazumom potpisnici trebaju urediti različite aspekte međusobnih odnosa u koordinaciji: način upravljanja radom koordinacije, finansiranje aktivnosti koordinacije, ovlasti koje vijeća mogu prenijeti na koordinaciju itd. Koordinacija se može osnovati i temeljem neformalnog,

usmenog sporazuma, ali se takav način osnivanja ne preporučuje zbog moguće nepreciznosti i povećanog rizika da niz odnosa među osnivačima ostane neriješen.

Vijeća i predstavnici nacionalnih manjina koji čine koordinaciju mogu se dogovoriti da koordinacija umjesto svojih članova obavlja pojedine poslove utvrđene Ustavnim zakonom (predlaganje mjerodavnim tijelima opština, gradova i županija mjera za unaprjeđivanje položaja nacionalne manjine; predlaganje mjerodavnim tijelima opština, gradova i županija opštih akata kojima se uređuju pitanja bitna za nacionalnu manjinu itd.). Ovlasti koje se prenose na koordinaciju mogu se opisati u pisanom sporazumu o osnivanju koordinacije, ali ako u trenutku potpisivanja sporazuma o osnivanju koordinacije osnivači o tome nisu postigli saglasnost, ovlasti se na koordinaciju mogu prenijeti i aneksom (dodatkom) sporazumu. U svakom slučaju prenošenje ovlasti potrebno je učiniti u pisanoj formi.

Prema odredbama Ustavnog zakona registracija koordinacije vijeća i predstavnika nacionalnih manjina nije obavezna niti postoji poseban registar u koji se upisuju koordinacije. Takav neformalni status znači da koordinacija u pravnom prometu ne može nastupati samostalno: ne može se pojavljivati kao stranka u ugovoru, kao poslodavac, ne može otvoriti svoj bankovni račun itd.

Jedini pravno dopušten način na koji koordinacija može steći pravnu osobnost jest osnivanje koordinacije u obliku udruženja. Najmanje tri osnivača (vijeća i/ili predstavnika nacionalnih manjina) mogu osnovati i registrovati koordinaciju kao udruženje, prema odredbama Zakona o udruženjima. Registracijom u obliku udruženja koordinacija postaje samostalni entitet u pravnom prometu. To znači da može samostalno preuzimati prava i obaveze (npr. zaključiti ugovor o zakupu poslovnoga prostora, zaposliti potrebno osoblje, vršiti plaćanja i dr.).

O NACIONALNIM MANJINAMA U BOSNI I HERCEGOVINI

Albanci

Albanci su, kao i prostor koji naseljavaju, bili skoro uvijek pod tuđinskom vlašću (bizantskom, osmanskom, raškom, grčkom i dr.). Zbog toga i ne čudi da su Albanci često organizovali bune i ustanke. Teško ekonomsko, političko i društveno stanje pod tuđinskom vlašću navodilo je Albance i na iseljavanje. Oni su imigrirali i živjeli na prostoru BiH, posebno u vrijeme osmanske vladavine, kada su Albanci dolazili u BiH iz svih albanskih krajeva, a najviše iz sjeverne Albanije. Prisustvo Albanaca u BiH u to doba potvrđuje činjenica da se veliki broj njih asimilirao u narod koji su tu zatekli. Ipak, Albanci su i tada sačuvali imena svoga roda. Tako danas imamo prezimena izvedena od albanskih rodova, poput: Gega ili Gegić, Toska ili Toskić, Arnaut ili Arnautović, Bušatlija ili Bušatlić i mnoga druga. Postoje i podaci koji ukazuju da to da je veliki broj slaveniziranih Albanaca u Donjoj Rogatici sačuvarao albansku tradiciju, da su Albanci doveli sa sobom u selo Krškovce na Vrbasu ovcu rudu, kao i da u selu Korči (općina Hadžići) živi muslimansko stanovništvo albanskog porijekla. U BiH ima i naselja, čija su imena albanskog porijekla – Arnauti kod Zenice, Arnautovići kod Visokog, Šiptar u Hercegovini, Breška ispod Majevice, Korča i Arbanasi kod opštine Rudo, Arbanaška u opštini Trebinje itd.

U vrijeme Austrougarske vlasti, broj Albanaca se smanjivao, vjerovatno zbog daljnjih emigracija i asimiliranja s bosanskim stanovništvom. Ponovni val albanskih doseljenika zapljusnuo je BiH u vrijeme postojanja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), kada je veliki broj Albanaca, zbog teških životnih uslova u domovini dolazio u BiH. Albanci su u to vrijeme naseljavali gradove Sarajevo, Tuzlu, Zenicu, Banja Luku, Doboj, Brčko, Bijeljino, Mostar i Trebinje. Prema popisu stanovništva iz perioda austrougarske vladavine, 1910. godine, zabilježena su 273 stanovnika BiH koji su govorili albanski jezik. Godine 1931. taj broj iznosio je 890, a po posljednjem popisu stanovništva u BiH – 1991. godine, taj broj je povećan na 4.925 stanovnika.

Crnogorci

Crnogorci, odnosno predstavnici današnje crnogorske nacionalne manjine, relativno dugi vremenski period nastanjuju pojedine dijelove BiH. Istorija Crne Gore i Bosne i Hercegovine isprepliće se kroz minule vijekove, u kojima su prostori ove dvije države, i narodi koji ih nastanjuju, bili uokvireni zajedničkim granicama. To je i prirodno, s obzirom na to da je riječ o današnjim susjedima. Od nastarijih vremena, stanovnici tih krajeva dijelili su istu sudbinu pod rimskim, srednjovjekovnim i osmanskim vladarima. Znale su se, pod tim vladarima, naći i na suprotstavljenim stranama. No, kada su 1918. godine Crna Gora i Bosna i Hercegovina ušle u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, njihova istorija i veze postale su još tješnje. Tada su se Crnogorci naselili u istočnohercegovačkim dijelovima države koju su Crnogorci naseljavali u vrijeme osmanske vlasti i crnogorske težnje za oslobođanjem od te vlasti. To je za posljedicu imalo pomjeranja Crnogoraca na jednu ili drugu stranu granice. Ipak, najveći broj Crnogoraca došao je u Bosnu i Hercegovinu u vrijeme bivše SFRJ. U potrazi za obrazovanjem, radom i boljim materijalnim uslovima života, Crnogorci su naselili istočne dijelove BiH – Trebinje, Bileća, Gacko, Nevesinje, Ljubinje, Foča i Čajniče, ali i velike urbane centre – Sarajevo, Banja Luka, Tuzla, Mostar.

72 Česi

Bosna i Hercegovina je za Čeha još u 19. vijeku bila nepoznata zemlja. Četiri stoljeća osmanske vladavine učinile su BiH za većinu evropskih naroda, pa tako i Čeha, izolovanom i potpuno nepozantom. Tek kada je Austro-Ugarska, 1878. godine, uspostavila svoju vlast, BiH se počela otvarati evropskim narodima, a prije svega onim narodima koji su živjeli u Austro-Ugarskoj. Obzirom da je BiH zemlja bogata šumama i rudama, ubrzano se pristupalo njenom privrednom i ekonomskom razvoju, ali su za to bili neophodni stručnjaci. Na taj način su Česi, čiji je Univerzitet postojao čak od 14. stoljeća, naselili Bosnu i Hercegovinu i svojim snagama uticali na njen razvoj. Svojim dolaskom, Česi su osnivali svoje kolonije, koje su bile organizovane prema vrsti posla kojim su se bavili. Tako su postojale administrativno-industrijske kolonije u Banja Luci, Sarajevu, Bosanskom Brodu, Derventi, Mostaru, Usori, Tuzli i Zenici. Drugu vrstu kolonija su činile zemljoradničke kolonije, i to u Mačinom brdu kod Prnjavora, Novoj Vesi, Novoj Topoli i Vranduku. Treća vrsta čeških kolonija bila je zemljoradničko-rudarsko-administrativna kolonija, kakva je postojala u Prijedoru. U samo dvije godine doseljavanja, u BiH se doselilo više od 7.000 Čeha. Između dva svjetska rata, taj broj je iznosio 5.886, a nakon Drugog svjetskog rata 1.987, da bi se sedamdesetih godina 20. stoljeća smanjio na 871, a 1981. godine u BiH je bilo 639 Čeha. Najveći broj Čeha živio je u Sarajevu i Banja Luci, a nešto manji broj u Travniku, Tuzli, Mostaru, Derventi, Tešnju, Prnjavoru, Prijedoru, Zenici, Bihaću i Gradišci. Za Čeha je zanimljivo da su pored nabrojanih gradova naseljavali skoro sve ostale gradove u BiH. Veliki broj ih je osnivaio i kulturno-umjetnička društva, a obično su se zvala „Češka beseda“, koja je osnivana u mnogim bosanskohercegovačkim gradovima, a danas Češke besede postoje u Sarajevu i Banja Luci.

Italijani

Kada je 1878. godine Austro-Ugarska carevina zauzela BiH, unutar istih granica našli su se narodi BiH i Italijani. Teški uslovi života u pojedinim italijanskim krajevima kojima je vladala Austro-Ugarska, naveli su tamošnje italijansko stanovništvo da potraži sretnije mjesto pod suncem. Tako su u BiH počeli pristizati doseljenici iz Italije. Naseljavali su gradove – Banja Luku, Konjic, Tuzlu – ali i krajeve oko Prnjavora, posebno mjesto Štivor. Savladavajući početne teškoće u prilagođavanju novoj sredini, doseljeni Italijani, zadržavajući svoju vjeru, običaje i jezik, dijelili su sa domaćim stanovništvom svakodnevnicu i život, te osnivali udruženja i poduzeća. Prema popisu stanovništva iz 1910. godine u Bosni i Hercegovini je živjelo nešto manje od 2.500 Italijana doseljenika iz Italije.

Jevreji

Pirinejski poluotok je u srednjem vijeku bio prostor gdje su živjeli ljudi različitih vjera – kršćani, muslimani i judaisti. Kada su, krajem 15. vijeka, španski vladari, kralj Ferdinand i kraljica Izabela, povelili rat protiv nekršćanskih naroda Pirinejskog otoka, to je za Muslimane i Jevreje značilo napuštanje njihovih ognjišta. Dok su Muslimani prelazili u Afriku, veliki broj Jevreja potražio je utočište u nekim od evropskih zemalja. Od tog izгона iz Španije, 1492. godine, počinju lutanja Jevreja po Evropi. Tako, s početka 16. stoljeća, neki od njih dolaze i na prostore BiH, koja je tada bila u sklopu Osmanskog carstva. Osmanski sultan ponudio im je gostoprimstvo, a domaće stanovništvo rado je prihvatilo nove doseljenike. Prvi podaci o Jevrejima zabilježeni su 1565. godine. Tokom perioda osmanske vladavine, Jevreji su uživali dobar položaj, te su u 19. vijeku zauzimali i jedan broj visokih pozicija u organima vlasti u Istanbulu. Kada je Bosnom i Hercegovinom, krajem 19. vijeka, zavladao Austro-Ugarska, položaj Jevreja u BiH je još više poboljšao, a to je značilo njihov sve veći broj. Tako je bilo i u doba Kraljevine Jugoslavije, kada se grade brojne sinagoge u Sarajevu, Banja Luci, Zavidovićima, Doboju i drugim mjestima. Veliki broj Jevreja je uveliko smanjen tokom Drugog svjetskog rata, kada je pod fašističkom vlašću došlo do masovnog progona i stravičnog ubijanja Jevreja. Čak je 70 % Jevreja stradalo u tim progonima. Povećanje broja Jevreja nastavilo se tek nakon završetka Drugog svjetskog rata, kada su Jevreji na različite načine nastavljali doprinositi napretku društvene zajednice. Jevreji u BiH danas su organizirani kao Jevrejska zajednica BiH, sa sjedištem u Sarajevu. Vjerska služba održava se samo u Sarajevu, a Jevrejske opštine postoje još u Tuzli, Zenici, Doboju, Mostaru i Banja Luci. Procjenjuje se da je danas u BiH oko 1.100 Jevreja.

Mađari

74

Bosna i Hercegovina i Mađarska svoje prve susrete imale su još početkom 13. vijeka, u vrijeme srednjovjekovne bosanske države i Ugarske (kako se Mađarska zvala u srednjem vijeku). Kao srednjovjekovne kraljevine, njihova je istorija u tim vijekovima gusto isprepletena. Bilo da se radilo o osvajačkim ratovima mađarskih kraljeva na Bosnu, bilo da se radilo o brakovima između bosanskih i ugarskih plemića, obje zemlje su imale jake veze. Sigurno je da je u tim vremenima Bosnu naselio veliki broj Mađara ili, tada, Ugara. Osmanskim osvajanjem Bosne, mađarsko-bosanski kontakti su prekinuti, ali se nastavljaju dolaskom Austro-Ugarske na ove prostore. Velika potreba za novom stručnom snagom iz ostatka Evrope, dovela je veliki broj Mađara na ovo područje. Najviše su dolazili iz Bukovine (grad u tadašnjoj Rumuniji), okoline Sente (grad u Vojvodini), kao i iz same Mađarske. Najbrojnije naseljavanje Mađara u BiH zabilježeno je u periodu od 1900. do 1910. godine, a ono što je zanimljivo je da oni nisu planski naseljavali određene dijelove BiH, nego cijelu BiH podjednako i tako se stapali sa domaćim stanovništvom. O nekad brojnoj mađarskoj manjini danas svjedoče samo prezimena na nadgrobnim spomenicima u starim grobljima većih gradova, kao i arhivski podaci po kojima je 1921. godine u BiH bilo 2.577 stanovnika mađarske nacionalnosti. Tako je na primjer, selo Vučjak kod Prnjavora, koje su Mađari naselili početkom 20. stoljeća, vremenom napušteno i ne nalazi se na listi naseljenih mjesta u BiH. Imajući u vidu da je Austro-Ugarska monarhija izgubila rat i već tada se raspala, za pretpostaviti je da su Mađari većinom napustili Bosnu i Hercegovinu. Mađari, koji su do danas sačuvali nacionalnu svijest, i koji i danas govore mađarskim jezikom, većinom su došli iz Vojvodine u prvim godinama formiranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno, u većem broju nakon Drugog svjetskog rata. Tada su Mađari najviše naseljavali Sarajevo i Banja Luku, te u tim gradovima i danas djeluju udruženja koja okupljaju građane BiH mađarskog porijekla, gdje kroz različite aktivnosti njeguju i čuvaju svoju kulturu, jezik i običaje. Prema popisu stanovništva BiH iz 1991. godine, 893 građana u BiH izjasnili su se da su po nacionalnosti Mađari, dok se danas procjenjuje da ih u BiH živi oko 1.500.

Makedonci

Makedonci su se u BiH počeli doseljavati početkom 20. vijeka. Iako ih je većina došla zbog posla, makedonski doseljenici ostajali su trajno u BiH i započinjali jedan novi život. Dugo vremena nisu imali nikakvo kulturno-umjetničko društvo, oko kojeg bi se okupljali, no i pored toga, uspijevali su sačuvati svoj jezik i običaje. Nakon Drugog svjetskog rata, uslijedio je novi val doseljavanja Makedonaca u BiH, kada su BiH i Makedonija bili dio Savezne Federativne Republike Jugoslavije, te ni sam proces doseljavanja nije bio otežan. Makedonci su naseljavali uglavnom velika gradska središta: Banja Luku, Sarajevo, Zenicu, Bijeljino, Doboju, Derventu, Mostar, Zvornik, Prijedor i druge gradove. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, u BiH je živjelo 1.596 građana koji su se izjašnjavali kao Makedonci. Danas nije poznat tačan broj pripadnika makedonske nacionalne manjine u BiH, ali Makedonci su se u međuvremenu organizovali u svoja dva društva – jedno djeluje u Sarajevu od 1992. godine, a drugo je osnovano 10 godina kasnije u Banja Luci.

Nijemci

Kada je Austro-Ugarska carevina 1878. godine vojno zaposjela BiH, njezin cilj bio je trajno uključenje BiH u teritorij velike podunavske monarhije, te brzo organizovanje civilne uprave. Da bi se to i postiglo, veliki broj uredskih službenika, pravnika i činovnika, uglavnom Nijemaca, doselilo je u BiH. Veliki broj ih je i trajno ostao na ovim prostorima, ali se s druge strane nije nikada sa sigurnošću znao tačan podatak koji je to broj bio. Podaci iz 1905. godine govore da du u BiH živjela 1.162 Nijemca, a samo pet godina kasnije, 1910. godine, taj broj je porastao na 1.277 Nijemaca. Iste godine, Nijemci su činili 10,11% ukupnog stanovništva grada Sarajeva, a naseljavali su i druge velike gradove kao što su Tuzla, Banja Luka i Mostar, ali i manje centre poput Fojnice, Foče, Prijedora i Prnjavora. U prnjavorskom kraju, uz rijeku Vijaku doselilo se 70 njemačkih porodica, te su na taj način nastala dva njemačka naselja Glogovac i Šibovska. U Glogovcu je djelovala i mješovita škola, koju su pohađali kako Nijemci, tako i domaće stanovništvo.

Njemački doseljenici su u novoj domovini osnivali i svoja kulturna društva i društva. U Sarajevu ih je u to vrijeme bilo sedam, u Tuzli tri, Derventi dva, a u Bosanskom Brodu, Banja Luci, Drvaru i Zenici po jedno. Teški dani za Nijemce su došli za vrijeme i nakon Prvog i Drugog svjetskog rata, kada oni masovno odlaze, ali se ova manjina bez obzira na to uspjela očuvati u BiH do danas.

Poljaci

Poljaci su počeli naseljavati BiH u vrijeme austrougarske vladavine. Dolazili su iz Galicije (pokrajina koja se danas jednim dijelom nalazi u Poljskoj, a drugim u Ukrajini), a naseljavali ravničarske krajeve Bosanske krajine i Posavine. Naselili su krajeve oko Dervente, Prnjavora, Bosanske Gradiške, Banja Luke, Bosanskog Novog i Prijedora. Prema popisu stanovništva iz 1910. godine, Poljaka je u BiH bilo 10.975, a bili su organizirani u 12 zemljoradničkih kolonija. Austrougarske vlasti su 1912. godine zabilježile postojanje 9 „čisto poljskih“ sela u prnjavorskom kraju – Miljevačka Kozara, Gumjera, Grabašnica, Rakovac, Kunova, Devetina, Gajevi, Stara Dubrava i Kokorski Lug. Oko Bosanske Gradiške zabilježena su četiri takva sela. Tokom Drugog svjetskog rata, Poljaci su aktivno učestvovali u antifašističkom pokretu, te su imali čak i svoj Poljski bataljon. Nakon rata, vlada Poljske je pozvala sve Poljake koji su se nalazili van domovine na povratak, te su Poljaci na svom Kongresu 1945. godine donijeli i odluku o tome te obavijestili SFRJ da se vraćaju u svoju matičnu zemlju. Uz dozvolu obje strane, Poljaci su odredili Donju Šleziju za mjesto svog povratka u Poljsku, te su nakon toga uslijedila veliko iseljavanje Poljaka. Odmah nakon rata, 1948. godine, u BiH je bilo 1.386, godine 1953. broj se smanjio na 1.161, a 1961. godine iznosio je svega 801. Broj Poljaka u BiH nastavio se i dalje naglo smanjivati, pa je 1991. godine bilo ukupno 526 Poljaka.

Romi

Domovina Roma je Beludžistan, suha i za život surova oblast u sjeverozapadnoj Indiji. Još u 10. vijeku Romi su počeli napuštati svoju domovinu, tražeći bolje uslove za život. Od tada započinju njihova stalna putovanja i nomadski način života. Ti vječiti nomadi ni do danas nemaju svoju domovinu, razasuti po cijelom svijetu. U Evropu su počeli pristizati preko Male Azije, zatim preko Bosfora na Balkan. U 14. vijeku naselili su oblast Karpata, odakle su se rasuli na sve strane po evropskom kontinentu: od Grčke do Finske, od Rusije do Pirinejskog poluotoka. Danas nema države u kojoj ne žive Romi.

U Bosnu i Hercegovinu Romi su najvjerovatnije došli sa Osmanlijama i trajno ostali u njoj. Svoj nomadski način života, kako u drugim evropskim zemljama, tako i u BiH u potpunosti su prilagodili životnim uslovima koji su tu vladali. S druge strane, nisu svi Romi nomadi, jer većina Roma danas živi starosjedilačkim načinom života. Kroz svoju istoriju, Romi su trpjeli brojna poniženja, pa i otvorene progone. U srednjem vijeku, u nekim gradovima i zemljama donošeni su zakoni protiv Roma, koju su čak predviđali i smrtne kazne za svakoga ko bi samo govorio romskim jezikom. Ipak, najveći progoni i stradanja Roma su bili u Drugom svjetskom ratu, kada su nacisti organizovano proganjali Rome, koji su najčešće završavali u logorima. Posljedica tih progona bio je značajan pad broja romske populacije širom Evrope, a u nekim zemljama kao što su Austrija, Njemačka i Estonija taj broj je sveden na minimum. I u Bosni i Hercegovini došlo je do značajnog pada broja Roma, a tek 1993. godine njihov problem koji je uvijek vezan za isključenost iz društvenih i političkih zbivanja je postao jedan od evropskih prioriteta u pogledu zaštite manjina, borbe protiv diskriminacije, te borbe protiv socijalne isključenosti. U našoj zemlji se dosta toga radi, od strane državnih, nevladinih i međunarodnih organizacija, na promociju i zaštitu prava Roma i poboljšanju njihovog položaja.

Rumuni

Rumuni su, kao i većina drugih naroda koji danas predstavljaju nacionalnu manjinu u BiH, počeli naseljavati našu zemlju u vrijeme austrougarske vladavine. Pravac naseljavanja bio je iz susjedne Srbije, čije su prostore Rumuni još ranije naselili. U Srbiji su nazivani Vlasima, starim srpskim nazivom za rumunsko stanovništvo istočne Srbije ili Vojvodine. U vrijeme komunističke vlasti u Rumuniji, nakon Drugog svjetskog rata, veliki broj Rumuna, pobjegao je iz svoje domovine, te je neki broj njih naselio i Bosnu i Hercegovinu. Tako je 1948. godine zabilježeno da u BiH živi 91 Rumun, a 1961. godine taj broj iznosio je 113. u sljedećim godinama, povećavao se broj rumunskih doseljenika ili onih koji su rođeni u našoj zemlji. Najveći broj pripadnika rumunske nacionalne manjine zabilježen je 1971. godine kada je iznosio 189 i 1981. godine, kada se taj broj popeo na čak 302 pripadnika rumunskog naroda. Nažalost, danas se ne zna koliko Rumuna živi u BiH, ali zasigurno je taj broj mnogo manji nego ranije. Većina Rumuna je godinama živeći u BiH, postepeno gubila svoj identitet. Zaboravljao se jezik, kultura i običaji, a da je tako potvrđuje i popis stanovništva BiH iz 1991. godine, kada je zabilježeno da u BiH živi ukupno 162 građanina rumunske nacionalnosti. Danas u BiH ne djeluje ni jedno udruženje ili kulturna ustanova koja bi se brinula za Rumune i očuvanje njihove kulture, jezika i običaja, koji polako iščezavaju.

Rusi

Bosna i Hercegovina je 1918. godine, po završetku Prvog svjetskog rata i raspada Austro-Ugarske u čijem je bila sastavu, ušla u sastav nove evropske države Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Godinu dana ranije, 1917. godine u carskoj Rusiji dogodila se velika revolucija, poznata pod nazivom Oktobarska revolucija, u kojoj je srušen carski režim i uspostavljena komunistička vlast. U to nemirno vrijeme, veliki broj Rusa je iselio iz države te svoje domove potražio u drugim evropskim državama. Tako u proljeće 1919. godine veliki broj ruskih izbjeglica i bijelogardijaca nalazi utočište u Kraljevini SHS, čija je vladavina bila izrazito antikomunistička. To je pružilo mogućnost da se te godine u Kraljevini SHS doseli čak 60.000 Rusa. Nije poznato koliko je od tog broja došlo u BiH, ali prema prvom popisu stanovništva u Kraljevini SHS 1921. godine, zabilježeno je da je u BiH živjelo 2.636 Rusa. Jedan broj njih je radio na univerzitetima, školama i kulturnim institucijama, dok se drugi broj zaposlio u poljoprivredi i industriji. U godinama koje su uslijedile zabilježeno je smanjivanje broja ruskih doseljenika u BiH. Tako je 1948. godine u BiH živjelo 1.316 Rusa, a samo pet godina kasnije 1953. godine, taj se broj smanjio na 951. Po posljednjem popisu stanovništva iz 1991. godine, u BiH je živjelo 297 pripadnika ruske nacionalne manjine. Danas nažalost nema nikakvog kulturnog udruženja Rusa u BiH, koje bi brinulo za očuvanje tradicije, jezika i kulture, zasigurno još manjeg broja pripadnika ruske nacionalne manjine.

Rusini

Rusini pripadaju velikoj slavenskoj grupi naroda i to onoj koja zajedno sa Rusima, Ukrajinčima i Bjelorusima, čini Istočne Slavene. Živjeli su, i danas najvećim dijelom žive, sa jedne i druge strane Karpata, gdje se na jednom mjestu sastaju Ukrajina, Poljska i Slovačka. Istina, neki misle da Rusini pripadaju nekom drugom narodu, ali Rusini sebe smatraju zasebnim narodom. Osim toga, zbog malog broja Rusina u pojedinim zemljama kao što je primjer sa našom zemljom činilo se da su Rusini postupno iščezavali zajedno sa svojom kulturnom tradicijom. Sklapajući brakove sa pripadnicima drugih, uglavnom većinskih naroda, učeći drugi, a zaboravljajući svoj jezik, Rusini su se postepeno asimilirali. To ipak nije razlog da se zaboravi njihova prisutnost, koja nas i danas zbog njihovog malog broja obavezuje da znamo ko su Rusini i kako su došli u BiH. Neki istorijski podaci govore o tome da su Rusini još prije 250 godina počeli naseljavati Balkan. Napuštajući svoju domovinu u oblasti Karpata, dolazili su uglavnom na prostore današnje Vojvodine i Slavonije, prostore koji su nekada pripadali velikoj Habsburškoj Monarhiji, a kasnije Austrougarskoj carevini. U BiH su došli krajem 19. početkom 20. vijeka, a došli su iz istočne Galicije i u manjem broju iz Zakarpatja (oblast na jugu istočnih Karpata – zapadni dio Ukrajine). Naseljavali su prostor između Dervente i Banja Luke, posebno oblast Prnjavora. Prve godine života u BiH bile su izuzetno teške i naporne, a tek 1909. godine osnovana je prva rusinska čitaonica Društva „Prosvita“ u Prnjavoru, a sljedećih godina i u Srpcima, Mujincima, Banja Luci, Staroj Dubravi, Kozarcu i Kamenici. Iako je u prvim godinama naseljavanja broj Rusina bio veoma mali (1895. godine iznosio je samo 165), on je znatno porastao u sljedećim desetljećima. Tako je na prvom popisu

stanovništva, nakon Drugog svjetskog rata 1948. godine zabilježeno da u BiH živi 7.883 Rusina. Ipak, ovaj broj nije realan, jer je do popisa stanovništva 1971. godine broj Rusina iskazivan zajedno sa brojem Ukrajinaca. Dakle, tek 1971. godine, postojala je stvarna brojka koliko Rusina živi u BiH. Ona je prema tom popisu iznosila 141. Deset godina kasnije 1981. godine, u BiH je bilo 111 Rusina, a zadnji popis iz 1991. godine ukazuje na to da je u BiH tada živjelo 133 Rusina.

Slovaci

Put Slovaka iz njihove domovine do Bosne i Hercegovine tekao je sporo i uz usputna zastajanja. Naime, Slovaci, koji su napuštali svoju domovinu na putu ka novom životu, počeli su to činiti, još na početku 18. stoljeća. Upravo tada, u vrijeme vladavine Habsburške carice Marije Terezije, Slovaci su naseljavani u područje današnje Vojvodine. Oni su tu preseljeni kako bi kao vojnici čuvali granicu Carstva od napada Osmanlija. Tako Slovaci od 1885. godine naseljavaju i naše prostore. S obzirom na to da su dolazili iz Vojvodine, najprije su naselili najbliži im prostor Bosne i Hercegovine. Bila je to Semberija. Najveći broj njih naselio se u mjesto Ljeljenča, pokraj Bijeljine, ali naselili su i druga mjesta u BiH poput Sarajeva, Banja Luke i Prijedora.

Slovinci

78 Prvi Slovenci počeli su dolaziti u Bosnu i Hercegovinu još 1885. godine, i to na planine Kozaru, Prosar i Motajicu, kao i gradove Derventu, Banja Lucu i Zvornik. Za vrijeme austrougarske vlasti oni ostaju trajno živjeti i u Sarajevu, Tuzli, Zenici, Mostaru, Tešnju, Bosanskom Petrovcu, Žepču, Prnjavoru i Prijedoru. Ubrzo su počeli osnivati svoja društva, poput Slovenskog Omizja (1897. godine) i Slovenskog kluba (1910. godine). Drugi, veći val slovenskog doseljavanja u BiH dogodilo se nakon stvaranja Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine, kada je sporazumom u italijanskom gradiću Rappolo, razgraničenjem između Kraljevina SHS i Italije, veliki broj slovenskog stanovništva pripao teritoriji Italije. To je i razlog zašto je veliki broj Slovenaca napuštao krajeve koji su pripali Italiji i selio se u unutrašnjost zemlje, pa tako i u BiH. Tada su na prostoru Laktaša, u selima Slatina, Malo Blaško i Trn, izrasla prava mala naselja Slovenaca. Nastavljeno je i osnivanje novih pjevačkih, dramskih i sportskih društava širom BiH. u Sarajevu je 1934. godine osnovano Radničko kulturno društvo „Cankar“. Od iste godine, pa sve do 1927. godine, izlazio je i list Slovenaca, pod nazivom „Zora“. U Banja Luci je 1938. godine otvorena i Slovenska narodna kuhinja, koja je postala i omiljeno sastajalište Slovenaca. Tokom Drugog svjetskog rata, došlo je do osjetnog smanjenja broja Slovenaca u BiH, ali nakon završetka ratnih dejstvovanja većina njih se vraćaju, te učestvuju u podizanju velikih privrednih poduzeća.

Danas, zahvaljujući velikoj podršci Ambasade Slovenije u našoj državi, Slovenci uspijevaju preko niza svojih udruženja, na prostoru cijele BiH čuvati i njegovati svoju kulturu, nacionalnu i vjersku tradiciju. U Sarajevu tako djeluje Klub Slovenaca, kao i Slovensko kulturno društvo Cankar, a u Tuzli su Slovenci poznati po svom pjevačkom horu, organiziranjem brojnih izložbi i drugim vidovima kulturnog rada. U Zenici

također postoji Savez Slovenaca srednje Bosne, koji okuplja građane slovenske nacionalnosti iz Zenice, Travnika i Viteza, dok se Slovenci prijedorskog kraja okupljaju oko društva „Lipa“.

Turci

Prema vremenu doseljavanja u BiH, Turci su najstarija nacionalna manjina u našoj zemlji. Naime, još u vrijeme širenja Osmanskog carstva na balkansko poluostrvo u 15. vijeku Turci su naseljavali prostore bosanskog kraljevstva. Istina, bila je riječ o Osmanlijama, koje su osim Turaka u današnjim značenju narodnosti činile i neke druge grupe naroda. Kada je polovinom 15. vijeka prostor bosanskog kraljevstva došao pod osmansku vlast to doseljavanje se intenziviralo. Sandžake i kasniji, Bosanski pašaluk, naseljavali su različiti narodi sa prostora Osmanskog carstva, a među njima i Turci. O broju doseljenih Turaka u to vrijeme, kao i u četiri vijeka osmanske vladavine nad prostorom BiH, nemoguće je govoriti. Osmanlije nisu vršile popise stanovništva po kojima bi se znalo koliko je Turaka živjelo u nekadašnjem bosanskom pašaluku. Pa i sama nacionalna odrednica produkt je 19. vijeka i rađanja nacija kao savremenih društvenih zajednica. U popisima stanovništva koje je vršila austrougarska vlast u BiH nije iskazivana nacionalna nego samo vjerska pripadnost stanovnika, tako da ni u njima nije predstavljen tačan broj Turaka u BiH. Prvi popis u kojem je brojkom navedeno prisustvo Turaka u BiH jeste onaj iz 1921. godine, koji je izvršen u Kraljevini SHS. Prema tom popisu, u šest okruga u kojima je BiH u vrijeme austrougarske vlasti bila upravno organizirana živio je 231 Turčin. Ovako mali broj Turaka u BiH rezultat je velikog vala iseljavanja u Osmansko carstvo za vrijeme austrougarske vlasti. To osipanje Turaka u BiH najbolje se može uočiti na primjeru malih sredina i podataka o Turcima u njima. Tako je na primjer 1921. godine u Zavidovićima zabilježena samo jedna osoba koja je govorila turskim jezikom. Da je iseljavanje nastavljeno cijeli period postojanja Kraljevine SHS govori i podatak iz 1948. godine, kada je prema prvom popisu stanovništva nakon II svjetskog rata u BiH živjelo samo 80 Turaka. Za vrijeme SFRJ stanje se polako mijenja, te već 1953. godine u BiH 435 osoba izjašnjavalo se kao pripadnici turske nacionalnosti. U BiH je 1961. godine živjelo 1.812 Turaka. Posljednji popis stanovništva izvršen je 1991. godine, kada je u BiH živjelo 267 pripadnika turske nacionalne manjine.

Ukrajinci

Vojska Austro-Ugarske je 1878. godine zauzela BiH. Tako su se pod jednim krovom iste države našle i BiH i daleka Galicija, pokrajina u kojoj su tada, kao i danas živjeli Ukrajinci. Austrougarska vlast željela je u BiH doseliti i druge narode iz drugih prostora Carstva, te su na ove prostore počeli dolaziti i Ukrajinci. Naseljavali su uglavnom ravničarske krajeve oko Dervente, Prnjavora, Čelinca, Srpcu, Banja Luke, Prijedora, sve do Gradiške. Iako je nakon Drugog svjetskog rata do danas mnogo napustilo naše prostore, Ukrajinci su u BiH ostali do današnjih dana.

DOBRA PRAKSA DRUGIH DRŽAVA NA ZAPADNOM BALKANU

Sistem zaštite manjina u zemljama Zapadnog Balkana našao je svoje temelje još za vrijeme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Dok zemlje Istočnog bloka nisu nacionalno pitanje posebno tretirale, niti razvijale sistem zaštite etno-kulturnih grupa, SFR Jugoslavija je kroz različite mehanizme obezbjeđivala zaštitu prava takozvanih 'narodnosti'. Ustav iz 1974. godine definisao je položaj nacionalnih manjina i njihovih kolektivna prava. Jugoslovenska institucija 'ključa' omogućavala je, uprkos jednopartijskom sistemu, zastupljenost manjina u političkom životu. Kroz 'ključ' su sve nacionalne grupe SFR Jugoslavije, u kojoj je bilo 6 konstitutivnih naroda (Srbi, Hrvati, Makedonci, Hrvati, Slovenci i Muslimani), proporcionalno bile predstavljene na svim nivoima vlasti. Najviši stepen participacije bio je na lokalnom nivou. U okviru SFRJ pripadnici manjinskih grupa imali su pravo na službenu upotrebu jezika, autonomiju u kulturi u smislu osnivanja različitih kulturnih udruženja i institucija kulture, kao i obrazovanje na svom maternjem jeziku. U to vrijeme je najveći broj pripadnika manjinskih etno-kulturnih grupa živio na teritoriji Republike Srbije.

Raspad Savezne Federativne Republike Jugoslavije doveo je do toga da se na teritoriji Srbije, Crne Gore, Hrvatske, Slovenije, Makedonije i Bosne i Hercegovine pojave nove manjine, koje su u okviru prethodne države bile konstitutivni narodi, a neke stare „tradicionalne” manjine migrirale su u druge dijelove bivše SFRJ ili u svoje matične države.

Republika Srbija

U Republici Srbiji, prava nacionalnih manjina su uređena Ustavom Republike Srbije, međunarodnim konvencijama kao što je Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina Savjeta Evrope, Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina iz 2002. godine, drugim zakonima kao što su Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisma, Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, Omnibus zakonima, Zakon o osnovnoj školi, Zakon o srednjoj školi, Zakon o lokalnoj samoupravi, zatim Uredbom o Savetu Republike Srbije za nacionalne manjine, Statutom AP Vojvodine i pokrajinskim propisima i statutima gradova i opština. Osim toga, Srbija ima bilateralne ugovore o zaštiti manjina sa Hrvatskom, Makedonijom, Mađarskom i Rumunijom.

Nacionalni Savet nacionalnih manjina Republike Srbije

Pripadnicima nacionalnih manjina, pored ljudskih prava koja uživaju svi građani u normativnim odredbama Ustava, garantuju se dodatna prava izdvojena u posebnom poglavlju pod nazivom „Prava pripadnika nacionalnih manjina”. Politička participacija pripadnika nacionalnih manjina dodatno je normativno osnažena i kroz instituciju Nacionalnih saveta nacionalnih manjina, koji su u pravni poredak uvedeni Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, a čija je nadležnost detaljnije propisana Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, usvojenim 2009. godine. Nacionalni saveti nacionalnih manjina se takođe spominju i u Ustavu Republike Srbije i danas predstavljaju najvažniji instrument manjinske personalne samouprave u Republici Srbiji u oblastima u kojima se ostvaruju kolektivna prava nacionalnih manjina.

Prema Zakonu o nacionalnim savjetima nacionalnih manjina, nacionalni savet predstavlja „nacionalnu manjinu u oblasti obrazovanja, kulture, obaveštavanja na jeziku nacionalne manjine i službene upotrebe jezika i pisma, učestvuje u procesu odlučivanja ili odlučuje o pitanjima iz tih oblasti i osniva ustanove, privredna društva i druge organizacije iz ovih oblasti“.

Registar nacionalnih saveta vodi Ministarstvo za ljudska prava i manjinska prava Republike Srbije, svaki nacionalni savet može da broji od 15 do 35 članova, u zavisnosti od brojnosti nacionalne manjine prema posljednjem popisu stanovništva. Prema Zakonu o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, članovi nacionalnih saveta se biraju neposredno, na opštim, tajnim i neposrednim izborima ili na elektorskoj skupštini. Neposredni izbori za nacionalne savete održat će se ako se do dana raspisivanja izbora, na poseban birački spisak nacionalne manjina, upiše više od 50% od ukupnog broja pripadnika nacionalne manjine prema posljednjem popisu stanovništva, umanjenog za 20%. Ukoliko ovaj uslov nije zadovoljen, izbor članova nacionalnog saveta izvršit će elektorska skupština. Pravo da bude elektor ima svaki pripadnik nacionalne manjine koga potpisima podrži najmanje 100 birača sa biračkog spiska te nacionalne manjine. Kandidata za elektora može predložiti i organizacija, udruženje ili politička stranka, ali i tog kandidata mora potpisima podržati 100 pripadnika nacionalne manjine.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava sačinjava i ažurira biračke spiskove svih manjina za izbore nacionalnih saveta, organizuje i sprovodi izbore za članove nacionalnih saveta, takođe i prati rad saveta i raspušta savet ukoliko ne zasjeda duže od šest mjeseci, ne izabere predsjednika u roku od 60 dana od konstituisanja ili ne donese statut. Nacionalni saveti imaju puni legitimitet da reprezentuju nacionalnu manju u domenu kulture, obrazovanja, obavještenja i službene upotrebe jezika i pisma.

Narodna skupština i Vlada Republike Srbije, prije razmatranja i odlučivanja o pitanjima iz oblasti kulture, obrazovanja, obavještanja i službene upotrebe jezika i pisma, moraju da zatraže mišljenja nacionalnih saveta, a nacionalni saveti mogu da iniciraju Vladi ukidanje, odnosno poništenje podzakonskih opštih akata organa uprave koje inače donose starješine organa uprave (ministri) i da pokrajinskim i lokalnim organima daju prijedloge, inicijative i mišljenja o svim pitanjima koja se odnose na položaj nacionalnih manjina, a ti organi su obavezni da prijedloge, inicijative i mišljenja saveta razmotre i preduzmu odgovarajuće mjere. Prema zakonu, na inicijativu i mišljenja

Nacionalnog saveta, Republika, pokrajina ili lokalna samouprava prenosi osnivačka prava nad ustanovama koje su isključivo vezane za nacionalne manjine ili za koje nacionalni savet sam utvrdi da su od posebnog značaja za nacionalnu manjinu.

Do sada su ustanovljeni nacionalni saveti nacionalnih manjina: Bošnjaka, Bugara, Bunjevac, Vlaha, Grka, Egipćana, Mađara, Makedonaca, Nijemaca, Roma, Rumuna, Rusina, Slovaka, Ukrajinaca i Hrvata.

Savet za međunacionalne odnose

U Republici Srbiji, političko učešće pripadnika nacionalnih manjina je zagarantovano i u jedinicama lokalne samouprave kroz instituciju Saveta za međunacionalne odnose, koje je samostalno radno tijelo lokalne samouprave u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi. Čine ga predstavnici srpskog naroda i nacionalnih manjina, a uslov da bi se osnovao savjet jeste da je lokalna samouprava nacionalno mješovita, odnosno da je to sredina u kojoj pripadnici jedne nacionalne manjine čine više od 5% ukupnog broja stanovnika ili pripadnici svih nacionalnih manjina čine više od 10% od ukupnog broja stanovnika prema posljednjem popisu stanovništva u Republici Srbiji. Niti srpski članovi saveta, a niti jedna nacionalna manjina ne može imati većinu članova u savjetu. Predstavnik u Savetu može imati svaka nacionalna manjina koja je zastupljena u populaciji opštine s više od 1%. Osnovna uloga Saveta prema Zakonu o lokalnoj samoupravi je da razmatra pitanja ostvarivanja, zaštite i unaređivanja nacionalne ravnopravnosti u skladu sa zakonom i statutom. Djelokrug, sastav, izbor članova i način rada Saveta uređuje se odlukama skupštine jedinice lokalne samouprave, koja se donosi većinom glasova od ukupnog broja odbornika u skladu sa statutom. Način predlaganja i izbora članova saveta treba da obezbjedi ravnomjernu zastupljenost predstavnika srpskog naroda i nacionalnih manjina.

U slučaju nacionalnih manjina koje imaju svoje izabrane Nacionalne savete, predstavnici nacionalnih manjina u Savetu se biraju na prijedlog Nacionalnog saveta. Odluke Saveta se donose konsenzusom članova. Savet ima pravo da pred Ustavnim sudom pokrene postupak za ocjenu ustavnosti i zakonitosti statuta, odluke ili drugog opšteg akta skupštine jedinice lokalne samouprave sa statutom. Skupština i izvršni organi opštine dužni su da prijedloge svih odluka koji se tiču nacionalne ravnopravnosti prethodno dostave na mišljenje Savetu, a Savet o svojim stavovima i prijedlozima obavještava skupštinu opštine, koja je dužna da se o njima izjasni na prvoj narednoj sjednici, a najkasnije u roku od 30 dana.

U Republici Srbiji je prema posljednjem popisu stanovništva iz 2002. godine 68 multietničkih opština koje su dužne osnovati Savet za međunacionalne odnose. Njih je 41 u Vojvodini i 27 u centralnoj Srbiji.

Republika Hrvatska

Prava nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj zaštićena su zakonodavnim okvirom kojeg čine Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina Republike Hrvatske, Zakon o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne samouprave, Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina, Zakon o upotrebi jezika i pisma nacionalnih manjina u RH, Nacionalni program za Rome i Odluka o provedbi stambenog zbrinjavanja povratnika – bivših nosioca stanarskog prava na stanovima izvan područja posebne državne pomoći.

Važan mehanizam učesća nacionalnih manjina u javnom životu jesu Vijeća nacionalnih manjina koja se osnivaju na lokalnim, regionalnim i nacionalnim nivoma.

Vijeća nacionalnih manjina Republike Hrvatske

Vijeća nacionalnih manjina su tijela koja su prema Ustavnom zakonu neprofitne pravne osobe, koje pravnu osobnost stiču upisom u registar Vijeća nacionalnih manjina koje vodi Ministarstvo uprave. Vijeće nacionalnih manjina može se izabrati u jedinicama samouprave na čijem području pripadnici pojedine nacionalne manjine učestvuju s najmanje 1,5% u ukupnom stanovništvu jedinice samouprave, u jedinicama lokalne samouprave na čijem području živi više od 200 pripadnika pojedine nacionalne manjine, te u jedinicama područne (regionalne) samouprave na čijem području živi više od 500 pripadnika nacionalne manjine. Članovi vijeća nacionalnih manjina i predstavnici nacionalnih manjina biraju se neposredno tajnim glasanjem za razdoblje od četiri godine, a u skladu sa Zakonom o izboru članova predstavničkih tijela lokalne samouprave.

Posljednji izbori za Vijeća nacionalnih manjina održani su 2007.godine. Prema službenim podacima Državnog izbornog povjerenstva održano je 258 izbora za Vijeća, od čega je na 52 mjesta bilo manje birača od propisanog cenzusa.

Člankom 31. Ustavnog zakona propisana su sljedeća prava koja Vijeća nacionalnih manjina mogu ostvariti u jedinici lokalne ili područne samouprave za koju su osnovana:

- pravo da predlažu tijelima jedinice samouprave mjere za unaprjeđivanje položaja nacionalne manjine u državi ili na nekom njezinu području, uključujući davanje prijedloga opštih akata kojima se uređuju pitanja važna za nacionalnu manjinu tijelima koja ih donose;
- pravo da ističu kandidate za dužnosti u tijelima državne uprave i tijelima jedinica samouprave;
- pravo da budu obaviještena o svakom pitanju o kojem će raspravljati radna tijela predstavničkoga tijela jedinice samouprave, a tiče se položaja nacionalne manjine;
- pravo da daju mišljenja i prijedloge na programe radijskih i televizijskih stanica na lokalnom i regionalnom nivou namijenjene nacionalnim manjinama ili na programe koji se odnose na manjinska pitanja.

Vijeće nacionalne manjine može svojim statutom proširiti obim djelovanja u odnosu na ostvarivanje prava propisanih člankom 31. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina. Naime, budući da Ustavni zakon ne ograničava obim djelovanja Vijeća nacionalnih manjina, ona, s obzirom na to, mogu obavljati i djelatnosti koje su

različitim neprofitnim pravnim osobama omogućene posebnim zakonima. Tako Vijeće nacionalne manjine u svoj statut može ugraditi obavljanje djelatnosti poput npr. djelovanja na području promocije i zaštite ljudskih prava, humanitarnog rada, organizovanja i provođenja edukativnih programa, naučnog rada, međunarodne saradnje, saradnje s udruženjima i drugim vijećima nacionalnih manjina i slično.

Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske

Osim Vijeća nacionalnih manjina koje se osnivaju u jedinicima samouprave, Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, koji je donio hrvatski Sabor 2002. godine, predviđa i osnivanje Savjeta za nacionalne manjine na državnom nivou.

Prava Savjeta za nacionalne manjine jesu:

- predlagati tijelima državne vlasti da rasprave pojedina pitanja važna za nacionalnu manjinu, a posebno provođenje ovoga Ustavnog zakona i posebnih zakona kojima su uređena manjinska prava i slobode;
- predlagati tijelima državne vlasti mjere za unaprjeđivanje položaja nacionalne manjine u državi ili na nekom njenu području;
- davati mišljenja i prijedloge o programima javnih radijskih stanica i javne televizije namijenjenih nacionalnim manjinama te o tretiranju manjinskih pitanja u programima javnih radijskih stanica i javne televizije i drugim sredstvima informisanja;
- predlagati poduzimanje gospodarskih, socijalnih i drugih mjera na područjima tradicionalno ili u znatnijem broju nastanjenima pripadnicima nacionalnih manjina kako bi se očuvalo njihovo postojanje na tim područjima;
- tražiti i dobiti od tijela državne vlasti te tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave podatke i izvještaje potrebne za razmatranje pitanja iz svoga djelokruga;
- pozivati i tražiti prisutnost predstavnika tijela državne vlasti, te tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave, koja su mjerodavna za pitanja iz djelokruga Savjeta utvrđena ovim Ustavnim zakonom i statutom Savjeta.

Savjet za nacionalne manjine mjerodavan je za raspoređivanje finansijskih sredstava koja se u državnom budžetu osiguravaju za potrebe nacionalnih manjina.

Članove Savjeta imenuje Vlada RH i to sedam članova pripadnika nacionalnih manjina iz reda osoba koje predlože vijeća nacionalnih manjina, pet članova pripadnika nacionalnih manjina iz reda istaknutih kulturnih, naučnih, stručnih, vjerskih radnika iz reda osoba koje predlože manjinska udruženja i druge organizacije manjina, vjerske zajednice, pravne osobe i građani pripadnici nacionalnih manjina, te zastupnici manjina u Saboru. Savjet sarađuje s nadležnim državnim tijelima i tijelima jedinica samouprave, vijećima nacionalnih manjina, odnosno predstavnicima nacionalnih manjina, udruženjima nacionalnih manjina i pravnim osobama koje obavljaju djelatnosti kojima se ostvaruju manjinska prava i slobode.

Radi ostvarivanja prava na zastupljenost, pripadnici nacionalnih manjina imaju prednost pri popunjavanju radnih mjesta u tijelima državne uprave i pravosudnim tijelima, te u tijelima jedinica lokalne i područne samouprave. Prednost pri zapošljavanju ostvaruje se samo ako pripadnik nacionalne manjine ispunjava iste uslove kao i ostali kandidati za to radno mjesto.

Pri prijavi na konkurs za popunjavanje radnih mjesta u tijelima državne uprave i pravosudnim tijelima, te tijelima uprave jedinica lokalne i područne samouprave, pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo pozvati se na ostvarivanje prava koja im pripadaju u skladu sa odredbama Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina. Ako se pri prijavi na konkurs za popunjavanje radnih mjesta u tijelima državne uprave i pravosudnim tijelima, te tijelima uprave jedinica lokalne i područne samouprave odluče pozvati na ostvarivanje prava iz Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, pripadnici nacionalnih manjina trebaju istaknuti svoju pripadnost određenoj nacionalnoj manjini i pozvati se na primjenu člana 22. Ustavnog zakona.

Osim što pojedina ministarstva pomažu o ostvarenju specifičnih manjinskih prava, u sklopu Vlade osnovana su savjetodavna i radna tijela kojima su pitanja vezana uz prava nacionalnih manjina isključivi djelokrug ili čine dio njihovih ukupnih ovlasti.

Ured za nacionalne manjine Republike Hrvatske

Uporište za osnivanje ovog Ureda nalazi se u Zakonu o Vladi. Nadležnosti Ureda takođe su utvrđene Zakonom o Vladi, dok je njegov unutarnja organizacija uređena Uredbom o Uredu za nacionalne manjine. Ured za nacionalne manjine obavlja stručne i druge poslove u vezi s ostvarivanjem utvrđene politike ostvarivanja ravnopravnosti nacionalnih manjina koje žive na području Republike Hrvatske, te njihovih prava utvrđenih Ustavom i zakonom, predlaže mjere za ostvarivanje tih prava, priprema prijedloge za osiguranje sredstava za ostvarivanje ustavnih prava pripadnika nacionalnih manjina, daje prijedloge i mišljenja za finansiranje određenih potreba pripadnika nacionalnih manjina i njihovih udruženja te obavlja i druge povjerene poslove.

Ured za ljudska prava Republike Hrvatske

Ovaj je Ured prvi put osnovan 2001. godine kao stručna služba Vlade RH kako bi se kontinuirano i sistematski radilo na pitanjima zaštite, promocije i poštovanja ljudskih prava u Republici Hrvatskoj. Iako djelokrug Ureda nisu isključivo specifična prava koja imaju nacionalne manjine već ljudska prava općenito, ovaj je ured jedna od Vladinih institucija koju Vijeća i predstavnici nacionalnih manjina trebaju uzeti u obzir kao potencijalnoga partnera u promociji prava nacionalnih manjina.

Republika Crna Gora

U Republici Crnoj Gori (RCG), prava pripadnika nacionalnih manjina su zaštićena Ustavom, Zakonom o manjinskim pravima i slobodama Republike Crne Gore, Strategijom manjinske politike, te Strategijom za poboljšanje položaja Roma u Crnoj Gori.

Pripadnici nacionalnih manjina u Republici Crnoj Gori, su prema Zakonu o manjinskim pravima i slobodama, državljani Crne Gore koji su brojčano manji od preovlađujućeg dijela stanovništva i „koji imaju zajedničke etničke, vjerske ili jezičke karakteristike, različite od ostalog stanovništva, historijski su vezani za Republiku i motivisan su željom za iskazivanjem i očuvanjem nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta“. Nacionalne manjine su prema ovom Zakonu ravnopravne i zabranjena je bilo kakva diskriminacija.

Ustav Republike Crne Gore u Dijelu drugom, u članovima 79 i 80 **pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica garantuje prava i slobode, koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima, kao i zabranjuje asimilaciju pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica**. Država je dužna da zaštiti pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica od svih oblika *nasilne* asimilacije.

Pored osnovnih ljudskih prava i sloboda, u cilju zaštite ukupnog nacionalnog identiteta, Ustav Crne Gore manjinama daju i set **dodatnih prava**:

- na izražavanje, čuvanje, razvijanje i javno ispoljavanje nacionalne, etničke, kulturne i vjerske posebnosti;
- na izbor, upotrebu i javno isticanje nacionalnih simbola i obilježavanje nacionalnih praznika;
- na upotrebu svog jezika i pisma u privatnoj, javnoj i službenoj upotrebi;
- na školovanje na svom jeziku i pismu u državnim ustanovama i da nastavni programi obuhvataju i istoriju i kulturu pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica;
- da u sredinama sa značajnim učešćem u stanovništvu organi lokalne samouprave, državni i sudski organi vode postupak i na jeziku manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica;
- da osnivaju prosvjetna, kulturna i vjerska udruženja uz materijalnu pomoć države;
- da sopstveno ime i prezime upisuju i koriste na svom jeziku i pismu u službenim ispravama;
- da u sredinama sa značajnim učešćem u stanovništvu tradicionalni lokalni nazivi, imena ulica i naselja, kao i topografske oznake budu ispisani i na jeziku manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica;
- na autentičnu zastupljenost u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine značajan dio stanovništva, shodno principu afirmativne akcije;
- na srazmjernu zastupljenost u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave;

- na informisanje na svom jeziku;
- da uspostavljaju i održavaju kontakte sa građanima i udruženjima van Crne Gore sa kojima imaju zajedničko nacionalno i etničko porijeklo, kulturno-istorijsko nasljeđe, kao i vjerska ubjeđenja;
- na osnivanje savjeta za zaštitu i unapređenje posebnih prava.

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama na bliži način se uređuje set manjinskih prava i mehanizmi zaštite tih prava. Zakon se odnosi na očuvanje nacionalnog identiteta manjina, tj. zaštita od asimilacije manjina, kao i omogućavanje djelotvornog učešća manjina u javnom životu.

Zakon je usklađen sa:

- Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima;
- Deklaracijom o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkim vjerskih i jezičkih manjina;
- Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i sloboda;
- Okvirnom konvencijom za zaštitu nacionalnih manjina;
- Evropskom poveljom o regionalnim i manjinskim jezicima;
- Preporukama Visokog komesara OEBS-a za nacionalne manjine, iz Haga, Osla i Lunda;
- Smjernicama za učešće nacionalnih manjina u izbornom procesu.

88

Odredbom člana 33 Zakona o manjinskim pravima i slobodama propisano je da manjine i njihovi pripadnici, u cilju unapređenja sloboda i prava manjina, mogu osnovati **Savjet**. Manjina može izabrati samo jedan Savjet, koji broji od 17 do 35 članova i to na period od četiri godine.

Savjet čine:

- poslanici sa manjinske liste,
- članovi Vlade koje predlažu predstavnici te manjinske liste,
- predsjednici opština u kojima manjina čini većinu,
- drugi poslanici i članovi Vlade,
- predsjednici opština iz odnosne manjine, koji to žele,
- predsjednici manjinskih parlamentarnih stranaka,
- predsjednici odborničkih klubova manjinskih stranaka
- ostali članovi Savjeta biraju se tajnim glasanjem, na elektorskoj skupštini odnosne manjine.

Članovi Savjeta biraju predsjednika i sekretara Savjeta tajnim glasanjem, iz reda svojih članova. Savjet donosi budžet, statut i poslovnik o svom radu, kojim se uređuju pitanja od značaja za rad Savjeta. Sredstva za finansiranje Savjeta obezbjeđuju se budžetom Crne Gore. Odredbom člana 34. navedenog Zakona propisano je da upisom u evidenciju Ministarstva za zaštitu ljudskih i manjinskih prava Republike Crne Gore, Savjet stiče svojstvo pravnog lica.

Odredbom člana 35 Zakona utvrđene su nadležnosti Savjeta i to:

- predstavlja i zastupa manjinu
- podnosi predlog državnim organima, organima lokalne uprave i javnim službama za unapređenje i razvoj prava manjina i njihovih pripadnika;
- podnosi inicijativu Predsjedniku Crne Gore da zakon kojim se narušavaju prava manjina i njihovih pripadnika ne proglasi;
- učestvuje u planiranju i osnivanju vaspitno-obrazovnih institucija;
- daje mišljenje na predmetne programe koji izražavaju posebnost manjina;
- predlaže upis određenog broja studenata na Univerzitet Crne Gore;
- pokreće inicijativu za izmjenu propisa i drugih akata kojima se uređuju prava pripadnika manjina.

U cilju implementacije Zakona o manjinskim pravima i slobodama, **Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava** je donijelo **Pravila za prve izbore savjeta manjina i Uputstvo o jedinstvenim obrascima za sprovođenje izbora za članove savjeta**. Ova Pravila i Uputstva preciziraju sastav i broj članova Savjeta manjina, način izbora Savjeta, način sazivanja i rada elektorske skupštine, način izbora članova Savjeta, a daju i jasna uputstva u ovom procesu. Ovim aktima stvorene su pravne pretpostavke za izbor prvih Savjeta manjina.

U Crnoj Gori zaštitom prava i unapređenjem položaja manjina bavi se nekoliko veoma značajnih institucija i organa. U prvom redu je tu Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava, koje ima za cilj da prati i proučava, te vrši zaštitu prava manjina u skladu sa Ustavom, zakonima i međunarodnim dokumentima koji se odnose na istu problematiku, a u skladu sa demokratskim trendovima kojima Crna Gora teži.

U Skupštini Crne Gore osnovano je stalno radno tijelo - Odbor za ljudska prava i slobode, koji razmatra pitanja, pogotovu normativne prijedloge, iz oblasti ljudskih i manjinskih prava. Shodno zakonskim rješenjima, do sada su održane elektorske sjednice skupština za izbor članova sljedećih Savjeta: Nacionalni savjet Hrvata, Bošnjački savjet, Romski savjet, Muslimanski savjet i Albanski savjet.

Skupština Crne Gore je donijela i Odluku o osnivanju Fonda za manjine radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etičkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, etičkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta. Sredstva za rad Fonda obezbjeđuju se iz državnog budžeta, i raspodjeljuju na osnovu procenta koji manjine čine u Crnoj Gori. Fond finansira aktivnosti i projekte koji treba da poboljšaju položaj i kulturno stvaralaštvo nacionalnih manjina.

Takođe, kao samostalna i nezavisna institucija djeluje i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda.

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2003. godine, ukupan broj stanovnika u Crnoj Gori je 620.145. Nacionalna struktura stanovništva je bila slijedeća: Crnogoraca je bilo 267.669 ili 43,16%; Muslimana 24.625 ili 3,97%; Srba 198.414 ili 31,99%; Albanaca 31.163 ili 5,03%; Hrvata 6.811 ili 1,10%; Bošnjaka 48.184 ili 7,77%; Roma 2.601 ili 0,42%.

Takođe, treba istaći da se na zadnjem popisu stanovništva posebno vodilo računa da su, u sredinama gdje pripadnici manjina čine većinu ili značajan dio stanovništva, popisivači bili iz redova tih manjina.

Republika Slovenija

Slovenija je od 1. maja 2004. godine punopravna članica Evropske unije. Iako članstvo u EU podrazumijeva usklađenost nacionalnog sa evropskim zakonodavstvom, te puno poštivanje ljudskih prava i sloboda, Slovenija je tek u martu 2010. godine, nakon skoro 20 godina, donijela normativno rješenje pitanja postjugoslovenskih nacionalnih manjina koje su i prije osamostaljenja živjele u Sloveniji. Riječ je o tzv. „izbrisanim“.

90 Odmah nakon osamostaljenja, Republike Slovenije, 25.6.1991. godine, na snagu je stupio **Zakon o državljanstvu Republike Slovenije**. Ovaj zakon je zahtijevao od svih neslovenaca, stalnih stanovnika Slovenije, da u roku od šest mjeseci predaju molbu za državljanstvo države, koja za vrijeme ovog roka od šest mjeseci, nije bila međunarodno priznati subjekt. Ova činjenica stavlja čitavu proceduru dobijanja državljanstva po članu 40 ovog zakona pod upitnik i objašnjava zašto se svi nesloveneci sa stalnim boravkom u Sloveniji nisu prijavili za državljanstvo ove države. Od oko 250.000 neslovenaca, stalnih stanovnika Slovenije, oko 174.000 predalo je molbu za državljanstvo Slovenije. Pozitivno je riješeno 170.000 molbi, ali mnoge molbe nisu riješene zbog administrativnih prepreka, koje su podupirale neostvarivanje pozitivnih odluka o državljanstvu. Tako je 83.560 do 130.000 neslovenaca stalnih stanovnika Slovenije, bilo tajno izbrisano iz registra stalnih stanovnika i time izbrisano iz registra državljana Slovenije, odmah nakon što je Slovenija bila priznata kao država u junu 1992. godine.

Kada je nevladin sektor uspio dokazati 1996. godine brisanje 83.560 neslovenaca kao akt rasne diskriminacije i administrativnog etničkog čišćenja, Evropska komisija zahtijeva sanaciju od Slovenije, koja nakon toga priprema **Zakon o uređivanju statusa državljana drugih država nasljednica nekadašnje SFRJ u Republici Sloveniji** od samo osam članova o povratku stalnog boravka izbrisanim na temelju molbe, čiji rok za ulaganje je bio tri mjeseca do kraja 1999. godine. U tom kratkom roku prijavljuje se 14.000 izbisanih, no njihove molbe se rješavaju godinama, te na direktivu iz Evropske komisije, važenje ovog Zakona se produžuje na neograničen rok. Ipak, te iste molbe se i dan danas jako sporo rješavaju, te mnogobrojni građani nisu imali adekvatnu zaštitu svojih prava – odnosno nisu imali nikakvu. Na insistiranje nevladinog sektora iz Republike Slovenije, te mnogobrojnih građana da Evropska komisija uslovi primanje

Slovenije u članstvo EU s konačnim rješenjem statusa izbrisanih, Evropska komisija nije reagovala, pa je tako taj problem ostao neriješen čak četiri godine slovenskog članstva u EU. I Ustavni sud Republike Slovenije je odlukama iz 1999. i 2003. godine potvrdio neustavnost ovoga čina državne administracije.

Do 2010. godine u Sloveniji su kao manjine priznati bili samo Mađari, Italijani i Romi, te oni, prema Zakonu, imaju osigurana mjesta za svoje zastupnike u slovenskom parlamentu i mjesnim zajednicama. Nakon raspada Jugoslavije, Slovenci nisu priznali manjinska prava narodima iz bivše zemlje, a na snazi je bio **Zakon o posebnim pravima italijanske i mađarske narodne zajednice na području odgoja i obrazovanja** koji je još u Jugoslaviji usvojen na temelju Ustava iz 1974. godine. Taj zakon je važio u Sloveniji i nakon njezinog osamostaljenja, a ponovo je usvojen 2001. godine. To znači da su italijanska i mađarska narodna zajednica bile od SFRJ priznate manjine, te da je nova država Republika Slovenija preuzela takvo Zakonom opredijeljeno stanje.

Kad god bi se međunarodna zajednica zanimala kako nova država Slovenija poštuje manjinska prava, vlasti Republike Slovenije bi naglasile da su italijanska, te mađarska manjina Zakonom priznate, te da je njihov status neosporan, čak i nadstandardan u smislu ustavom garantiranog uređenja koje ovim manjinama zanemariv broj pripadnika poklanja pravo na po jednog člana Parlamenta. Evropska komisija je u svom redovnom izvještaju iz 2002. godine i direktno pitala kakav je status postjugoslovenskih manjina u novoj državi Republici Sloveniji, zbog mnogih intervencija, ali se adekvatno rješenje nije našlo u četiri godine.

Republika Slovenija je u svom Ustavu, član 65, koji je stupio na snagu odmah nakon proklamacije nezavisnosti, predviđala je ozakoniti novu, u SFRJ još nepriznatu manjinu – romsku narodnu zajednicu. U novom Ustavu je nagoviještena riječima: „Položaj i posebna prava romske zajednice koja živi u Sloveniji, uređuje zakon“. No, tog zakona nije bilo sve do 2007. godine, jer nije bilo političke volje usvojiti ga. Tako su Romi u Sloveniji, kojih prema zvaničnim podacima ima oko 3.000, a nezvanično se govori o broju od 10.000, donedavno dijelili sudbinu postjugoslovenskih nacionalnih manjina. Autohtonim Romima u Sloveniji **Zakonom o romskim zajednicama**, donesenim 2007. godine omogućeno je i organizovanje Savjeta romske zajednice. S druge strane, vlasti u Republici Sloveniji insistiraju na razlikovanju autohtonih i neautohtonih Roma, odnosno pripadnici romske nacionalne manjine se i dalje dijele na one koji su na ovim teritorijama već nekoliko stoljeća, i na one koji su tu manje od jednog stoljeća. Ova podjela je legitimirana i ovim Zakonom, te je uslovlila da nekoliko hiljada Roma nema pravo na državljanstvo.

Prema popisu iz 2002. godine u Republici Sloveniji žive sljedeći narodi iz bivše SFRJ:

- Hrvati - 35.642
- Bošnjaci - 21.542
- Muslimani - 10.467
- Srbi - 38.964
- Crnogorci - 2.667
- Makedonci - 3.972
- Albanci - 6.186.

Postjugoslovenske nacionalne manjine su posljednjih godina intenzivno radile na dobijanju statusa nacionalne manjine koji bi im omogućio uživanje šire lepeze prava – od prava na obrazovanje na maternjem jeziku do učestvovanja u vlasti. I napokon, u martu 2010. godine

92 Slovenski parlament je sa 48 glasova za i sa 30 glasova protiv prihvatio Zakon o reguliranju statusa državljana iz republika bivše SFRJ. Ovaj Zakon o uređenju statusa državljana iz bivše SFRJ u Sloveniji koji su prije skoro 20 godina izgubili državljanstvo ili pravo na boravak. Ovim Zakonom se rješava pitanje nezakonitog brisanja državljana republika iz bivše SFRJ koji su u Sloveniji živjeli prije osamostaljenja te da je u skladu i sa presudom Ustavnog suda koji je tu problematiku definisao prije sedam godina.

POSTUPAK DONOŠENJA ZAKONA NA DRŽAVNOM I ENTITETSKIM NIVOIMA

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine

Procedura ostvarivanja zakonodavne uloge Parlamentarne skupštine BiH propisana je Poslovníkom Predstavničkog doma i Poslovníkom Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH.

Predlaganje zakona i uloga kolegija oba doma Parlamentarne skupštine BiH

Prijedlog zakona može podnijeti svaki poslanik, odnosno delegat, komisije, doma, zajedničke komisije oba doma, domovi, kao i Predsjedništvo BiH i Vijeće ministara BiH, u okviru svojih nadležnosti.

Prijedlog zakona podnosi se predsjedavajućem, koji ga odmah dostavlja kolegiju (kolegij čine predsjedavajući doma i dva zamjenika predsjedavajućeg), a Kolegij u roku od sedam dana odlučuje kojoj komisiji prijedlog zakona treba dostaviti i dostavlja ga Ustavnoj komisiji radi davanja mišljenja o usklađenosti sa Ustavom BiH i pravnim sistemom i nadležnoj komisiji radi davanja mišljenja o principima na kojima je zakon zasnovan.

Ako kolegij doma utvrdi da je zajednička komisija oba doma nadležna komisija, prijedlog zakona dostavlja se Zajedničkom kolegiju. Nakon što Zajednički kolegij potvrdi da je nadležna zajednička komisija, prijedlog zakona dostavlja se ustavnopravnim komisijama domova. Nakon što ustavnopravne komisije daju svoje mišljenje, nastavlja se procedura pred zajedničkom komisijom u skladu s poslovnícima domova.

Poslovnícima je određeno da se zakoni mogu razmatrati po: osnovnom, skraćenom ili hitnom postupku.

U osnovnom i skraćenom postupku zakone razmatraju komisije i domovi u dva čitanja.

Prvo čitanje

U prvom čitanju Ustavnopravna komisija razmatra usaglašenost prijedloga zakona sa Ustavom BiH i pravnim sistemom, dok nadležna komisija razmatra principe na kojima je prijedlog zakona zasnovan. Mišljenja komisija mogu biti pozitivna ili negativna. Kad primi mišljenja Ustavnopravne komisije i nadležne komisije, dostavljena od predsjedavajućeg doma, kolegij uvrštava prijedlog zakona u dnevni red sjednice doma, koja će biti održana u roku od 7 do 15 dana.

Ukoliko su mišljenja bilo ustavnopravne, bilo nadležne komisije negativna, ona se dostavljaju domu, koji ih razmatra i o njima glasa. Ako negativno mišljenje bude usvojeno, prijedlog zakona smatra se odbijenim. Ako mišljenje bude odbijeno, prijedlog zakona vraća se komisiji, čije je mišljenje negativno, na ponovno razmatranje. Ukoliko su mišljenja komisija pozitivna, prijedlog zakona se, zajedno s tim mišljenjima, dostavlja domu na razmatranje i usvajanje u prvom čitanju.

Drugo čitanje

Prijedlog zakona usvojen u prvom čitanju dostavlja se prvo nadležnoj komisiji, a potom i domu na razmatranje i usvajanje u drugom čitanju, tokom kojeg se vodi rasprava o samom tekstu prijedloga zakona i eventualno podnesenim amandmanima. Nakon što tekst prijedloga zakona usvoji jedan dom, prijedlog zakona upućuje se drugom domu, gdje se procedura u potpunosti ponavlja.

Svaki zakon smatra se donesenim kada ga oba doma usvoje u identičnom tekstu. Ako tekst koji usvoje oba doma nije identičan, osniva se zajednička komisija koja nastoji postići sporazum o identičnom tekstu. Ako jedan od domova ne usvoji izvještaj zajedničke komisije, prijedlog zakona smatra se odbijenim.

Hitni postupak

Hitni postupak primjenjuje se kada se radi o prijedlogu zakona visokog stepena hitnosti, odnosno o prijedlogu definiranom tako jednostavno da se samo može ili usvojiti ili odbiti (dakle, nema mogućnosti amandmanskog djelovanja). Hitni postupak se, međutim, vrlo rijetko primjenjuje.

Prije stupanja u zakonodavni postupak, nadležna komisija može odlučiti da otvori javnu raspravu o predloženom zakonu, koja ne može trajati više od 15 dana, a koja bi uključivala zainteresirana tijela, stručne institucije i pojedince, da bi konačna verzija zakona bila što bolja. Pozvani pojedinci i predstavnici tijela i institucija na ovakvim raspravama iznose svoje mišljenje o pitanjima u vezi s predloženim zakonom, a nakon završene rasprave, zaključkom komisije, oni mogu priložiti tražene radove i druge materijale podnesene tokom saslušanja.

Komisija u svoj izvještaj uključuje zaključke i rezultate javnog saslušanja i u aneksu prilaže radove i materijale podnesene tokom saslušanja. Ako postoji, prilaže se i transkript saslušanja.

Parlament Federacije Bosne i Hercegovine

Procedura ostvarivanja zakonodavne uloge Parlamenta Federacije BiH propisana je Poslovníkom Predstavničkog doma i Poslovníkom Doma naroda Parlamenta FBiH.

Predstavnički Dom

Inicijativa za donošenje zakona

Inicijativu za donošenje zakona mogu pokrenuti skupštine kantona, gradska i opštinska vijeća, kao i građani, preduzeća i druge pravne osobe u okviru svojih ustavnih ovlašćenja. Inicijativa za donošenje zakona dostavlja se predsjedavajućem Predstavničkog doma. Inicijativu za donošenje zakona predsjedavajući Predstavničkog doma dostavlja nadležnim radnim tijelima u Predstavničkom domu i Vladi Federacije, radi davanja mišljenja. Nadležna radna tijela i Vlada Federacije dužni su se izjasniti o inicijativi za donošenje zakona u roku od 30 dana. Inicijativu, nakon što dobije mišljenja nadležnog radnog tijela i Vlade Federacije, razmatra Zakonodavno-pravna komisija Predstavničkog doma. O sjednici Zakonodavno-pravne komisije obavještava se i podnosilac inicijative. Zaključkom o prihvatanju inicijative Predstavničkog doma određuje se način pripremanja i nosioci izrade nacrt zakona. Zaključak iz prethodnog stava i zaključak o neprihvatanju inicijative dostavljaju se i podnosiocu inicijative.

Prethodni postupak

Prije podnošenja nacrt zakona predlagač može podnijeti teze za izradu zakona, radi prethodne rasprave o potrebi donošenja zakona, o osnovnim pitanjima koja treba urediti zakonom i o načelima na kojima treba urediti zakon. Predstavnički dom prethodno ocjenjuje da li će razmatrati teze za izradu zakona ili će zaključkom obavezati predlagača da odmah pripremi nacrt zakona. Ako Predstavnički dom prihvati da razmatra teze za izradu zakona, zaključkom utvrđuje potrebu donošenja zakona, načela na kojima treba da se zasniva nacrt zakona i osnovna pitanja koja treba urediti zakonom.

Nacrt zakona

Premijer je nadležan za predlaganje i davanje preporuka iz oblasti zakonodavstva. Nacrt zakona može podnijeti i svaki poslanik, klubovi poslanika i radno tijelo Predstavničkog doma. Nacrt zakona treba da bude izrađen tako da se u njemu formulišu, u vidu pravnih odredaba, rješenja koja se predlažu. Pojedine odredbe mogu se dati u jednoj ili više varijanti. Nacrt zakona treba da sadrži obrazloženje u kome se navode: ustavni osnov za donošenje zakona, razlozi zbog kojih treba donijeti zakon, načela na kojima treba da se urede odnosi u odgovarajućoj oblasti, finansijska i druga sredstva potrebna za provođenje zakona i način njihovog osiguranja i objašnjenje pravnih rješenja sadržanih u nacrtu, mišljenja organa i organizacija koji su u toku njegove izrade konsultirani a koje podnosilac nacrt nije usvojio, kao i razloge zbog kojih to nije učinio.

Uz nacrt zakona podnosi se potrebna dokumentacija. Kad se nacrtom zakona vrše izmjene ili dopune zakona, uz nacrt se prilaže i tekst odredaba zakona koje se mijenjaju, odnosno dopunjuju.

Nacrt zakona dostavlja se predsjedavajućem Predstavničkog doma, koji ga upućuje poslanicima, Zakonodavno-pravnoj komisiji, nadležnim radnim tijelima i klubovima poslanika. Predsjedavajući Predstavničkog doma dostavlja nacrt zakona predsjedniku Federacije i potpredsjednicima Federacije. Ako nacrt zakona nije podnijela Vlada Federacije, predsjedavajući Predstavničkog doma ga dostavlja i Vladi Federacije radi davanja mišljenja. Vlada Federacije je dužna dostaviti mišljenje o nacrtu zakona koji nije ona podnijela u roku od 30 dana. Nacrt zakona može se pretresati na sjednici Predstavničkog doma u roku koji ne može biti kraći od 14 dana od dana dostavljanja poslanicima. Prije pretresa nacrta zakona na sjednici Predstavničkog doma nacrt zakona razmatraju Zakonodavno-pravna komisija i nadležna radna tijela i o tome podnose izvještaje Predstavničkom domu najkasnije osam dana prije održavanja sjednice Predstavničkog doma. Pretres nacrta zakona na sjednici Predstavničkog doma je, po pravilu, jedinstven. Predstavnički dom može odlučiti da pretres nacrta zakona obuhvaća opšti pretres i pretres u pojedinostima. U opštem pretresu poslanici iznose mišljenja o tome da li je potrebno donijeti zakon, o načelima na kojima zakon treba da se zasniva i da li su ta načela dosljedno sprovedena u nacrtu, kao i o potrebnim finansijskim sredstvima i njihovim izvorima. U pretresu u pojedinostima raspravlja se o pojedinim rješenjima u nacrtu. Ako Predstavnički dom ocijeni da nije potrebno da se zakon donese, zaključkom odbija nacrt. Ako Zakonodavno-pravna komisija Predstavničkog doma da mišljenje da nacrt zakona nije u skladu sa Ustavom Federacije i pravnim sistemom u Federaciji, Predstavnički dom će prethodno zauzeti stav o mišljenju Zakonodavno-pravne komisije. Po završenom pretresu Predstavnički dom zaključkom utvrđuje da prihvaća nacrt zakona i da nacrt može poslužiti kao osnova za izradu prijedloga zakona sa stavovima i primjedbama na nacrt zakona koje su izložili radna tijela i poslanici na sjednici Predstavničkog doma, te zaključak sa tim stavovima i primjedbama dostavlja podnosiocu nacrta da ih uzme u obzir prilikom izrade prijedloga zakona. Postupak za donošenje zakona obuhvaća razmatranje nacrta i prijedloga zakona, ako ovim Poslovníkom nije drugačije propisano. Nacrt zakona se usvaja većinom glasova prisutnih poslanika.

Donošenje zakona po skraćenom postupku

Kad nije u pitanju složen i obiman zakon, podnosilac prijedloga zakona može umjesto nacrta podnijeti prijedlog zakona i predložiti da se prijedlog zakona pretresa po skraćenom postupku bez nacrta zakona. Prijedlog zakona dostavlja se poslanicima u roku koji ne može biti kraći od 14 dana od dana određenog za održavanje sjednice Predstavničkog doma na kojoj će se pretresati prijedlog zakona. Ako Predstavnički dom ocijeni da nije složen i obiman zakon, prihvaća prijedlog predlagača, te prelazi na pretres prijedloga zakona. Ako Predstavnički dom ne prihvati da pretresa prijedlog zakona po skraćenom postupku, prijedlog zakona pretresat će kao nacrt zakona. Javna rasprava o nacrtu zakona, drugog propisa ili općeg akta kada Predstavnički dom prihvati nacrt zakona, može odlučiti, ako je riječ o pitanjima koja su posebno značajna za Federaciju i kada ocijeni da je neophodno da se izvrši najšira rasprava zainteresiranih organa, naučnih i stručnih institucija i građana, da nacrt zakona ili pojedino pitanje iz nacrta zakona stavi na javnu raspravu. Predstavnički dom može donijeti odluku iz

prethodnog stava i na inicijativu ovlaštenog predlagača zakona ili klubova poslanika. Ako odluči da nacrt zakona ili pojedino pitanje iz tog nacrtu stavi na javnu raspravu, Predstavnički dom zaključkom: određuje način objavljivanja nacrtu zakona ili pojedinog pitanja iz nacrtu; određuje radno tijelo Predstavničkog doma koje će organizirati i voditi javnu raspravu; utvrđuje obim i nivo javne rasprave; utvrđuje potrebna finansijska sredstva i izvore sredstava za organiziranje i provođenje javne rasprave; utvrđuje rok u kome treba da se provede javna rasprava; utvrđuje način prikupljanja i sređivanja mišljenja i prijedloga iz javne rasprave. O rezultatima javne rasprave o nacrtu zakona radno tijelo Predstavničkog doma podnosi izvještaj Predstavničkom domu. Izvještaj radnog tijela sadrži rezultate javne rasprave sa iznesenim prijedlozima i mišljenjima o pojedinim pitanjima. Izvještaj se dostavlja predlagaču akta i poslanicima u Predstavničkom domu. Predlagač zakona je dužan da u pripremi prijedloga zakona uzme u obzir prijedloge i mišljenja sadržane u izvještaju radnog tijela o rezultatima javne rasprave, kao i da obrazloži razloge zbog kojih nije prihvatio pojedine prijedloge i mišljenja koji su izneseni u javnoj raspravi. Ako je radno tijelo koje podnosi izvještaj o rezultatima javne rasprave istovremeno i predlagač zakona, može zajedno sa izvještajem dostaviti prijedlog zakona. Ako je Predstavničkom domu dostavljen i prijedlog zakona koji je pripremljen na osnovu rezultata javne rasprave, Predstavnički dom na istoj sjednici razmatra izvještaj o rezultatima javne rasprave i prijedlog zakona. Odredbe ovog Poslovnika koje se odnose na javnu raspravu o nacrtu zakona shodno se primjenjuju i na javnu raspravu o nacrtima drugih propisa ili opštih akata u Predstavničkom domu.

Prijedlog zakona

Prijedlog zakona podnosi se u obliku u kome se donosi zakon. Obrazloženje prijedloga sadrži, pitanja koja se prijedlogom zakona rješavaju, objašnjenja važnih pravnih instituta, izmjene i dopune koje su izvršene u odnosu na nacrt zakona, druge izmjene i dopune koje se predlažu, primjedbe i prijedloge na nacrt zakona koji nisu prihvaćeni i iz kojih razloga, kao i druge značajne okolnosti u vezi sa pitanjima koja se zakonom uređuju.

Prijedlog zakona mogu podnijeti ovlašteni predlagači. O načinu podnošenja prijedloga zakona i njegovog dostavljanja shodno se primjenjuju odgovarajuće odredbe Poslovnika o radu koje se odnose na nacrt zakona. Prijedlog zakona može se pretresati na sjednici tek po isteku roka od 14 dana od dana dostavljanja poslanicima. Prijedlog zakona, u skladu sa Poslovníkom, prethodno razmatraju nadležna radna tijela Predstavničkog doma.

Odredbe Poslovnika o nacrtu zakona i pretresu zakona shodno se primjenjuju i na pretres prijedloga zakona.

U toku pretresa u pojedinostima o prijedlogu zakona raspravlja se o pojedinim rješenjima prijedloga i odlučuje o amandmanima. Podnosilac prijedloga zakona može do završetka pretresa predložiti Predstavničkom domu da se pretres prijedloga zakona odloži. Vlada Federacije može predložiti da se odloži pretres prijedloga zakona i ako ona nije podnijela taj prijedlog. O prijedlozima iz prethodnih stavova i o drugim prijedlozima za odlaganje pretresa prijedloga zakona Predstavnički dom odlučuje odmah. Podnosilac prijedloga zakona može do otvaranja pretresa povući prijedlog zakona.

Amandmani

Pravo predlaganja amandmana ima svaki ovlaštenu predlagač zakona. Prijedlog za izmjenu i dopunu prijedloga zakona podnosi se u obliku pisanog amandmana sa obrazloženjem.

Ako amandman sadrži odredbu kojom se angažiraju finansijska sredstva, podnosilac amandmana je dužan da ukaže na izvore ovih sredstava. Amandman se podnosi predsjedavajućem Predstavničkog doma i može se pretresati na sjednici Predstavničkog doma, ako je dostavljen najkasnije 8 dana prije dana određenog za održavanje sjednice na kojoj će se pretresati odnosni prijedlog zakona. Ukoliko amandman nije podnesen u skladu sa Poslovnikom neće se razmatrati na sjednici Predstavničkog doma. Podnosilac prijedloga zakona može podnositi amandmane do završetka pretresa prijedloga zakona. Vlada Federacije može podnositi amandmane do završetka pretresa i na prijedlog zakona koji ona nije podnijela. Na amandman predlagača zakona poslanik može podnijeti amandman do zaključenja pretresa. Ako se amandmanom mijenjaju načela na kojima se zasniva zakon ili se angažiraju značajnija finansijska sredstva, Predstavnički dom, na prijedlog 10 poslanika, Vlade Federacije i radnog tijela Predstavničkog doma, može odlučiti da se odloži rasprava radi zauzimanja stavova u klubovima poslanika. Ukoliko se amandmanom bitnije mijenja prijedlog zakona, o amandmanu se ne može odlučiti prije nego što se o njemu ne izjasne nadležna radna tijela Predstavničkog doma, Zakonodavno-pravna komisija i Vlada Federacije.

Ako amandman na prijedlog zakona sadrži odredbe kojima se angažiraju finansijska sredstva, predsjedavajući Predstavničkog doma dostavlja amandman nadležnom radnom tijelu Predstavničkog doma u čiji djelokrug spada oblast finansija i budžeta da razmotri uticaj odredaba amandmana na raspoloživa sredstva i na osiguranje sredstava za finansiranje predloženog rješenja i da o tome izvijesti Predstavnički dom. Povodom rasprave o amandmanu na prijedlog zakona podnesenog u toku pretresa, Predstavnički dom može odlučiti da se pretres prekine da bi se o amandmanu izjasnili: Vlada Federacije, nadležna radna tijela Predstavničkog doma i klubovi poslanika. Podnosilac prijedloga zakona ima pravo da se izjasni o amandmanu. Vlada Federacije ima pravo da se izjasni o amandmanu i kad nije podnijela prijedlog zakona. Amandman podnosioca prijedloga zakona, kao i amandman drugog ovlašćenog predlagača sa kojim se podnosilac prijedloga saglasio postaje sastavni dio prijedloga zakona. Ako poslanik zatraži da se Predstavnički dom posebno izjasni o amandmanu sa kojim se podnosilac prijedloga zakona nije saglasio, o tom amandmanu se glasa odvojeno. Ako prijedlog zakona nije podnijela Vlada Federacije, o amandmanu na prijedlog zakona sa kojim se nije saglasila Vlada Federacije Predstavnički dom glasa posebno. Amandman se usvaja većinom glasova poslanika u Predstavničkom domu.

Donošenje zakona po hitnom postupku

Zakoni se, po pravilu, ne mogu donositi po hitnom postupku. Po hitnom postupku može se donijeti samo zakon kojim se uređuju odnosi i pitanja za čije uređivanje postoji neodložna potreba i ako bi donošenje zakona u redovnom postupku moglo izazvati štetne posljedice za Federaciju. Prijedlog da se donese zakon po hitnom postupku može podnijeti ovlašćeni podnositelj prijedloga zakona. Podnositelj prijedloga je dužan da u prijedlogu posebno navede razloge zbog kojih je neophodno da se zakon donese po hitnom postupku. Uz prijedlog za donošenje zakona po hitnom postupku podnosi se i prijedlog zakona čije se donošenje predlaže.

O prijedlogu za donošenje zakona po hitnom postupku odlučuje Predstavnički dom kao o prethodnom pitanju prije utvrđivanja dnevnog reda. O prijedlogu se vodi pretres. Predstavnički dom može odlučiti da podnositelj prijedloga zakona ili njegov predstavnik na sjednici Predstavničkog doma usmeno obrazloži razloge zbog kojih je potrebno donijeti zakon po hitnom postupku. Ako prijedlog nije podnijela Vlada Federacije, Predstavnički dom će prije odlučivanja zatražiti od Vlade Federacije mišljenje o ovom prijedlogu. Ako Predstavnički dom usvoji prijedlog za donošenje zakona po hitnom postupku, prijedlog zakona se unosi u dnevni red i o njemu se odlučuje na istoj sjednici. Ako Predstavnički dom ne usvoji razloge iz Poslovnika za donošenje zakona po hitnom postupku, o svom zaključku odmah obavještava podnosioca prijedloga zakona. Predlagatelj zakona može taj prijedlog zakona podnijeti Predstavničkom domu kao nacrt zakona u skladu sa Poslovnikom o radu. Kad predsjedavajući Predstavničkog doma primi prijedlog da se zakon donese po hitnom postupku, dostavlja ga nadležnom radnom tijelu da razmotri prijedlog zakona i podnese Predstavničkom domu izvještaj. Na prijedlog zakona koji se donosi po hitnom postupku mogu se podnositi amandmani do zaključenja pretresa. Ako se amandmanom mijenjaju načela na kojima se zasniva prijedlog zakona, ako bi prihvatanje amandmana prouzrokovalo bitnu izmjenu teksta prijedloga zakona i ako se amandmanom angažiraju finansijska sredstva, Predstavnički dom odlučivat će o amandmanu kad pribavi mišljenje Zakonodavno-pravne komisije i drugog nadležnog radnog tijela i kad se o tome izjasni Vlada Federacije. Zakonodavno-pravna komisija i nadležno radno tijelo je dužno da odmah razmotri amandmane i da podnese Predstavničkom domu izvještaj sa mišljenjem i prijedlozima.

Donošenje zakona i postupak za usaglašavanje različito izglasanih tekstova zakona Zakoni i druga akta su doneseni kada su usvojeni u oba doma Parlamenta Federacije u istovjetnom tekstu. Predsjedavajući Predstavničkog doma odmah, a najkasnije u roku od 24 sata, dostavlja predsjedavajućem Doma naroda i potpredsjedavajućim Doma naroda amandmane koji su usvojeni u odnosu na prijedlog zakona ili drugog akta. Amandmane na zakon ili drugi akt koje je usvojio Predstavnički dom, Dom naroda može potvrditi ili vratiti Predstavničkom domu, uz amandmane usvojene u Domu naroda. Ukoliko je Dom naroda usvojio zakon ili drugi akt prije nego što ga je usvojio Predstavnički dom, predsjedavajući Predstavničkog doma dostavlja poslanicima amandmane koji su usvojeni u odnosu na prijedlog zakona ili drugog akta.

Amandmane na zakon ili drugi akt usvojene u Domu naroda, Predstavnički dom može potvrditi ili vratiti Domu naroda, uz amandmane usvojene u Predstavničkom domu.

Ako nakon pretresa o amandmanima na zakon ili drugi akt usvojen u Domu naroda nije postignuta saglasnost o istovjetnosti teksta u Predstavničkom domu,

Predstavnički dom o tome izvještava Dom naroda, kako bi se sporna pitanja, nastala zbog različito usvojenih tekstova u domovima, mogla uputiti na rješavanje Zajedničkoj komisiji oba doma Parlamenta radi usaglašavanja i utvrđivanja prijedloga za rješenje spornog pitanja. Ako se ni u Zajedničkoj komisiji ne postigne saglasnost ili ako jedan od domova ne usvoji tekst koji je predložila Komisija, sporni prijedlog zakona ili drugog akta se skida sa dnevnog reda sjednice Predstavničkog doma.

Kada je u pitanju vitalni interes konstitutivnih naroda u Federaciji i pitanje ravnopravnosti nacionalnih manjina direktno se primjenjuju odredbe Ustava Federacije. Ako Predstavnički dom ne usvoji zakon koji je usvojio Dom naroda, predsjedavajući Predstavničkog doma izvještava o tome predsjedavajućeg Doma naroda. O nedonošenju zakona ili drugog akta iz predsjedavajući Predstavničkog doma izvještava premijera i predsjednika Federacije i potpredsjednike Federacije.

Ako premijer ocijeni da Predstavnički dom neopravdano odugovlači sa usvajanjem zakona, on može sazvati zajedničku komisiju koju čini najviše 10 članova iz svakog doma, koja će u roku od 10 dana utvrditi prijedlog prihvatljiv za oba doma Parlamenta Federacije.

Vršenje ispravki u zakonu, drugom propisu i opštem aktu

Prijedlog za ispravku štamparskih grešaka u objavljenom tekstu zakona ili drugog općeg akta Predstavničkog doma, Predstavničkom domu podnosi federalni organ uprave koji je nadležan za staranje o izvršavanju tih akata. Ispravke štamparskih grešaka u objavljenom tekstu zakona, drugog propisa ili općeg akta Predstavničkog doma, poslije sravnjivanja sa izvornikom zakona, drugog propisa ili općeg akta daje sekretar Predstavničkog doma zajedno sa sekretarom Doma naroda.

Dom naroda

Inicijativa za donošenje zakona

Inicijativu za donošenje zakona mogu pokrenuti privredna društva, privredne komore i druga opšta udruženja i zajednice, političke organizacije, udruženja građana i građani. Inicijativa za donošenje zakona dostavlja se predsjedavajućem Doma naroda. Inicijativu za donošenje zakona predsjedavajući Doma naroda dostavlja nadležnim radnim tijelima u Domu naroda. Inicijativu prethodno razmatra Zakonodavno-pravna komisija i odgovarajuće radno tijelo Doma naroda. O sjednici nadležnog radnog tijela na kojoj se razmatra inicijativa obavještava se i podnosilac inicijative. Zaključkom o prihvatanju inicijative Dom naroda određuje način pripremanja i nosioce izrade nacrt zakona. Zaključak iz prethodnog stava ili zaključak o neprihvatanju inicijative dostavlja se i podnosiocu inicijative.

Prijedlog za donošenje zakona

Prije podnošenja nacrt zakona predlagač može podnijeti prijedlog za donošenje zakona radi prethodne rasprave o potrebi donošenja zakona, o osnovnim pitanjima koje treba urediti zakonom i o načelima na kojima treba urediti zakon. Dom naroda prethodno ocjenjuje da li će razmatrati prijedlog za donošenje zakona ili će zaključkom obavezati predlagača da odmah pripremi nacrt zakona. Ako Dom naroda prihvati da

razmatra prijedlog za donošenje zakona, zaključkom utvrđuje potrebu donošenja zakona, načela na kojima treba da se zasniva nacrt zakona i osnovna pitanja koja treba urediti zakonom.

Nacrt zakona

Vlada Federacije je nadležna za podnošenje nacrta zakona. Nacrt zakona može podnijeti svaki delegat, klubovi konstitutivnih naroda u Domu naroda, radno tijelo Doma naroda, predsjednik i potpredsjednici Federacije, premijer/predsjednik Vlade, skupštine kantona, gradsko i opštinsko vijeće. Nacrt zakona treba da bude izrađen tako da su u njemu formulirana, u vidu pravnih odredaba, rješenja koja se predlažu. Pojedine odredbe mogu se dati u jednoj ili više alternativa. Nacrt zakona treba da sadrži obrazloženje u kome se navode ustavni osnov za donošenje zakona, razlozi zbog kojih treba donijeti zakon, načela na kojima treba da se urede odnosi u odgovarajućoj oblasti, finansijska i druga sredstva potrebna za provođenje zakona i način njihovog obezbjeđenja i objašnjenje pravnih rješenja sadržanih u nacrtu, mišljenja organa i organizacija koji su u toku njegove izrade konsultirani, a koje podnosilac nacrta nije usvojio, kao i razlozi zbog kojih to nije učinio. Kad se nacrt zakona predlaže iz zajedničke nadležnosti Federacije i kantona, u skladu sa članom III. 2. i III. 3. Ustava Federacije, u obrazloženju nacrta zakona prilažu se mišljenja nadležnih organa kantona i iznose mišljenja podnosioca nacrta zakona o prijedlozima i mišljenjima kantona koja nisu prihvaćena i razlozi zbog kojih oni nisu prihvaćeni. Uz nacrt zakona podnosi se potrebna dokumentacija. Kad se nacrtom zakona vrše izmjene ili dopune zakona, uz nacrt se prilaže i tekst odredaba zakona koje se mijenjaju odnosno dopunjuju. Nacrt zakona dostavlja se predsjedavajućem Doma naroda koji ga upućuje Zakonodavno-pravnoj komisiji Doma naroda i nadležnim radnim tijelima ako je u djelokrugu tih radnih tijela određeno da ga razmatraju. Predsjedavajući Doma naroda dostavlja nacrt zakona predsjedniku i potpredsjednicima Federacije, te predsjedavajućem Predstavničkog doma, ako mu nacrt zakona nije dostavljen neposredno od podnosioca nacrta zakona. Predsjedavajući dostavlja nacrt zakona delegatima, te zakonodavnim tijelima kantona ako se nacrt zakona donosi u skladu sa članom III. 2. i III. 3. Ustava Federacije. Ako nacrt zakona nije podnio premijer/predsjednik Vlade, predsjedavajući Doma naroda dostavlja ga i Vladi Federacije radi davanja mišljenja. Ako je nacrt zakona podnio delegat u Domu naroda predsjedavajući ga dostavlja i Predstavničkom domu. U slučaju da Vlada Federacije ne dostavi svoje mišljenje u roku od 15 dana smatrat će se da je saglasna sa nacrtom zakona. Nacrt zakona može se pretresati na sjednici Doma naroda po isteku roka od 10 dana od dana dostavljanja delegatima. Prije pretresa nacrta zakona na sjednici Doma naroda nacrt zakona razmatra Zakonodavno-pravna komisija i nadležno radno tijelo i o tome podnose izvještaj Domu naroda najkasnije osam dana prije održavanja sjednice Doma naroda na kojoj će se razmatrati nacrt zakona. Zakonodavno-pravna komisija dostavlja svoj izvještaj odmah nakon održane sjednice premijeru/predsjedniku Vlade i podnosiocu nacrta zakona ako ga premijer/predsjednik Vlade nije podnio. Pretres nacrta zakona na sjednici Doma naroda je po pravilu jedinstven. Dom naroda može odlučiti da pretres nacrta zakona obuhvaća opšti pretres i pretres u pojedinostima. U opštem pretresu delegati iznose mišljenja o tome da li je potrebno donijeti zakon, o načelima na kojima zakon treba da se zasniva i da li su ta načela dosljedno provedena u nacrtu, kao i o potrebnim

finansijskim sredstvima i njihovim izvorima. U pretresu u pojedinostima raspravlja se o pojedinim rješenjima nacрта. Ako Dom naroda ocijeni da nije potrebno da se zakon donese, zaključkom odbija nacrt zakona

Ako Zakonodavno-pravna komisija Doma naroda da mišljenje da nacrt zakona nije u skladu sa Ustavom Federacije i pravnim sistemom u Federaciji, Dom naroda će prethodno zauzeti stav o mišljenju Zakonodavno-pravne komisije. Ukoliko Dom naroda podrži mišljenje Zakonodavno-pravne komisije iz prethodnog stava nacrt zakona će se smatrati odbijenim. Po završenom pretresu ako Dom naroda ocijeni da je potrebno donijeti zakon, zaključkom utvrđuje da prihvata nacrt zakona i da nacrt može poslužiti kao osnova za izradu prijedloga zakona sa stavovima i primjedbama na nacrt zakona koje su izložili delegati na sjednici Doma naroda, te zaključak sa tim stavovima i primjedbama dostavlja podnositelju nacрта da ih uzme u razmatranje prilikom izrade prijedloga zakona. Postupak za donošenje zakona obuhvaća razmatranje prijedloga za donošenje zakona, nacрта i prijedloga zakona, osim ako ovim poslovnikom nije drugačije određeno.

Donošenje zakona po skraćenom postupku

Kad je to programom rada Doma naroda predviđeno ili kad nije u pitanju složen i obiman zakon, podnositelj prijedloga zakona može umjesto nacрта da podnese prijedlog zakona i da predloži da se prijedlog zakona pretresa po skraćenom postupku bez nacрта zakona. Prijedlog zakona iz prethodnog stava dostavlja se delegatima i nadležnim tijelima u roku koji ne može biti kraći od 15 dana od dana određenog za održavanje sjednice Doma naroda na kojoj će se pretresati prijedlog zakona. Ako donošenje zakona po skraćenom postupku nije predviđeno programom rada, Dom naroda odlučuje, kao o prethodnom pitanju, da li će razmatrati prijedlog zakona po skraćenom postupku. Ako Dom naroda ocijeni da nije složen i obiman zakon i prihvati prijedlog predlagачa, prelazi se na pretres o prijedlogu zakona. Ako Dom naroda ne prihvati da pretresa prijedlog zakona po skraćenom postupku sa prijedlogom zakona će se postupiti kao sa nacrtom i o tom nacrtu vrši se odmah pretres na istoj sjednici Doma naroda.

Javna rasprava o nacrtu zakona, drugom propisu ili opštem aktu

Kada je programom rada Doma naroda predviđeno ili kad Dom naroda prihvati nacrt zakona može odlučiti, ako je riječ o pitanjima koja su posebno značajna za građane, privredna društva i druga pravna lica, kantone, gradove, opštine, Federaciju i kada je neophodno da se izvrši najšira rasprava zainteresiranih organa i organizacija, naučnih i stručnih institucija i građana, Dom naroda može odlučiti da nacrt zakona ili pojedino pitanje iz tog nacрта stavi na javnu raspravu.

Dom naroda može donijeti odluku iz prethodnog stava i na inicijativu ovlašćenog predlagачa zakona ili Kluba bošnjačkih delegata, Kluba hrvatskih delegata i Kluba srpskih delegata.

Ako odluči da nacrt zakona ili pojedino pitanje iz tog nacрта stavi na javnu raspravu, Dom naroda zaključkom:

- određuje način objavljivanja nacрта zakona ili pojedinog pitanja iz nacрта;
- određuje radno tijelo Doma naroda koje će organizirati i voditi javnu raspravu;

- utvrđuje obim i nivo javne rasprave;
- utvrđuje potrebna finansijska sredstva i izvore sredstva za organizovanje i provođenje javne rasprave;
- utvrđuje rok u kome treba da se provede javna rasprava;
- utvrđuje način prikupljanja i sređivanja mišljenja i prijedloga iz javne rasprave.

U oblikovanju i provođenju javne rasprave o nacrtu zakona, radno tijelo Doma naroda saraduje s odnosnim radnim tijelom Predstavničkog doma i tijelima političkih stranaka, privrednim društvima, ustanovama i drugim organizacijama i zajednicama, te naučnim i stručnim ustanovama i nadležnim tijelima kantona. O rezultatima javne rasprave o nacrtu zakona radno tijelo podnosi izvještaj Domu naroda. Izvještaj radnog tijela koje je zaduženo za vođenje javne rasprave sadrži rezultate javne rasprave sa prijedlogom iznesenih mišljenja i prijedloga o pojedinim pitanjima. Izvještaj radnog tijela dostavlja se predlagачu zakona sa zaključkom Doma naroda o stavovima o izvještaju radnog tijela Doma naroda. Predlagач zakona je dužan da u pripremi prijedloga zakona uzme u obzir prijedloge i mišljenja sadržana u izvještaju radnog tijela Doma naroda o rezultatima javne rasprave, kao i da obrazloži razloge zbog kojih nije prihvatio pojedine prijedloge i mišljenja koja su iznesena u javnoj raspravi. Ako je radno tijelo Doma naroda koje podnosi izvještaj o rezultatima javne rasprave istovremeno i predlagач zakona, može zajedno sa izvještajem dostaviti prijedlog zakona. Ako je Domu naroda dostavljen i prijedlog zakona koji je pripremljen na osnovu rezultata javne rasprave, Dom naroda na istoj sjednici razmatra izvještaj o rezultatima javne rasprave i prijedlogu zakona. Odredbe ovog poslovnika koje se odnose na javnu raspravu o nacrtu zakona shodno se primjenjuju i na javnu raspravu o nacrtima drugih propisa ili opštih akata u Domu naroda.

Prijedlog zakona

Prijedlog zakona podnosi se u obliku u kome se donosi zakon. Obrazloženje prijedloga sadrži, pored pitanja o nacrtu zakona, pitanja koja se prijedlogom zakona rješavaju, objašnjenja važnih pravnih instituta, izmjene i dopune koje su izvršene u odnosu na nacrt zakona, druge izmjene i dopune koje se predlažu, koje primjedbe i prijedlozi na nacrt zakona nisu prihvaćeni i iz kojih razloga, kao i druge značajne okolnosti u vezi sa pitanjima koja se zakonom uređuju. Prijedlog zakona mogu podnijeti ovlašćeni predlagачi. O načinu podnošenja prijedloga zakona, njegovog dostavljanja u skladu sa Poslovnikom, shodno se primjenjuju odgovarajuće odredbe ovog poslovnika koje se odnose na nacrt zakona. Prijedlog zakona može se pretresati na sjednici Doma naroda po isteku roka od 10 dana od dana dostavljanja delegatima. Prijedlog zakona, u skladu sa ovim poslovnikom, prethodno razmatra Zakonodavno-pravna komisija i nadležno radno tijelo.

Prilikom pretresa prijedloga zakona shodno se primjenjuju odredbe člana 160. ovog poslovnika. U opštem pretresu o prijedlogu zakona raspravlja se da li je prijedlog izrađen u skladu sa zaključkom usvojenim prilikom rasprave o nacrtu zakona. U pretresu mogu se iznositi mišljenja, tražiti objašnjenja i pokretati druga pitanja u vezi sa datim rješenjima u prijedlogu zakona.

U toku pretresa u pojedinostima raspravlja se o pojedinim rješenjima prijedloga i odlučuje o amandmanima. Podnositelj prijedloga zakona može da do završetka

pretresa predloži Domu naroda da se pretres prijedloga zakona odloži. Premijer/predsjednik Vlade može da predloži da se odloži pretres prijedlog zakona i ako Vlada nije podnijela prijedlog zakona. O prijedlozima za odlaganje pretresa prijedloga zakona Dom naroda odlučuje odmah. Podnositelj prijedloga zakona može da do otvaranja pretresa povuče prijedlog zakona.

Amandmani

Prijedlog za izmjenu i dopunu prijedloga zakona podnosi se u obliku pisanog amandmana sa obrazloženjem. Ako amandman sadrži odredbu kojom se angažiraju finansijska sredstva, podnositelj amandmana je dužan da ukaže na izvore ovih sredstava. Amandman se podnosi predsjedavajućem Doma naroda u roku koji ne može biti kraći od tri dana od dana određenog za održavanje sjednice Doma naroda na kojoj će se raspravljati prijedlog zakona. Podnositelj prijedloga zakona može da podnosi amandmane do završetka pretresa o prijedlogu zakona. Vlada Federacije može da podnosi amandmane do završetka pretresa i na prijedlog zakona koji ona nije podnijela. Pravo podnošenja amandmana ima svaki ovlašten predlagatelj zakona. Na amandman predlagatelja zakona delegat može podnijeti amandman do zaključenja pretresa.

Kada se amandmanom mijenjaju načela na kojima se zasniva zakon ili se angažiraju značajnija finansijska sredstva, na prijedlog deset delegata, Vlade Federacije, Zakonodavno-pravne komisije ili drugog radnog tijela, Dom naroda može odlučiti da se odloži rasprava radi zauzimanja stavova u klubovima naroda. Ukoliko se amandmanom bitnije mijenja tekst prijedloga zakona o amandmanu se ne može odlučiti prije nego što se o njemu ne izjasne nadležna radna tijela Doma naroda, Zakonodavno-pravna komisija i Vlada Federacije.

Ako amandman na prijedlog zakona sadrži odredbe kojima se angažiraju finansijska sredstva predsjedavajući Doma naroda dostavlja amandman nadležnom radnom tijelu Doma naroda u čiji djelokrug spadaju pitanja finansija i budžeta da razmotri uticaj odredaba amandmana na raspoloživa sredstva i na osiguranje sredstava za finansiranje predloženog rješenja i da o tome obavijesti Dom naroda. Povodom amandmana na prijedlog zakona podnesenog u toku pretresa, Dom naroda može odlučiti da se pretres prekine da bi se o amandmanu izjasnila Vlada Federacije, nadležno radno tijelo i Zakonodavno-pravna komisija. Podnositelj prijedloga zakona ima pravo da se izjasni o amandmanu. Vlada Federacije ima pravo da se izjasni o amandmanu i kad nije podnijela prijedlog zakona. Amandman podnositelj prijedloga zakona, kao i amandman drugog ovlaštenog predlagatelja sa kojim se podnositelj prijedloga saglasio postaje sastavni dio prijedloga zakona. Ako delegat zatraži da se Dom naroda posebno izjasni o amandmanu sa kojim se podnositelj prijedloga zakona nije saglasio o tom amandmanu se glasa odvojeno. Ako prijedlog zakona nije podnijela Vlada Federacije o amandmanu na prijedlog zakona sa kojim se nije saglasila Vlada Federacije, Dom naroda glasa odvojeno. Amandman se usvaja većinom glasova od ukupnog broja delegata, odnosno većinom koja je potrebna za usvajanje zakona. Ako je na prijedlog zakona podneseno više amandmana u različitom tekstu usvojen je onaj amandman koji je dobio najveći broj glasova delegata na sjednici. Ako se radi o amandmanu koji je od vitalnog interesa primjenjuju se odredbe ovog poslovnika, koje se odnose na odlučivanje o pitanjima od vitalnog interesa. Usvojeni amandman smatra se sastavnim dijelom prijedloga zakona.

Podnositelj amandmana ima pravo da odustane od podnesenog amandmana do okončanja pretresa o tom amandamnu.

Donošenje zakona po hitnom postupku

Zakoni se u pravilu ne mogu donositi po hitnom postupku. Izuzetno, po hitnom postupku može da se donese samo zakon kojim se uređuju odnosi i pitanja za čije uređivanje postoji neodložna potreba i ako bi donošenje zakona u redovnom postupku moglo da izazove štetne posljedice za Federaciju. Prijedlog da se donese zakon po hitnom postupku može da podnese ovlašćeni podnositelj zakona. Podnositelj prijedloga je dužan da u prijedlogu posebno navede razloge zbog kojih je neophodno da se zakon donese po hitnom postupku. Uz prijedlog za donošenje zakona po hitnom postupku podnosi se i prijedlog zakona čije se donošenje predlaže. O prijedlogu za donošenje zakona po hitnom postupku odlučuje Dom naroda kao o prethodnom pitanju na sjednici prije utvrđivanja dnevnog reda. O prijedlogu se vodi pretres. Dom naroda može odlučiti da podnositelj prijedloga zakona ili njegov predstavnik na sjednici usmeno obrazloži razloge zbog kojih je potrebno da se zakon donese po hitnom postupku. Ako prijedlog zakona nije podnijela Vlada Federacije, Dom naroda će prije odlučivanja zatražiti od Vlade Federacije mišljenje o ovom prijedlogu. Ako Dom naroda usvoji prijedlog za donošenje zakona po hitnom postupku, prijedlog zakona se unosi u dnevni red i o njemu se odlučuje na istoj sjednici. Ako Dom naroda ne prihvati da postoje razlozi za donošenje zakona po hitnom postupku, o svom zaključku odmah obavještava podnositelja prijedloga zakona. Predlagač zakona može taj prijedlog zakona podnijeti Domu naroda kao nacrt zakona. Predsjedavajući Doma naroda kad primi prijedlog da se zakon donese po hitnom postupku, može da zatraži od Zakonodavno-pravne komisije i nadležnog radnog tijela da razmotri prijedlog zakona i podnese Domu naroda izvještaj.

Na prijedlog zakona koji se donosi po hitnom postupku mogu se podnositi amandmani do zaključenja pretresa. Amandmani se podnose pismeno i dostavljaju neposredno na sjednici predsjedavajućem Doma naroda, a obrazloženje amandmana može se podnijeti i usmeno. Ako se amandmanom mijenjaju načela na kojima se zasniva prijedlog zakona, ili ako bi prihvatanje amandmana prouzrokovalo bitnu izmjenu teksta prijedloga zakona, ako se amandmanom angažiraju finansijska sredstva, Dom naroda će odlučivati o amandmanu kad pribavi mišljenje Zakonodavno-pravne komisije i nadležnog radnog tijela i kad se o tome izjasni Vlada Federacije. Zakonodavno-pravna komisija je dužna da odmah razmotri amandmane i podnese Domu naroda izvještaj sa mišljenjem i prijedlozima. Zakonodavno-pravna komisija sa prisutnim članovima Komisije razmatra amandmane i podnosi izvještaj Domu naroda. Zakonodavno-pravna komisija u sastavu iz prethodnog stava na sjednici razmatra i prijedloge zakona po hitnom postupku.

Donošenje zakona i postupak za usaglašavanje različito izglasanih tekstova zakona Zakoni i drugi akti su doneseni kada su usvojeni u oba doma Parlamenta Federacije u istovjetnom tekstu.

Ukoliko Dom naroda usvoji zakon prije nego što ga usvoji Predstavnički dom, predsjedavajući Doma naroda odmah, a najkasnije u roku od 24 sata od održane sjednice, dostavlja predsjedavajućem Predstavničkog doma izmjene i dopune koje su usvojene u odnosu na prijedlog zakona. Ukoliko je Predstavnički dom usvojio zakon prije nego što ga je usvojio Dom naroda, predsjedavajući Doma naroda dostavlja ga delegatima odmah, a najkasnije u roku od 24 sata od dostavljenog odnosnog akta Predstavničkog doma odnosno izmjene i dopune koje je usvojio Predstavnički dom. Predložene izmjene i dopune zakona Dom naroda može potvrditi ili vratiti Predstavničkom domu, uz usvojene amandmane u Domu naroda. Ako ni nakon ponovnog pretresa nije postignuta saglasnost o istovjetnosti teksta, domovi obrazuju zajedničku komisiju od po pet članova iz svakog doma kojoj se povjerava utvrđivanje prijedloga za rješenje spornog pitanja. Ako se ni u zajedničkoj komisiji ne postigne saglasnost ili ako jedan od domova ne usvoji tekst koji je predložila komisija sporni prijedlog zakona se skida sa dnevnog reda sjednice Doma naroda o čemu predsjedavajući obavještava premijera/predsjednika Vlade kako bi on odlučio hoće li postupiti saglasno njegovim ovlaštenjima utvrđenim u Ustavu Federacije. Kada Dom naroda usvoji zakon kojeg nije usvojio Predstavnički dom, predsjedavajući Doma naroda obavještava o tome predsjedavajućeg Predstavničkog doma nakon čega Predstavnički dom ponovo odlučuje da li će donijeti taj zakon. Ako Predstavnički dom i nakon ponovnog pretresa odluči da neće donositi taj zakon o toj odluci obavještava predsjedavajućeg Doma naroda.

106

O nedonošenju zakona iz Poslovnika predsjedavajući Doma naroda obavještava premijera/predsjednika Vlade, predsjednika i potpredsjednike Federacije.

Vršenje ispravki u zakonu, drugom propisu i opštem aktu

Prijedlog za ispravku štamparskih grešaka u objavljenom tekstu zakona i drugih opštih akata Doma naroda, podnosi federalni organ uprave koji je nadležan za staranje o izvršavanju tih akata.

Ispravke štamparskih grešaka u objavljenom tekstu zakona, drugog propisa ili općeg akta Doma naroda, poslije sravnjivanja sa izvornikom zakona, drugog propisa ili općeg akta Doma naroda daje sekretar Doma naroda zajedno sa sekretarom Predstavničkog doma.

Narodna skupština Republike Srpske

Pravo predlaganja zakona, drugih propisa i opštih akata imaju narodni poslanici, predsjednik Republike, Vlada i najmanje tri hiljade birača.

Inicijativu za donošenje zakona ili drugih akata iz nadležnosti Narodne skupštine mogu dati skupštine opština, preduzeća, druge organizacije, političke organizacije, udruženja i građani. Inicijativa za donošenje zakona podnosi se predsjedniku Narodne skupštine, koji je dostavlja nadležnom radnom tijelu, Zakonodavnom odboru i Vladi, radi davanja mišljenja. Poslije pribavljenih mišljenja Vlade i nadležnog radnog tijela, Zakonodavni odbor odlučuje o inicijativi. Ako Zakonodavni odbor smatra da je inicijativa osnovana, predložiće Narodnoj skupštini da se donese odluka o načinu na koji će se izraditi i podnijeti nacrt, odnosno prijedlog zakona. O stavovima povodom inicijative obavještava se podnosilac inicijative. Predlagač zakona može uputiti obrazložen prijedlog da se izvrši prethodno razmatranje. Ako Kolegijum Narodne skupštine odluči da se izvrši prethodno razmatranje, predsjednik Narodne skupštine upućuje prijedlog iz stava 1. ovog člana nadležnom radnom tijelu Narodne skupštine u kome će se to raspraviti. U prethodnoj raspravi učestvuju predlagač, Vlada ako nije predlagač, zainteresovane asocijacije, naučne i stručne insitucije, organi i organizacije. Na zahtjev radnog tijela u prethodnoj raspravi svoje mišljenje daje Zakonodavni odbor. Po prethodno izvršenoj raspravi radno tijelo daje mišljenje, koje zatim šalje predlagaču. Predlagač zakona u obrazloženju nacrta zakona obrazlaže mišljenje radnog tijela o prethodno izvršenoj raspravi.

Pokretanje postupka za donošenje zakona

Postupak za donošenje zakona pokreće se podnošenjem nacrta zakona. Nacrt zakona sadrži, pored teksta zakona, ustavni osnov za donošenje zakona, razloge zbog kojih se donosi zakon i posljedice koje će proizaći za materijalni i drugi položaj građana, preduzeća i drugih organizacija i ocjenu potrebnih sredstava iz budžeta za sprovođenje zakona. Pojedina zakonska rješenja mogu se dati u alternativama sa obrazloženjem svake od predloženih alternativa. Uz nacrt zakona daje se obrazloženje osnovnih rješenja sadržanih u nacrtu zakona. Ukoliko se nacrtom daju izmjene ili dopune zakona, u prilogu nacrta predlagač obavezno dostavlja i prepis članova zakona koji se mijenjaju ili dopunjavaju. Nacrt zakona podnosi se predsjedniku Narodne skupštine. Nacrt zakona predsjednik Narodne skupštine dostavlja poslanicima i nadležnim radnim tijelima Skupštine. Nacrt zakona čiji predlagač nije Vlada predsjednik Narodne skupštine će dostaviti Vladi da ona o njemu da mišljenje. Predsjednik Narodne skupštine, po pravilu, upućuje nacrt zakona poslanicima, najkasnije 10 dana prije sjednice na kojoj će se nacrt razmatrati.

Razmatranje nacrta zakona u radnim tijelima

Prije razmatranja nacrta zakona na sjednici Narodne skupštine, nacrt zakona razmatraju Zakonodavni odbor i radno tijelo u čijem je djelokrugu pitanje koje se zakonom uređuje (u daljem tekstu: nadležno radno tijelo). U radu radnih tijela

Narodne skupštine, prilikom razmatranja nacrtu i prijedloga zakona, mogu učestvovati pozvani predstavnici udruženja i asocijacija zainteresovanih za donošenje zakona koji razmatra radno tijelo, a koji je u direktnoj vezi sa interesima udruženja ili asocijacija. Nacrt zakona mogu razmatrati i druga radna tijela, ako su u njemu obuhvaćena pojedina pitanja koja su u djelokrugu tih radnih tijela (u daljem tekstu: zainteresovano radno tijelo). Zainteresovano radno tijelo razmatra nacrt zakona prije nego što ga razmatraju nadležna radna tijela i Zakonodavni odbor. Kada razmotri nacrt zakona, zainteresovano radno tijelo podnosi izvještaj nadležnom radnom tijelu i Zakonodavnom odboru.

Nacrt zakona u radnim tijelima razmatra se na način i prema postupku predviđenom za razmatranje nacrtu zakona u Narodnoj skupštini. Nadležno radno tijelo razmatra i mišljenje i prijedloge Vlade, ako ona nije predlagač nacrtu i drugih zainteresovanih radnih tijela.

Kada razmotri nacrt zakona, nadležno radno tijelo podnosi Narodnoj skupštini izvještaj sa mišljenjem i stavovima iznijetim u toku razmatranja. U izvještaju koji podnosi Narodnoj skupštini nadležno radno tijelo daje mišljenje i o stavovima i prijedlozima Vlade i zainteresovanih radnih tijela. Zakonodavni odbor razmatra nacrt zakona i podnosi Narodnoj skupštini izvještaj sa mišljenjem i prijedlozima. Ako Zakonodavni odbor usvoji mišljenje da pojedina rješenja nacrtu nisu u skladu sa ustavno-pravnim sistemom, o tome će odmah upoznati predlagača. Ako predlagač zakona ne prihvati upozorenje Zakonodavnog odbora da ne postoji ustavni osnov za donošenje zakona ili da pojedina rješenja u nacrtu zakona nisu u skladu sa Ustavom i pravnim sistemom, predlagač zakona i Zakonodavni odbor, dužni su da, prije sjednice Narodne skupštine, ponovo zajednički razmotre dato upozorenje i o tome podnesu izvještaj Narodnoj skupštini. Izvještaji radnih tijela dostavljaju se Narodnoj skupštini.

Narodnim poslanicima i predlagačima izvještaji se dostavljaju najkasnije pred početak zasjedanja Narodne skupštine.

Razmatranje nacrtu zakona na sjednici Narodne skupštine

Podnosilac nacrtu zakona, odnosno njegov predstavnik daje na početku i na kraju pretresa na sjednici Narodne skupštine obrazloženje nacrtu i na kraju pretresa objašnjenja i izjašnjava se o iznijetim prijedlozima i mišljenjima. Izvjestilac radnog tijela koje je razmatralo nacrtu zakona na sjednici Narodne skupštine iznosi stavove i mišljenja radnog tijela. Predstavnik Vlade može učestvovati u pretresu nacrtu zakona i ako taj prijedlog nije podnijela Vlada. Nacrt zakona razmatra se u načelu i u pojedinostima. Razmatranje nacrtu zakona u načelu obuhvata raspravu o ustavnom osnovu za donošenje zakona, razlozima zbog kojih se donosi zakon, posljedicama koje će proizaći za materijalni i drugi položaj građana, preduzeća i drugih organizacija i zajednica i ocjeni potrebnih sredstava iz budžeta za sprovođenje zakona. Ako su u načelnom pretresu izražena različita mišljenja, Narodna skupština se izjašnjava o svakom od spornih pitanja. Nacrt zakona podnosilac može povući sve do završetka razmatranja nacrtu u načelu. Ako u načelnom razmatranju nisu osporeni ustavni osnov i razlozi za donošenje zakona, prelazi se na razmatranje zakona u pojedinostima. O pojedinostima se raspravlja tako što se razmatra tekst nacrtu zakona. O završenom razmatranju nacrtu Narodna skupština zaključkom utvrđuje stavove, prijedloge i mišljenja o nacrtu i upućuje ih podnosiocu nacrtu da ih uzme u obzir prilikom izrade

prijedloga zakona. Narodna skupština može odrediti organe i organizacije koje će predlagati konsultovati pri izradi prijedloga zakona. Ako su primjedbe na tekst nacrt zakona značajne ili su većeg obima, Narodna skupština može odlučiti da se nacrt zakona vrati podnosiocu radi dorade ili izrade novog nacrt.

Javna rasprava o nacrtu zakona

Poslije završenog razmatranja nacrt zakona, Narodna skupština može odlučiti da se nacrt stavi na javnu raspravu, ako se zakonom uređuju pitanja koja su od posebnog značaja za građane i ako je neophodno da se konsultuju zainteresovani organi, organizacije, naučne i stručne institucije.

Kada odluči da se nacrt zakona stavi na javnu raspravu, Narodna skupština donosi zaključak kojim određuje način objavljivanja nacrt i rok u kome treba da se sprovede javna rasprava.

Zaključak se objavljuje uz nacrt zakona koji se stavlja na javnu raspravu. Izvještaj o rezultatima javne rasprave dostavlja se Narodnoj skupštini uz prijedlog zakona. Izvještaj iz prethodnog stava sadrži mišljenja i prijedloge iznijete u javnoj raspravi.

Prijedlog zakona

Prijedlog zakona se podnosi u obliku u kome se donosi zakon i mora biti obrazložen. Obrazloženje prijedloga zakona obuhvata ustavni osnov za donošenje zakona, pitanja koja se prijedlogom zakona uređuju, objašnjenja osnovnih pravnih instituta, posljedica koje će iz predloženih rješenja proizaći, podatke o finansijskim sredstvima iz budžeta potrebnim za sprovođenje zakona, i o načinu obezbjeđenja tih sredstava, kao i druga značajna pitanja u vezi sa predloženim rješenjima. Predlagatelj je dužan da u obrazloženju navede razlike u rješenjima sadržanim u prijedlogu zakona u odnosu na nacrt i razloge zbog kojih su nastale te razlike, prijedloge i mišljenja na nacrt zakona koje predlagatelj nije usvojio i razloge zbog kojih ih nije usvojio. Ukoliko se prijedlogom daju izmjene ili dopune zakona, u prilogu prijedloga predlagatelj obavezno dostavlja i prepis članova koji se mijenjaju, odnosno dopunjavaju.

Prijedlog zakona podnosi se predsjedniku Narodne skupštine. Prijedlog zakona predsjednik Narodne skupštine upućuje narodnim poslanicima, u pravilu najkasnije 10 dana prije sjednice na kojoj će se prijedlog zakona razmatrati. Razmatranje prijedloga zakona u radnim tijelima Odredbe ovog poslovnika koje se odnose na razmatranje nacrt zakona u radnim tijelima primjenjuju se i na razmatranje prijedloga zakona.

Razmatranje prijedloga zakona na sjednici Narodne skupštine

Prijedlog zakona razmatra se na sjednici Narodne skupštine u pojedinostima. U toku razmatranja prijedloga zakona Narodna skupština odlučuje i o podnesenim amandmanima. Poslije zaključenog razmatranja prijedloga zakona Narodna skupština odlučuje o prijedlogu zakona u cjelini. Ako Skupština ne usvoji predloženi zakon, donošenje istog zakona ne može se predložiti prije isteka tri mjeseca od dana kada zakon nije usvojen, a prije toga vremena samo ako Narodna skupština na obrazložen prijedlog Vlade odluči da taj rok skрати.

Amandmani

Prijedlog za izmjenu i dopunu prijedloga zakona - amandman se podnosi predsjedniku Narodne skupštine u pisanom obliku sa obrazloženjem, počev od dana dostavljanja prijedloga zakona, a najkasnije 24 časa prije dana određenog za početak sjednice, za koju je predloženo razmatranje tog prijedloga zakona. Amandman se podnosi u pisanoj formi i mora biti obrazložen. Amandmane mogu da podnose ovlašteni predlagači zakona, kao i radna tijela Narodne skupštine.

Izuzetno, amandman može predložiti, i poslije roka navedenog u stavu 1. klub poslanika i poslanik čiji prijedlog podrži najmanje 10 poslanika, sve do zaključivanja razmatranja prijedloga.

Amandmani na budžet, pored pozicije na koju se vrši transfer sredstava, moraju sadržavati i poziciju sa koje se transfer vrši. Amandman na prijedlog zakona predsjednik Narodne skupštine upućuje poslanicima, predlagaču, Vladi, ako ona nije predlagač zakona, i nadležnim radnim tijelima. Ako amandman na prijedlog zakona sadrži odredbe kojima se mijenjaju načela na kojima se zasniva zakon ili ako bi prihvatanje amandmana povlačilo bitne izmjene teksta prijedloga zakona, o amandmanu se ne može odlučivati na sjednici prije nego što nadležno radno tijelo i Zakonodavni odbor podnesu Narodnoj skupštini svoje izvještaje o tom amandmanu.

Amandman postaje sastavni dio prijedloga zakona i o njemu Narodna skupština ne glasa odvojeno, ako ga je podnio predlagač zakona, ili se sa podnijetim amandmanom saglasio predlagač. U toku rasprave o prijedlogu zakona, amandmane u pisanom obliku mogu da podnose predlagač zakona, nadležni odbori, odnosno Vlada, ali samo ako je potreba za amandmanom nastala usljed prethodnog prihvatanja nekog drugog amandmana. Amandmani iz prethodnih stavova moraju biti obrazloženi. O amandmanima na prijedlog zakona ima pravo da se izjasni predlagač zakona. Vlada ima pravo da se izjasni o amandmanu i ako ona nije predlagač zakona.

Da bi se podnijeti amandman na sjednici Narodne skupštine mogao detaljnije razmotriti, Narodna skupština može, na prijedlog predsjednika Narodne skupštine, izvjestioca ili Vlade, prekinuti razmatranje i naknadno nastaviti na istoj sjednici, ili odložiti za jednu od narednih sjednica Narodne skupštine. Narodna skupština može, na prijedlog Zakonodavnog odbora ili nadležnog radnog tijela odlučiti prije početka sjednice Narodne skupštine da odloži razmatranje prijedloga zakona za narednu sjednicu, ako su na prijedlog zakona podnijeti amandmani koji bitno mijenjaju rješenja data u prijedlogu zakona ili je podnijet veći broj amandmana. Ako je odlučeno da se razmatranje prijedloga zakona odloži, Narodna skupština može obavezati predlagača zakona da pripremi tekst prijedloga zakona u koji će biti ugrađeni amandmani o kojima se saglasio predlagač. O svakom amandmanu na prijedlog zakona glasa se posebno. Narodna skupština odlučuje o amandmanima prema redoslijedu članova prijedloga zakona na koji su podnijeti. Ako je podnijeto više amandmana na isti član prijedloga zakona, prvo se odlučuje o amandmanu kojim se predlaže brisanje tog člana. Ako je podnijet amandman na amandman, prvo se glasa o amandmanu koji je podnijet na amandman. Amandman usvojen na sjednici Narodne skupštine postaje sastavni dio prijedloga zakona.

Donošenje zakona po hitnom postupku

Zakon se može, izuzetno, donijeti po hitnom postupku. Po hitnom postupku može da se donese samo zakon kojim se uređuju pitanja i odnosi nastali usljed okolnosti koje nisu mogle da se predvide, a nedonošenje zakona po hitnom postupku moglo bi da prouzrokuje štetne posljedice po život i zdravlje ljudi, bezbjednost Republike i rad organa i organizacija. Predlagač zakona je dužan da u pisanom obrazloženju prijedloga zakona navede štetne posljedice koje bi nastale zbog nedonošenja ovog zakona po hitnom postupku. Prijedlog zakona za čije se donošenje predlaže hitni postupak može se staviti na dnevni red sjednice Narodne skupštine, ako je podnijet najkasnije 24 časa prije određenog početka te sjednice. Uz obrazložen prijedlog za donošenje zakona po hitnom postupku podnosi se prijedlog zakona. O prijedlogu za donošenje zakona po hitnom postupku Narodna skupština odlučuje prilikom utvrđivanja dnevnog reda. Prijedlog zakona odmah se dostavlja poslanicima i Vladi, ako ona nije predlagač. Ako Narodna skupština prihvati prijedlog da se zakon donese po hitnom postupku, određuje rok u kome će Zakonodavni odbor i nadležno radno tijelo podnijeti izvještaj, kao i rok u kome će Vlada, ako nije predlagač zakona, dati mišljenje o prijedlogu zakona. Kada Zakonodavni odbor i nadležno radno tijelo razmotre prijedlog zakona čije se donošenje predlaže po hitnom postupku, Narodna skupština može odlučiti da razmatranje prijedloga zakona otpočne odmah, s tim da izvjestioci radnih tijela podnesu izvještaj na sjednici. Amandmani na prijedlog zakona koji se donose po hitnom postupku mogu se podnijeti do završetka razmatranja. O amandmanima se po pravilu izjašnjavaju nadležna radna tijela i Vlada.

Proglašenje zakona

Predsjednik Narodne skupštine odmah, a najkasnije u roku od pet dana po donošenju, dostavlja zakon Vijeću naroda Republike Srpske, a po dostavljenom obavještenju od Vijeća naroda, dostavlja zakon predsjedniku Republike na proglašenje. Ako Predsjednik Republike u Ustavom utvrđenom roku zahtijeva da Narodna skupština ponovo glasa o zakonu, predsjednik Narodne skupštine taj zahtjev dostavlja odmah narodnim poslanicima i stavlja taj zakon na dnevni red prve naredne sjednice Narodne skupštine. Ponovo izglasani zakon predsjednik Narodne skupštine odmah dostavlja Predsjedniku Republike, radi proglašenja.

Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa

Upravo radi uspostave što inkluzivnijeg i demokracičnijeg mehanizma za dobru vladavinu, Vijeće ministara BiH (VM) je u septembru 2006. godine, na prijedlog Ministarstva pravde BiH, donijelo Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa. Donošenjem ovih Pravila uspostavljen je okvir za institucionalnu saradnju organizacija civilnog društva i državnih ministarstava u oblasti zakonodavne politike. Samim svojim konceptom, Pravila predstavljaju svojevrsan iskorak ka uključenju OCD-a i kompletne javnosti u procese izrade pravnih akata, te je prvi put ovakav način saradnje institucionaliziran. Usvajanjem Pravila, organizacije i pojedinci su po prvi put u mogućnosti da daju komentare i svoje doprinose na pripremljeni nacrt zakona. Ovo svakako predstavlja jedno značajno dostignuće i korak naprijed pri otvaranju ministarstava prema javnosti i njihovoj opredjeljenosti za saradnju sa civilnim društvom. No, i uz uspostavu Pravila, uključenje civilnog društva i kompletne javnosti

se odvija jako kasno u procesu izrade politika, jer su organizacije u prilici da daju svoje komentare na već pripremljeni tekst zakona, dok se njihovo učešće u kreiranju politika, strategija, a tako i određivanje smjernica i kretanja djelovanja na polju zakonodavne politike potpuno isključuje. Jako je važno da organizacije učestvuju od početka u izradi zakona kroz uključenje u radne grupe, te na taj način utiču na tok priprema nacrt zakona. Ovo za preduslov ima postojanje svijesti ministarskih službenika o kvalitetima i poljima ekspertize OCD-a. Također, bitno je da postoji razvijena svijest unutar ministarstava o civilnom društvu kao potencijalnom ravnopravnom partneru koji može značajno da doprinese izradi kvalitetnih zakona. Kao pozitivan primjer se ovdje može navesti Sektor za civilno društvo pri Ministarstvu pravde BiH, koji je u proces izrade Nacrta Zakona o volonterima, već na samom početku kreiranja ovog nacrta zakona uključio relevantne OCD iz ove oblasti. Također, činjenica je da se mnoge pozitivne stvari u BiH dešavaju na prijedlog i insistiranje neke od međunarodnih organizacija, pa je takav slučaj i sa ovim Pravilima koja su rezultat saradnje USAID-ovog Programa razvoja sektora pravosuđa (JSDP) sa Ministarstvom pravde BiH. No, ne treba zanemariti činjenicu da su također mnogi projekti bili osuđeni na propast upravo zbog nedostatka volje u domaćim institucijama, te ovdje svakako treba pohvaliti i nastojanja Ministarstva pravde BiH da ova Pravila sprovede u djelo. Takođe, bitno je nagasiti da je Ministarstvo pravde BiH u martu 2008. godine usvojilo Pravilnik za provođenje pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa u Ministarstvu pravde BiH koji predstavlja interni akt za to ministarstvo i upute kako da se Pravila primjenjuju u praksi, što je svojevrsan korak dalje u kreiranju adekvatnih mehanizama za uključivanje civilnog društva i javnosti u procese donošenja odluka. Ostala državna ministarstva nisu još uvijek pristupila izradi ovog internog akta.

Šta znače Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa

Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa jasno definišu kompletan proces konsultacija prilikom izrade nekih pravnih propisa od strane državnih ministarstava te se decidno navode obaveze koje svako državno Ministarstvo mora da sprovede prilikom izrade nacrta pravnih propisa. Tako je, između ostalog, uređeno pitanje minimalnih obaveza u pogledu konsultacija u prednacrtima pravnih propisa, zatim pitanje provođenja konsultacija o nacrtima zakona koji imaju značajan uticaj na javnost, pitanje budžeta za konsultacije, te način postupanja sa dobivenim komentarima, i slično. Nadalje, u skladu sa Pravilima, svako ministarstvo je u obavezi da:

- odredi lice koje će biti zaduženo za konsultacije sa javnošću u ime ministarstva tj. koordinatora konsultacija;
- sacini i redovno ažurira listu zainteresovanih lica sa kojima će redovno komunicirati o predloženim pravnim propisima;
- preduzima određene minimalne korake u pravcu upoznavanja javnosti o svakom prijedlogu pravnog propisa;

Pravila predviđaju razne oblike za provođenja konsultacija i upoznavanje javnosti o aktivnostima na nacrtima pravnih propisa, te se tako navode: objavljivanje nacrta pravnih propisa u štampanim i elektronskim medijima, na web stranici nadležnog

ministarstva, upućivanjem nacрта direktno zainteresovanim osobama i organizacijama, organizovanje radnih grupa, okruglih stolova i sastanaka sa odabranim organizacijama i pojedincima. Nadalje, Pravila zahtijevaju od svakog ministarstva da potvrdi da je njegov nacrt ili prijedlog propisa pripremljen uz poštivanje ovih pravila i ostavljaju mogućnost Vijeću ministara BiH i Parlamentarnoj skupštini BiH da odbiju razmatrati pravni propis, koji ne zadovoljava ove standarde. Zanimljiva činjenica jeste da je ovim Pravilima proces konsultacija prilikom izrade pravnih propisa učinjen obaveznim, dok se u većini evropskih zemalja zahtjev za učestvovanjem javnosti pri izradi pravnih propisa javlja u formi preporuke. No, kako se ova Pravila za sada odnose isključivo na zakonodavne aktivnosti državnih ministarstava neophodno ih je prenijeti i na niže nivoje vlasti. To je neophodno jer se kreiranje politika koje se direktno tiču običnih građana znatno više odvija na lokalnom nivou i u tom smislu su građani i organizacije dosta aktivnije u uzimanju učešća u procesu donošenja odluka u oblastima koje su za njih od ključne i često egzistencijalne važnosti. Nadalje, imajući u vidu nadležnosti državnih ministarstava kojih je za sada samo devet (9), i nadležnosti entitetskih i kantonalnih ministarstava u Federaciji BiH, najviše zakonodavnih inicijativa koje se direktno tiču građana odvija se na nižim nivoima vlasti.

Sporazum o saradnji između Vijeća Ministara (VM) i nevladinog sektora u BiH

Dodatni okvir za unaprijeđenje saradnje civilnog društva sa vladinim sektorom predstavlja i Sporazum o saradnji između Vijeća ministara i nevladinog sektora u BiH koji je potpisan u maju 2007. godine. Ovaj Sporazum je rezultat velike zagovaračke kampanje preko 300 lokalnih NVO-a uključenih u mrežu "Raditi i uspjeti zajedno", a nosilac cjelokupnog procesa je bila lokalna organizacija Centar za promociju civilnog društva (CPCD). Iako se radi o dokumentu koji nema pravno obavezujuću snagu, njime se nastojalo pomoći izgradnji odnosa između vladinog i nevladinog sektora na svim nivoima, te procese saradnje učiniti lakšim i odgovornijim. S ciljem postizanja efikasnije primjene Sporazuma na svim nivoima vlasti.

Sporazum između ostalog predviđa:

- obavezu Vijeće Ministara da više uključuje civilno društvo u procese utvrđivanja politika i konsultacije,
- obavezu države da jedan dio novčanih sredstava usmjeri za potrebe NVO-a,
- obavezu nevladinog sektora da radi i djeluje u skladu sa važećim zakonskim propisima i da uspostavlja standarde i principe koji bi bili garancija kvalitete njihovog djelovanja.

Sporazum takođe predviđa uspostavu Ureda za saradnju sa NVO sektorom na nivou Vijeća ministara BiH koji bi, između ostalog, bio nadležan i za nadzor provedbe spomenutog Sporazuma. Ovaj Ured još uvijek nije uspostavljen, iako je tokom 2008. godine unutar Ministarstva pravde BiH formiran Sektor za saradnju sa nevladinim organizacijama i razvoj civilnog društva. Uspostava ovog Sektora je otvorila mnoga pitanja, jer je još uvijek nejasno koja je njegova uloga, odnosno da li je u okviru njegovog mandata samo saradnja sa NVO aktivnim u oblastima za koje je nadležno i koje pokriva Ministarstvo pravde BiH ili i šire, odnosno da li ovaj sektor ustvari treba

da ima ulogu Ureda za saradnju sa NVO sektorom na nivou Vijeća ministara BiH. Uvriježeno mišljenje međunarodnih donatora jeste da je nepohodno uspostaviti dodatni Ured za saradnju sa NVO sektorom koji bi imao šire nadležnosti od pomenutog Sektora.

Vijeće ministara BiH je donijelo Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa, koje se nalaze u prilogu ovog Priručnika.

Iz svega prethodno navedenog proizilazi da u BiH postoji jako dobar zakonski okvir za uključivanje civilnog društva i kompletne javnosti u proces izrade zakonskih akata, te ostvarivanje saradnje između nevladinog i vladinog sektora. No, pitanje koje ostaje otvoreno i koje daje dovoljno razloga za zabrinutost je pitanje primjene ovih zakonskih rješenja.

KREIRANJE I IMPLEMENTACIJA JAVNIH POLITIKA

Javna politika podrazumijeva aktivno rješavanje specifičnog problema ili bitnih pitanja javnog života jedne zajednice ili države. Može se odnositi na zakonsku promjenu, procedure, ili bilo koje političko odnosno društveno pitanje koje određena grupa građana identifikuje kao takvo. Njena implementacija predstavlja reagovanje na istinske potrebe ljudi, grupe, zajednice, nevladinog sektora ili vladinih tijela i konkretan plan akcije ili strategija kako bi se stanje ljudskih prava poboljšalo.

Razvoj i provođenje javne politike uvijek predstavlja jedan politički proces i donošenje odluka u prilog određene marginalizovane grupe stanovništva ili u cilju promjene odnosa i pozicija moći, a sve u korist stanovništva kojeg se tiču. Da bi ista išla u korist cjelokupnom stanovništvu na koje se odnosi i ostvarila bolju zaštitu ljudskih prava, u njeno kreiranje bi trebalo da budu uključeni svi bitni akteri društvenih zbivanja – nevladine, neprofitne organizacije, kao i druge relevantne interesne skupine, a proces njenog stvaranja mora biti popraćen kvalitetnom procjenom, analizom i sistematičnim pristupom i strategijom.

Imajući u vidu da proces kreiranja javnih politika zavisi od niza specifičnih okolnosti koje uslovljavaju proces kreiranja javnih politika (na primjer: proces kreiranja javnih politika na nivou države Bosne i Hercegovine je uslovljen Ustavom propisanom procedurom glasanja koja je značajno drugačija od procedure odlučivanja na lokalnom opštinskom nivou), postoje različiti pristupi procesu kreiranja javne politike, koji uglavnom zavise od konteksta i cilja (ciljeva) koji se žele ostvariti. Model koji je široko usvojen i koji na najbolji način prikazuje proces kreiranja javnih politika se naziva ciklus javne politike, koji je sastavljen od pet koraka. Osnovna prednost ovog jednostavnog modela jeste u njegovom jasnem prikazu koji usmjerava korake u procesu kreiranja javnih politika, iako zbog toga trpi određene slabosti koje su izražene u nedovoljnoj fleksibilnosti. Drugim riječima, ovakav model ne propisuje precizno konkretne aktivnosti koje učesnici u procesu kreiranja javnih politika trebaju da preduzmu u svakoj pojedinoj situaciji, ali on definiše načela koja treba da primjenjuju ako žele da slijede primjere dobre prakse.

Pored toga, važna odlika procesa kreiranja javne politike jeste to da svaka faza može da utiče kako na prethodne faze, tako i na naredne korake u ciklusu. Na primjer, poređenje različitih opcija da bi se izabrala ona najbolja često može podstaći da se produbi i proširi definicija problema. Otuda, kao što kaže Bardak (Bardach, 1996), ovaj proces treba tretirati kao interaktivni proces, tj. tokom procesa prolazi se više puta kroz iste dijelove svakog od koraka sve dok ne dođete do zadovoljavajućeg rezultata. Također, važno je uočiti da sve faze u ovom procesu podrazumijevaju saradnju i međuzavisnost. Slijedi kratak prikaz svakog koraka kako bi se ukazalo na njihove ključne karakteristike.

Korak 1: Definisanje problema / Utvrđivanje prioriteta.

Polazna tačka u procesu kreiranja javne politike sastoji se od identifikacije određenog problema koji postoji u zajednici. Ukoliko ste i vi kao stručnjak za javnu politiku zainteresovani za pronalaženja rješenja za dati problem, pokušaćete ili da ga uvrstite u plan rada vlade, odnosno da to postane jedan od prioriteta ili, ukoliko se on već nalazi na listi političkih prioriteta, nastojaćete da on dobije veću važnost. Da biste ovo ostvarili, potrebno je da ubijedite i nedležne vladine organe i širu zajednicu da dati problem realno postoji i da se vlada mora njime pozabaviti. Da biste to ostvarili, u krajnje politizovanom svijetu javne politike, potrebno je da iznesete uvjerljivu i obuhvatnu argumentaciju o uzrocima, efektima i važnosti problema, koja će biti zasnovana na različitim izvorima podataka.

116

Korak 2: Definisanje raspoloživih opcija javne politike / Formulacija javne politike.

Kada se određeni problem nađe na listi prioriteta vlade i kada je on dovoljno dobro definisan, slijedeći korak sastoji se u formulisanju raspoloživih načina kako problem može biti riješen, odnosno u formulisanju raspoloživih opcija javne politike. Da biste osmislili odgovarajuće alternative, prvo treba da razmotrite šta je do sada urađeno u vezi sa tim pitanjem, koje opcije su drugi već predložili, kao i koje opcije biste vi predložili. Prilikom formulisanja raspoloživih opcija potrebno je da se one međusobno isključuju, odnosno treba izbjeći opcije koje su samo varijacije jedne iste ideje. Takođe, imajte na umu da će biti teško da pronađete idealnu alternativu, što znači da treba da tragate za opcijom koja bi bila najprihvatljivija i najrealističnija u datim okolnostima.

Korak 3: Izbor rješenja / Izbor najpogodnije opcije javne politike.

Nakon formulisanja različitih raspoloživih rješenja treba da odlučite kojoj od njih dajete prednost, odnosno koje smatrate najboljim. Odluka o najboljem rješenju treba da bude donesena na osnovu procjene (evaluacije) raspoloživih rješenja. Upotreba evaluacije zasnovane na kriterijumima ne omogućava samo izbor odgovarajuće opcije već pruža i argumente koji će omogućiti da mjerodavno zastupate rješenje koje predlažete. Iako problem i okolnosti u kojima se rješava dati problem utiču na izbor kriterijuma za procjenu, neki kriterijumi su opšteprihvaćeni:

- Djelotvornost: U kojoj mjeri dato rješenje može da dovede do željenih rezultata, odnosno do rješenja postojećeg problema;
- Efikasnost: Polazeći od analize troškova i koristi, uzimajući u obzir kako finansijske resurse tako i uticaj na društvo, utvrdite koje bi posljedice dato rješenje imalo na ciljne grupe;

- Pravednost: Da li dato rješenje dovodi do pravedne raspodjele troškova i koristi;
- Izvodljivost/Sprovedljivost: Da li postoji odgovarajući politički, administrativni i pravni okvir da se dato rješenje djelotvorno i efikasno sprovede u djelo;
- Fleksibilnost/Mogućnost unaprijeđivanja: Da li je dato rješenje dovoljno fleksibilno da može da se modifikuje ukoliko se promijene okolnosti i da li dozvoljava unaprijeđivanje.

Korak 4: Sprovođenje i praćenje javne politike.

Slijedeća faza podrazumijeva sprovođenje javne politike, u skladu sa prethodno izrađenom koncepcijom. Najbolji rezultati se obično postižu ukoliko se ostvari ravnoteža između dobre koncepcije javne politike i njene djelotvorne primjene. Pored toga, neophodno je neprekidno praćenje procesa sprovođenja, koje će predstavljati osnovu za sveobuhvatnu procjenu na temelju različitih izvora podataka.

Korak 5: Procjena / Evaluacija.

Svaka dobro koncipirana javna politika, kao i dobar plan sprovođenja uključuju i sveobuhvatnu procjenu koja je ključna da bi se utvrdila efikasnost sprovođenja i koja služi kao osnova za donošenje budućih odluka. Prilikom izrade plana evaluacije, organi vlade i organizacije koje sprovode javnu politiku treba da razmotre kako može tačno i efikasno da se izmjeri u kojoj mjeri su ostvareni predviđeni ciljevi i kako će se tako prikupljeni podaci koristiti prilikom donošenja budućih odluka. Proces procjene se sastoji od praćenja sprovođenja javne politike, kako u pogledu ostvarenih ciljeva, tako i u pogledu sredstava pomoću kojih se sprovodi. Ovaj proces obuhvata širok krug ljudi, od administracije i političara do nevladinih organizacija i ostalih zainteresovanih aktera.

Kao što se može vidjeti iz kružne i ponavljajuće prirode ciklusa javne politike, na osnovu rezultata procjene svaki korak može se ponovo razmotriti: definisanje problema, odabrana opcija za javnu politiku, plan za javnu politiku ili primjena javne politike. To znači da ova pitanja mogu ponovo biti stavljena na dnevni red, premještena u drugi korak ili se primjena može nastaviti na isti način.

Razvijeni model procesa kreiranja javnih politika

Proces kreiranja javnih politika je serija *intelektualnih* aktivnosti ugrađenih u *socijalni* proces koji uključuje ekonomiju, politiku, psihologiju i kulturu putem kojih se definišu određene aktivnosti vladinih institucija. Aktivnosti koje se poduzimaju u okviru ovog procesa su različite u zavisnosti od stadija u kojem se sam proces nalazi. U razvijenom modelu procesa kreiranja javnih politika imamo nekoliko ključnih faza od kojih svaka predstavlja određenu grupu aktivnosti koje je neophodno sprovesti kako bi od identifikacije problema uticali na kreiranje i implementaciju određene vladine akcije na njegovom rješavanju i konačno nakon procjene uspješnosti provedene akcije evaluirali njene efekte i eventualno ponovo redefinisali ne samo mjere za eliminiranje problema već i sam problem koji se nastoji riješiti.

U razvijenom modelu prepoznajemo slijedeće faze: postavljanje agende (*agenda setting*), formulacija javne politike (*policy formulation*), usvajanje javne politike (*policy adoption*), implementacija javne politike (*policy implementation*), ocjena javne politike (*policy assessment*), sukcesija javne politike (*policy succession*) i prekid javne politike (*policy termination*).

Svaka faza je povezana sa slijedećom i proces u cjelini nema tačno određen početak i kraj. Pojedinci kao i interesne grupe, biroji, uredi i odjeli učestvuju u jednom ili više policy ciklusa kroz kooperaciju, natjecanje i konflikt. Jedan oblik ciklusa uključuje policy adaptaciju, gdje se povratna sprega spaja kasnije sa ranijim fazama. Ostali oblici su policy sukcesija gdje se nove javne politike i organizacije izgrađuju na starim; tu je i policy prekid. Policy prekid može značiti završetak javne politike ili programa iako završetak utiče na to koja pitanja će se staviti u javnu agendu i u tom smislu on predstavlja drugu vrstu ciklusa. U nekim slučajevima, javne politike se prvo usvajaju, a onda opravdavaju radeći unatrag ka postavljanju agende, pri čemu se problemi formulišu ili reformulišu da bi se uklopili u javne politike. Mogu se istovremeno pojaviti paralelni ciklusi sa različitim grupama razvojnih javnih politika i tu može doći do račvanja bilo unaprijed ili unazad jedne faze na višestruke sljedbene ili prethodne faze. Susjedne faze mogu biti povezane ili preskočene sve zajedno kreirajući 'prečice'. Rješenja i problemi su u kontinualnom toku, stvarajući kompleksnost koja potiče metafore poput 'kante za smeće', 'prvobitne policy supe' i 'organizovane anarhije'.

Učesnici u procesu kreiranja javnih politika

Mišljenje da su političari jedine osobe koje kreiraju javne politike je pogrešno. Društva u kojima samo državne institucije i političari na vlasti mogu učestvovati u procesu kreiranja javnih politika nazivamo totalitarnim. Suprotno njima, društva koja podstiču sve svoje članove da se uključe u proces kreiranja javnih politika nazivamo demokratskim. U zavisnosti od toga kolika je politička moć državnih institucija i političara izabranih na izborima da odlučuju o donošenju, promjeni ili ukidanju javnih politika možemo određene države klasificirati na države u kojoj vladaju totalitarni režimi, države koje izgrađuju stabilne demokratske institucije i države sa stabilnim demokratskim institucijama. U prvu grupu spadaju države u kojima je uloga javnosti, civilnog društva, interesnih grupa u procesu kreiranja javnih politika zabranjena, dok je u drugoj grupi njihova uloga marginalizirana. U trećoj grupi država, uloga javnosti, civilnog društva i interesnih grupa je ključna i bez obzira na političku moć državnih institucija i izabranih političara najveći broj ključnih vladinih politika se donosi uz saglasnost ili na prijedlog učesnika u procesu kreiranja javnih politika koji ne dolaze iz vladinog sektora. U demokratskim društvima svaki član društva ima pravo suditi o javnim politikama i direktno učestvovati u njihovom kreiranju. Kako bi se klasificirao teoretski neograničen broj učesnika u procesu kreiranja javnih politika, sve učesnike u ovom procesu klasificiramo na dvije osnovne grupe – **zvanične** i **nezvanične** učesnike u procesu kreiranja javnih politika.

a) Zvanični učesnici su uključeni u proces javne politike na temelju njihovih zakonskih ili ustavnih odgovornosti i oni imaju moć da kreiraju i sprovedu javne politike.

Zakonodavne, izvršne i sudske institucije su prave zvanične institucije.

b) Nezvanični akteri uključuju one koji imaju ulogu u procesu javnih politika bez eksplicitne zakonske ovlasti (ili dužnosti). Oni učestvuju u procesu javnih politika pored uobičajenog prava učešća u demokratiji. Znači, interesne grupe su uključene u politiku ne zbog toga što je to dozvoljeno zakonom per se, već zbog toga što su one jedan efektivan način za mnoge ljude da grupno izraze svoje želje za javnom politikom.

Mediji su izuzetno važan učesnik u procesu kreiranja javnih politika zbog njihove implicitne uloge pružaoca političkih informacija i monitoringa vlade ali mediji nemaju formalnu (zvaničnu), garantovanu ulogu u procesu kreiranja javnih politika.

Način pisanja prijedloga javne politike

Slijedeći elementi su zajednički strukturni elementi prijedloga za javnu politiku:

1. Naslov
2. Sadržaj
3. Sažetak
4. Uvod
5. Opis problema
6. Raspoložive opcije javne politike
7. Zaključci i preporuke
8. Dodaci
9. Bibliografija
10. Bilješke
11. Dodaci

Navedena lista elemenata treba da posluži kao vodič, ne kao pravilo, i nije nužno da u sve prijedloge uključite ovim redom sve navedene elemente. Vrlo je važno shvatiti da nas ovakva lista upućuje na to šta se uobičajeno očekuje od dokumenta za utvrđivanje politike, ali skoro svaki učesnik u procesu kreiranja javnih politika izgrađuje svoj vlastiti stil i strukturu pisanja prijedloga javne politike. Koristan alat koji može pomoći u definisanju strukture konkretnog policy prijedloga, a koji također, može pomoći da se pronađe razvnoteža između navedenih zahtjeva, jeste tehnika skiciranja okvira za prijedlog javne politike. Skiciranje može pomoći lakšem planiranju policy dokumenta. Uz pomoć skiciranja može se olakšati odlučivanje o ključnim segmentima dokumenta i odabira najefikasnijeg pristupa u procesu njegovog pisanja. Jedan od mogućih načina skiciranja jeste da se u radnoj verziji na početku definiše koja je osnovna svrha policy dokumenta. Poslije toga dolazi na red skiciranje opisa problema koji je predmet policy dokumenta. U skiciranju problema potrebno je pobrojati pitanja koja se tiču osnovnog okvira i okruženja unutar kojih razmatrate problem u pitanju, jer ih kasnije morate šire objasniti kako biste sveobuhvatno opisali ovaj problem. Slijedeći korak je utvrđivanje teza unutar svakog od ovih pitanja na koje ćete se kasnije osvrnuti i odabir argumenata kojima ćete ih poduprijeti. Na isti način mogu se skicirati i dijelovi dokumenta koji se odnose na raspoložive opcije javne politike i na dio koji sadrži zaključke. Ovakvo skiciranje je naročito korisno prilikom

timskog istraživanja i pisanja prijedloga javne politike. Skica može biti korisna osnova tokom rasprava o budućem dokumentu, a njeno eventualno redefinisane može poslužiti kao put ka postizanju dogovora o zajedničkoj viziji dokumenta. Skica je kao takva odlično sredstvo za prelazak iz faze istraživanja u fazu pisanja. Proces skiciranja ne pomaže samo u organizaciji logike dokumenta, već ukazuje na dijelove dokumenta u kojima treba iznijeti težište dokaza i argumenata.

Naslov

Prvi element prijedloga za javnu politiku je naslov. Značaj upečatljivih, djelotvornih naslova se često zanemaruje. Međutim, važno je istaći da je naslov prvo što čitalac primjeti i da se njime otvara proces prenošenja poruke koja je sadržana u dokumentu. Djelotvoran naslov treba čitaocu ukratko da prenese ono što je predmet, usmjerenje i problem kojim se dokument bavi. Također, djelotvornost naslova može biti jedan od kriterijuma na osnovu kojih će čitalac odlučiti da li će dokument uopšte pročitati ili neće. Zbog toga je posvećivanje odgovarajućeg vremena i pažnje izboru djelotvornog naslova za dokument od velikog značaja za privlačenje i očuvanje pažnje čitalaca. Pošto je izbor naslova subjektivno pitanje i odražava lični stil pisca i namjenu dokumenta, ne postoje posebna pravila čijom primjenom ćete doći do efektivnog naslova. Ipak, možda bi vam neka opšta uputstva o pisanju naslova i analiza nekoliko naslova mogla pomoći da unaprijedite svoju vještinu. Djelotvoran naslov bi mogao da predstavlja kombinaciju slijedećih osobina:

- opisnost, što znači da definiše problem o kome se u dokumentu govori;
- jasnoća, što je više moguće;
- konciznost i jezgrovitost;
- zanimljivost za čitaoce.

Ova osnovna pravila pomažu da se privuče pažnja čitalaca, a osiguravaju i da naslovi budu relativno kratki. Naslovi policy dokumenata moraju nastojati da kroz naslov pruži dovoljno informacija kojima se opisuje predmet dokumenta s jedne strane, a da se pri tom ne izgubi čitaočeva pažnja. Prilikom definisanja naslova policy dokumenta veoma je važno odabrati ključne riječi koje bi oslikale osnovni sadržaj cjelokupnog policy dokumenta. Prve riječi u naslovu najčešće sasvim jasno govore o predmetu ili problemu kojim se jedan tekst bavi i to zbog toga da bi se odmah probudila pažnja čitalaca. Pojedini pisci dijele naslov na dva dijela upotrebom dvije tačke, čime je moguće da se čitaocu pruži više informacija nego naslovom koji se sastoji od samo jednog iskaza. Ovaj pristup obezbjeđuje i veću jasnoću naslova, jer se obično time jedan, vjerovatno duži, naslov dijeli na dva dijela. Upotreba dvije tačke često predstavlja indicaciju da se u datom tekstu sa opšteg usmjerenja prelazi na tretiranje specifičnih pitanja. Dvije tačke se mogu primijeniti i zbog toga da bi se u naslovu, pored navođenja pitanja kojim se dokument bavi, iskazao i autorov stav o pitanju koje se obrađuje. Također, pojedini autori u naslovu navode najznačajnija otkrića do kojih su došli i ovaj pristup predstavlja sredstvo za buđenje radoznalosti i interesa kod čitaoca da sazna kako je autor došao do svojih zaključaka.

Sadržaj

Format dokumenta o prijedlogu javne politike, ima brojne karakteristike koje obilježavaju izvještaje. To je slučaj i sa sadržajem. Sadržaj predstavlja kostur strukture dokumenta i sastoji se od sistema naslova i podnaslova koji pokazuje ne samo ukupnu organizaciju dokumenta, već navodi i njegove glavne dijelove i pododjeljke. Sistem numeričkog označavanja naslova i podnaslova je opšteprihvaćen način strukturiranja sadržaja i predstavlja dodatno sredstvo ukazivanja na strukturu teksta i na odnose između odjeljaka u tekstu. Sastavni dio sadržaja je i navođenje stranica na kojima se nalaze pojedini dijelovi teksta.

Uvrštavanje sadržaja u tekst dokumenta pomaže čitaocima na više načina:

- Sadržaj igra ulogu vodiča i vodi čitaoca kroz cjelinu dokumenta;
- Ukoliko čitalac ima poteškoća da razumije strukturu dokumenta, on time može biti obehrabren da se uopšte upusti u čitanje. Naime, sadržaj treba da pomogne čitaocu da razumije piščevu logiku i organizaciju teksta. Ovo je naročito važno kada se radi o tekstovima takve dužine i složenosti kao što je prijedlog za javnu politiku;
- Sadržaj olakšava različite načine čitanja dokumenta;
- Sadržaj, putem označavanja većih ili manjih cjelina u dokumentu i uz navođenje stranica na kojima se ti dijelovi nalaze, usmjerava čitaoca na specifične dijelove za koje on može biti posebno zainteresovan. Sadržaj omogućava i šematsko čitanje, jer olakšava sticanje opšte slike o usmjerenju i glavnim pitanjima o kojima se u dokumentu govori;
- Struktura, forma i prelom sadržaja mogu značajno da se razlikuju u zavisnosti od namjene vašeg dokumenta. Ipak, moguće je uočiti neke zajedničke i ključne osobine;
- Sistem numeracije služi za pravljenje razlike između glavnih dijelova i pododjeljaka sadržaja.

Kao što ni izbor naslova nije nešto što se radi prema pravilima egzaktnih nauka, tako to nije slučaj ni sa naslovljavanjem dijelova i pododjeljaka. Važno je da naslovljavanja budu jasna i samoobjašnjavajuća, tako da čitalac može steći opštu sliku o sadržaju dokumenta. Pojedini autori prave sadržaj pošto završe, dok drugi prvo sastave sadržaj, jer im to pomaže da bolje organizuju svoje ideje i dokument u cjelini. U ovom pogledu postoji direktan odnos između sadržaja i skice vašeg prijedloga za javnu politiku. Glavne linije koje su razvijene u fazi planiranja skoro su uvijek razvijenije nego što se to izražava u sadržaju.

Lista tabela i/ili grafičkih prikaza

Poslije sadržaja obično slijede navodi o podacima koji su iznešeni u dokumentu, npr. lista tabela i/ili grafičkih prikaza. Ova lista služi čitaocu kao brz i neposredan vodič u vrstu i izvore podataka koji se navode u tekstu. Ovaj element može biti od velikog značaja u oblasti studija javne politike u kojima se dobija puno novih podataka iz istraživanja i služi kao koristan instrument onima koji žele da steknu brz uvid u studiju. Neki aspekti navođenja liste tabela/grafikona su jednaki sa onima koji se odnose na sadržaj, npr. navođenje stranica kako bi se tabele/grafikoni pronašli. Numeracija brojevima sa dvije decimale uz navođenje oznake 'tabela' ili 'grafikon' prije tih brojeva je najčešći oblik označavanja koji se susreće u prijedlozima za javnu politiku. Ovdje

prva cifra upućuje na glavu/dio gdje se tabela ili grafikon nalazi, a druga na pododjeljak unutar te glave. Drugi uobičajeni način navođenja tabela i grafikona je uz pomoć običnih brojeva, čime se ukazuje na redoslijed po kome se tabele i grafikoni pojavljuju u tekstu.

Apstrakt ili sažetak

Slijedeći element prijedloga za javnu politiku je apstrakt ili sažetak. Ovi termini se koriste kao sinonimi, ali ipak valja primijetiti da postoji razlika između apstrakta i sažetka. Osnovna razlika između sažetka i apstrakta jeste u pogledu dužine i vrste informacija koje oni sadrže. Kroz to se odražava i različitost funkcija svakog od prijedloga za javnu politiku. Dvije glavne karakteristike ukazuju na sličnosti i razlike između apstrakta i sažetka u pogledu njihove namjene i osobina. Apstrakt daje kratak uvid u sadržaj dokumenta, dok sažetak pruža detaljan sinopsis cijelog dokumenta. U štampanoj verziji prijedloga za javnu politiku apstrakt i sažetak se nalaze prije uvodnog dijela, a činjenica da oni predstavljaju samostalne dijelove (obično se oni nalaze na stranicama prije nego što počne uobičajena numeracija glavnog dijela dokumenta) ukazuje na ulogu koju imaju. Ovi dijelovi dokumenta predstavljaju prvu priliku za širu komunikaciju sa čitaocem (poslije naslova i sadržaja); međutim, razlike postoje u pogledu interesa čitalaca i u pogledu vrste čitanja koje njih zadovoljava. Apstrakt ima za cilj da privuče pažnju čitalaca putem davanja sažetog pregleda glavne teme i pitanja o kojima je riječ u dokumentu. Apstrakt podržava dokument i njegovog autora jer preko apstrakta autor vodi čitaoca kroz dokument tako što se kroz njega, od samog početka do samog kraja, stalno i direktno poziva na dokument. Preklapanje u ovoj funkciji postoji utoliko što i sažetak ima za cilj da zainteresuje čitaoca da pročita cijeli dokument. Međutim, glavna funkcija sažetka je da zadovolji potrebe onih čitalaca koji neće pročitati cijeli dokument i čitalaca koji su prije svega zainteresovani za rezultate dokumenta i za predložene preporuke u vezi određene politike, a takvi čitaoci su prije svega sami donosioci političkih odluka. Sažetak, da bi ostvario svoj cilj, predstavlja čitaocu cijeli dokument i sadrži sinopsis svih najvažnijih dijelova i nalaza. Slijedeće karakteristike su zajedničke i apstraktu i sažetku:

- Namjena dokumenta;
- Definicija i opis problema;
- Ocjena ponuđenih alternativa za javnu politiku;
- Zaključci i preporuke.

Uvod

Uvod u prijedlog za javnu politiku ustanovljava i definiše glavni sadržaj onog što slijedi u osnovnom dijelu dokumenta. Dakle, uvod otvara dokument i ojačava čitaočevu interesovanje tako što se u njemu iznosi kontekst i priroda praktičnog problema i saopštava osnovni okvir u kome je istraživanje izvedeno. Ovim se čitalac priprema za detaljnu poruku koju prenosi dokument, a naročito za razumijevanje pristupa i glavnih tvrdnji sadržanih u argumentima koji se navode u dokumentu. Neophodno je obezbijediti i valjan uvid u pozadinu i suštinu dokumenta, imajući u vidu način na koji čitaoci mogu da pristupe čitanju prijedloga za javnu politiku. Iako postoje razlike u pristupu pisanju uvoda, postoje slijedeće zajedničke strukturne karakteristike:

a) Kontekst praktičnog problema javne politike

Uvod obično počinje 'opisom scene', odnosno smještanjem problema o kome se govori u dokumentu u širi kontekst. Ovo čitaoca uvodi u dokument i pruža mu opšti okvir na osnovu koga može da razumije ono što u tekstu dalje slijedi. Međutim, potrebno je da ovaj dio dokumenta bude usredsređen i kratak, jer bi čitaoc, bilo zbog previše detaljnih ili pak odveć uopštenih opisa, mogao izgubiti dalje interesovanje za dokument. Iz ovog razloga mnogi pisci sasvim kratko iznose okvirne informacije i odmah uvode pitanja koja se u tekstu obrađuju kao centralna tema. Prilikom pisanja uvoda vrlo je važno da se ovaj dio dokumenta započne na snažan način. Kada se piše ovaj dio uvoda važno je imati na umu da pažnju ne treba usmjeriti na opšti kontekst, nego se usredsrediti na kontekst problema. Takav pristup treba primijeniti u cijelom dokumentu, jer kontekst koji se odnosi na problem određuje sadržinu.

b) Definisane praktičnog problema javne politike

Ovaj dio uvodnog teksta predstavlja korak kojim se prelazi sa informacija koje se odnose na kontekst na specifična pitanja koja se nalaze u središtu prijedloga za javnu politiku. Ovaj dio je od ključne važnosti za pridobijanje čitalaca da podijele vaše gledište da postoji problem koji zahtijeva hitno rješavanje i da steknu uvjerenje da je vaš dokument vrijedan čitanja jer nudi moguća rješenja za iznešeni problem. Također je važno da ovaj dio jasno izražava vaš stav o problemu, tako da čitaoci mogu da razumiju alternative javne politike i preporuke koje ćete kasnije predložiti u svom dokumentu. Mada ne postoji takav pristup koji se može označiti kao jedini valjan za pisanje uvoda, odnos problem-rješenje koji zauzima središnje mjesto u dokumentu o mogućim javnim politikama ukazuje na značaj ovog dijela za ubjeđivanje čitalaca da postoji neki važan problem. Zbog toga, ukoliko pisac jasnije i snažnije definiše i prenese suštinu i glavne odlike problema koji se analizira, utoliko će čitaoci prije steći uvjerenje da taj problem zaista postoji. Prema tome, ovaj dio iznosi osnovni razlog za postojanje studije. Slijedeća pitanja mogu biti od značaja kada radite na ovom dijelu dokumenta:

- Šta je problem?
- Kako problem utiče na društvo?
- Ko su zainteresovani akteri kojih se problem neposredno ili posredno tiče?
- Šta su sastavni dijelovi problema?
- Koje biste pridjeve upotrijebili za opisivanje problema?
- Koja su ključna pitanja ili kontroverze vezane za problem?

c) Iskaz o namjerama

Ovaj dio se sastoji od jedne ili dvije rečenice u kojima se iznosi namjera ili cilj prijedloga za javnu politiku. To je vrlo važan dio dokumenta jer se njime počinje izgradnja argumentacije koja zauzima središnje mjesto u prijedlogu. Otuda, u njemu se često otkriva stav pisca prema problemu i on je tijesno povezan sa prethodnim dijelom u kome je sadržana definicija problema. Koji ćete pristup usvojiti prilikom pisanja uvjerljivog iskaza o namjerama zavisi od vašeg shvatanja šta je glavna svrha iskaza o namjerama, kakva je priroda problema i koliko je po vašem osjećanju problem urgentan.

d) Metodologija i ograničenja studije

Uobičajeno je da se u uvodu da kratak pregled metodologije koja je upotrijebljena u

studiji javne politike, npr. primjenjeni analitički okvir ili procijenjene varijable. Pored pripremanja čitaoca za ovaj aspekt dokumenta, dio o kome je riječ značajan je i zbog uspostavljanja kredibiliteta pisca kao istraživača, kao i zbog toga što može pomoći da se pokaže da su analize i argumenti razvijeni na osnovu dobrih, slikovitih primjera. Pojedini autori se također opredjeljuju da u ovom dijelu iznesu i obuhvat i ograničenja studije. Vaš kredibilitet istraživača će porasti ukoliko priznate da u jednoj studiji ne mogu biti razmotreni svi aspekti problema kojim se bavite, kao i da postoje ograničenja koja se odnose na metodologiju istraživanja, na primjer u pogledu vrste i količine podataka koji su bili dostupni analizi. Navođenje ovakvih ograničenja ukazuje čitaocu na složenost pitanja i obavještava ga da su iznešene preporuke o mogućoj javnoj politici rezultat istraživanja u kome su ova ograničenja uzeta u obzir.

Opis problema

Prvi dio policy dokumenta kojim započinjemo prezentaciju konkretnog policy prijedloga jeste prezentacija, odnosno definisanje problema zbog kojeg je nastao sam policy prijedlog. Opis problema identifikuje, opisuje i razrađuje prirodu problema na koji smo usredsređeni. Definisanje problema, shvaćeno kao iznošenje širokog i detaljnog uvida u problem i njegovu prirodu, obično obuhvata raspravu o različitim aspektima problema: akteri, uslovi, uzroci, ograničenja, sukobi, interesi i vrijednosti, uloge i odgovornosti, ishodi i uticaj. U politizovanom svijetu javnih politika mnogi ljudi se ne moraju slagati da iznešeni problem zaista i postoji. Zbog toga opis problema, pored toga što može sadržavati opisne ili faktičke informacije, mora iznijeti i sveobuhvatan i ubjedljiv argument koji se ne može dovesti u pitanje, a to je da problem zahtijeva neodložnu vladinu akciju. Opis problema se mora usredsrediti na iznošenje problema u okviru njegovog neposrednog okruženja, a ne na opšte okruženje po sebi. Ovaj dio prijedloga za javnu politiku zahtijeva da se fokus stavi neposredno na problem i to u njegovom prošlom i sadašnjem okruženju ili kontekstu, i nije preporučljivo da se prvo govori o okruženju, a tek onda pređe na iznošenje problema. Također, opis problema zahtijeva okvir unutar koga će raspoložive opcije javne politike koje se predlažu biti sveobuhvatno argumentovane. Opis problema je dio dokumenta u kome se iznosi detaljan uvid u prirodu problema; zbog toga on treba da bude dovoljno širok kako bi se u tom dijelu dokumenta iznijeli čvrsti osnovi na kojima se iscrpno može raspravljati o predloženim opcijama javne politike. Znanje o uobičajenim strukturnim karakteristikama opisa problema je važno za izgradnju snažnog i ubjedljivog argumenta. Dva pododjeljka koja slijede detaljno se bave strukturnim i tekstualnim karakteristikama koje doprinose da se problem definiše na djelotvoran način. Mada je lako primjetiti da dijelovi zajedno čine dobar opis problema, podijeljeni su da omoguće jasnu ilustraciju i objašnjenje. Iz tog razloga svaki opis problema možemo podijeliti na dva osnovna dijela, i to:

- Pozadina problema;
- Problem u trenutnom javnopolitičkom okruženju.

a) Pozadina problema

U ovom dijelu se pretežno govori o historiji problema, njegovim uzrocima, grupi ljudi kojih se problem tiče, pravnoj, političkoj, ekonomskoj i društvenoj prošlosti problema; politikama koje su u prošlosti preduzimate i njihovim rezultatima.

b) Problem u trenutnom javnopolitičkom okruženju

Ovdje se uobičajeno izlaže trenutni status problema, trenutni pravni, društveni, ekonomski i politički kontekst i implikacije problema; trenutna širina problema; grupa (grupe) kojih se problem tiče; javna politika koja se trenutno vodi i rezultati te politike, uspjesi i promašaji trenutnog pristupa.

Mada su ova opšta uputstva korisna, ona daju samo ograničen uvid u različite načine koje pisci koriste da bi praktično izgradili sveobuhvatan i ciljno usmjeren opis problema. Vrlo je teško napraviti neka uopštavanja kada se radi o načinu na koji autori pristupaju izgradnji opisa problema. Ipak, može se konstatovati da broj pitanja koja su uključena u konstruisanje opisa problema zavisi od prirode problema i namjene dokumenta, te od potrebe da se problem postavi što ubjedljivije za čitaoca. Pisanje dobrog opisa problema zahtijeva ne samo znanje o tome šta u ovaj dio dokumenta treba uključiti i sposobnost logičke organizacije, već isto tako i dubinsko razumijevanje konvencija o upotrebi teksta za gradnju ubjedljivih argumenata. Jedna od najosnovnijih karakteristika dobre argumentacije jeste koherentnost, što podrazumijeva obezbjeđivanje očiglednih veza između svih dijelova argumenta, tako da se može sagledati jasna slika cijelog argumenta. Opis problema je dugačak i složen argument koji se sastoji od mnogo međusobno podijeljenih odjeljaka i pododjeljaka. Kako biste čitaocu olakšali posao, potrebno je da napravite napor i povežete sve ove dijelove u koherentnu cjelinu. Odjeljke i pododjeljke treba ne samo povezati uz pomoć dobre organizacije i jasnih i opisnih naslova i numeracije, već je potrebno uspostaviti njihovu povezanost unutar samog teksta. Da biste uvjerali čitaoca da su vaši argumenti pouzdani, potrebno je da iz brojnih mjerodavnih primarnih i sekundarnih izvora navedete dokaze za to. Ovo će pokazati mjeru vašeg sopstvenog razumijevanja problema i prirodu istraživanja koju ste sprovedi. Kako javne politike podrazumijevaju zainteresovane aktere u zajednicama različitih nivoa, nije neobično da su vrste izvora koje se koriste u prijedlogu za javnu politiku vrlo različite; na primjer zakonodavstvo i političke izjave, izvještaji vlada, nevladinih (NVO) i međuvladinih organizacija, druge političke studije, akademski časopisi, dokumenti sa konferencija, novine itd. Osim toga, vaša studija može sadržavati podatke i rezultate iz vaših sopstvenih istraživanja. Očigledno je da se prilikom izbora izvora morate, između ostalog, rukovoditi vrstom teme, geografskim usmjerenjem, vrstom raspoloživih podataka i publikom kojoj je dokument namijenjen. Uloga koju izvori imaju u izgradnji argumenata predstavlja slijedeće važno pitanje. Česta greška autora je da dopuštaju da izvori dominiraju, tako da njihova sopstvena pozicija nije istaknuta u argumentu kako bi trebalo da bude. O ovome treba voditi računa, jer ovakav pristup obično vodi ka tome da se u argumentu izgubi cilj. U zajednici u kojoj postoji veliki interes za mišljenje jednog autora o određenom pitanju posebno može naškoditi vašem dokumentu.

Raspoložive opcije za javnu politiku

Pošto ste detaljno prikazali pozadinu i suštinu problema zbog kojeg je nastao konkretan prijedlog

javne politike, u ovom dijelu se prelazi na prezentaciju raspoloživih opcija ili alternativa koje stoje na raspolaganju vladinim službenicima u njihovim namjerama da identifikovani problem riješe. Drugim riječima, u ovoj sekciji se razmatraju načini na koje se identifikovani problem može riješiti. Dio o raspoloživim opcijama:

- izlaže, procjenjuje i upoređuje moguće alternative za javnu politiku;
- pruža uvjerljivu argumentaciju za odabranu javnopolitičku alternativu;
- fokusira se na izvještavanje o donešenim odlukama;
- uspostavlja jasnu i koherentnu vezu sa dijelom prijedloga za javnu politiku koji je posvećen zaključcima i preporukama.

U ovom dijelu policy dokumenta neophodno je izložiti i procijeniti sve moguće opcije za javnu politiku. Prilikom prikazivanja pojedinačnih opcija, rasprava se najčešće usredsređuje na rezultate procjene svake pojedine opcije u pogledu rješavanja datog problema, kao i na poređenje različitih opcija po toj osnovi. Izlažući opcije za javnu politiku, cilj treba da bude da se iskoriste rezultati procjene i poređenja kako bi dokazao da će odabrana alternativa najdjelotvornije riješiti dati problem. Naravno, ne treba izostaviti i dokaznu građu koju treba upotrijebiti i za to da jasno pokažete zašto ste odbacili preostale alternative. Ovaj element policy prijedloga ne treba da prepričava, korak po korak, kako su sprovedene faze formulisanja javne politike, već umjesto toga treba ukratko da izvijestite čitaoca o odlukama koje objektivno proizilaze iz svake opcije i o razlozima "za" i "protiv" svake od njih. Argumentacija za najpogodniju opciju mora poslužiti kao temelj i opravdanje za konačne preporuke. Stoga ona mora biti jasno povezana sa dijelom o preporukama u zaključnom dijelu dokumenta. Usredsređivanje na strukturalna obilježja ovog dijela prijedloga polazi od pretpostavke da je uspješnom autoru prijedloga za javnu politiku, radi iznošenja uvjerljive argumentacije, potreban uvid u zajednička strukturalna i organizaciona obilježja ovog dijela. Dio posvećen raspoloživim opcijama za javnu politiku sastoji se od dva glavna strukturalna obilježja:

- Analitički okvir, i
- Procjena (evaluacija) alternativa.

Kao što je već rečeno, **prijedlog za javnu politiku predstavlja argumentovano zalaganje za određeno stanovište o tome kako valja riješiti problem kojim se prijedlog bavi. To zalaganje mora biti utemeljeno na rigoroznoj analizi svih raspoloživih podataka. Kao osnova za tu analizu služi okvir rukovodećih načela koja autor koristi tokom procesa procjene. Drugim riječima, taj okvir predstavlja izraz ideala i vrijednosti kojima se autor rukovodi prilikom zauzimanja određenog stava prema razmatranim pitanjima.**

Analitički okvir direktno nadahnjuje procjenu razmatranih javnopolitičkih opcija. Taj okvir morate jasno prikazati kako biste omogućili drugima da adekvatno procjene vašu argumentaciju. Pošto je prikazan analitički okvir, slijedeće obilježje u okviru ovog dijela jesu informacije o procjenama i odabiru konkretne alternative. U dobro napisanom policy prijedlogu svaka opcija se prikazuje i iznosi se argumentacija za ili protiv nje, na osnovu ranije iznijetog analitičkog okvira. Nakon su u ovom poglavlju predstavili najznačajnije prednosti i slabosti svake od identifikovane opcije, u narednom i posljednjem poglavlju možemo iznijeti zaključke i preporuke.

Zaključci i preporuke

U ovom dijelu policy dokumenta predstavljeni najvažniji zaključci i odabrana alternativna opcija javne politike koja na najefikasniji način može doprinijeti rješavanju identifikovanog problema. U ovoj sekciji na sintetizovani način se prikazuju najznačajniji nalazi istraživanja i iznose sugestije u pogledu akcija koje treba preduzeti radi rješavanja problema koji prijedlog analizira. Prema tome, osnovna namjena prijedloga za javnu politiku - da posluži kao instrument za donošenje odluka i kao poziv na akciju - konačno se ispunjava upravo ovim dijelom. Činjenica da su zaključci i preporuke poslednji bitan dio policy dokumenta isto tako znači da upravo od njega ponajviše zavisi koliko će trajan biti utisak koji policy prijedlog ostavlja na čitaoca. Ako uzmemo u obzir proces čitanja i pretežno interesovanje pojedinih čitalaca, otkrivamo još jednu svrhu ovog dijela: naime, mnogi čitaoci čitaju ovaj dio zajedno sa uvodom i apstraktom ili sažetkom, prije nego što pređu na čitanje cjeline dokumenta. Dio sa zaključcima i preporukama, dakle, ima važnu ulogu da takvim čitaocima pruži jasan pregled čitavog prijedloga. Neki čitaoci su, opet, naročito zainteresovani za preporuke u pogledu javne politike koje se u prijedlogu nude, tako da će čitanje možda započeti upravo od preporuka, a tek poslije preći na ostatak teksta. Imajući u vidu različite pristupe u kreiranju ovog dijela policy izvještaja, možemo identifikovati minimalno tri strukturalna obilježja koja se obično uključuju u dio posvećen zaključcima i preporukama, i to:

- Sinteza najznačajnijih nalaza;
- Lista preporuka za javnu politiku;
- Završne napomene.

a) Sažeta sinteza najznačajnijih nalaza

Dio o zaključcima i preporukama obično započinje sintezom najznačajnijih nalaza iz prethodna dva dijela ('opis problema' i 'raspoložive opcije za javnu politiku'). Pošto studija javne politike može biti obimna, složena i detaljna, izvući zaključke i pružiti pregled i sintezu glavnih nalaza predstavlja važan korak prije no što pređete na podroban prikaz konkretnih preporuka. Međutim, ovo obilježje ne smije da se sastoji samo od sažetka ili ponavljanja najznačajnijih nalaza; drugim riječima, ono mora da predstavlja sintezu koja povezuje i podvlači samo bitne rezultate analize, te obavlja funkciju pružanja potpore i opravdanja za javnopolitičke preporuke koje slijede.

b) Lista preporuka za javnu politiku

U ovom dijelu policy prijedloga se naznačavaju praktični koraci koje treba preduzeti radi sprovođenja odabrane javnopolitičke opcije, za koju ste se založili kada ste razmatrali opcije. Taj dio je od centralnog značaja za cjelokupan prijedlog javne politike, zato što osnovni cilj studije nije da prikupi i analizira podatke o datom praktičnom problemu, već da na osnovu sprovedenih istraživanja iznese listu preporuka. Kako biste ubijedili čitaoca da su predložene preporuke najbolji način za rješavanje problema kojim se vaš prijedlog bavi, od ključnog je značaja da preporuke budu jasne, praktične, ubjedljive, logične i sveobuhvatne. Prilikom odlučivanja o tome kako ćete iznijeti svoje preporuke, treba da tragate za načinom koji najviše odgovara vašoj temi, saznanjima do kojih ste došli i vrsti rješenja koje predlažete. Najčešće, praktično rješenje problema zahtijeva strategiju, što znači da nijedna preporuka uzeta zasebno ne može pružiti kompletno rješenje. Zbog toga se obično

podijele preporuke u odvojene prijedloge, od kojih se svaki odnosi na po jedan aspekt problema, odnosno rješenja. Pri razdjeljivanju i iznošenju preporuka mogu se primjenjivati različiti pristupi i forme, kako bi bili sigurni da će čitaoci odmah i jasno sagledati preporuke. Preporuke mogu biti:

- izdvojene u zaseban segment, pod zaglavljem koje ukazuje na njihov značaj;
- označene brojevima i uvučenim redovima u tekstu;
- odvojene upotrebom posebnih grafičkih obilježja;
- napisane kurzivom, da bi se naglasio ključni dio ili glavna ideja.

Pišući svoju listu preporuka, razmislite kako se one mogu logično razdijeliti na zasebne prijedloge i koji je najbolji način da ih prikazete tako da budu jasno uočljive.

c) Završne napomene

Prilikom kreiranja pojedinih policy prijedloga ponekad situacija zahtijeva davanje nekoliko kratkih završnih napomena kako bi se sa njima zaključila kompletna argumentacija koja je postepeno razvijana kroz cijeli dokument. Ovaj dio služi i tome da čitaoca ostavi sa određenim završnim mislima o temi prijedloga. Uobičajen pristup, koji mnogi usvajaju kada pišu ovaj dio svog prijedloga, jeste da se napravi pun krug u raspravi o osnovnoj temi, to jest da se težište razmatranja vrati na širi kontekst problema, kojim obično započinje uvodni dio prijedloga. Ovo može doprinijeti konačnom utisku o kompletnosti i cjelovitosti dokumenta i efektivno zaokružiti argumentaciju, pokazujući čitaocu kakav bi širi uticaj na društvo imalo sprovođenje predloženih rješenja.

Bilješke

Objavljeni prijedlozi za javnu politiku, poslije dijela sa zaključnim razmatranjima i preporukama, često sadrže posebnu stranicu pod naslovom 'Bilješke na kraju teksta' ili 'Bilješke'. Ovaj dio se sastoji od spiska numerisanih bilješki, čiji brojevi odgovaraju brojevima navedenim na određenim mjestima u glavnom tekstu. U pojedinim dokumentima, prednost je data sistemu fusnota, tj. bilješke su unešene u glavni tekst, na dnu odgovarajuće stranice. Bilješke na kraju teksta i fusnote se u pojedinim disciplinama koriste kao metod pozivanja na sve izvore. Međutim, u studijama javne politike to nije uobičajena praksa. U okviru sistema citiranja po autoru i godini izdanja, koji se obično koristi pri pisanju prijedloga za javnu politiku, dopuštena su oba sistema — i bilješke na kraju i fusnote — i mnogi jasno naznačavaju koji sistem radije primjenjuju. Bilješke na kraju teksta imaju funkciju da pruže dodatno razmatranje, objašnjenje ili definiciju pojmova, te da upute zainteresovane čitaoce na izvore u kojima se mogu naći dodatne informacije o pitanjima o kojima se raspravlja u osnovnom tekstu prijedloga.

Bibliografija

Bibliografija ili spisak korištenih izvora jeste vrlo važan dio prijedloga za javnu politiku, jer čitaocima omogućava lak pristup temeljima na kojima se zasniva vaša argumentacija. Time što se daje spisak citiranih radova, omogućava se čitaocu da donese ocjenu o osnovama na kojima je građena argumentacija i čime se pruža iscrpan

pregled raspoloživih izvora o temi o kojoj policy dokument govori. Navođenje bibliografije može imati poseban značaj za stručnjake u oblasti studija javne politike koji žele da izvrše uticaj na savjetnike/analitičare za javnu politiku.

Dodaci

Iza glavnog teksta prijedloga za javnu politiku, ukoliko za to postoji potreba, obično se uvrštavaju dodaci, koji sadrže dopunske informacije o policy prijedlogu, a koji nisu uključeni (zbog tehničkih ili praktičnih razloga) u neke od prethodnih sekcija dokumenta. Dodaci policy izvještaju podupiru i nadopunjuju glavne argumente koji su iznešeni u prijedlogu. Funkcija potpore služi onim čitaocima koji žele da steknu dodatna saznanja o pitanjima o kojima je u dokumentu riječ. Dodatak nije obavezan i ne treba ga uključivati u prijedlog ako nije neophodno. Mnogi primjeri prijedloga za javnu politiku ne sadrže dodatke. Prema tome, autori treba da procijene kolika bi bila korist od pružanja dopunskih informacija u dodacima. Međutim, treba imati na umu da kriteriji za odlučivanje o tome šta će biti uvršteno u dodatke jesu vrsta, dužina i podrobnost informacija koja se planira prezentirati u policy dokumentu, a koje nisu uvrštene u glavne dijelove teksta.

PRILOZI

Korisni kontakti

Ministarstvo pravde BiH

033/223-501

uredministarstva@mpr.gov.ba

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

033/202-600

kabmin@mhrr.gov.ba

Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu BiH

Tel. 033/561-150

commission@hrc.ba

Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH

033/666-006

Ministarstvo pravde Federacije BiH

033/213-151

info@pris.gov.ba

Ministarstvo rada i socijalne politike Federacije BiH

033/661-782

info@fmrsp.gov.ba

Ministarstvo obrazovanja i nauke Federacije BiH

036/355-700

Ministarstvo pravde Republike Srpske

051/339-535

mpr@mpr.vladars.net

Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske

051/338-461

mp@mp.vladars.net

Vijeće nacionalnih manjina BiH

Parlamentarna skupština BiH

Trg BiH 1. Sarajevo

033/286-028

Vijeće nacionalnih manjina Federacije BiH

Parlament FBiH

Hamdije Kreševljaković 3, Sarajevo

033/219-190

Savjet nacionalnih manjina Republike Srpske

Generalni sekretar Narodne skupštine Republike Srpske

051/338-104

fax. 051/301-087

Savez nacionalnih manjina Republike Srpske

Cara Lazara br. 22

Banja Luka

051/461-068

snmrs05@yahoo.com

OHR-Ured visokog predstavnika

Emerika Bluma 1, Sarajevo

033/283-501

www.ohr.int

OSCE- Organizacija za sigurnost i suradnju u Evropi

Fra Anđela Zvizdića 1 Sarajevo

Tel. 033/752-100, 033/ 752-479

www.oscebih.org

Delegacija Evropske unije u BiH

Skenderija a, Sarajevo

Tel.033/254-700

www.evropa.ba

Vijeće Evrope – Council of Europe

Fra Grge Martića 2/III, Sarajevo

033/233-937

Coe.Sarajevo

UDRUŽENJE ALBANACA BiH

Sime Milutinovića 71 000 Sarajevo

033 444-812

suada@seeradionetwork.ba

ČESKA BESEDA - UDRUŽENJE ČEHA GRADABANJALUKA

Cara Lazara 20, 78000 BANJALUKA

051/458-422

UDRUŽENJE GRAĐANA ČESKOG PORIJEKLA „ČESKA BESEDA“ - SARAJEVO

Odobašina 5 71000 Sarajevo
033/613-765
061/504-408
ceska_beseda_sa@yahoo.com

UDRUŽENJE ITALIJANA GRADABANJALUKA

Cara Lazara 20, 78000 Banja Luka
051/458-422
065/365-080
majaorlando@yahoo.com

UDRUŽENJE GRAĐANA ITALIJANSKOG PORIJEKLA - SARAJEVO

Zagrebačka 18 71000 Sarajevo
033/654-833
brunotale@lol.ba

UG „TRENTINI DI TUZLA“ - TUZLA

Mitra Trifunovića 107, 75000 Tuzla
035/397-413

UG „TRENTINI DI STIVOR“ - ŠTIVOR

Štivor bb, 78433 Libovska
051/684-758

JEVREJSKA BOGOŠTOVANA OPŠTINA BANJALUKA

Petra Rađenovića 25, 78 000 Banjaluka
051/302-752

JEVREJSKA-ŽIDOVSKA OPŠTINA MOSTAR

Kralja Tomislava 11c, 88 000 Mostar
036/552-765

JEVREJSKA OPŠTINA DOBOJ

Kralja Aleksandra B3 74000 Doboj
065/894-307
atijasdanijel@yahoo.co.uk

JEVREJSKA OPŠTINA SARAJEVO

Hamdije Kreševljakovića 59
033/663-472/3
elma@benvolencija.eu.org

JEVREJSKA OPŠTINA TUZLA

HOTEL Tuzla Muharema Fizovića 15, 75000 Tuzla

035/248-070

035/250-050

JEVREJSKA OPŠTINA ZENICA

Bulevar kralja Tvrtka, Zenica

032/405-625

"MAGYAR SZO" UDRUŽENJE MAĐARA GRADABANJALUKA

Cara Lazara 20, 78000 Banja Luka

051/458-422

UDRUŽENJE MAĐARA "HUM" - SARAJEVO

Kotromanića 48/1, 71000 Sarajevo

magyar@lol.ba

033/442-298

UDRUŽENJE GRAĐANA MAKEDONSKOG PORIJEKLA - SARAJEVO

Nerkeza Smajlagića 4, 71000 Sarajevo

033/461-498

033/442-298

**UDRUŽENJE GRAĐANA SRPSKO - MAKEDONSKOG PRIJATELJSTVA
(UDRUŽENJE MAKEDONACARS) - BANJALUKA**

Cara Lazara 20, 78000 Banja Luka

Gundulićeva 9, 78000 Banja Luka

051/458-422

trifunovski@teleklik.net

UDRUŽENJE NIJEMACA GRADABANJALUKA

Cara Lazara 20, 78000 Banjaluka

051/458-422

katarinababic@yahoo.com

UDRUŽENJE POLJAKA GRADABANJALUKA

Cara Lazara 20, 78000 Banja Luka

051/458-422

UDRUŽENJE GRAĐANA POLJSKOG PORIJEKLA - TUZLA

Hotel Tuzla, 75000 Tuzla

UR „EURO - ROM“ - TUZLA

Ulica Bosne Srebrene bb, 75 000 Tuzla

Tel. 035/ 228-884

RESORNI CENTAR KAKANJ

Šehidska 5, 72240 Kakanj

032/558-632

sekis2003@yahoo.com

www.roma.com.ba

„ROMANO CENTRO“ - ZENICA

Zmaja od Bosne 40, 72000 Zenica

061/754-457

„ROMANO TERNIPE“ - SARAJEVO

Tahtar sokak 9, 71000 Sarajevo

061/249-851

SAVEZ NVO ROMA REPUBLIKE SRPSKE

Brezik Laminci 155 78400 Gradiška

051/860-060

e-mail: norrs@blic.net

UDRUŽENJE ROMA OPŠTINE PRNJAVOR

Cara Dušana 29, 78430 Prnjavor

065/773-615

UDRUŽENJE ROMA „NERETVA“ - MOSTAR

Maršala Tita 137 A, 88000 Mostar

063/449-887

UDRUŽENJE ŽENA ROMKINJA „BOLJA BUDUĆNOST“ - TUZLA

Ratka Vokića 11/22 75000 Tuzla

061/739-740

uzbb@hotmail.com

„VESELI BRIJEG“ UDRUŽENJE ROMA GRADA BANJALUKA

Novaka Pivačevića 56a, 78000 Banja Luka

051/218-981

savjetovalistezarome@blic.net

„BOSANSKI ROMI“ SARAJEVO

Ćubrića bb, 71000 Sarajevo

061/260-348

„JANOŠIK“ UDRUŽENJE SLOVAKA GRADA BANJALUKA

Cara Lazara 20, 78000 Banja Luka

051/458-422

SAVEZ SLOVENACARS - BANJALUKA

Cara Lazara 20, 78000 Banja Luka

051/458-422

svezaslovenacars@spinter.net

DRUŠTVO SLOVENACA „PREŽIHOV VORANC“ - DOBOJ

Kralja Dragutina 2/24, 74000 Doboj

053/223-655

UDRUŽENJE SLOVENACA „LIPA“ - PRIJEDOR

Kralja Aleksandra 8, 79000 Prijedor

052/226-225

slovinci@poen.net

UDRUŽENJE SLOVENACA - SARAJEVO

Odobašina 5, 71000 Sarajevo

033/442-682

UDRUŽENJE GRAĐANA SLOVENAČKOG PORIJEKLA - TUZLA

Aleja bosanskih vladara 5, 75000 Tuzla

035/273-625

KANADSKO UKRAJINSKO HUMANITARNO UDRUŽENJE „VESELKA“ - PRIJEDOR

1. maj 86, 79000 Prijedor

052/216-219

gvito@teol.net

veselka@prijedor.com

KULTURNO PROSVJETNO UDRUŽENJE UKRAJINACA „TARAS ŠEVČENKO“ – BANJALUKA

Bana Milosavljevića 18, 78000 Banja Luka

051/304-003

taras_bl@teol.net

UDRUŽENJE TURAKA U BIH - SARAJEVO

033/210-177

Relevantni međunarodni dokumenti

Početak devedesetih godina prošlog vijeka nastaju međunarodni dokumenti koji propisuju zaštitu prava nacionalnih manjina. Između ostalog i kao rezultat eskalacije etničkih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije te straha međunarodne zajednice da bi se slični sukobi mogli razviti u drugim Evropskim državama u tranziciji, Vijeće Europe pokreće inicijativu za donošenjem konvencije kojom bi se zemlje članice obavezale na promicanje prava pripadnika nacionalnih manjina. Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe (nadalje: Okvirna konvencija) stupila je na snagu 1998. godine nakon što ju je ratifikovalo dvanaest država članica. Unutar Ujedinjenih Naroda (nadalje: UN) slična je inicijativa ostvarena izglasavanjem Deklaracije o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, religijskim i lingvističkim manjinama iz 1992. godine. Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju (nadalje: OSCE) je inicirala tijekom devedesetih godina prošlog vijeka izradu tri zbirke preporuka koje propisuju okvir za uobličavanje politike i zakonskih tekstova u zemljama članicama ove međunarodne organizacije. Grupe stručnjaka iz specifičnih polja nauke tako su izradili 1996. godine Haške preporuke o pravu nacionalnih manjina na obrazovanje, 1998. godine Preporuke iz Osla o jezičnim pravima nacionalnih manjina, a 1999. godine Preporuke iz Lunda o djelotvornom učešću nacionalnih manjina u javnom životu. Položaj Visokog povjerenika za nacionalne manjine ustanovljen je 1992. godine kao “instrument za spriječavanje sukoba u najranijoj mogućoj fazi”. Premda je demokratski poredak većine tranzicijskih i konsolidiranih demokratskih zemalja inkluzivan, tj. u teoriji uključuje sve segmente stanovništva, potrebno je donijeti niz posebnih mjera kojima se omogućuje djelotvorno učešće manjina u javnom životu države. Mnogobrojni međunarodni standardi obavezuju države na zaštitu nacionalnih manjina i donošenje mjera za njihovo djelotvorno učešće pri donošenju političkih odluka. Međunarodna pravno obavezujuća norma koja propisuje obavezu države pri uključenju članova nacionalnih manjina u javnom životu jest članak 15. Okvirne konvencije. Taj članak propisuje da će države potpisnice Okvirne konvencije “stvoriti nužne uslove za djelotvorno učešće osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama u kulturnom, društvenom i gospodarskom životu, kao i u javnim poslovima, osobito onim koji se na njih odnose”. Okvirna konvencija ne razlaže ni u jednom od ostalih članaka pravo na učešće u političkom životu, obavezujući jedino člankom 15. države potpisnice na „stvaranje potrebnih uslova“ za djelotvorno učešće manjina, a ne specificirajući načine na koje se učešće ostvaruje. Upravo zbog toga su važni sastojci Preporuka iz Lunda. Iako su one pravno neobavezujuća norma, politički uticaj organizacija za evropsku sigurnost i saradnju utiče na primjenu standarda u zakonskim tekstovima i praksi zemalja članica. Opšta načela u prvom dijelu Preporuka iz Lunda obrađuju nekoliko načela koja su zastupljena u svim međunarodnim dokumentima koji propisuju prava pripadnika nacionalnih manjina. Uz načelo demokratskog upravljanja, dobrovoljnosti učešća manjina u političkom procesu i javnom životu, Preporuke ističu kao važna

načela nediskriminacije, ali i načelo samoodređenja, tj. dobrovoljnosti pripadanja manjinskoj zajednici. Demokratsko upravljanje je preduslov ostvarenja manjinskih prava u savremenom svjetskom poretku. Postupak dobrog upravljanja, tj. postupak transparentnog donošenja odluka, treba obuhvaćati sve one na koje se odnosi, budući će samo takav postupak osigurati javno povjerenje političkom vodstvu. Postupci uključivanja mogu se sastojati od konsultacija, ispitivanja javnog mišljenja, referendumu ili pregovora. Veći su izgledi da će odluke koje proizađu iz takvih postupaka biti dobrovoljno prihvaćene rezultirajući zadovoljstvom svih političkih aktera. Za ostvarenje manjinskih prava najuticajnija i najvažnija je dakako istinska politička volja trenutnog političkog vodstva države. Političko vodstvo ima presudnu ulogu u poduzimanju djelotvornih mjera za unapređivanje međusobnog poštivanja i razumijevanja propisivanjem zakonskih mjera, ali i javnom osudom negativnih stereotipa te demonstracijom tolerancije prema nacionalnim manjinama. Mediji nadalje imaju dodatnu važnost u promicanju tolerancije i međusobnog razumijevanja većine i nacionalnih manjina budući doprinose formiranju javnog mijenja. U upravljanju državom učestvuju osim organa vlasti i nevladine organizacije, političke stranke, sindikati, organizacije iz područja ljudskih prava i vjerske grupe, pa tako i njima pripada veliki dio odgovornosti u njegovanju tolerancije i mirnog suživota. Pripadnost nacionalnoj manjini stvar je individualnog izbora pojedinca. Ova sloboda predstavlja odraz poštivanja individualne autonomije i slobode, pa je stvar pripadnika nacionalne manjine da se na popisu stanovništva izjasni slobodno o svome porijeklu. On takođe ima pravo slobodno izabrati da se prema njemu odnose ili ne odnose kao prema predstavniku nacionalne manjine. Pretpostavka dobrovoljnosti djelotvornog učešća nacionalnih manjina u javnom životu države trebala bi biti odraz uspjele političke integracije, koja je dijametralno suprotna prisilnoj asimilaciji, politici koja negira pravo na različitost manjinskih etničkih grupa. U mjeri u kojoj osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama imaju pravo na djelotvorno učešće u javnom životu, one to pravo moraju uživati bez diskriminacije. Načelo nediskriminacije proizlazi od pretpostavke o jednakom dostojanstvu i neotuđivim pravima koje navodi većina međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava. Članak 14. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda Vijeća Europe (nadalje: Evropska konvencija o ljudskim pravima) izričito proširuje načelo nediskriminacije kako bi pokrila osnove vezane za “nacionalno ili socijalno porijeklo, ili pripadnost nacionalnoj manjini”, no samo u slučajevima kršenja prava i sloboda zagwarantovanih Konvencijom. Okvirna konvencije propisuje da briga za jednako dostojanstvo nadilazi načelo nediskriminacije prema “punoj i djelotvornoj jednakosti među osobama koja pripadaju nacionalnoj manjini i onih koji pripadaju većini” zbog čega bi države trebale “usvojiti, tamo gdje je to nužno, odgovarajuće mjere u svim područjima političkog života” u kojima “će uzeti u obzir posebne uslove osoba pripadnika nacionalnih manjina”. No, ostvarivanje prava nacionalnih manjina ne smije ići na štetu prava drugih građana. Okvirna konvencija npr. propisuje da “u ostvarivanju prava i sloboda svaki pripadnik nacionalne manjine mora poštovati nacionalno zakonodavstvo i prava drugih, posebno pripadnika većine ili drugih nacionalnih manjina”. Međunarodni standardi u vezi s djelotvornim učešćem manjina u javnom životu naglašavaju činjenicu da zagwarantovana prava manjina ne podrazumijevaju nikakvo pravo uključivanja u

aktivnosti koje su suprotne ciljevima i načelima međunarodnih organizacija, posebno suverenu jednakost, teritorijalni integritet i političku nezavisnost država. Preporuke iz Lunda su podijeljene u četiri podnaslova koji okupljaju dvadeset i četiri preporuke. Nakon opštih načela kojima Preporuke počinju, slijede preporuke o učešću nacionalnih manjina u donošenju odluka (praveći distinkciju između mjera koje mogu biti poduzete na razini središnjih vlasti, te na regionalnom i lokalnom nivou, te se osvrćući na modele primijenjene prilikom izbora, kao i na različita moguća rješenja te ulogu savjetodavnih i konsultativnih tijela). Potom se Preporuke bave samoupravom, razlikujući neteritorijalna i teritorijalna rješenja. Posljednji dio Preporuka, s podnaslovom Garancija, bavi se ustavnom i pravnom zaštitom te pravnim lijekovima. Tekst Preporuka sugerira da sve preporuke treba tumačiti u skladu s Opštim načelima s početka Preporuka, uzimajući u obzir i relevantne međunarodne standarde zaštite prava manjina. Kako i sam uvod Preporuka navodi, svrha im je ohrabriti i omogućiti državama usvajanje posebnih mjera kako bi se ublažile napetosti koje se odnose na nacionalne manjine, te na taj način doprinijeti sprječavanju potencijalnih sukoba na području države. Nadalje, cilj je Preporuka olakšati uključivanje manjina u državne okvire te im time omogućiti održavanje vlastitog identiteta i osobnosti, promičući pri tome razvoj građanskog društva i države u kojoj vlada tolerancija i miran suživot svih koji je nastanjuju. Prilikom ustanovljenja ustanova i propisivanja postupaka u skladu s Preporukama iz Lunda, jednako su važni i sadržaj zakonskih normi i postupak kojim su one donesene. Stoga, u cilju očuvanja klime povjerenja, Preporuke propisuju da predstavnici vlasti i manjina trebaju biti uključeni u sveobuhvatne, transparentne i odgovorne konsultacije prije nego se donesu zakonske norme kojima je cilj ostvarenje najboljih mjera za uključivanje manjina u javni život. Preporuke propisuju da bi država trebala poticati javne medije u unapređivanju međukulturnog razumijevanja, kao i da se bave pitanjima važnim za manjine.

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina

Države članice Vijeća Evrope i druge države ugovornice ove okvirne Konvencije;

Smatrajući da je cilj Vijeća Evrope da ostvari veće jedinstvo među članicama radi očuvanja i ostvarivanja ideala i načela koji predstavljaju zajedničko naslijeđe;

Smatrajući da je jedan od načina kojim se ovom cilju može stremiti očuvanje i dalje ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda;

U želji da sprovedu Deklaraciju šefova država i vlada država članica Vijeća Evrope, usvojen u Beču 9. oktobra 1993.;

Odlučne da u okviru svojih teritorija zaštite opstanak nacionalnih manjina;

Smatrajući da su burni prevrati u evropskoj istoriji pokazali da je zaštita nacionalnih manjina od ključnog značaja za stabilnost, demokratsku bezbjednost i mir na ovom kontinentu;

Smatrajući da pluralističko i istinsko demokratsko društvo treba ne samo da poštuje etnički, kulturni, jezički i vjerski identitet svakog pripadnika nacionalne manjine, već i da stvara odgovarajuće uslove koji mu omogućuju da izrazi, očuva i razvije taj identitet;

Smatrajući da je stvaranje klime tolerancije i dijaloga neophodno da bi se omogućilo da kulturna raznolikost bude izvor i činilac, ne podjele, već obogaćenja za svako društvo;

Smatrajući da ostvarenje tolerantne i prosperitetne Evrope ne zavisi samo od saradnje među državama već zahtijeva prekograničnu saradnju među lokalnim i regionalnim organima bez ugrožavanja ustava i teritorijalnog integriteta svake države;

Imajući u vidu Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i pratećih protokola;

Imajući u vidu opredjeljenja u pogledu zaštite nacionalnih manjina u konvencijama i deklaracijama Ujedinjenih nacija i dokumentima Konferencije o evropskoj bezbjednosti i saradnji, posebno u Dokumentu iz Kopenhaga od 29. juna 1990.;

Odlučne da odrede načela koja treba poštovati i obaveze koje iz njih proističu u cilju osiguranja u državama članicama i drugim državama koje mogu pristupiti ovom instrumentu, efikasne zaštite nacionalnih manjina i prava i sloboda pripadnika tih manjina, u okviru vladavine prava, poštujući teritorijalni integritet i nacionalni suverenitet država;

Riješene da načela navedena u ovoj Konvenciji sprovede putem nacionalnog zakonodavstva i odgovarajućih vladinih politika, sporazumjele su se o sledećem:

ODJELJAK I

Član 1.

Zaštita nacionalnih manjina i prava i sloboda pripadnika tih manjina sastavni je dio međunarodne zaštite ljudskih prava i kao takva spada u oblast međunarodne saradnje.

Član 2.

Odredbe ove Konvencije primjenjuju se u dobroj vjeri, u duhu razumijevanja i tolerancije i u skladu sa načelima dobrosusjedstva, prijateljskih odnosa i saradnje među državama.

Član 3.

1. Svaki pripadnik nacionalne manjine ima pravo da slobodno bira da se prema njemu ophode ili ne ophode kao takvom i neće doći u nepovoljan položaj zbog takvog opredjeljenja ili vršenja prava vezanih za to opredjeljenje.

2. Pripadnici nacionalnih manjina mogu da vrše ona prava i uživaju slobode koje proizilaze iz načela sadržanih u ovoj Okvirnoj konvenciji, pojedinačno ili u zajednici s drugima.

ODJELJAK II

Član 4.

1. Ugovornice se obavezuju da zajamče pripadnicima nacionalnih manjina ravnopravnost pred zakonom i jednaku zakonsku zaštitu. U tom smislu zabranjena je bilo kakva diskriminacija na osnovu pripadnosti nacionalnoj manjini.

2. Ugovornice se obavezuju da usvoje, gdje je to potrebno, odgovarajuće mjere za unapređenje, u svim oblastima ekonomskog, socijalnog, političkog i kulturnog života, pune i efektivne ravnopravnosti između pripadnika nacionalne manjine i onih koji pripadaju većini. U tom pogledu će voditi računa o posebnim uslovima pripadnika nacionalnih manjina.

3. Mjere usvojene shodno stavu 2. ne smatraju se aktom diskriminacije.

Član 5.

1. Ugovornice se obavezuju da unapređuju uslove potrebne za održavanje i razvijanje kulture pripadnika nacionalnih manjina i očuvanje neophodnih elemenata njihovog identiteta: vjere, jezika, tradicije i kulturnog naslijeđa.

2. Bez štete po mjere preduzete u okviru svoje opšte integracione politike, ugovornice će se uzdržati od politike i prakse asimilacije pripadnika nacionalnih manjina protivno njihovoj volji i štiteći ih od svake akcije usmjerene ka takvoj asimilaciji.

Član 6.

1. Ugovornice treba da podstiču duh tolerancije i međukulturnog dijaloga i preduzimaju efikasne mjere za unapređenje uzajamnog poštovanja i razumijevanja i saradnje među svim ljudima koji žive na njihovoj teritoriji, bez obzira na njihov etnički, kulturni, jezički ili vjerski identitet, posebno u oblasti obrazovanja, kulture i medija.

2. Ugovornice se obavezuju da preduzmu odgovarajuće mjere zaštite lica izloženih prijetnjama ili diskriminaciji, neprijateljstvima ili nasilju zbog svog etničkog, kulturnog, jezičkog ili vjerskog identiteta.

Član 7.

Ugovornice će obezbjediti poštovanje prava svakog pripadnika nacionalne manjine na slobodu mirnog okupljanja, slobodu udruživanja, slobodu izražavanja i slobodu misli, savjestii vjeroispovesti.

Član 8.

Ugovornice se obavezuju da priznaju svakom pripadniku nacionalne manjine pravo da slobodno izražava svoja vjerska uvjerenja i da osniva vjerske institucije, organizacije i udruženja.

Član 9.

1. Ugovornice se obavezuju da priznaju da pravo svakog pripadnika nacionalne manjine na slobodu izražavanja obuhvata slobodu uvjerenja i primanja i davanja informacija i ideja, na manjinskom jeziku, bez ometanja od strane vlasti i bez obzira na granice. Ugovornice će obezbjediti, u okviru svojih pravnih sistema, da pripadnici nacionalnih manjina imaju pristup sredstvima javnog informisanja bez diskriminacije.

2. Stav 1. ne sprečava ugovornice da zatraže odobrenje, bez diskriminacije i na osnovu objektivnih kriterija za emitovanje radio i TV emisija ili otvaranje bioskopskih preduzeća.

3. Ugovornice neće ometati stvaranje i korišćenje štampanih sredstava javnog informisanja od strane pripadnika nacionalnih manjina. U zakonskim okvirima za zvučni radio i televizijske emisije, obezbjediće koliko je god moguće, a uzimajući u obzir odredbe stava 1, da pripadnici nacionalnih manjina dobijaju mogućnost stvaranja i korišćenja sopstvenih sredstava javnog informisanja.

4. U okviru svojih pravnih sistema, ugovornice će usvojiti adekvatne mjere da se pripadnicima nacionalnih manjina olakša pristup sredstvima javnog informisanja i u cilju unapređenja tolerancije i omogućavanja kulturnog pluralizma.

Član 10.

1. Ugovornice se obavezuju da priznaju pravo svakog pripadnika nacionalne manjine na korišćenje, slobodno i bez ometanja, svog manjinskog jezika privatno i javno, usmeno ili pismeno.

2. U oblastima koje su tradicionalno ili u znatnom broju naseljene pripadnicima nacionalnih manjina, ukoliko ti pripadnici to zatraže, i kada taj zahtjev odgovara stvarnoj potrebi, potpisnice će nastojati da obezbjede koliko je to moguće, uslove koji bi omogućili da se manjinski jezik koristi u odnosima između tih pripadnika i organa uprave.

3. Ugovornice se obavezuju da zajamče pravo svakom pripadniku nacionalne manjine da bude odmah obavješten, na jeziku koji razumije, o razlozima hapšenja i o prirodi i razlozima optužbe protiv njega i da se brani na tom jeziku, ako je potrebno, uz besplatnu pomoć tumača.

Član 11.

1. Ugovornice se obavezuju da priznaju pravo svakog pripadnika nacionalne manjine da koristi svoje prezime i ime na manjinskom jeziku i pravo na njihovo zvanično priznavanje po modalitetima utvrđenim u njihovom pravnom sistemu.

2. Ugovornice se obavezuju da priznaju pravo svakog pripadnika nacionalne manjine da na mjestima vidljivim za javnost izloži oznake, natpise i druge informacije privatnog karaktera pisane na njegovom maternjem jeziku.

3. U oblastima tradicionalno naseljenim znatnim brojem ljudi koji pripadaju nacionalnoj manjini, ugovornice će nastojati, u okviru svojih pravnih sistema, uključujući, gdje je to pogodno, ugovore s drugim državama, a uzimajući u obzir svoje posebne uslove, da tradicionalni lokalni nazivi, imena ulica i drugih topografskih oznaka namijenjenih javnosti budu ispisani na lokalnom jeziku kada postoji dovoljna tražnja za takvim oznakama.

Član 12.

1. Ugovornice će, gdje je pogodno, preduzeti mjere u oblasti obrazovanja i istraživanja za njegovanje kulture, istorije, jezika i vjere svojih nacionalnih manjina i većine.

2. S tim u vezi ugovornice će, između ostalog, obezbjediti odgovarajuće mogućnosti za osposobljavanje nastavnika i pristup udžbenicima i olakšaće dodir između učenika i nastavnika raznih zajednica.

3. Ugovornice se obavezuju da unapređuju jednake mogućnosti pristupa obrazovanju na svim stupnjevima za pripadnike nacionalnih manjina.

Član 13.

1. U okviru sistema obrazovanja, ugovornice će priznati pravo pripadnika nacionalnih manjina na osnivanje i vođenje sopstvenih privatnih institucija za obrazovanje i osposobljavanje.

2. Vršenje tog prava ne povlači nikakvu finansijsku obavezu za ugovornice.

Član 14.

1. Ugovornice se obavezuju da priznaju pravo svakog pripadnika nacionalne manjine da uči svoj manjinski jezik.

2. U oblastima koje su tradicionalno ili u znatnom broju naseljene pripadnicima nacionalnih manjina, ako ima dovoljno zahtjeva, ugovornice će nastojati da obezbjede, koliko god je moguće i u okviru svojih obrazovnih sistema, da pripadnici tih manjina imaju odgovarajuće mogućnosti za izvođenje nastave na maternjem jeziku ili da dobijaju časove iz tih jezika.

3. Stav 2. ovog člana primjenjuje se bez štete po izučavanje zvaničnog jezika ili nastave na tom jeziku.

Član 15.

Ugovornice će stvoriti neophodne uslove za efikasno učešće pripadnika nacionalnih manjina u kulturnom, socijalnom i ekonomskom životu i javnim poslovima, naročito onim koji se njih tiču.

Član 16.

Ugovornice će se uzdržati od mjera koje mijenjaju odnos stanovništva u oblastima naseljenim pripadnicima nacionalnih manjina a imaju za cilj ograničavanje prava i sloboda koji proizilaze iz načela sadržanih u ovoj Okvirnoj konvenciji.

Član 17.

1. Ugovornice se obavezuju da ne ometaju pravo pripadnika nacionalnih manjina da osnivaju i održavaju slobodne i miroljubive dodire preko granice sa licima koja zakonito borave u drugim državama, posebno sa onim s kojima imaju zajednički etnički, kulturni, jezički ili vjerski identitet ili zajedničko kulturno naslijeđe.

2. Ugovornice se obavezuju da ne krše pravo pripadnika nacionalnih manjina da

učestvuju u radu nevladinih organizacija, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom planu.

Član 18.

1. Ugovornice će nastojati da zaključe, gdje je potrebno, dvostrane i višestrane sporazume s drugim državama, posebno susjednim, radi obezbjeđivanja zaštite pripadnika odnosnih nacionalnih manjina.

2. Gdje je to potrebno ugovornice će preduzeti mjere za podsticaj prekogranične saradnje.

Član 19.

Ugovornice se obavezuju da poštuju i da spovode načela sadržana u ovoj Okvirnoj konvenciji i da, gdje je potrebno, unesu samo ona ograničenja, restrikcije ili ukidanja koji su određeni međunarodnim pravnim instrumentima posebno Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, u mjeri u kojoj su od značaja za prava i slobode koji proizilaze iz pomenutih načela.

ODJELJAK III

Član 20.

U vršenju prava i sloboda koja proizilaze iz načela sadržanih u ovoj Okvirnoj konvenciji, svaki pripadnik nacionalne manjine poštovaće nacionalno zakonodavstvo i prava drugih, posebno pripadnika većine ili drugih nacionalnih manjina.

Član 21.

Ništa iz ove Okvirne konvencije neće se tumačiti tako da može značiti pravo na preduzimanje djelatnosti ili vršenje dijela suprotnih osnovnim načelima međunarodnog prava, a posebno suverenoj jednakosti, teritorijalnom integritetu i političkoj ravnopravnosti država.

Član 22.

Ništa u ovoj Okvirnoj konvenciji neće se tumačiti kao ograničavanje ili ukidanje bilo kojeg ljudskog prava ili osnovnih sloboda koje mogu biti osigurane zakonima strane ugovornice ili nekim drugim sporazumom koji je potpisala.

Član 23.

Prava i slobode koje proizilaze iz načela sadržanih u ovoj Okvirnoj konvenciji u ovoj mjeri u kojoj su predmet odgovarajuće odredbe u Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda ili u protokolima koji je prate, smatraće se da su u skladu s potonjim odredbama.

ODJELJAK IV

Član 24.

1. Komitet ministara Vijeća Evrope pratiće kako ugovornice spovode ovu Okvirnu konvenciju.

2. Ugovornice koje nisu članice Vijeća Evrope učestvovaće u mehanizmima njenog spovođenja pod uslovima koji će se utvrditi.

Član 25.

1. U roku od godinu dana od stupanja ove Okvirne konvencije na snagu u

odnosu na ugovornice, ove će podnijeti Generalnom sekretaru Vijeća Evrope puna obavještenja o zakonodavnim i drugim mjerama preduzetim da se oživotvore načela utvrđena u ovoj Okvirnoj konvenciji.

2. Poslije toga, svaka potpisnica dostavlja generalnom sekretaru periodično i kad god Komitet ministara to zatraži, dalja obavještenja od značaja za sprovođenje ove Okvirne konvencije.

3. Generalni sekretar će dostaviti Komitetu ministara obavještenja proslijeđena po uslovima ovog člana.

Član 26.

1. Prilikom ocjene dovoljnosti mjera preduzetih od strane ugovornice radi ostvarenja načela utvrđenih u ovoj Okvirnoj konvenciji, Komitetu ministara pomagaće Savjetodavni komitet, čiji će članovi biti priznati eksperti u oblasti zaštite nacionalnih manjina.

2. Sastav Savjetodavnog komiteta i njegov poslovnik utvrdiće Komitet ministara u roku od godinu dana od stupanja na snagu ove Okvirne konvencije.

ODJELJAK V

Član 27.

Ova Okvirna konvencija otvorena je za potpisivanje za sve države članice Vijeća Evrope. Do dana kada Konvencija stupa na snagu, otvorena je za potpisivanje i svim drugim državama koje pozove Komitet ministara. Ona podleže ratifikaciji, prihvatanju ili odobravanju. Instrumenti o ratifikaciji, prihvatanju ili odobravanju deponuju se kod generalnog sekretara Vijeća Evrope.

Član 28.

1. Ova Okvirna konvencija stupa na snagu prvog dana u mjesecu po isteku od tri mjeseca od dana kada dvanaest država članica Vijeća Evrope izraze saglasnost da se obavezuju Konvencijom shodno odredbama člana 27.

2. U pogledu države članice koja naknadno izrazi spremnost da se njome obaveže, Okvirna konvencija stupa na snagu prvog dana u mjesecu poslije isteka perioda od tri mjeseca od dana deponovanja instrumenata o ratifikaciji, prihvatanju ili odobravanju.

Član 29.

1. Poslije stupanja na snagu ove Okvirne konvencije i poslije savjetovanja država ugovornica, Komitet ministara Vijeća Evrope može da pozove na pristupanje Konvenciji, većinskom odlukom shodno članu 20d Statuta Vijeća Evrope, svaku državu nečlanicu Vijeća Evrope, koja iako pozvana da potpiše, shodno odredbama člana 27., još to nije učinila i svaku drugu državu nečlanicu.

2. U odnosu na svaku državu koja pristupi, Okvirna konvencija stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji nastupi po isteku perioda od tri mjeseca od dana deponovanja instrumenata o pristupanju kod Generalnog sekretara Vijeća Evrope.

Član 30.

1. Svaka država može u trenutku potpisivanja ili prilikom deponovanja instrumenta o ratifikaciji, prihvatanju, odobrenju ili pristupanju, da odredi teritoriju ili teritorije za čije je međunarodne odnose zadužena na koje se primjenjuje ova Okvirna konvencija.

2. Svaka država može kasnije, izjavom upućenom generalnom sekretaru Vijeća

Evrope proširiti primjenu ove Okvirne konvencije na neku drugu teritoriju navedenu u izjavi. U odnosu na tu teritoriju Okvirna konvencija stupiće na snagu prvog dana u mjesecu poslije isteka perioda od tri mjeseca od dana prijema te izjave od strane generalnog sekretara.

3. Deklaracija data po prethodnom stavu može se, u odnosu na teritoriju utvrđenu u izjavi, povući obavještenjem generalnom sekretaru. Povlačenje ima pravno dejstvo prvog dana u mjesecu poslije isteka perioda od tri mjeseca od dana prijema tog obavještenja od strane generalnog sekretara.

Član 31.

1. Svaka ugovornica može da otkáže ovu Okvirnu konvenciju u svako doba putem obavještenja generalnom sekretaru Vijeća Evrope.

2. To otkazivanje stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji nastupi po isteku perioda od šest mjeseci od dana prijema obavještenja od strane generalnog sekretara.

Član 32.

Generalni sekretar Vijeća Evrope obavještaće države članice Vijeća, druge zemlje potpisnice, i svaku državu koja je pristupila ovoj Okvirnoj konvenciji, o:

- a) svakom potpisu;
- b) deponovanju instrumenata o ratifikaciji, prihvatanju, odobravanju, pristupanju;
- c) datumu stupanja ove Okvirne konvencije na snagu shodno članovima 28., 29. i 30.;
- d) svakom drugom aktu, obavještenju ili podnesku u vezi s ovom Okvirnom konvencijom.

Potvrđujući prednje, dole potpisani, valjano za to opunomoćeni, potpisali su ovu Okvirnu konvenciju.

Sačinjeno u _____, dana _____ godine, na engleskom i francuskom, s tim što su oba teksta autentična u jednom primjerku koji se deponuje u arhivi Vijeća Evrope; generalni sekretar Vijeća Evrope dostaviće ovjerene kopije svakoj državi članici Vijeća Evrope i svakoj državi pozvanoj da potpiše ovu Okvirnu konvenciju ili da joj pristupi.

Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima

Vijeće Evrope donijelo je 1992. godine Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima (dalje u tekstu: *Povelja*). *Povelju* su do sada ratifikovale 24 države (Armenija, Austrija, Kipar, Crna Gora, Češka, Danska, Finska, Hrvatska, Lihtenštajn, Luksemburg, Mađarska, Nizozemska, Norveška, Njemačka, Poljska, Rumunjska, Srbija, Slovačka, Slovenija, Španjolska, Švedska, Švicarska, Ukrajina te Ujedinjeno Kraljevstvo), a u još 9 zemalja postupak ratifikacije je u toku.

Prvi dio Povelje – Definicije

Prvi dio *Povelje* određuje definicije koje se koriste u *Povelji*:

- a) Izraz „regionalni ili manjinski jezici“ znači jezike koji se
 - i. tradicionalno koriste na području određenog državnog teritorija od strane državljana te države koji sačinjavaju grupu brojčano manju od ostatka državnog stanovništva, i
 - ii. razlikuju od službenih jezika te države.
- b) Izraz „područje na kojem se regionalni ili manjinski jezici koriste“ znači geografsko područje na kome je navedeni jezik način izražavanja određenog broja ljudi što opravdava usvajanje različitih zaštitnih i poticajnih mjera predviđenih u *Povelji*.
- c) Izraz „neteritorijalni jezici“ znači jezike koji se koriste od državljana određene države, a koji se razlikuju od jezika koje koristi ostatak državnog naroda, ali koji iako su tradicionalno u uporabi u okviru državnog teritorija, ne mogu biti svedeni na posebno područje.

Drugi dio Povelje – Ciljevi i načela

Drugi dio *Povelje* određuje ciljeve i načela na čije se poštivanje potiču države potpisnice, a posebno se ističe 8 osnovnih principa zaštite i promicanja upotrebe regionalnih ili manjinskih jezika (čl. 7.).

Treći dio Povelje – Mjere

Treći dio *Povelje* definira 68 mjera za promicanje upotrebe regionalnih ili manjinskih jezika u javnom životu, a odnose se na sljedeća područja: obrazovanje, sudbena tijela, upravna tijela i javne službe, javne medije, kulturne aktivnosti i ustanove, gospodarski i socijalni život te prekograničnu kulturnu razmjenu.

Preporuke iz Lunda o učinkovitom sudjelovanju nacionalnih manjina u javnom životu

I Opšta načela

1. Učinkovito učešće nacionalnih manjina u javnom životu predstavlja bitan sastav miroljubivog i demokratskog društva. Evropska i druga iskustva pokazala su da vlade, u cilju unapređivanja ovog učešća, često moraju ustanoviti posebna rješenja za nacionalne manjine. Ove Preporuke nastoje olakšati uključivanje manjina u državne okvire i omogućiti im održavanje vlastitog identiteta i karakteristika, promičući time upravljanje i integritet države.

2. Ove Preporuke temelje se na osnovnim načelima i pravilima međunarodnog prava, kao što su poštivanje ljudskog dostojanstva, jednakih prava i nediskriminacije, u mjeri u kojoj utiču na pravo nacionalnih manjina na učešće u javnom životu i uživanje drugih političkih prava. Države su obavezne poštovati međunarodno priznata ljudska prava i vladavinu prava, što omogućava puni razvitak građanskog društva u uslovima tolerancije, mira i napretka.

3. Kad budu stvorene posebne institucije s ciljem osiguravanja učinkovitog učešća manjina u javnom životu, što može uključivati obavljanje vlasti ili odgovornost ovih institucija, one će morati poštovati ljudska prava onih na koje se budu odnosila.

4. Uz identitet koji imaju kao pripadnici određene nacionalne manjine, pojedinci se identifikuju na različite načine. Odluka o tome je li pojedinac pripadnik manjine, većine ili ni jednog ni drugog, prepuštena je pojedincu i ona mu/joj ne može biti nametnuta. Nadalje, nitko ne smije biti doveden u nepovoljniji položaj kao rezultat takvog izbora ili odbijanja da se opredijeli.

5. Kada se stvaraju ustanove i postupci u skladu s ovim Preporukama, jednako su važni i sadržaj i postupak. Predstavnici vlade i manjina trebali bi započeti sveobuhvatne, transparentne i odgovorne konzultacije kako bi očuvali klimu povjerenja. Država bi trebala poticati javne medije u unapređivanju međukulturnog razumijevanja, kao i da se bave pitanjima važnim za manjine.

II Sudjelovanje u donošenju odluka

A Rješenja na razini središnjih vlasti

6. Države moraju manjinama omogućiti da se čuje njihov učinkoviti glas na nivou središnjih vlasti što se, prema potrebi, može ostvariti posebnim rješenjima. Ovisno o okolnostima, takva rješenja mogu obuhvatiti:

- posebnu zastupljenost nacionalnih manjina, na primjer, postojanjem utvrđenog broja mjesta u jednom ili oba doma parlamenta ili u parlamentarnim odborima, kao i druge oblike zagarantovanog učešća u zakonodavnom procesu;

- formalne ili neformalne dogovore o tome da se pripadnicima nacionalnih manjina osigura određeni broj mjesta u vladi, vrhovnom ili ustavnom sudu, odnosno nižim sudovima, kao i mjesta u savjetodavnim tijelima i drugim tijelima visokog nivoa;

- mehanizine koji bi osigurali da se interesi manjina razmatraju unutar odgovarajućih ministarstava, na primjer, postojanjem službenika koji bi se bavili pitanjima manjina ili izdavanjem trajnih uputstava; i

- posebne mjere za učešće manjina u državnoj službi, kao i objavljivanje propisa o javnim službama na jezicima nacionalnih manjina.

B Izbori

7. Evropska i druga iskustva pokazuju važnost izbornog procesa za olakšavanje učešća manjina u političkoj sferi. Države će garantovati pravo osobama koja pripadaju nacionalnim manjinama učešća u provođenju javnih poslova, uključujući pravo da glasaju i da se kandiduju za javne službe bez diskriminacije.

8. Propisi o osnivanju i aktivnostima političkih stranaka moraju biti u skladu s međunarodnopravnim načelom o slobodi udruživanja. Ovo načelo uključuje slobodu osnivanja stranaka temeljem pripadnosti zajednici, kao i stranaka koje se ne identificiraju isključivo interesima određene zajednice.

9. Izborni sustav mora manjinama omogućiti predstavljanje i uticaj:

- Tamo gdje su manjine teritorijalno koncentrirane, izborne jedinice u kojima se bira po jedan predstavnik mogle bi osigurati njihovu dovoljnu zastupljenost.

- Proporcionalni izborni sustav, u kojem udio glasova koje jedna stranka dobije odlučuje o broju osvojenih mjesta u parlamentu, može pomoći boljoj zastupljenosti manjina.

- Neki oblici preferencijalnog glasanja u kojima glasači rangiraju kandidate po vlastitom izboru, mogu omogućiti bolju zastupljenost manjina u vlasti i mogu olakšati saradnju među zajednicama.

- Niži brojčani prag zastupljenosti u parlamentu može ojačati uključivanje nacionalnih manjina u proces upravljanja.

10. Teritorijalne granice izbornih jedinica trebale bi omogućiti pravednu zastupljenost nacionalnih manjina.

C Rješenja na regionalnoj i lokalnoj razini

11. Države bi trebale usvojiti mjere za unapređivanje učestvovanja nacionalnih manjina na regionalnom i lokalnom nivou kao što su već spomenute u vezi s nivoom središnjih vlasti (stavaki 6.-10.). Strukture i postupci donošenja odluka regionalnih i lokalnih vlasti moraju biti transparentne i dostupne kako bi ohrabrine učešće manjina.

D Savjetodavna i konzultativna tijela

12. Države bi trebale osnovati savjetodavna ili konzultativna tijela u prikladnim institucionalnim okvirima, koja bi služila kao kanali za dijalog između vladinih tijela i nacionalnih manjina. Takva tijela bi, takođe mogla uključivati i odbore za posebne namjene koji bi se bavili takvim pitanjima kao što su stambeni problemi, zemljište, obrazovanje, jezik i kultura. Sastav ovih tijela trebao bi odražavati njihovu namjenu i pridonositi djelotvornijoj komunikaciji i unapređivanju interesa manjina.

13. Ova bi tijela trebalo ovlastiti da pokreću pitanja kod donosioca odluka, pripremanju preporuke, formulišu zakonodavne i druge prijedloge, nadziru proces i prezentiranje stavova o prijedlozima vladinih odluka koje mogu, direktno ili indirektno, uticati na manjine. Predstavnici vlasti trebali bi redovno konsultovati ova tijela u vezi sa zakonodavnim i a administrativnim mjerama koje se odnose na manjine, kako bi bile u skladu sa stavovima manjina i doprinosile izgradnji povjerenja. Za djelotvorno funkcionisanje ovih tijela potrebno je osigurati odgovarajuća sredstva.

III Samouprava

14. Učinkovito učešće manjina u javnom životu može tražiti neteritorijalna ili teritorijalna rješenja samouprave, odnosno njihovu kombinaciju. Države bi, u ovu svrhu, trebale osigurati odgovarajuća sredstva:

15. Za uspjeh ovih rješenja presudno je da predstavnici vlade i manjina utvrde u kojim područjima upravljanja postoji potreba za donošenjem središnjih i jedinstvenih odluka, a u kojim treba dati prednost različitosti.

- Funkcije koje u pravilu obavljaju središnje vlasti uključuju odbranu, vanjske poslove, useljništvo i carinu, makroekonomsku politiku i monetarna pitanja.

- Ostale funkcije (koje se niže navode) mogu obavljati manjine ili teritorijalne uprave, samostalno ili zajedno sa središnjim vlastima.

- Funkcije mogu biti asimetrično rasporedene, ovisno o različitim situacijama u kojima se nalaze manjine u okviru iste države.

16. Institucije samouprave, bilo teritorijalne ili neteritorijalne, moraju se temeljiti na demokratskim načelima kako bi se osiguralo da one zaista odražavaju gledišta dotičnog pučanstva.

A Neteritorijalna rešenja

17. Neteritorijalni oblici uprave korisni su za održavanje i razvitak identiteta i kulture nacionalnih manjina.

18. Područja na kojima bi se najbolje moglo uticati takvim rješenjima uključuju obrazovanje, kulturu, upotrebu manjinskog jezika, religiju i druga pitanja ključna za identitet i način života nacionalnih manjina:

- Pojedinci i skupine imaju pravo korištenja vlastitih imena na manjinskom jeziku i pravo dobivanja službenog priznanja svog imena.

- Uzimajući u obzir da je odgovornost za utvrđivanje obrazovnih standarda na vladinim tijelima, institucijama predstavnika manjina može se prepustiti određivanje nastavnih programa u područjima manjinskih jezika, kulture ili u oba ova područja.

- Manjine mogu odrediti i upotrebljavati vlastite simbole i uživati druge oblike kulturnog izražavanja.

B Teritorijalna rješenja

19. Sve demokratske države imaju rješenja za upravljanje na različitim teritorijalnim nivoima. Evropska i druga iskustva dokazuju vrijednost prijenosa vlasti određenih zakonodavnih i izvršnih funkcija sa središnjeg na regionalni nivo, koja prelazi običnu decentralizaciju uprave središnjih vlasti iz glavnog grada na regionalne ili lokalne urede. Oslanjajući se na načelo supsidijarnosti, države bi trebale razmotriti takav teritorijalni prijenos ovlasti, uključujući i specifične funkcije samouprave, posebno tamo gdje bi to poboljšalo ovlasti manjina u pitanjima koja se na njih odnose.

20. Prikkladne lokalne, regionalne ili autonomne uprave, koje odgovaraju posebnim povijesnim i teritorijalnim okolnostima u kojima se nalaze nacionalne manjine, mogu preuzeti određeni broj funkcija kako bi djelotvornije odgovarale na zahtjeve manjina:

- Funkcije u kojima takva administracija može preuzeti primarnu ili značajnu ovlast uključuju obrazovanje, kulturu, upotrebu manjinskog jezika, zaštita okoliša, lokalno planiranje, prirodne resurse, gospodarski razvitak, funkciju lokalne policije i stanovanje, zdravstvo i druge socijalne službe.

- Funkcije koje se dijele sa središnjim i regionalnim vlastima uključuju poreze, organizaciju sudova, turizam i transport.

21. Lokalne, regionalne i autonomne vlasti moraju poštivati i osiguravati ljudska prava svih osoba, uključujući i prava svake manjine unutar svoje nadležnosti.

153

IV Jamstva

A Ustavna i pravna zaštita

22. Rješenja kojima se reguliše samouprava trebalo bi utvrditi zakonom s time da se ne mijenjaju kao obični propisi. Rješenja za unapređivanjem učestvovanja manjina u postupku donošenja odluka mogu se utvrditi zakonom ili na drugim prikladan način:

- Rješenja koja su prihvaćena kao ustavne odredbe u pravilu su predmetom višeg stepena društvenog ili parlamentarnog konsenzusa za njihovo usvajanje, te izmjene i dopune.

- Promjene rješenja koja regulišu samoupravu, a koja su ustanovljena zakonom, često zahtijevaju donošenje kvalificiranom većinom zakonodavnog tijela, autonomnog tijela ili tijela koje predstavlja nacionalne manjine, odnosno oboje.

- Praćenje rješenja koja reguliraju samoupravu i sudjelovanje manjina u donošenju odluka može biti korisna prilika za razmatranje eventualnih izmjena na osnovi stečenih iskustava i promijenjenih okolnosti.

23. Mogu se razmotriti privremena ili postupna rješenja koja bi omogućavala provjeru i razvitak novih oblika sudjelovanja. Ovakva rješenja mogu se ustanoviti zakonskim putem ili neformalnim sredstvima u određenom vremenskom razdoblju, s time da se mogu produžavati, mijenjati ili završiti ovisno o postignutom uspjehu.

B Pravni lijekovi

24. Učinkovito sudjelovanje nacionalnih manjina u javnom životu zahtijeva uspostavljanje konzultacijskih kanala za sprječavanje sukoba i rješavanje sporova, kao i mogućnost ad hoc ili alternativnih mehanizama kada je to nužno. Ove metode uključuju:

- sudsko rješavanje sporova, kao što je sudski nadzor zakonodavnih ili upravnih djelovanja vlasti, što podrazumijeva da država ima nezavisno, dostupno i nepristrano sudstvo čije se odluke poštuju; i
- dodatne mehanizme za rješavanje sporova, kao što su: pregovori, utvrđivanje činjenica, posredovanje, arbitraža, ombudsman za nacionalne manjine, te specijalne komisije koje mogu biti središnje mjesto i mehanizam za rješavanje pritužbi u vezi s pitanjima upravljanja.

Zakoni o nacionalnim manjinama u Bosni i Hercegovini

Na osnovu člana IV. 4. a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, na sjednici Predstavničkog doma, održanoj 20. juna 2002. godine, i na sjednici Doma naroda, održanoj 1. aprila 2003. godine, usvojila je

ZAKON O ZAŠTITI PRAVA PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

I - OSNOVNE ODREDBE

Član 1.

Ovim zakonom utvrđuju se prava i obaveze pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) i obaveze organa vlasti u BiH da poštuju i štite, očuvaju i razvijaju etnički, kulturni, jezički i vjerski identitet svakog pripadnika nacionalne manjine u BiH, koji je državljanin BiH.

Član 2.

Zaštita nacionalnih manjina i prava i sloboda tih manjina, sastavni je dio međunarodne zaštite ljudskih prava i sloboda.

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Evrope direktno se primjenjuje i sastavni je dio pravnog sistema BiH i entiteta u BiH.

Član 3.

Nacionalna manjina, u skladu sa ovim zakonom, je dio stanovništva-državljana BiH koji ne pripadaju ni jednom od tri konstitutivna naroda, a sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne povijesi i drugih obilježja.

BiH štiti položaj i ravnopravnost pripadnika nacionalnih manjina: Albanaca, Crnogoraca, Čeha, Italijana, Jevreja, Mađara, Makedonaca, Nijemaca, Poljaka, Roma, Rumuna, Rusa, Rusina, Slovaka, Slovenaca, Turaka, Ukrajinaca i drugih koji ispunjavaju uvjete iz stava 1. ovog člana.

Član 4.

Svaki pripadnik nacionalne manjine ima pravo da slobodno bira da se prema njemu ophode ili ne ophode kao takvom i ne smije doći u nepovoljan položaj zbog takvog opredjeljenja, i bilo kakav drugi oblik diskriminacije na osnovu toga je zabranjen.

Nije dozvoljena asimilacija pripadnika nacionalnih manjina protivno njihovoj volji.

Član 5.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na slobodu organiziranja i okupljanja radi izražavanja i zaštite svojih kulturnih, vjerskih, obrazovnih, socijalnih, ekonomskih i političkih sloboda, prava, interesa, potreba i identiteta.

Član 6.

BiH omogućava i finansijski pomaže održavanje i razvitak odnosa između pripadnika nacionalnih manjina u BiH sa pripadnicima istih nacionalnih manjina u drugim državama i sa narodima u njihovim matičnim državama.

Član 7.

Entiteti, kantoni, gradovi i općine u BiH, u okviru svojih ovlaštenja, svojim zakonima i drugim propisima potpunije će urediti prava i obaveze koje proističu iz ovog zakona i međunarodnih konvencija kojima se uređuju pitanja od značaja za nacionalne manjine.

Član 8.

BiH, entiteti, kantoni, gradovi i općine u BiH dužni su u okviru svojih budžetskih sredstava osigurati sredstva radi ostvarivanja prava koja pripadaju nacionalnim manjinama na osnovu ovog zakona

Član 9.

U gradovima, općinama i mjesnim zajednicama (ili naseljenim mjestima) gdje pripadnici jedne nacionalne manjine čine većinu, dužni su poštovati prava pripadnika drugih nacionalnih manjina, kao i konstitutivnih naroda u BiH, uvažavajući načela njihove potpune ravnopravnosti.

II - ZNAKOVI I SIMBOLI

Član 10.

Pripadnici nacionalnih manjina mogu slobodno isticati i nositi znakove i simbole nacionalne manjine kojoj pripadaju, kao i njihovih organizacija, udruga i institucija.

Prilikom upotrebe znakova i simbola iz prethodnog stava pripadnici nacionalnih manjina obavezni su isticati i službene znakove i simbole BiH, kao i simbole i znakove entiteta, kantona i općina, u skladu sa njihovim propisima.

III - UPOTREBA JEZIKA

Član 11.

BiH priznaje i štiti pravo svakom pripadniku nacionalne manjine u BiH da upotrebljava svoj jezik slobodno i bez ometanja, privatno i javno, usmeno i pismeno.

Pravo iz prethodnog stava podrazumijeva i pravo pripadniku nacionalne manjine da upotrijebi svoje ime i prezime na jeziku manjine i da zahtijeva da kao takvo bude u javnoj upotrebi.

Član 12.

U gradovima, općinama i mjesnim zajednicama (ili naseljenim mjestima), u kojima pripadnici nacionalne manjine čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva, organi vlasti osigurat će upotrebu jezika manjine između tih pripadnika i organa vlasti: da natpisi institucija budu ispisani na jeziku manjine, te da lokalni nazivi, imena ulica i drugih topografskih oznaka namijenjenih javnosti budu ispisani i istaknuti i na jeziku manjine koja to zahtijeva.

Gradovi i općine mogu svojim statutima utvrditi da prava iz prethodnog stava mogu upotrebljavati pripadnici nacionalne manjine i kada ne čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva, već kada čine u gradu, općini ili naseljenom mjestu više od jedne trećine stanovništva.

IV - OBRAZOVANJE

Član 13.

Entiteti i kantoni u Federaciji BiH će svojim zakonima utvrditi mogućnosti pripadnicima nacionalnih manjina na osnivanje i vođenje vlastitih privatnih institucija za obrazovanje i stručno usavršavanje.

Finansiranje institucija iz prethodnog stava obavezne su osigurati nacionalne manjine.

Član 14.

Entiteti i kantoni u Federaciji BiH obavezni su u okviru svog obrazovnog programa (predškolskog, osnovnog, srednjeg) osigurati da se u gradovima, općinama i naseljenim mjestima u kojima pripadnici nacionalnih manjina čine apsolutnu ili relativnu većinu omogući obrazovanje na jeziku manjine.

Neovisno o broju pripadnika nacionalne manjine, entiteti i kantoni obavezni su osigurati da pripadnici nacionalne manjine, ako to zahtijevaju, mogu učiti svoj jezik, književnost, povijest i kulturu na jeziku manjine kojoj pripadaju, kao dodatnu nastavu.

Radi ostvarivanja prava iz prethodnog stava vlasti entiteta, kantona, gradova i općina obavezne su osigurati finansijska sredstva, sredstva za osposobljavanje nastavnika koji će izvoditi nastavu na jeziku nacionalne manjine, osigurati prostor i druge uvjete za izvođenje dopunske nastave i štampanje udžbenika na jezicima nacionalnih manjina.

V - INFORMIRANJE

Član 15.

Pripadnici nacionalnih manjina u BiH imaju pravo na osnivanje radio i televizijskih stanica, izdavanje novina i drugih štampanih informacija na jezicima manjine kojoj pripadaju.

Član 16.

Radio i televizijske stanice čiji su osnivači BiH, entiteti, kantoni, gradovi i općine koji ostvaruju ulogu javne službe obavezni su u svojim programskim šemama predvidjeti posebne emisije za pripadnike nacionalnih manjina a mogu osigurati i druge sadržaje na jezicima manjina.

Radio i televizijske stanice kao javni servisi BiH dužni su najmanje jednom nedjeljno osigurati posebnu informativnu emisiju za pripadnike nacionalnih manjina, na njihovom jeziku. Entiteti i kantoni će svojim propisima utvrditi prava iz stava 1. ovog člana, na osnovu procenta zastupljenosti nacionalnih manjina u entitetu, kantonu, gradu i općini.

VI - KULTURA

Član 17.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo osnivati biblioteke, videoteke, kulturne centre, muzeje, arhive, kulturna, umjetnička i folklorna društva i sve druge oblike slobode kulturnog izražavanja, te brinuti se o održavanju svojih spomenika kulture i kulturne baštine.

U gradovima, općinama, mjesnim zajednicama (ili naseljenim mjestima), u

kojima pripadnici nacionalne manjine čine preko jedne trećine stanovništva, u institucijama za kulturne aktivnosti obezbijedit će se sadržaj na jezicima nacionalne manjine. Arhivi, muzeji, ustanove za zaštitu spomenika kulture i tradicije u BiH i entitetima obavezne su u svojim programima i sadržajima obezbijediti srazmjernu zastupljenost svih nacionalnih manjina u BiH i štititi spomenike i kulturnu baštinu nacionalnih manjina.

VII - EKONOMSKO-SOCIJALNA PRAVA

Član 18.

U gradovima, općinama i mjesnim zajednicama (ili naseljenim mjestima) u kojima pripadnici nacionalne manjine čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva, organi vlasti obavezni su osigurati da se u finansijskim i bankarskim uslugama i u drugim službama javnog sektora kroz uplatnice, obrasce i formulare, te u bolnicama, staračkim domovima i drugim socijalnim ustanovama, omogući upotreba jezika manjine i tretman na jeziku manjine.

VIII - SUDJELOVANJE U ORGANIMA VLASTI

Član 19.

Pripadnici nacionalnih manjina iz člana 3. ovog zakona imaju pravo na zastupljenost u organima vlasti i drugim javnim službama na svim nivoima, srazmjerno procentu njihovog učešća u stanovništvu prema posljednjem popisu u BiH.

Član 20.

Način i kriteriji izbora predstavnika nacionalnih manjina u parlamentima, skupštinama i vijećima, u smislu prethodnog člana, bliže će se urediti izbornim zakonima BiH i entiteta, te statutima i drugim propisima kantona, gradova i općina.

Način zastupljenosti predstavnika nacionalnih manjina u izvršnoj i sudskoj vlasti, kao i javnim službama uredit će se posebnim zakonima i drugim propisima BiH, entiteta, kantona, gradova i općina.

Predstavnici nacionalnih manjina u strukturama vlasti, predstavnici su svih nacionalnih manjina i obavezni su štititi interese svih nacionalnih manjina.

Član 21.

Parlamentarna skupština BiH osnovat će Vijeće nacionalnih manjina BiH kao posebno savjetodavno tijelo koje će sačinjavati pripadnici nacionalnih manjina iz člana 3. ovog zakona.

Član 22.

Vijeće nacionalnih manjina BiH davat će mišljenja, savjete i prijedloge Parlamentarnoj skupštini BiH o svim pitanjima koja se tiču prava, položaja i interesa nacionalnih manjina u BiH.

Vijeće nacionalnih manjina BiH može delegirati stručnjaka u radu Ustavno-pravne komisije i Komisije za ljudska prava oba doma Parlamentarne skupštine BiH.

Član 23.

Parlament Federacije BiH i Narodna skupština Republike Srpske formirat će vijeća nacionalnih manjina Federacije BiH i Republike Srpske, kao i savjetodavna tijela čiji će se djelokrug i način rada urediti entitetskim propisima.

IX - MEĐUNARODNI NADZOR I SARADNJA

Član 24.

BiH saradivati će i razmjenjivati iskustva sa vladama i institucijama zainteresovanih država, kao i sa međunarodnim institucijama, radi što potpunijeg ostvarivanja prava čovjeka i prava nacionalnih manjina.

X - KAZNE NE ODREDBE

Član 25.

Na osnovu krivičnih zakona entiteta u BiH, zabranjena je i kažnjiva svaka radnja, podsticanje, organiziranje i pomaganje djelatnosti koje bi mogle ugroziti opstanak neke nacionalne manjine, izazvati nacionalnu mržnju, dovesti do diskriminacije ili stavljanja pripadnika nacionalne manjine u neravnopravan položaj.

XI - PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 26.

Republika Srpska i Federacija BiH donijet će i uskladiti svoje propise o pravima nacionalnih manjina, kao i druge zakone i propise u kojima se propisuju i štite prava nacionalnih manjina, sa ovim zakonom u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 27.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH", a objavit će se i u službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

*PS BiH broj 24/'03
1.aprila 2003. godine
Sarajevo*

Predsjedavajući
Predstavničkog dom
Parlamentarne skupštine BiH
Mariofil Ljubić, s. r.

Predsjedavajući
Doma naroda
Parlamentarne skupštine BiH
Velimir Jukić, s. r.

Na osnovu člana IV.4.a) Ustava Bosne i Hercegovin, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine na Predstavničkom domu, održanoj 8. juna 2005. godine i na sjednici Doma naroda, održanoj 5. oktobra 2005. godine, usvojila je

ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O ZAŠTITI PRAVA PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

Član 1.

U stavu 2. člana 2. Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina ("Službeni glasnik BiH, broj 12/03) riječ "direktno" zamjenjuje se riječju "neposredno".

Član 2.

U članu 6. iza riječi "omogućava" dodaje se zarez i riječ "podstiče".

Član 3.

U stavu 1. člana 10. iza riječi: "Pripadnici nacionalnih manjina" dodaje se zarez i riječi: "njihova udruženja, institucije i drugi subjekti i oblici organiziranja i djelovanja".

Stav 2. istog člana mijenja se i glasi:

"na organiziranim manifestacijama, skupovima, uz simbole nacionalnih manjina obavezno se ističu i drugi službeni simboli (državni, entitetski, kantonaini, gradski i općinski) u skladu sa važećim propisima".

Član 4.

U članu 12. riječi: "apsolutnu ili relativnu" brišu se.

Član 5.

Član 14. Mijenja se i glasi:

Pripadnici nacionalne manjine mogu učiti jezik, književnost, povijest i kulturu i na jeziku manjine kojoj pripadaju.

Obrazovne vlasti u BiH obavezne su u okviru svog obrazovnog programa (predškolskog, osnovnog i srednjeg) osigurati da se u školama u kojima učenici - pripadnici jedne nacionalne manjine čine najmanje jednu trećinu, njima omogućiti obrazovanje na jeziku te manjine, a ako čine jednu petinu - njima omogućiti dodatna nastava o jeziku, književnosti, povijesti i kulturi manjine kojoj pripadaju, ako to zahtijeva većina njihovih roditelja.

Radi ostvarivanja prava iz prethodnog stava, nadležne obrazovne vlasti obavezne su osigurati financijska sredstva za osposobljavanje nastavnika koji će izvoditi nastavu na jeziku nacionalne manjine, osigurati prostor i druge uslove za izvođenje dopunske nastave, kao i štampanje udžbenika na jezicima nacionalnih manjina.

Član 6.

Stav 1. član 16. mijenja se i glasi:

Radio i televizijske stanice koje ostvaruju ulogu javnog servisa/službe, a čiji su osnivači BiH, entiteti, kantoni, gradovi i općine, obavezni su u svojim programskim šemama predvidjeti emisije za pripadnike nacionalnih manjina, a mogu osigurati i druge sadržaje na jezicima manjina, kao i emisije, na službenim jezicima, o pripadnicima manjina u BiH.

Član 7.

U stavu 3. člana 17. riječ: "spomenika kulture i tradicije u BiH i entitetima" zamjenjuju se riječima: "Kulturno-historijskog i graditeljskog nasljeđa u BiH i entitetima".

Član 8.

Član 18. mijenja se i glasi:

Pripadnici nacionalnih manjina iz članka 3. ovog zakona imaju pravo na zaposlenost u organima uprave i drugim javnim službama na svim razinama, razmjerno postotku njihovog sudjelovanja u pučanstvu, prema posljednjem popisu u BiH, u skladu sa zakonima koji regulišu ovu oblast.

Nadležne vlasti: država, entiteti, kantoni i općine itd. mogu svojim propisima privremeno utvrditi i veće kvote za zapošljavanje pripadnika nacionalnih manjina, te poduzimati i druge odgovarajuće mjere za postizanje brže i potpunije ravnopravnosti pripadnika nacionalnih manjina.

Član 9.

U članu 19. riječi: " i drugim javnim službama" brišu se.

Član 10.

U članu 20. stav 3. briše se.

Član 11.

U članu 21. dodaje se novi stav, kao stav 2., koji glasi:

"Odluka o osnivanju Vijeća nacionalnih manjina BiH Parlamentarna skupština BiH donjet će u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona."

Član 12.

U članu 22. stav 2. iza riječi: "Komisije za ljudska prava" dodaju se riječi; "i drugih komisija i radnih tijela".

Član 13.

U članu 25. riječi: " Na osnovu krivičnih zakona entiteta BiH" brišu se, te dodaje se novi stav, kao stav 2., koji glasi:

"Krivično gonjenje i sankcioniranje počinitelja djela, iz prethodnog stavka, vrši se prema odgovarajućem krivičnom ili prekršajnom zakonodavstvu u BiH".

Član 14.

U členu 26. iza riječi "Republika Srpska, Federacija BiH" dodaju se riječi: " i Brčko Distrikt".

Član 15.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

PSBiH broj 225/05
5. oktobra 2005. Godine
Sarajevo

Predsjedavajući
Predstavničkog doma
Parlamentarne skupštine BiH
Dr. Nikola Špirić, s.r.

Predsjedavajući
Dom naroda
Parlamentarne skupštine BiH
Mustafa Pamuk, s.r.

Republika Srpska

Na tačke 2. Amandmana XL na Ustav Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike srpske", broj 28/94) donosim

UKAZ O PROGLAŠENJU ZAKONA O ZAŠTITI PRAVA PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

Proglašavam Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, koji je Narodna skupština Republike Srpske usvojila na Dvadeset drugoj sjednici, održanoj 16.decembra 2004. godine - a Vijeće naroda 28.decembra 2004 godine potvrdilo da Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina nije ugrožen vitalni interes konstitutivnih naroda u Republici Srpskoj

Broj: 01-020-685/04
29.decembar 2004. Godine
Banja Luka

Predsjednik republike
Dragan Čavić

ZAKON O ZAŠTITI PRAVA PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

163

I - OSNOVNE ODREDBE

Član 1.

Ovim zakonom uređuju se prava i obaveze pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj i obaveze organa vlasti u Republici Srpskoj da poštuju i štite, ocuvaju i razvijaju etnicki, kulturni, jezicki i vjerski identitet svakog pripadnika nacionalne manjine u Republici Srpkoj, koji je državljanin Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.

Član 2.

Nacionalna manjina u smislu ovog zakona je dio stanovništva državljana Bosne i Hercegovine i Republike Srpske koji ne pripadaju ni jednom od konstitutivnih naroda, a sacinjavaju je gracani istog ili slicnog etnickog porijekla, iste ili slicne tradicije, obicaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne istorijske prošlosti i drugih karakteristika.

Republika Srpska štiti položaj i ravnopravnost pripadnika nacionalnih manjina: Albanaca, Crnogoraca, Čeha, Italijana, Jevreja, Mačara, Makedonaca, Nijemaca, Poljaka, Roma, Rumuna, Rusa, Rusina, Slovaka, Slovenaca, Turaka i Ukrajinaca i drugih koji ispunjavaju uslove iz stava 1. ovog Člana.

Član 3.

Svaki pripadnik nacionalne manjine ima pravo da slobodno bira da se prema njemu ophode ili neophode kao takvim i ne smije doći u nepovoljan položaj zbog takvog opredeljenja, a bilo kakav oblik diskriminacije po tom osnovu je zabranjen. Nije dozvoljena asimilacija pripadnika nacionalnih manjina.

Član 4.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na slobodu organizovanja i okupljanja radi izražavanja i zaštite svojih kulturnih, vjerskih, obrazovnih, socijalnih, ekonomskih i političkih sloboda, prava, interesa, potreba i identiteta.

Član 5.

Republika Srpska omogućava i finansijski podržava održavanje i razvoj odnosa između pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj sa pripadnicima nacionalnih manjina u Federaciji Bosne i Hercegovine i u inostranstvu i sa narodima u njihovim matičnim državama.

Republika Srpska, gradovi i opštine, dužni su predvidjeti u svojim budžetima sredstva za pomoć udruženjima građana koja okupljaju pripadnike nacionalnih manjina, a u cilju ostvarivanja prava propisanih ovim zakonom.

Vlada Republike Srpske je dužna, da uz prethodno mišljenje Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske, donijeti odluku kojom će biti bliže određeni kriteriji i način raspodjele sredstava iz stava 1 ovog Člana.

Član 6.

U gradovima, opštinama i mjesnim zajednicama gdje pripadnici nacionalnih manjina čine većinu stanovništva, dužni su poštovati prava pripadnika drugih nacionalnih manjina kao i konstitutivnih naroda u Republici Srpskoj, uvažavajući načela njihove potpune ravnopravnosti.

II - ZNAKOVI I SIMBOLI

Član 7.

Pripadnici nacionalnih manjina mogu slobodno isticati i nositi znakove i simbole nacionalne manjine kojoj pripadaju kao i njenih organizacija, udruženja i institucija. Prilikom upotrebe znakova i simbola, pripadnici nacionalnih manjina obavezni su isticati službene znakove i simbole Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, kao i simbole i znakove opština i gradova, u skladu sa njihovim propisima.

III - UPOTREBA JEZIKA

Član 8.

Republika Srpska priznaje i štiti pravo svakom pripadniku nacionalne manjine korištenje svog jezika slobodno i bez ometanja, privatno i javno, usmeno i pismeno. Pravo iz stava 1. ovog Člana, podrazumjeva i pravo pripadniku nacionalne manjine da koristi svoje ime i prezime na jeziku manjine i da zahtjeva da kao takvo bude u javnoj upotrebi.

Član 9.

U opštinama, gradovima i mjesnim zajednicama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva, organi vlasti obezbjeđuju da se jezik manjine koristi između tih pripadnika i organa vlasti, da natpisi institucija budu ispisani na jeziku manjine, te da lokalni nazivi, imena ulica i drugih topografskih oznaka namijenjenih javnosti budu istaknuti i na jeziku manjine koja to zahtjeva.

Opštine i gradovi mogu u svojim statutima utvrditi, da prava iz stava 1. ovog Člana mogu koristiti

pripadnici nacionalne manjine i kada ne čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva, već kada u gradu, opštini, mjesnoj zajednici ili naseljenom mjestu tradicionalno stanuje znatan broj lica pripadnika nacionalne manjine.

IV - OBRAZOVANJE

Član 10.

Pripadnici nacionalnih manjina mogu osnovati i voditi vlastite privatne institucije za obrazovanje i stručno usavršavanje.

Finansiranje institucija iz stava 1. ovog Člana, dužni su osigurati pripadnici nacionalnih manjina.

Član 11.

U okviru predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja u opštinama, gradovima i u naseljenim mjestima u kojima pripadnici nacionalnih manjina čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva, obezbjeđuje se obrazovanje na jeziku manjine. Ako pripadnici nacionalnih manjina to zahtijevaju, obezbjeđuje se učenje njihovog jezika, književnosti, istorije i kulture na jeziku manjine kojoj pripadaju kao dodatnu nastavu, nezavisno od broja pripadnika nacionalne manjine, u skladu sa opštim aktima o izvočenju nastave. Radi ostvarivanja prava iz stava 1. ovog Člana, obezbjeđuju se potrebna finansijska sredstva u budžetu Republike Srpske, za realizaciju programa u oblasti osnovnog i srednjeg obrazovanja, a u budžetima opština i gradova u oblasti predškolskog obrazovanja, a odnosi se na osposobljavanje nastavnika koji će izvoditi nastavu na jeziku nacionalne manjine, prostor i druge uslove za izvočenje dodatne nastave i štampanje udžbenika na jezicima nacionalnih manjina.

V - INFORMISANJE

Član 12.

Pripadnici nacionalnih manjina u Republici Srpskoj, imaju pravo na osnivanje radio i televizijskih stanica i izdavanje novina i drugih štampanih informativnih novina, na jezicima manjina kojim pripadaju.

Član 13.

Radio i televizijske stanice čiji su osnivači Republika Srpska, opštine i gradovi, koji ostvaruju ulogu javne službe, dužni su u svojim programskim šemama predvidjeti posebne emisije za pripadnike nacionalnih manjina a mogu obezbjeđiti i druge

sadržaje na jezicima manjina. Upravni i redakcijski odbori dužni su obezbijediti učešće pripadnika nacionalnih manjina prilikom utvrđivanja programske šeme, koja se odnosi na nacionalne manjine, uz prethodno mišljenje Saveza i Savjeta nacionalnih manjina. Radio televizija Republike Srpske je dužna najmanje jednom sedmično obezbijediti posebnu informativnu emisiju za pripadnike nacionalnih manjina na njihovim jezicima. Opštine i gradovi će svojim propisima utvrditi prava pripadnika nacionalnih manjina iz stava 1. ovog Člana, polazeći od razmjera zastupljenosti nacionalnih manjina u opštini, gradu i naseljenom mjestu.

VI- KULTURA

Član 14.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo osnivati biblioteke, videoteke, kulturne centre, muzeje, arhive, kulturna, umjetnička i folklorna društva i sve druge oblike slobode kulturnog izražavanja, te brinuti se o održavanju svojih spomenika kulture i kulturnog nasljeđa. U gradovima, opštinama i mjesnima zajednicama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine preko jedne trećine stanovništva, u institucijama u oblasti kulture, obezbjeđuje se sadržaj na jezicima nacionalnih manjina. Arhivi, muzeji i ustanove za zaštitu spomenika kulture u Republici Srpskoj su dužne u svojim programima i sadržajima obezbijediti srazmjernu zastupljenost svih nacionalnih manjina u Republici Srpskoj i štititi spomeničko blago i kulturnu baštinu nacionalnih manjina.

VII - EKONOMSKO-SOCIJALNA PRAVA

Član 15.

U gradovima, opštinama i mjesnim zajednicama u kojima pripadnici nacionalnih manjina čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva, u finansijskim, bankarskim, poštanskim i drugim službama javnog sektora, kroz uplatnice, obrasce i formulare, te u bolnicama, domovima za stara lica i drugim socijalnim ustanovama obavezno se omogućava upotreba jezika manjina.

VIII - UČESTVOVANJE U ORGANIMA VLASTI

Član 16.

Pripadnici nacionalnih manjina iz Člana 2. ovog zakona, imaju pravo na zastupljenost u organima vlasti i javnim službama na svim nivoima, srazmjerno procentu njihovog učešća u stanovništvu prema posljednjem popisu stanovništva.

Savez nacionalnih manjina Republike Srpske, predlaže kandidate iz reda nacionalnih manjina, shodno Članu 2 ovog zakona. Predstavnici nacionalnih manjina u strukturama vlasti, predstavnici su svih nacionalnih manjina i dužni su štititi interese svih nacionalnih manjina.

Način zastupljenosti predstavnika nacionalnih manjina u zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti, kao i u javnim službama, urediće se propisima Republike Srpske, opština I gradova.

Član 17.

Narodna skupština Republike Srpske, će osnovati Savjet nacionalnih manjina Republike Srpske, kao posebno savjetodavno tijelo, koje će sačinjavati pripadnici nacionalnih manjina iz Člana 2. ovog zakona.

Narodna skupština Republike Srpske, bira Savjet nacionalnih manjina Republike Srpske, iz reda kandidata koje predlaže Savez nacionalnih manjina.

Član 18.

Savjet nacionalnih manjina davače mišljenja, savjete i prijedloge Narodnoj skupštini Republike Srpske i drugim republičkim organima o svim pitanjima koja se tiču prava, položaja i interesa nacionalnih manjina u Republici Srpskoj.

Savjet nacionalnih manjina Republike Srpske može delegirati stručnjaka u Odboru za ustavna pitanja Narodne skupštine Republike Srpske.

IX - KAZNENE ODREDBE

Član 19.

Novčanom kaznom od 2.000,00 KM do 10.000,00 KM, kazniče se za prekršaj pravno lice ako:

1. u programskoj šemi ne predvidi posebne emisije za pripadnike nacionalnih manjina (Član 13. ovog zakona);

2. ne omogući upotrebu jezika nacionalnih manjina u skladu sa Članom 15. ovog zakona. Za prekršaj iz stava 1. ovog Člana, kazniče se odgovorno lice u pravnom licu, novčanom kaznom u iznosu od 200,00 KM do 1.000,00 KM.

167

X- PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 20.

U roku od 6 mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona uskladiče se propisi Republike Srpske, opština, gradova sa odredbama ovog zakona.

U roku od 3 mjeseca, Narodna skupština Republike Srpske, će osnovati Savjet nacionalnih manjina Republike Srpske.

Član 21.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srpske“.

Broj: 01-970/04

Datum: 16. decembar 2004. godine

PREDSJEDNIK NARODNE SKUPŠTINE

Dušan Stojičić

Ponedjeljak, 8.9.2008. godine
Sarajevo

PARLAMENT FEDERACIJE
BOSNE I HERCEGOVINE

980

Na osnovu člana IV B 7 a) (IV) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, donosim

UKAZ

O PROGLAŠENJU ZAKONA
O ZAŠTITI PRAVA PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA
U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

168

Proglašava se Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Federaciji Bosne i Hercegovine koji je donio Parlament Federacije BiH na sjednici Predstavničkog doma od 16.jula 2008. I na sjednici Doma naroda od 17.jula 2008. Godine.

Broj 01-02-442/08
4. septembra 2008.godine
Sarajevo

Predsjednica
Borjana Krišto, s.r.

Z A K O N
O ZAŠTITI PRAVA PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA
U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

I - OSNOVNE ODREDBE

Član 1.

Ovim Zakonom se, u skladu sa Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 12/03 i 76/05) i Evropskom okvirnom konvencijom za zaštitu nacionalnih manjina, utvrđuju prava i obaveze pripadnika nacionalnih manjina u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Federacija), Savjetodavno vijeće pripadnika nacionalnih manjina Federacije, te obaveze organa vlasti da poštuju i štite, očuvaju i razvijaju etnički, kulturni, jezički i vjerski identitet svakog pripadnika nacionalne manjine u Federaciji koji je državljanin Federacije odnosno Bosne i Hercegovine.

Član 2.

Zaštita prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina sastavni je dio međunarodne zaštite ljudskih prava i sloboda.

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Evrope neposredno se primjenjuje i sastavni je dio pravnog sistema Federacije.

Član 3.

Nacionalna manjina, u skladu sa ovim Zakonom, dio je stanovništva - državljana Federacije odnosno Bosne i Hercegovine koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici ni jednog od tri konstitutivna naroda, a sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne historije i drugih obilježja.

Federacija štiti položaj i ravnopravnost pripadnika nacionalnih manjina: Albanaca, Crnogoraca, Čeha, Italijana, Jevreja, Mađara, Makedonaca, Nijemaca, Poljaka, Roma, Rumuna, Rusa, Rusina, Slovaka, Slovenaca, Turaka, Ukrajinaca i drugih koji ispunjavaju uvjete iz stava 1. ovog člana.

Član 4.

Svaki pripadnik nacionalne manjine ima pravo slobodno birati da se prema njemu ophode ili ne ophode kao takvom i ne smije doći u nepovoljan položaj zbog takvog opredjeljenja, a bilo kakav oblik diskriminacije po tom osnovu je zabranjen. Zabranjena je asimilacija pripadnika nacionalnih manjina mimo njihove volje.

Član 5.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na slobodu organiziranja i mirnog okupljanja radi ispoljavanja i zaštite svojih kulturnih, vjerskih, obrazovnih, socijalnih, ekonomskih i političkih sloboda, prava, interesa, potreba i identiteta.

Član 6.

Federacija omogućava, podstiče i finansijski podržava održavanje i razvoj odnosa između udruženja pripadnika nacionalnih manjina u Federaciji sa pripadnicima udruženja nacionalnih manjina u Republici Srpskoj, Distriktu Brčko, drugim državama i sa narodima u njihovim matičnim državama.

Federacija je dužna u okviru svojih budžetskih sredstava osigurati sredstva radi ostvarivanja prava koja pripadaju nacionalnim manjinama na osnovu ovog Zakona, kao i za aktivnosti udruženja pripadnika nacionalnih manjina.

II - ZNAKOVI I SIMBOLI

Član 7.

Pripadnici nacionalnih manjina, njihova udruženja, institucije, drugi subjekti i oblici organiziranja i djelovanja mogu slobodno isticati i nositi znakove i simbole nacionalne manjine kojoj pripadaju, kao i njihovih organizacija, udruženja i institucija. Na organiziranim manifestacijama i skupovima se uz simbole nacionalnih manjina obavezno ističu i drugi službeni simboli (državni, federalni, kantonalni, gradski i općinski) u skladu sa važećim propisima.

III - UPOTREBA JEZIKA

Član 8.

Federacija priznaje i štiti pravo svakom pripadniku nacionalne manjine da se koristi svojim jezikom slobodno i bez ometanja, privatno i javno, usmeno i pismeno.

Pravo iz stava 1. ovog člana podrazumijeva i pravo pripadnika nacionalne manjine da upotrijebi svoje ime i prezime na jeziku manjine i da zahtijeva da kao takvo bude u javnoj upotrebi.

Član 9.

U gradovima, općinama i mjesnim zajednicama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine većinu stanovništva organi vlasti obavezni su osigurati upotrebu jezika manjine između tih pripadnika i organa vlasti, da natpisi institucija budu ispisani i na jeziku manjine, te da lokalni nazivi, nazivi ulica i drugih topografskih oznaka namijenjenih javnosti budu ispisani i istaknuti i na jeziku nacionalne manjine koja to zahtijeva.

Gradovi i općine mogu svojim statutima utvrditi da prava iz stava 1. ovog člana mogu koristiti pripadnici nacionalne manjine i kada ne čine većinu stanovništva.

IV - O B R A Z O V A N J E

Član 10.

Pripadnici nacionalne manjine mogu učiti jezik, književnost, historiju i kulturu i na jeziku manjine kojoj pripadaju.

Obrazovne vlasti u Federaciji u okviru svog obrazovnog programa (predškolskog, osnovnog i srednjeg) obavezne su u školama u kojima učenici - pripadnici jedne nacionalne manjine čine najmanje jednu trećinu osigurati obrazovanje na jeziku te

manjine, a ako čine jednu petinu, osigurati dodatnu nastavu o jeziku, književnosti, historiji i kulturi manjine kojoj pripadaju, ako to zahtijeva većina njihovih roditelja. Radi ostvarivanja prava iz stava 2. ovog člana nadležne obrazovne vlasti u Federaciji obavezne su osigurati finansijska sredstva za osposobljavanje nastavnika koji će izvoditi nastavu na jeziku nacionalne manjine, osigurati prostor i druge uvjete za izvođenje dopunske nastave, kao i štampanje udžbenika na jezicima nacionalnih manjina.

V - I N F O R M I R A N J E

Član 11.

Pripadnici nacionalnih manjina u Federaciji imaju pravo na osnivanje radio i televizijskih stanica, izdavanje štampe i drugih štampanih informacija na jezicima manjine kojoj pripadaju.

Član 12.

Radio i televizijske stanice koje imaju ulogu javnog servisa/službe, a čiji su osnivači Federacija, kantoni, gradovi ili općine, obavezne su u svojim programskim shemama predvidjeti posebne emisije za pripadnike nacionalnih manjina, a mogu osigurati i druge sadržaje na jezicima manjina, kao i emisije, na službenim jezicima, o pripadnicima nacionalnih manjina u Federaciji.

Radio i televizijske stanice, kao javni servisi, dužne su najmanje jednom sedmično osigurati posebnu informativnu emisiju za pripadnike nacionalnih manjina na njihovom jeziku.

Kantoni će svojim propisima utvrditi prava iz stava 1. ovog člana, na osnovu procenta zastupljenosti nacionalnih manjina u kantonu, gradu i općini.

VI - K U L T U R A

Član 13.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo osnivati biblioteke, videoteke, kulturne centre, muzeje, arhive, kulturna, umjetnička društva i sve druge oblike slobode kulturnog izražavanja, te se brinuti o održavanju svojih spomenika kulture i kulturne baštine.

U gradovima, općinama, mjesnim zajednicama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine više od jedne trećine stanovništva u institucijama za kulturne aktivnosti osigurat će se sadržaj na jezicima nacionalne manjine.

Arhivi, muzeji i druge ustanove za zaštitu kulturno-historijskog i graditeljskog naslijeđa u Federaciji obavezne su u svojim programima i sadržajima osigurati srazmjernu zastupljenost kulturno-historijskog i graditeljskog naslijeđa svih nacionalnih manjina u Federaciji.

VII - EKONOMSKO-SOCIJALNA PRAVA

Član 14.

Pripadnici nacionalnih manjina iz člana 3. ovog Zakona imaju pravo na zaposlenje u organima državne službe i drugim javnim službama na svim nivoima vlasti, srazmjerno postotku njihovog učestvovanja u stanovništvu prema posljednjem popisu stanovništva iz 1991. godine, a zastupljenost u zakonodavnim organima vlasti na svim nivoima osigurava se prema Izbornom zakonu Bosne i Hercegovine.

Član 15.

Nadležne vlasti Federacije, kantona, grada i općina svojim propisima utvrdit će stimulatívne mjere za zapošljavanje i veće kvote za zapošljavanje pripadnika nacionalnih manjina, te preduzimati i druge odgovarajuće mjere za postizanje brže i potpunije ravnopravnosti pripadnika nacionalnih manjina.

VIII - VIJEĆE NACIONALNE MANJINE FEDERACIJE

Član 16.

U cilju zaštite prava nacionalnih manjina ovim Zakonom se osniva Vijeće nacionalnih manjina Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vijeće manjina Federacije) kao Savjetodavno tijelo Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine za zaštitu pripadnika nacionalnih manjina, utvrđuje sastav, način izbora i rada, finansiranje i druga pitanja za rad Vijeća.

Član 17.

Vijeće manjina Federacije sastoji se od predstavnika nacionalnih manjina iz člana 3. ovog Zakona koje delegiraju njihova udruženja. Broj članova Vijeća manjina Federacije određuje se tako da se na svakih 1.000 članova udruženja pripadnika nacionalnih manjina bira po jedan predstavnik u Vijeće manjina Federacije s tim da ni jedna nacionalna manjina ne može imati više od pet predstavnika, izuzev Roma koji mogu imati najviše sedam predstavnika.

Član 18.

Vijeće manjina Federacije prati stanje i primjenu propisa, zauzima stavove, daje prijedloge i preporuke organima vlasti u Federaciji o svim pitanjima koja su od značaja za položaj i ostvarivanje prava pripadnika svih nacionalnih manjina u Federaciji.

Vijeće manjina Federacije povremeno će delegirati predstavnike u Komisiju za ustavna pitanja i Komisiju za ljudska prava i slobode i druge komisije i radna tijela oba doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine.

Vijeće manjina Federacije donosi svoj Statut, Poslovnik o radu, Program rada i programe rada svojih radnih tijela.

Član 19.

Statutom i Poslovnikom o radu Vijeća manjina Federacije utvrđuje se način izbora rukovodstva, stalna i povremena tijela, način sazivanja i rada, vrijeme i mjesto održavanja sjednica i druga pitanja od značaja za rad Vijeća.

Član 20.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine će na prijedlog Federalnog ministarstva pravde u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona pozvati udruženja pripadnika nacionalnih manjina da izaberu svoje predstavnike u Vijeće manjina Federacije, obaviti administrativno-tehničke poslove oko prve sjednice Vijeća, te sazvati prvu osnivačku sjednicu.

Član 21.

Registrirana udruženja pripadnika nacionalnih manjina će u skladu sa svojim aktima izabrati predstavnike u Vijeće manjina Federacije u roku od 30 dana od dana objave poziva Vlade Federacije iz člana 20. ovog Zakona.

IX - MEĐUNARODNA SARADNJA I NADZOR

Član 22.

Organi vlasti u Federaciji saradivat će i razmjenjivati iskustva sa nadležnim organima zainteresiranih država kao i sa međunarodnim institucijama radi što potpunijeg ostvarivanja prava nacionalnih manjina.

Nadzor nad provođenjem ovog Zakona vrši Federalno ministarstvo pravde.

X - PRIJELAZNA I ZAVRŠNA ODREDBA

Član 23.

Kantoni, gradovi i općine će svojim propisima bliže odrediti prava pripadnika nacionalnih manjina u skladu sa odredbama ovog Zakona u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu.

Član 24.

Ovaj Zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenim novinama Federacije BiH".

PREDSJEDAVAJUĆI
DOMA NARODA
PARLAMENTA FEDERACIJE
BiH
Stjepan Krešić

PREDSJEDAVAJUĆI
PREDSTAVNIČKOG DOMA
PARLAMENTA FEDERACIJE
BiH
Safet Softić

Izveštaj: o monitoringu provedbe Akcionog plana obrazovnim potrebama Roma i ostalih nacionalnih manjina u BiH

Na drugoj sjednici, održanoj 10.6.2008. godine, Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine pri Parlamentarnoj skupštini BiH, zaključeno je da se obavi niz posjeta relevantnim institucijama u Bosni i Hercegovini sa ciljem monitoringa Akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma i ostalih nacionalnih manjina u BiH. Akcioni plan, koji je usvojen 2004. godine, potpisan je od Ministarstava obrazovanja na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini (odgovornih subjekata).

(Ovdje je naveden Izveštaj u cjelini, a o Akcionim planovima bilo je govora u prethodnim poglavljima)

Akcionim planom je definisano pet ciljeva:

- Cilj 1 - Promoviranje sustavnih promjena koje će dovesti do zadovoljavanja obrazovnih potreba Roma
- Cilj 2 - Uklanjanje financijskih i administrativnih prepreka za upis u škole i pohađanje nastave romske djece
- Cilj 3 - Očuvanje romskoga jezika i kulture
- Cilj 4 - Izgradnja svijesti o potpori i sudjelovanju roditelja romske djece i njihovih zajednica u svezi s obrazovnim procesom
- Cilj 5 - Povećanje zastupljenosti romskoga nastavnoga osoblja i povećanje razina razumijevanja kod ne-romskog nastavnog osoblja glede potreba romskih učenika

U procesu monitorina provedbe Akcionog plana učestvovali su članovi Vijeća nacionalnih manjina:

1. Nedžad Jusić, predsjedavajući Vijeća nacionalnih manjina BiH - Romi
2. Marija Grbić, prvi zamjenik predsjedavajućeg Vijeća nacionalnih manjina BiH - Slovenci
3. Vasilija Ibrahimagić, drugi zamjenik predsjedavajućeg Vijeća nacionalnih manjina BiH - Makedonci
4. Jovanka Manzalović Šalaka, član Vijeća nacionalnih manjina BiH - Česi
5. Tihomir Knežiček, član Vijeća nacionalnih manjina BiH - Italijani
6. Andrija Syatok, član Vijeća nacionalnih manjina BiH - Ukrajinci
7. Halil Bicaj, član Vijeća nacionalnih manjina BiH - Albanci
8. Darko Kovč, član Vijeća nacionalnih manjina BiH - Poljaci
9. Iren Milivojević, član Vijeća nacionalnih manjina BiH – Mađari
10. Hidajeta Redžić, član Vijeća nacionalnih manjina BiH – Crnogorci
11. Varan Hakan, član Vijeća nacionalnih manjina BiH – Turci

U toku monitoringa, uz kvalitetnu tehničku podršku Emine Jahić, sekretara Zajedničke komisije za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku Parlamentarne skupštine BiH, obavljeno je šest posjeta, a na sastancima su učestvovali predstavnici nadležnih kantonalnih ministarstava obrazovanja, prosvjetno-pedagoškog zavoda, opštinskog odjela za pitanje društvenih djelatnosti i lokalni predstavnici nacionalnih manjina.

Monitoring je rađen po principu procjene ostvarenih rezultata i indikatora, a rangiran je ocjenom od 1 do 10. Rang ocjena 1-3 predstavlja nizak stepen realizacije, ocjena 4-7 predstavlja umjeren stepen realizacije, a ocjene 8-10 visok stepen realizacije Akcionog plana.

Monitoring je pokazao raznolikost u stepenu realizacije Akcionog plana kojeg provode odgovorni subjekti, ali i različit stepen odgovornosti i zrelosti nadležnih institucija koje su zadužene za realizaciju Akcionog plana.

Generalno, monitoring je pokazao slijedeće:

- Nadležne institucije uglavnom ne rade na realizaciji Akcionog plana, a postignuti rezultati su na izuzetno niskom nivou.
- Pojedine nadležne institucije u BiH nemaju poštovanja prema predstavnicima nacionalnih manjina u BiH.
- Nadležne institucije usmjeravaju aktivnosti prema romskoj nacionalnoj manjini, dok ostale nacionalne manjine u BiH nisu apsolutno nigdje tretirane.
- Nadležne institucije uglavnom nemaju podatke o djeci školskog i studentskog uzrasta koji su pripadnici romske nacionalne manjine.
- Nadležne institucije uopšte nemaju podatke o djeci školskog i studentskog uzrasta koji su pripadnici neromskih nacionalnih manjina.

Monitoring je pokazao da se **realizacija** Akcionog plana kreće u dijapazonu **od niskog do umjerenog stepena realizacije** plana.

Odgovornosti za realizaciju Akcionog plana su u rangju **od niskog do visokog stepena** tj. od potpune neodgovornosti, kao što je slučaj Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta ZE-DO kantona, do visokog stepena odgovornosti, što je karakteristično za opštinu Prnjavor.

Iako su sve posjete uredno i na vrijeme dogovorene sa nadležnim institucijama, predstavnici Vijeća nacionalnih manjina nisu imali priliku razgovarati niti sa jednim resornim ministrom na bilo kom nivou vlasti u BiH. U svim slučajevima, delegacija Vijeća nacionalnih manjina je za sugovornike imala osobe koje su uglavnom pomoćnici Ministra ili šefovi odsjeka u čijoj nadležnosti je obrazovanje. Tokom posjete Ministarstvu obrazovanja ZE-DO kantona, delegacija Vijeća nacionalnih manjina je doživjela ponižavajuće iskustvo čekajući na sagovornika 30 minuta. Da situacija bude još poražavajuća, sagovornik nije raspolagao informacijama zbog kojih je zakazan sastanak. Vijeće Nacionalnih manjina je na 9. sjednici Vijeća nacionalnih manjina BiH, koja je održana 23.11.2009. zaključilo da se Vladi Zeničko-dobojskog kantona uputi kritika na rad Zdenke Merdžan, ministrice za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona, zbog nepoštiranja prava nacionalnih manjina i iskazane neprofesionalnosti u obavljanju svoje ministarske dužnosti.

Opština Prnjavor predstavlja pozitivan primjer odnosa opštine prema pripadnicima nacionalnih manjina. Opština uvažava potrebe nacionalnih manjina, pokazuje interese za rješavanje problema nacionalnih manjina, daje kvalitetan doprinos boljem položaju pripadnika svih nacionalnih manjina koje žive na području opštine, a pripadnici nacionalnih manjina imaju svog predstavnika u opštinskom vijeću.

Pregled rezultata monitoringa Akcionog plana po mjestima posjeta.

Nadležna institucija	Datum posjete	Stepen realizacije plana (rang 1-10)	Nivo odgovornosti (rang 1-10)
MOSTAR – Ministarstvo obrazovanja i nauke Federacije BiH	27.2.2009.	3	5
SARAJEVO – Ministarstvo obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo, Prosvjetno – pedagoški zavod	17.4.2009.	4	6
TUZLA - Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona	16.6.2009.	3	5
BANJA LUKA – Zamjenik Ministra kulturu, Viši savjetnici za prosvjetu	18.6.2009.	3	5
ZENICA - Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona	18.11.2009.	Nepoznato	1
PRNJAVOR - Odjela za lokalnu upravu, ekonomski razvoj i društvene djelatnosti u opštini Prnjavor	03.12.2009.	5	8

U cilju davanja doprinosa Vijeća nacionalnih manjina procesu revizije Akcionog plana, koji provodi radna grupa predvođena Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH, 8.6.2009. traženo je od Ministarstva da se jedan predstavnik Vijeća nacionalnih manjina uključi u proces revizije akcionog plana. Odgovor na sugestiju nikad nije dostavljen Vijeću, a proces revizije Akcionog plana se privodi kraju. Ignorantski stav Ministarstva nije prihvatljiv, i treba biti usklađen sa potrebama uključenja pripadnika nacionalnih manjina u sve procese koji se dotiču pitanja nacionalnih manjina u BiH.

Tokom monitoringa, traženo je od institucija sa kojima su obavljani razgovori, da dostave informacije od interesa za Vijeće nacionalnih manjina. Informacije su trebale da ilustruju spremnost institucija da unaprijede položaj pripadnika nacionalnih manjina u BiH izdvajanjem budžetskih sredstava za rješavanje pitanja Roma i drugih nacionalnih manjina. Traženo je da se jasno definišu rokovi i budžet za provođenje Akcionog plana, kao i odgovor na pitanja vezana za slučajeve diskriminacije pri zapošljavanju Roma u obrazovnim institucijama. Na zahtjev da se dostave informacije, niti jedan odgovor nije došao Vijeću nacionalnih manjina. Nedostavljanje traženih informacija je pokazatelj nespremnosti lokalnih institucija da aktivno doprinesu unapređenju stanja nacionalnih manjina u BiH, smatrajući da je pitanje nacionalnih manjina sekundarnog značaja.

Zaključci:

Monitoring akcionog plana je pokazao da se Akcioni plan u BiH realizuje bez značajnih rezultata, da je potrebna revizija plana i intenziviranje realizacije ciljeva predviđenih Akcionim planom. Monitoring je pokazao nezrelost i nezainteresovanost nadležnih institucija u BiH da doprinesu rješavanju problema pripadnika nacionalnih manjina.

Preporuke:

- Vijeće nacionalnih manjina predlaže Parlamentarnoj skupštini BiH da pismenim putem upozori nadležne institucije da rade na realizaciji ciljeva iz Akcionog plana, kako bi Bosna i Hercegovina što kvalitetnije odgovorila na obaveze koje je preuzela potpisivanjem Konvencije o pravima nacionalnih manjina Europske unije.

- Parlamentarna skupština BiH treba da upozori institucije nadležne za pitanja nacionalnih manjina u BiH da rješavaju pitanja ne samo romske nacionalne manjine, nego i ostalih nacionalnih manjina u BiH.

- Parlamentarna skupština BiH treba da upozori institucije nadležne za pitanja nacionalnih manjina u BiH da počinju aktivnije voditi registar djece, pripadnika nacionalnih manjina, u osnovnim i srednjim školama.

- Parlamentarna skupština BiH treba da naloži ministarstvu za Ljudska prava i izbjeglice da u svim aktivnostima koje sprovodi po pitanju nacionalnih manjina bude u neposrednoj saradnji sa Vijećem nacionalnih manjina BiH.

LITERATURA

- Ustav Bosne i Hercegovine
- Ustav Federacije Bosne i Hercegovine
- Ustav Republike Srpske
- Ustav Kantona/Županija Federacije BiH, sa Amandmanima, Ministarstvo pravde FBiH, Sarajevo 1998.
- (Zlo)upotreba principa garantiranih mjesta: Politička participacija nacionalnih manjina BiH u lokalnim izborima 2008., Asocijacija Alumni Centra za interdisciplinarnu postdiplomske studije (ACIPS), Sarajevo, novembar 2009.
- Sistem zaštite manjina u Republici Srbiji, Nevenka Gojković, Konrad Adenauer Stiftung
- Zaštita nacionalnih manjina, Miroslav Samardžić, Cenatr za antiratnu akciju, Beograd 2002. godine
- „Načela zaštite nacionalnih manjina u savremenom pluralnom društvu“, Diplomski rad, Goran Vojković, Sveučilište u Splitu, Pravni fakultet
- „Upoznajmo se! Nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini“, Leonard Valenta, Priručnik o kulturi, baštini i tradiciji nacionalnih manjina u BiH, OSCE BiH, 2009. godine
- Akcioni plan Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite, BOSPO, Tuzla 2008.
- Savjetodavni komitet okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina, Drugo mišljenje o Bosni i Hercegovini, Strazbur, 9.oktobar 2008. godine
- Orijentaciona sesija o ljudskim pravima za članove Vijeća nacionalnih manjina BiH, OSCE, Sarajevo, 1. novembar 2008.
- "Manjine i europske integracije", Mitja Žagar, Split: Stina, 2005. godine
- Europski modeli ostvarivanja prava nacionalnih manjina, Siniša Tatalović, Politička misao, broj II, Vol XXXVII, (2000. godine)
- Priručnik za analizu javnih politika, ALDI, Goražde januar 2007. godine
- „Prava nacionalnih manjina i lokalne politike: Studija o primjeni standarda zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina u BiH, Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji“, HCA, Banja Luka decembar 2009. godine
- Parlamentarna skupština BiH, www.parlament.ba
- Parlament Federacije BiH, www.parlamentfbih.gov.ba
- Narodna Skupstina Republike Srpske, www.narodnaskupstinars.net
- Skupština Brčko Distrikta BiH, www.skupstinabd.ba

SADRŽAJ

UVOD	5
MANJINSKA PRAVA – OPŠTE NAPOMENE	7
Pojam nacije	
Pojam nacionalna manjina	
Nastanak nacionalnih manjina	
Šta su manjinska prava	
Važnost manjinskih prava	
Posebna manjinska prava	
Izvori ljudskih i manjinskih prava	
Zaštita prava nacionalnih manjina	
Odnos manjine i većine	
OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA I SLOBODA	17
Ostvarivanje manjinskih prava u BiH	
Univerzalni standardi ostvarivanja i zaštite prava nacionalnih manjina	
Organizacija ujedinjenih nacija (OUN)	
Vijeće Evrope	
Evropska unija	
Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju	
Provedba zakona i strategija - sažetak službenih izvještaja	
ZAŠTITA NACIONALNIH MANJINA U BIH – ZAKONODAVNI OKVIR	31
Ustav Bosne i Hercegovine	
Ustav Federacije Bosne i Hercegovine	
Ustav Republike Srpske	
Brčko Distrikt	
Kantoni Federacije Bosne i Hercegovine	
Zakoni o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina	
Zakon o zabrani diskriminacije BiH	
Izborni zakon BiH	
Ostali zakoni koji regulišu prava nacionalnih manjina u BiH	

VIJEĆA/SAVJETI NACIONALNIH MANJINA - IZBORI, POSTUPAK OSNIVANJA, UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA-	49
Preporuke za osnivanje vijeća/savjeta nacionalnih manjina	
Formiranje Vijeća na državnom nivou	
Formiranje Savjeta na nivou RS	
Formiranje Vijeća na nivou Federacije	
UČEŠĆE VIJEĆA/SAVJETA NACIONALNIH MANJINA U JAVNOM I POLITIČKOM ŽIVOTU BIH	57
Neteritorijalna rješenja	
Teritorijalna rješenja	
Učešće Vijeća/Savjeta nacionalnih manjina u javnom životu BiH	
Sistem vlasti u BiH	
KOORDINACIJA VIJEĆA NACIONALNIH MANJINA I PREDSTAVNIKA NACIONALNIH MANJINA	67
Primjer ostvarivanja koordinacije Vijeća i predstavnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj	
O NACIONALNIM MANJINAMA U BOSNI I HERCEGOVINI	71
DOBRA PRAKSA DRUGIH DRŽAVA NA ZAPADNOM BALKANU	81
Republika Srbija	
Republika Hrvatska	
Republika Crna Gora	
Republika Slovenija	
POSTUPAK DONOŠENJA ZAKONA NA DRŽAVNOM I ENTITETSKIM NIVOIMA	93
Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine	
Parlament Federacije Bosne i Hercegovine	
Predstavnički Dom	
Dom naroda	
Narodna skupština Republike Srpske	
Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa	
Sporazum o saradnji između Vijeća ministara i nevladinog sektora u BiH	
KREIRANJE I IMPLEMENTACIJA JAVNIH POLITIKA	115
Razvijeni model procesa kreiranja javnih politika	
Učesnici u procesu kreiranja javnih politika	
Način pisanaja prijedloga javne politike	
PRILOZI	131
LITERATURA	179

